

ACTA
MUSEI
TUTOVENSIS
IV

2009

**MUZEUL “VASILE PÂRVAN”
BÂRLAD**

**ACTA
MUSEI
TUTOVENSIS
IV**

2009

ACTA MUSEI TUTOVENSIS

Publicație a Muzeului „Vasile Pârvan”
Str. Vasile Pârvan nr.1
731003 Bârlad
Tel.: 0235 42 16 91
0335 404 746
Fax: 0235 42 22 11
E-mail: muzeuwp@muzeuparvan.ro
Adresă web: www.muzeuparvan.ro

ACTA MUSEI TUTOVENSIS

Publication of „Vasile Pârvan”
Museum, Bârlad
1 Vasile Pârvan Street
731003 Bârlad
Phone: 0235 42 16 91
0335 404 746
0235 42 22 11
E-mail: muzeuwp@muzeuparvan.ro
Web address: www.muzeuparvan.ro

Colegiul de redacție:

Prof.univ.dr. **Vlad CODREA**
Prof.univ.dr. **Nicolae CREȚU**
Prof. Mircea **MAMALAUĂ**
Prof. Cristina **CARATA**
Muzeograf Alina **BUTNARU**
Prof. Mircea **OANCĂ**

redactor șef: Mircea MAMALAUĂ

Traducerile și corectura în limbi străine:

Ana Valeria ILIE
Prof. univ. dr. **Nicolae CREȚU**
Prof. univ. dr. **Vlad CODREA**

REVISTA APARE CU SPRIJINUL FINANCIAR AL CONSILIULUI JUDEȚEAN VASLUI

Revistă în curs de cotare CNCSIS.
Revistă fondată de Mircea MAMALAUĂ.
Are anual din 2006.

Coperta I:

Aspecte de pe șantierul arheologic din punctul “Islaz”, sat Polocin, com. Pogonești, jud. Vaslui.

MUZEUL “VASILE PÂRVAN” BÂRLAD

A C T A
M U S E I
T U T O V E N S I S

IV

2009

Bârlad ★ 2009

Revistă tipărită de
Casa Editorială *Demiurg*
(acreditată de CNC SIS în 2003, reacreditată în 2006)

✉ Șoseaua Păcurari nr. 68, bl. 550, sc. B, et. 4, ap. 16,
700547 - Iași, România
☎ 0232/25.70.33; 0745/37.81.50; 0727/840.275
E-mail: ceddemiurg@gmail.com; ceddemiurg@yahoo.fr
www.ceddemiurg.ro

Consilier editorial: dr. Alexandrina Ioniță
Director Marketing: Irina Ioniță (☎ 0740/08.20.05).
Editura răspunde la comenzi în limita tirajului disponibil.

© Muzeului „Vasile Pârvan”

ISSN: 1824-2373

CUPRINS/CONTENT

ARHELOGIE/ARCHAEOLOGY

Vasile DIACONU , <i>Descoperiri arheologice din secolul IV e.n. în depresiunea Neamț</i> <i>Archaeological discoveries from the IVth century A. D. in Neamț depression</i>	7
Vasile GROSU, Vlad VORNIC , <i>Necropola de tip Sântana de Mureș-Černjachov de la Brăviceni (raionul Orhei, Republica Moldova). Date preliminare</i> <i>Necropolis of Sântana de Mureș-Černjachov type from Brăviceni (Orhei district, Republic of Moldova). Preliminary data</i>	20
Costin CROITORU , <i>Amfore cu „corpul în formă de burduf” descoperite în mediul Sântana dintre Carpați și Prut</i> <i>Roman Amphorae having „bellows shapes” body discovered in the Sântana area between Carpați Mountains and Prut River</i>	29
Mircea MAMALAUĂ , <i>Structuri sociale reflectate în practicile funerare întâlnite în unele necropole aparținând Culturii Sântana de Mureș</i> <i>Social structures in funeral practices found in some of Sântana de Mureș Cultural's necropoles</i>	44

MEMORIALISTICĂ/MEMOIRS

Bianca PURICE, Marinela BARNA , <i>Pelaghia Roșia sau femeile din 1848 (nuvelă istorică) în manuscrisul lui Aurel Mureșianu</i> <i>Pelaghia Roșia or the women from 1848 (historical short story) in Aurel Mureșianu's manuscript</i>	52
Ion HOBANA , <i>Comment Victor Anestin a „tuée” la guerre européenne</i>	56
Elena ILIE, Ana Valeria ILIE , <i>D. P. Perpessicius – a destiny marked by war</i>	62
C. D. ZELETIN , <i>Evenimentele istorice naționale și poezia lui George Tutoveanu</i> <i>Les événements historiques nationaux et la poésie de George Tutoveanu</i>	67
Nicolae CREȚU , <i>Istoria „în mers” în imaginea ei ficțională</i> <i>L'histoire “en marche” dans son image fictionnelle</i>	73

ȘTIINȚELE NATURII/NATURAL SCIENCES

Cecilia ȘERBAN , <i>Heteroptere Pentatomoidee și Coreoidee în zona rezervației de dune fluviatile de la Hanu Conachi (județul Galați)</i> <i>Pentatomoids and Coreoids (Insecta, Heteroptera) in Hanu Conachi dunes reserve Galați district</i>	77
Florentina TOGĂNEL , <i>Ichneumonid waps from Târgu Mureș Museum of Natural Sciences Entomological Collection</i>	83
Mihai-Georgel ERHAN , <i>The density variation of planktonic crustacean population (Copepoda și Cladocera) from the Izvoru Muntelui-Bicaz reservoir</i>	96
Angelica CURLIȘCA , <i>New data regarding captivity feeding of Pinnipeds-Otaria byronica (Shaw, 1800) (Otariidae/Pinnipedia/Carnivora)</i>	104

Sorin GEACU , <i>Populări cu căprior efectuate pe teritoriul României în perioada 1943-1973</i> <i>Populating roe deer (Capreolus L.) in Romania (1943-1973)</i>	109
Daniela BOTOȘ , <i>Macromycetes of the Collection from „Gh. Sălăgeanu” (Ord. Polyporales)</i>	116
Cristina CARATA , <i>Spontaneous decorative plants from the Dealu Mare area, Vaslui district</i>	124
Carmen AONCIOAIE , <i>Aquatic associations from the Bistrița inferior river basin</i>	127
Andreea BRAȘOVAN, Vlad CODREA , <i>Managementul haldelor de steril și regenerarea vegetației - spontanee și în culturi experimentale în Bazinul Petroșani</i> <i>Management of waste dumps and vegetation - spontaneous and cultivate reconstruction in Petroșani</i>	133

MISCELANEU

Sorin LANGU, Cristian ONEL , <i>Aspecte ale circulației monetare în zona Bârladului în secolele VIII-XVI</i> <i>Aspects of the currency circulation in Bârlad area in the VIIIth-XVIth centuries</i>	138
Sorin LANGU , <i>Circulația monedei mărunte în teritoriile extracarpatice între 1092 și sfârșitul secolului al XVI-lea</i> <i>Considerations about the circulation of petty coinage in extracarpethian territory history in 10th-14th centuries</i>	142
Oltea RĂȘCANU GRAMATICU , <i>Doamna Elena Cuza</i> <i>First lady Elena Cuza</i>	151
Alina BUTNARU , <i>Periodice bârlădene din secolele XIX-XX în colecțiile Muzeului „Vasile Pârvan”</i> <i>Publications périodiques de Bârlad au 19e et 20e siècles dans les collections du Musée „Vasile Pârvan”</i>	162

ARHEOLOGIE

DESCOPERIRI ARHEOLOGICE DIN SECOLUL IV E.N. ÎN DEPRESIUNEA NEAMȚ

Vasile DIACONU*

Key words: Neamț Depression, the IVth century, Sântana de Mureș culture, Carpatian Cairns culture.

Depresiunea Neamțului, cunoscută și sub numele de Depresiunea Ozana-Topolița, după cele două cursuri de apă principale care o drenează, ocupă partea de nord a Subcarpaților Moldovei¹. Depresiunea este închisă la nord de Culmea Pleșu (915 m altitudine), la vest de Munții Stânișoarei, iar la est, prin culoarele depresionare deschise de râurile Ozana și Topolița, despărțite de Dealul Boiștea, comunică larg cu Valea Moldovei. În sud, depresiunea este închisă de masivul Corni (503 m alt.), iar peste înșeuarea subcarpatică de la Bălțătești-Crăcăoani se trece în Depresiunea Crăcăoani-Bistrița².

Privită în ansamblu, Depresiunea Neamț are un relief cu o pronunțată fragmentare deluroasă și un larg amfiteatru de terase, care însoțesc rețeaua hidrografică în care se află și ape salinizate³.

Bogata rețea hidrografică a generat un relief etajat de terase și pînteni cu pante abrupte, care au favorizat stabilirea și evoluția comunităților umane în această zonă încă din neoliticul timpuriu.

* * *

Cercetările sistematice, precum și recunoașterile de suprafață au permis identificarea și investigarea mai multor puncte arheologice specifice secolului IV. e.n., care ilustrează continuitatea locuirilor din secolele II-III e.n., când importante comunități ale dacilor liberi s-au stabilit și au evoluat în această zonă⁴.

Din punct de vedere cultural, descoperirile specifice secolului IV e.n. din Depresiunea Neamț prezintă trăsături ale culturii Sântana de Mureș, dar sunt cunoscute și necropole caracteristice Culturii Tumulilor Carpatici (CTC)⁵.

Cu acest prilej, încercăm să valorificăm și rezultatele propriilor recunoașteri arheologice de suprafață pe care le vom corobora cu vechile descoperiri, pentru a realiza un tablou cât mai complet al perioadei secolului IV e.n. din Depresiunea Neamț.

Cu excepția cercetărilor sistematice din necropolele tumulare ale CTC de la Nemțișor, nici un obiectiv al culturii Sântana de Mureș nu a fost cercetat prin săpături arheologice ci doar prin periegeze, fapt ce sporește gradul de relativitate al unora dintre observațiile noastre.

* * *

* Complexul Muzeal Județean Neamț - Muzeul de Istorie și Etnografie Tg. Neamț; str. Ștefan cel Mare, nr. 37, jud. Neamț, e-mail: diavas_n82@yahoo.com.

¹ V. Tufescu, *Subcarpații și depresiunile marginale ale Transilvaniei*, București, 1966, p. 81.

² *Ibidem*, p. 81-82.

³ I. Bojoi, I. Ichim, *Judetul Neamț*, București, 1974, p. 50-52.

⁴ Șt. Cucos, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Neamț*, în *MemAntiq*, XVIII, 1992, p. 5-61; Gh. Dumitroaia, *Materiale și cercetări arheologice din nord-estul județului Neamț*, în *MemAntiq*, XVIII, 1992, p. 63-143; V. Diaconu, *Recunoașteri arheologice de suprafață în zona orașului Târgu Neamț*, în *MemAntiq*, XXIV, 2007, p. 87-119.

⁵ V. Mihăilescu Bârliba, *Un nouveau groupe culturel sur le territoire de Roumanie. Les fouilles de Braniște-Nemțișor* (comm. de Vânători, dep. de Neamț), în *Dacia*, N.S., XXIV, 1980, p. 181-207.

A. Repertoriul descoperirilor.

1. Grumăzești (sat, com.) - Deleni.

În marginea satului, spre Târpești, cu prilejul cercetării așezării Starčevo-Criș din acest punct, au fost identificate și resturi de locuire specifice secolului IV, respectiv Sântana de Mureș.

Bibliografie: Șt. Cucoș, *Contribuții la repertoriul arheologic...*, p. 32.

2. Grumăzești (sat, com.) - La Hiza.

Pe malul stâng al pârâului Netezi, în marginea de nord a satului au fost recuperate fragmente ceramice lucrate la roată, dintr-o pastă cenușie cu microprundișuri în structură, specifice culturii Sântana de Mureș.

Bibliografie: V. Diaconu, *Recunoașteri arheologice de suprafață...*, p. 101, fig. 15/7, 8.

3. Curechiștea (sat, com. Grumăzești) - Teritoriul satului.

Într-un punct neprecizat de pe teritoriul satului a fost semnalată o așezare specifică culturii Sântana de Mureș.

Bibliografie: Șt. Cucoș, *Contribuții la repertoriul arheologic...*, p. 33.

4. Topolița (sat, com. Grumăzești) - Marginea satului.

Pe terasa joasă a Topoliței, în marginea estică a satului, pe ambele maluri ale apei au fost recoltate fragmente ceramice, dintre care se remarcă un fragment ce provine de la un chiup, decorat cu linii incizate vârlurite. Au mai fost recuperate și câteva fragmente ceramice lucrate la roată, de culoare cenușie, specifice tot culturii Sântana de Mureș.

Inedite. Periegheză - V. Diaconu, 2007; Materialul arheologic se află la Muzeul de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.

5. Boiștea (sat, com. Petricani) - La vest de sat.

În marginea satului, a fost descoperită o așezare din care s-a recoltat ceramică cenușie și cărămidă, caracteristică dacilor liberi. Tot în acest punct au fost descoperite și fragmente ceramice caracteristice pentru sec. IV.e.n.

Bibliografie: Șt. Cucoș, *Contribuții la repertoriul arheologic...*, p. 38.

6. Târpești (sat, com. Petricani)⁶ - Marginea satului.

În marginea vestică a satului, lângă o lizieră, au putut fi identificate mai multe fragmente ceramice, din pastă grosieră, specifice sec. IV. e.n.

Inedite. Periegheză - V. Diaconu, 2007; Materialul arheologic se află la Muzeul de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.

7. Târgu Neamț (or.) - Islaz.

În partea estică a orașului, pe islazul dintre Tg. Neamț și Răucești, în apropierea unui mic afluent al râului Ozana s-au descoperit câteva vase lucrate la roată, specifice pentru cultura Sântana de Mureș. Se remarcă o ceșcuță, cu baza inelară și decorată cu registre lustruite.

Bibliografie: Gh. Dumitroaia, *Materiale și cercetări...*, p. 95, fig. 37/1.

8. Târgu Neamț (or.) - La Schiteanu.

Pe malul stâng al pârâului Adânc, în partea de sud-vest a orașului, la hotarul cu com. Vânători, au fost recuperate fragmente ceramice lucrate la roată și cu mâna, specifice sec. IV. Se remarcă

⁶ Șt. Cucoș, *Contribuții la repertoriul arheologic...*, p. 38, menționează o așezare a culturii Sântana de Mureș pe teritoriul satului Țolici, com. Petricani, în punctul *Șipot-Mohorâtu*. În urma perighezei din acest an, realizată împreună cu dl. D. Garvăn de la Muzeul de Istorie și Arheologie din Piatra Neamț, în acest punct au fost identificate doar urmele unei așezări a culturii Precucuteni. În schimb, materiale ceramice de sec. IV au fost identificate în grădina fam. Lupașcu din Țolici.

unele fragmente ceramice lucrate la roată decorate cu brâie inelare sau alveolare. Tot aici au mai fost descoperite o fusaiolă lucrată dintr-un fragment ceramic, o mărgică de sticlă și un fragment de corn de cerb cu urme de prelucrare.

Inedite. Periegheză - V. Diaconu, 2008; Materialul arheologic se află la Muzeul de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.

9. Târgu Neamț (or.) - Dealul Humulești.

Pe panta sudică a Dealului Humulești, situat la sud de oraș, au fost identificate resturile unei întinse așezări carpice, de pe cuprinsul căreia au fost recuperate și numeroase fragmente ceramice caracteristice pentru cultura Sântana de Mureș.

Bibliografie: V. Diaconu, *Recunoașteri arheologice de suprafață...* p. 105-106.

10. Vânători Neamț (sat, com.) - La izvoare.

În marginea estică a satului, pe terasa a doua a râului Ozana, la poalele Dealului Olaru, au fost recuperate numeroase fragmente ceramice din sec. IV. Se remarcă multitudinea fragmentelor ceramice care provin de la vase de mari dimensiuni, decorate cu linii incizate, dispuse vârlit.

Bibliografie: *Ibidem*, p. 111, fig. 15/11.

11. Nemțișor (sat, com. Vânători-Neamț) - Braniște.

Pe malul stâng al râului Ozana, în marginea pădurii Braniște, la 1 km spre vest față de șoseaua Tg. Neamț-Poiana Teiului, a fost identificată o necropolă formată din 34 de tumuli. Din punct de vedere cultural, necropola de la Braniște aparține Culturii Tumulilor Carpatici (CTC).

Bibliografie: V. Mihăilescu-Bârliba, *Un nouveau groupe culturel sur le territoire de Roumanie...*, p. 181-207.

12. Nemțișor (sat, com. Vânători-Neamț) - Gura Secului.

Pe terasa a doua din stânga Ozanei, pe partea stângă a șoselei Tg. Neamț-Poiana Teiului, la 1 km față de punctul anterior, a fost identificat un alt grup tumular, compus din 9 movile, specific tot CTC.

Bibliografie: *Ibidem*, p. 181- 182;

* * *

B. Așezări.

Prin intermediul recunoașterilor arheologice de suprafață au fost recuperate urme materiale caracteristice culturii Sântana de Mureș din 10 puncte, care pot fi considerate posibile așezări ale culturii amintite.

Din punct de vedere topografic, așezările culturii Sântana de Mureș se găsesc pe pantele sudice și estice ale dealurilor, sau pe terasele joase ale apelor. Din acest punct de vedere, constatăm o pondere crescută a așezărilor de secol IV e.n. mai ales în partea de est a Depresiunii Neamț, pe cursul mijlociu al Neamțului, dar și pe cursul Topoliței și al afluenților săi, care beneficiază de un sistem complex de terase, favorabile stabilirii comunităților umane. Ca și în cazul așezărilor carpice și cele ale culturii Sântana de Mureș sunt așezări deschise, care ocupă o suprafață variabilă, în funcție de aspectele topografice ale microzonei.

În unele cazuri, de pe suprafața așezărilor au fost recoltate bucăți de chirpic ars, care păstrează urme ale unor structuri lemnoase, fapt ce ilustrează modul de construcție al locuințelor din materiale ușoare, cum ar fi lemn, stuf, trestie, și care au fost lipite cu lut, amestecat, în unele cazuri, cu pleavă sau paie tocate.

În ceea ce privește materialul arheologic recuperat de pe suprafața așezărilor caracteristice pentru secolul IV din Depresiunea Neamț, ponderea ce a mai importantă o deține ceramica.

Ceramica descoperită în așezările Sântana de Mureș prezintă caracteristici comune cu celelalte descoperiri similare din arealul culturii amintite.

Pornind de la criteriul tehnologic, ceramica poate fi împărțită în două categorii principale: lucrată cu mâna și lucrată la roată.

Din categoria ceramicii lucrate cu mâna au fost recuperate puține fragmente ceramice (fig. 3/14), confecționate în general dintr-o pastă grosieră, ce conține multe cioburi pisate, nisip și chiar microprundișuri. Arderea a fost realizată în mediu oxidant, suprafața vaselor având o culoare neuniformă, brun-cărmizie cu pete roșcate. Prin modul de execuție, dar și prin repertoriul tipologic, ceramica lucrată cu mâna din cadrul culturii Sântana de Mureș ilustrează continuitatea elementului dacic autohton și pe parcursul secolului IV e.n.⁷.

Ceramica lucrată la roată cuprinde o serie tipologică complexă și poate fi împărțită la rândul ei în două subgrupe: ceramica zgrunțuroasă și ceramica fină.

Pasta din care a fost lucrată ceramica zgrunțuroasă conține mult nisip și pietricele, în proporții variabile. Vasele erau arse la cenușiu, cu diferite nuanțe, dar se întâlnesc și cazuri rare, când vasele au culoare cărmizie.

Repertoriul de forme al acestei categorii cuprinde în special vase mari și mijlocii, dintre care cele mai frecvente sunt vasele pentru provizii (fig. 2/1-3; fig. 3/1, 3; fig. 5/1, 3, 4). În multe cazuri, aceste vase au marginea superioară lătită, trasă spre interior, iar decorul constă din linii incizate dispuse vălurit, pe buza vasului și pe corpul acestuia (fig. 2; fig. 3/3; fig. 5/1, 3, 4). O pondere crescută a acestor vase se poate constata în așezarea de la Vânători-Neamț, punctul *La izvoare*, din care provin multe fragmente de chiupuri (fig. 2/1-3; fig. 5/1, 3, 4). Toate aceste vase de provizii își au originea în olăria dacică și romană mai veche, față de care au suferit anumite modificări.

Privitor la categoria ceramicii fine putem afirma că se întâlnește în cantități variabile de la o așezare la alta. Așa cum se constată în toate siturile culturii Sântana de Mureș, tehnologia de obținere a ceramicii fine este aceeași, fiind confecționată dintr-o pastă bine aleasă, omogenă și bine arsă la cenușiu și cenușiu-cărmiziu.

Tipologic, se întâlnesc fragmente ceramice care provin de la recipiente precum: căni, castroane, strecurători și diferite tipuri de oale cu corpul globular. În aproape toate așezările au fost identificate fragmente ceramice cu baza inelară (fig. 3/8, 11-13; fig. 4/a, b; fig. 5/11, 14).

Pentru această categorie ceramică decorul este rar întâlnit și este compus din benzi lustruite, brâie simple și alveolare (fig. 3/4, 5; fig. 4/a, b; fig. 5/10).

O categorie ceramică distinctă este cea de proveniență provincial-romană, reprezentată prin fragmente care provin în special de la amfore (fig. 3/7).

Din inventarul arheologic al așezărilor Sântana de Mureș care se găsesc în Depresiunea Neamț mai fac parte o fusaiolă plată (fig. 3/6; fig. 5/12), confecționată dintr-un fragment ceramic, o mărgică fragmentară de sticlă (fig. 3/10; fig. 5/13) și fragmente de coarne de cerb (fig. 3/9). Prezența acestor resturi osteologice, mai ales că unele dintre ele prezintă urme de prelucrare ne permit să presupunem existența unor ateliere de prelucrare a cornului de cerb, așa cum se întâlnesc în așezările de la Bârlad-Valea Seacă⁸, Dodești, Ivești, Fedești⁹.

C. Necropole.

În cadrul Depresiunii Neamț sunt cunoscute până la ora actuală doar două necropole specifice secolului IV e.n. Din punct de vedere cultural, acestea nu aparțin culturii Sântana de Mureș, ci sunt specifice Culturii Tumulilor Carpatici.

⁷I. Ioniță, *Elemente autohtone în cultura Sântana de Mureș (sec. IV. en.) din Moldova*, în *Carpica*, IV, 1971, p. 197-206.

⁸V. Palade, *Ateliere pentru lucrat piepteni din os din sec. al IV-lea e.n. de la Bârlad-Valea Seacă*, în *ArhMold*, IV, 1966, p. 261-277; Idem, *Noi ateliere de lucrat piepteni din corn de cerb în sec. IV e.n. de la Valea Seacă-Bârlad*, în *Carpica*, II, 1969, p. 233-252; Idem, *Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă. Secolele III-V. Monografie*, București, 2004, p. 167-172.

⁹Idem, *Un nou centru de prelucrare a cornului de cerb în secolul al IV-lea e.n. la Fedești, com. Șuletea (jud. Vaslui)*, în *Carpica*, IV, 1971, p. 207-214.

Pentru că au fost deja publicate¹⁰, nu vom insista asupra acestor monumente funerare și vom face o scurtă prezentare a lor, pentru că se încadrează în intervalul cronologic care ne interesează.

Cele două necropole tumulare se află în partea de nord-est a Depresiunii Neamț, pe malul stâng al râului Neamț (fig. 1).

Necropola de la Nemțișor - *Braniște* cuprinde un număr de 34 de tumuli, dintre care 21 au fost cercetați, în mai multe campanii, de către Virgil Mihăilescu-Bârliba (fig. 6/1). Analizând dispunerea tumulilor în cadrul necropolei, observăm că sunt grupați în trei zone: 11 în partea de nord-est, 12 în zona centrală și ceilalți 11 în partea de vest¹¹. Cele trei grupe de tumuli pot să indice fie etapele de folosire ale necropolei, fie grupuri de înmormântări bazate pe legături familiale.

Cea de a doua necropolă este situată la aproximativ 1 km spre vest față de prima, în punctul *Gura Secului*¹², iar cei nouă tumuli identificați formează un grup unitar și sunt dispuși aproximativ liniar (fig. 6/2).

Ritul funerar practicat în cadrul acestor necropole este cel al incinerăției. Oasele arse ale defuncțiilor erau depuse în urne, alteori în gropi, dar și pe diferite suprafețe purificate prin foc. În cele mai multe cazuri, tumulii au fost construiți chiar pe locul unde avea loc incinerarea. În cele mai multe cazuri, tumulii atingeau înălțimea maximă de 1m, iar diametrul este cuprins între 8-14 m¹³. La ora actuală tumulii mai pot fi cu greu observați datorită intenselor lucrări agricole care au contribuit la aplatizarea acestora. La periegheza noastră din acest an, au putut fi recuperate puține fragmente ceramice atipice și numeroase pietre de râu provenite, probabil, din mantalele tumulilor.

Proporția cea mai însemnată în cadrul inventarului arheologic al celor două necropole o deține ceramica, împărțită în două mari categorii: locală și de import (fig. 7). Ceramica autohtonă este lucrată cu mâna sau la roata olarului și cuprinde un repertoriu bogat de forme, precum: ceștile, cupele, castroanele, oalele (fig. 7/1-5). Din categoria ceramicii de import amintim diferite tipuri de amfore, decorate cu caneluri și striuri (fig. 7/6-10).

În cadrul ceramicii se observă atât elemente de tradiție daco-carpică, elemente de factură Sântana de Mureș, dar și elemente de influență nordică, în special din cadrul culturii Przeworsk¹⁴.

D. Concluzii.

Pentru a concluziona, putem afirma că în cadrul Depresiunii Neamț secolul IV e.n. este bine reprezentat atât prin așezări, dar și prin necropole, care prezintă trăsături ale culturii Sântana de Mureș și ale Culturii Tumulilor Carpatici.

Existența unui număr important de obiective specifice perioadei amintite constituie un indiciu al continuității de locuire din sec. II-III, fapt argumentat și prin descoperirea în cadrul aceluiași așezări a unor materiale arheologice de factură carpică, dar și Sântana de Mureș.

În ceea ce privește CTC, descoperirile din acele două necropole de la Nemțișor își găsesc analogii apropiate în monumentele funerare de la Boroaia¹⁵, Târzia, Botoșana¹⁶.

Încă un element care merită menționat, este acela că și după secolul IV e.n. se poate vorbi de continuitate de locuire în arealul supus atenției, deoarece au fost identificate și câteva așezări specifice sec. V-VII¹⁷, care prezintă trăsături ale culturii Costișa-Botoșana-Hansca¹⁸. În mod cert,

¹⁰V. Mihăilescu Bârliba, *op. cit.*; Idem, *Noi date privind cultura tumulilor carpatici în România*, în *SCIVA*, 48/4, 1997, p. 309-339.

¹¹ Idem, *Un nouveau groupe culturel...*, fig. 3.

¹² Idem, *Noi date privind cultura tumulilor carpatici...*, fig. 4.

¹³ *Ibidem*, p. 312.

¹⁴ *Ibidem*, p. 319.

¹⁵ M. Ignat, *Contribuții la cunoașterea culturii Tumulilor Carpatici. Tumulul 1 din necropola de la Boroaia (jud. Suceava)*, în *SCIVA*, 50, 1-2, 1999, p. 55-66.

¹⁶ D. Gh. Teodor, *Civilizația romană la est de Carpați în sec. V-VII e.n. Așezarea de la Botoșana-Suceava*, București, 1984, p. 10.

¹⁷ Cercetările periegetice și cele sistematice au permis identificarea și investigarea unor așezări pe teritoriul comunelor Agapia (Gh. Dumitroaia, *op. cit.*, p. 70) și Vânători-Ungureni (I. Corman, *Sondajul arheologic de la Vânători-Neamț*, în *ArhMold*, XVII, 1994, p. 301-308). Șt. Cucoș, plasează eronat existența acestei din

așezarea cea mai reprezentativă din nord-estul județului Neamț, pentru perioada sec. V-VIII este cea de la Davideni¹⁹.

Un aspect interesant care ar trebui urmărit prin cercetările viitoare este cel referitor la apartenența culturală a unora dintre obiectivele amintite. Prezența celor două necropole ale CTC implică și existența unor așezări ale acestei culturi, care nu au fost deocamdată identificate. Este posibil ca unele dintre așezările presupuse a fi de tip Sântana de Mureș, să fie de fapt, specifice CTC.

ARCHAEOLOGICAL DISCOVERIES FROM THE IVTH CENTURY A. D. IN NEAMȚ DEPRESSION

In this article, the author presents the archaeological discoveries characteristic of the IVth century A.D. in Neamț Depression.

Due to the archaeological diggings and the surface researches, there were discovered 10 settlements of the Sântana de Mureș culture and 2 necropolles belonging to the Carpathic Cairns culture (CTC).

The settlements are located on the slopes of the hills and on the banks of the rivers. Numerous archaeological materials were salvaged from the settlements: pottery, objects of horn and glass. The pottery was made by wheel and by hand. The most common pottery types are: the mugs, the bowls, the vessels for provisions. Some vessels were decorated with lines incised in waves and with horizontal girdles.

The necropolles are located on the north side of the depression, on the left bank of the Neamț (Ozana) river. Thirty-four cairns were identified in the first necropole and nine cairns were examined in the second one. The funeral rite is cremation. The inventory of the cairns was made up by pottery, local and imported, coins and metallic objects. The results of the researches in the two necropolles were already made public by V. Mihăilescu-Bârliba.

List of illustrations:

Fig. 1 - The map of the discoveries belonging to the IVth century A.D. in Neamț Depression: 1, Grumăzești - *Deleni*; 2, Grumăzești - *La Hiza*; 3, Curechiștea - *Teritoriul satului*; 4, Topolița - *Marginea satului*; 5, Boiștea - *La vest de sat*; 6, Târpești - *Marginea satului*; 7, Tg. Neamț - *Islaz*; 8, Tg. Neamț - *La Schiteanu*; 9, Tg. Neamț - *Dealul Humulești*; 10, Vânători - *La izvoare*; 11, Nemțișor - *Brașiște*; 12, Nemțișor - *Gura Secului*.

Fig. 2 - Pottery fragments: 1-7, Vânători-Neamț - *La izvoare*.

Fig. 3 - Pottery fragments, clay-spindle (6), stag horn (9), and glass bead (10): 1, 11, Tg. Neamț - *Dealul Humulești*; 2, 4-10, 14, Tg. Neamț - *La Schiteanu*; 3, Topolița - *Marginea satului*, 12, 13, Vânători-Neamț - *La izvoare*.

Fig. 4 - Cup: Tg. Neamț - *Islaz*.

Fig. 5 - Pottery fragments, clay-spindle (12) and glass bead (13): 1-10, Vânători-Neamț - *La izvoare*; 11-13, Tg. Neamț - *La Schiteanu*; 14, Tg. Neamț - *Dealul Humulești*.

Fig. 6 - The plan of the necropolles from Nemțișor: 1, *Brașiște*; 2, *Gura Secului* (after V. Mihăilescu-Bârliba, 1997).

Fig. 7 - Pottery belonging to the Carpathic Cairns culture: 1-9, Nemțișor - *Brașiște* (after V. Mihăilescu-Bârliba, 1980).

urmă așezări pe teritoriul satului Nemțișor (Șt. Cucoș, *op. cit.*, p. 60).

¹⁸I. Mitrea, *Observații privind sfârșitul culturii Sântana de Mureș și începuturile culturii Costișa-Botoșana-Hansa în stadiul actual al cercetărilor arheologice*, în *Carpica*, XXXIV, 2005, p. 131-142.

¹⁹Idem, *Comunități sătești la est de Carpați în epoca migrațiilor. Așezarea de la Davideni din sec. V-VIII*, în *BMA IX*, Piatra-Neamț, 2001.

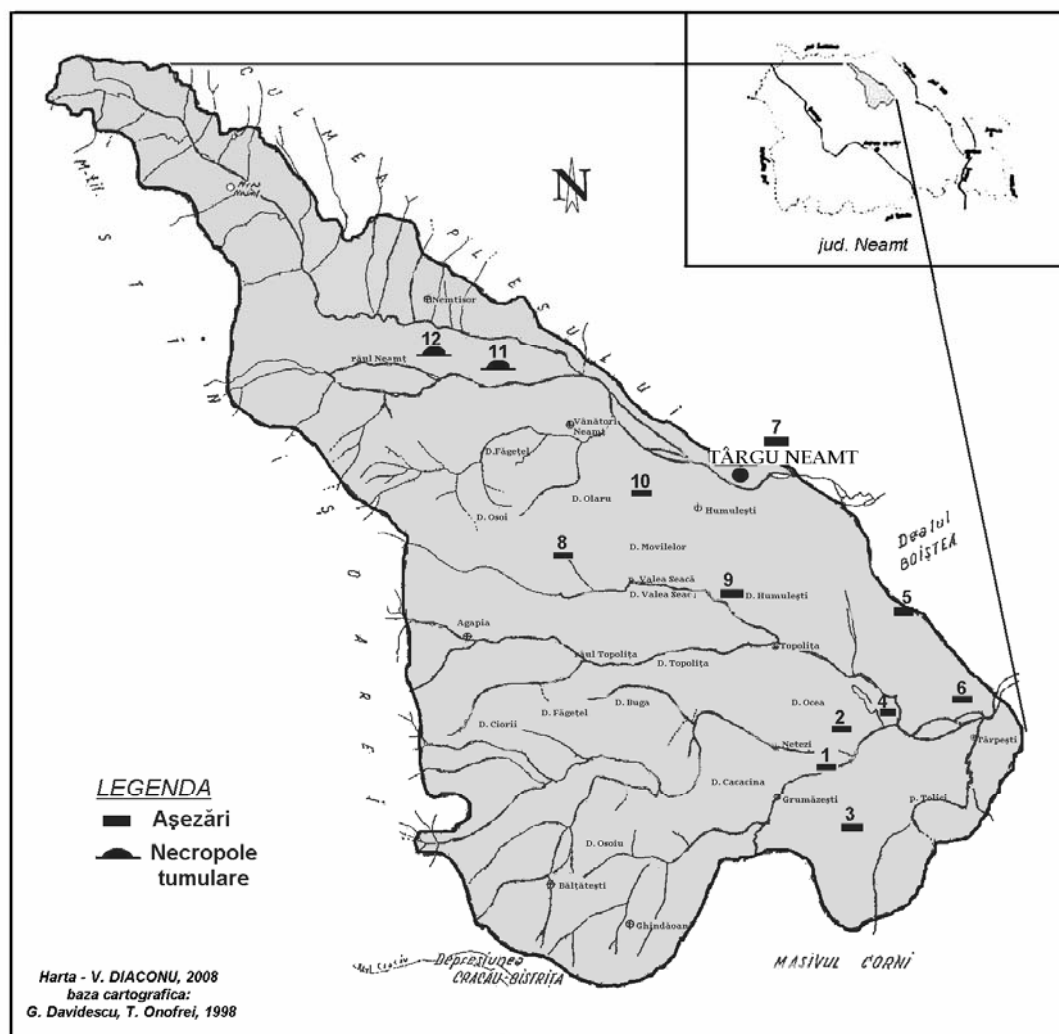

Figura 1 - Harta descoperirilor din secolul IV e.n. în Depresiunea Neamț:

1. Grumăzești - Deleni; 2. Grumăzești - La Hiza; 3. Curechiștea - Teritoriul satului;
4. Topolița - Marginea satului; 5. Boiștea - La vest de sat; 6. Târpești - Marginea satului;
7. Tg. Neamț - Islaz; 8. Tg. Neamț - La Schiteanu; 9. Tg. Neamț - Dealul Humulești;
10. Vânători - La izvoare; 11. Nemțisor - Braniște; 12. Nemțisor - Gura Secului.

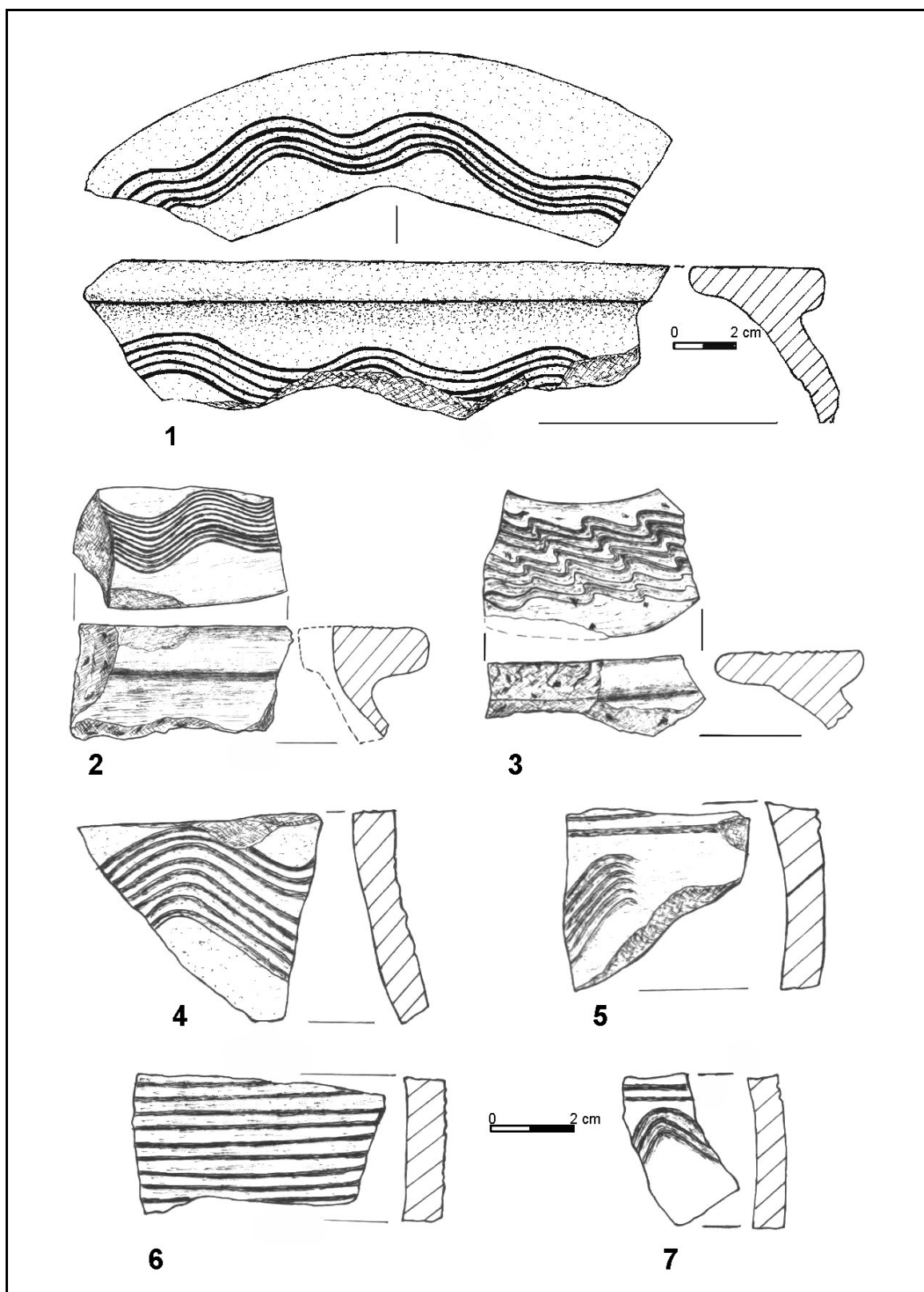

Figura 2 - Fragmente ceramice: 1-7. Vânători-Neamț - *La izvoare*

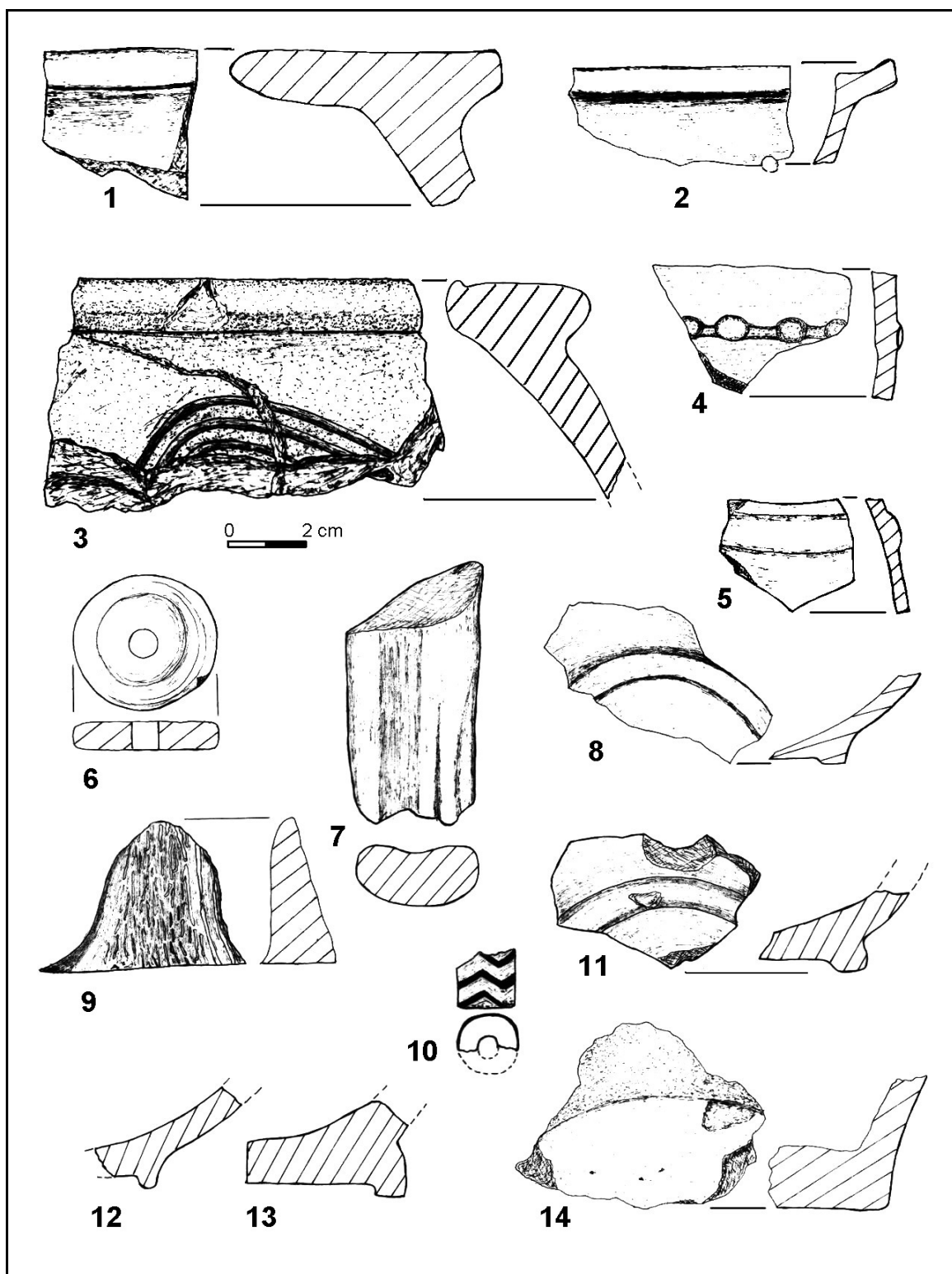

Figura 3 - Fragmente ceramice, fusaiolă (6), corn de cerb (9), mărgică de sticlă (10):
 1, 11. Tg. Neamț - Dealul Humulești; 2, 4-10, 14. Tg. Neamț - La Schiteanu;
 3. Topolița - Marginea satului, 12, 13. Vânători - Neamț - La izvoare.

Figura 4 - Ceașcă; Tg. Neamț - *Islaz*.

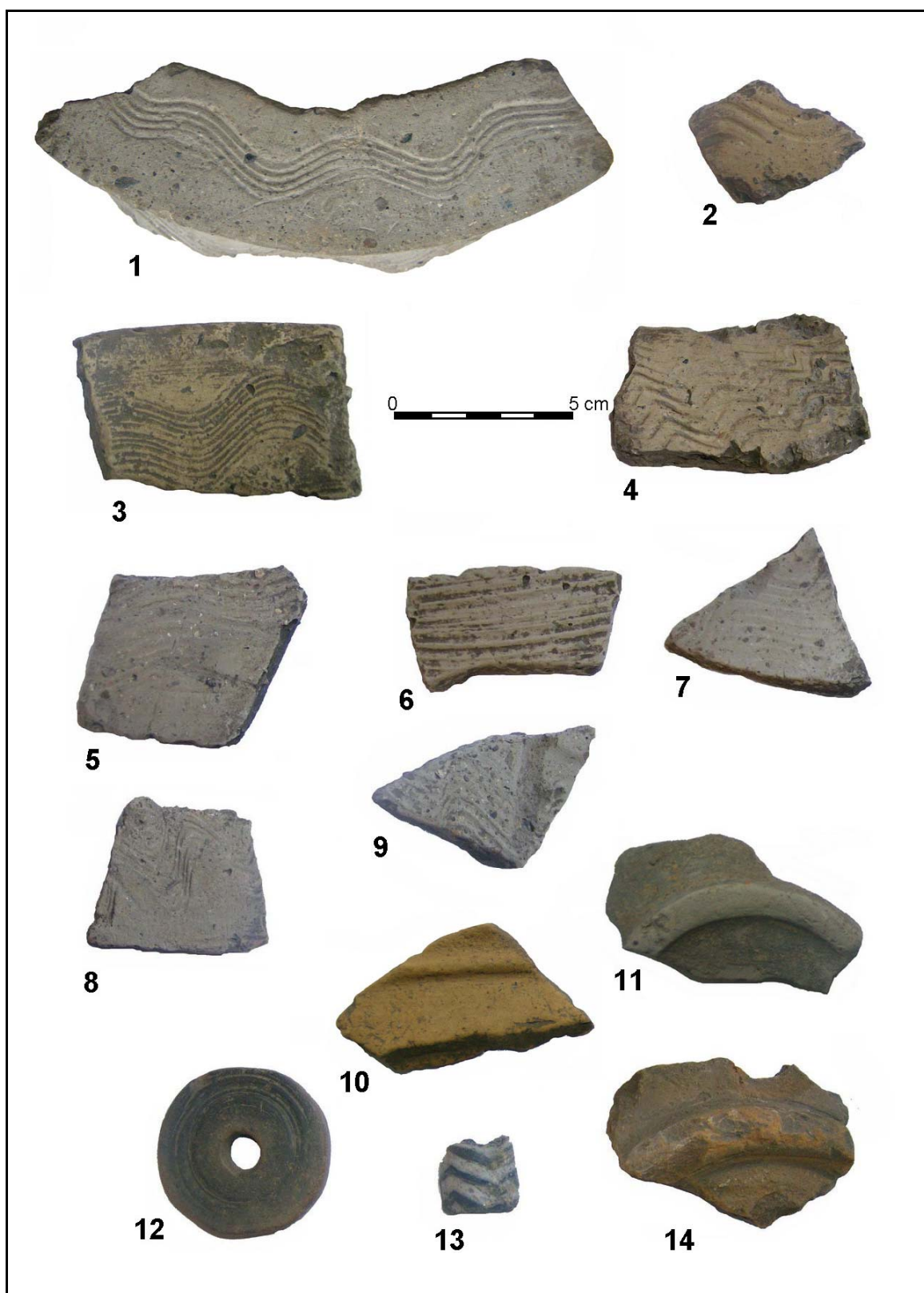

Figura 5 - Fragmente ceramice, fusaiolă (12) și mărgică de sticlă (13):
 1-10. Vânători-Neamț - *La izvoare*; 11-13. Tg. Neamț - *La Schiteanu*; 14. Tg. Neamț - *Dealul Humulești*.

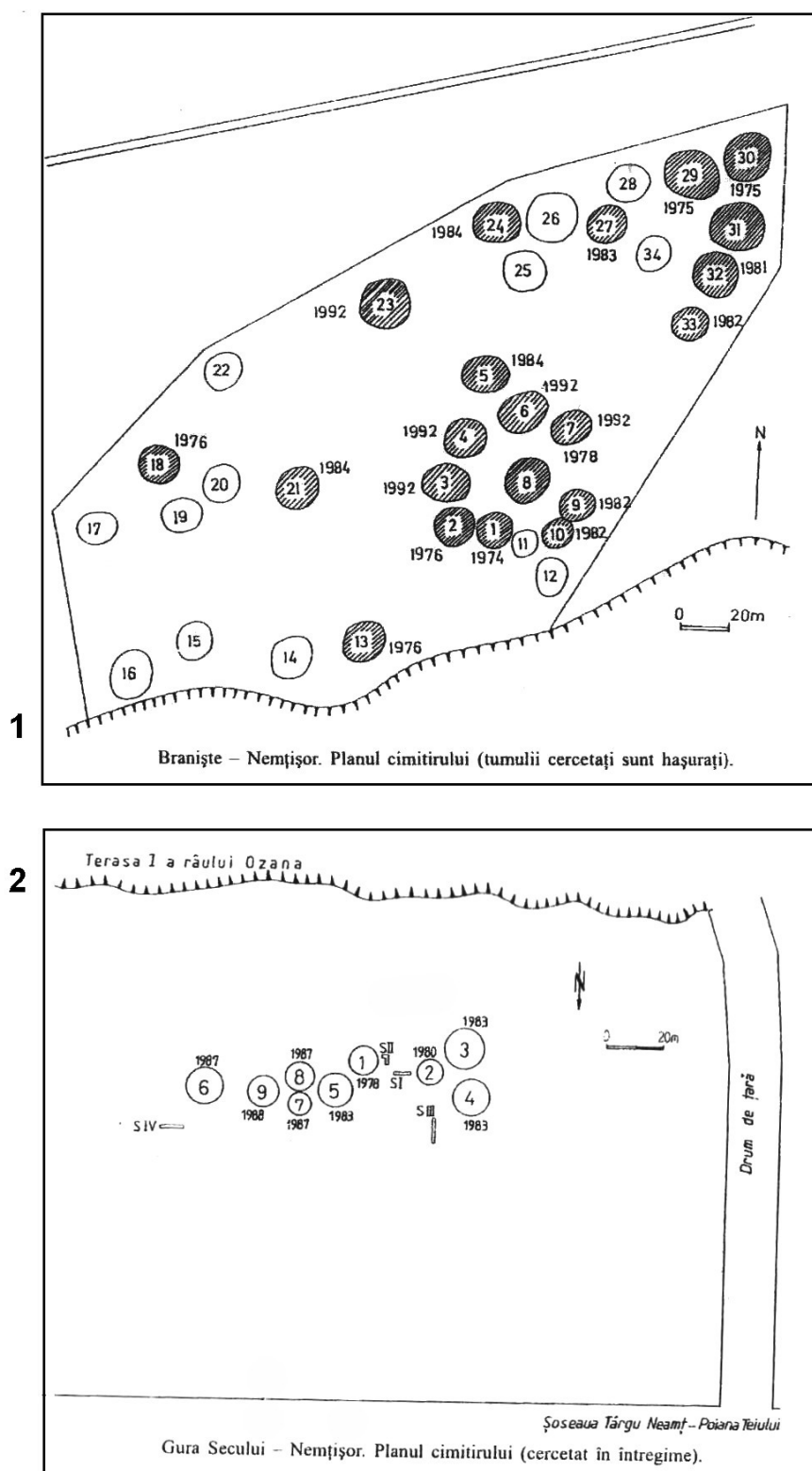

Figura 6 - Planul necropolelor de la Nemțșor:
1. *Braniște*; 2. *Gura Secului* (după V. Mihăilescu-Bârliba, 1997).

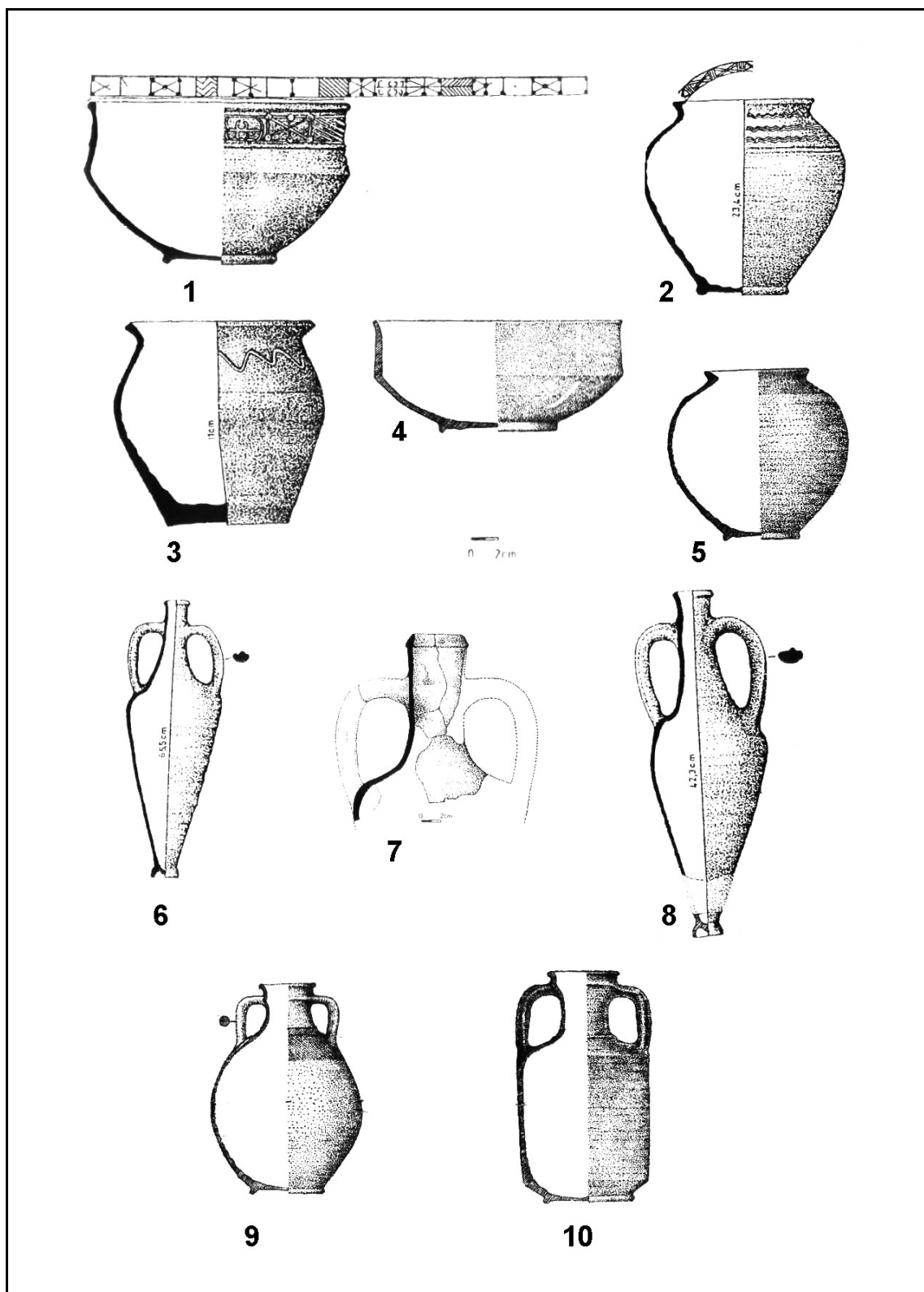

Figura 7 - Ceramică specifică CTC:
 1-9. Nemțișor - *Braniște* (după V. Mihăilescu-Bârliba, 1980).

NECROPOLA DE TIP SÂNTANA DE MUREȘ-ČERNJACHOV DE LA BRĂVICENI (R. ORHEI, REPUBLICA MOLDOVA).

DATE PRELIMINARE

Vasile GROSU*, Vlad VORNIC**

Key words: Sântana de Mureș-Černjachov culture, necropolis, graves, inventory.

Harta arheologică a regiunii Răutului Inferior cuprinde un număr impresionant de puncte cu vestigii ale culturii Sântana de Mureș-Černjachov, constituind dovada că zona respectivă a fost populată foarte intens în epoca romană târzie. Dar, cu toate că unele stațiuni, cum este de pildă cea de la Budăi, de unde provine un tezaur de monede de argint din vremea împăratului Constantius II¹, se prezintă a fi deosebit de interesante din punct de vedere arheologic, până acum nu a fost investigată prin săpături organizate încă nici o așezare din secolul al IV-lea de pe cursul inferior al Răutului. În schimb, în această zonă se află două necropole de tip Sântana de Mureș, anume necropolele de la Brăviceni și Ciocîlteni, care au fost explorate prin săpături sistematice.

Cercetările de la Ciocîlteni au fost efectuate de către A. Levinschi în anii 1992 și 1993, descoperindu-se 67 morminte, dintre care 14 de incinerație și 53 de înhumăție². Rezultatele acestor cercetări sunt în cea mai mare parte inedite, urmând a fi valorificate de autorul săpăturilor.

În cele ce urmează vom încerca, într-o formă succintă, să prezentăm descoperirile făcute în necropola de la Brăviceni.

Complexul la care ne referim este situat în marginea de nord-est a satului, la distanța de circa 200 m sud-est de drumul ce leagă Brăvicenii de automagistrala Chișinău-Bălți, pe un loc proeminent din partea stângă a râului Răut. Actualmente pe teritoriul fostului cimitir antic se află construcțiile unei brigăzi de tractoare a gospodăriei agricole din localitate.

La fel ca și multe alte monumente arheologice, necropola de la Brăviceni a fost descoperită întâmplător, în iarna anului 1977, cu ocazia construirii unui atelier de reparație a tractoarelor, când au fost distruse circa 8 morminte de înhumăție. O parte din materialele provenite din mormintele răvășite de constructori au fost recuperate de Trofim Bračko, directorul Muzeului ținutului natal din Orhei, care a înștiințat imediat despre această interesantă descoperire arheologii de la Institutul de Istorie al Academiei de Științe.

Avându-se în vedere importanța științifică a obiectivului, precum și iminența distrugerii lui prin lucrările de construcție în derulare, s-a procedat, în anii 1977, 1980 și 1981, la efectuarea de cercetări arheologice metodice, cercetări care au avut, în fapt, caracter de salvare. În rezultatul a trei campanii de săpături s-a dezvelit aproape întreaga necropolă, mai exact o suprafață de 4588 m², descoperindu-se 173(?) de morminte și 53 de gropi cu caracteristici de ritual (fig. 1). Luând în calcul și cele opt morminte descoperite fortuit, totalul complexelor funerare înregistrate în necropola de la Brăviceni se ridică la cifra 181. Dintre acestea, 180 morminte sunt de înhumăție și doar unul de incinerație, relevând caracterul biritual al cimitirului. Trebuie subliniat însă că stratul de cultură al necropolei a fost puternic afectat de lucrările de nivelare a terenului efectuate înaintea celor de construcție, cu care prilej au putut fi distruse și unele morminte de incinerație aflate la mică

* Muzeul de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău.

** Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău.

¹ A. A. Nudel'man, E. A. Rikman, *Dva klada i nachodka ot del'nykh monet (rimskikh i ranne-vizantijskikh) iz Moldavii*, în *Izvestia Moldavskogo filiala Akademii Nauk SSSR*, Nr. 4(31), p. 143-154; E. A. Rikman, *Pamjatniki sarmatov i plemen černjachovskoj kul'tury. Archeologičeskaja karta Moldavskoj SSR*, vypusk 5, Chișinău 1975, p. 101.

² Al. Levinschi, *Ciocîlteni*, în *Cronica cercetărilor arheologice*, Cluj-Napoca, 1995, p. 21.

adâncime. Totuși, potrivit observațiilor făcute în cursul săpăturilor, stratul de depuneri arheologice al cimitirului nu conținea oase calcinate și cioburi sau obiecte cu urme de foc provenind din morminte de incinerare răvășite de lucrările de construcție recente.

Singurul mormânt de incinerare (nr. 96) descoperit în necropola de la Brăviceni avea oasele umane calcinate depuse într-o oală lucrată la roată din pastă zgrunțuroasă, așezată cu gura în jos. Groapa mormântului nu a putut fi delimitată, deoarece a fost săpată în stratul de pământ negru, fără a se atinge solul viu, resturile cinerare aflându-se la nivelul de 0,65 m. De remarcat că mormântul respectiv se găsea în marginea de est a cimitirului, într-o zonă care nu a putut fi cercetată integral.

În ceea ce privește mormintele de înhumare din necropola de la Brăviceni, marea lor majoritate se includ în două moduri majore de orientare, pe direcțiile V-E și N-S, fiecare dintre ele cunoscând unele devieri. Proporția dintre cele două categorii de morminte diferă destul de mult, fiind în favoarea celor orientate V-E. Astfel, s-a constatat că din totalul de 160 morminte cu orientarea precizată, 89, adică 55,6% erau plasate pe direcția V-E, iar 56 pe axa N-S, reprezentând 35%. La acestea se adaugă șase morminte dispuse NE-SV, patru morminte NV-SE, unul S-N și câte două înmormântări cu orientarea E-V și NV-SE. De remarcat că în planul necropolei mormintele orientate V-E sunt răspândite pe întreaga suprafață, la fel ca cele cu orientarea N-S, și nu apar grupate în anumite sectoare, cum este cazul altor necropole Sântana de Mureș (Gavrilovka, Mihălășeni, Žuravka, Slobozia-Chișcăreni ș.a).

Adâncimea mormintelor de înhumare era foarte variată, măsurând valori între 0,3 m (M. 113 și M. 136) și 2,75 m (M. 169). Astfel, 42 de morminte aveau adâncimi de până la 1 m, alte 10 morminte prezentau peste 2 m adâncime, iar un număr de 120 morminte aveau scheletele îngropate la adâncimi cuprinse între 1 și 2 m. Facem însă precizarea că adâncimile constatate în momentul descoperirii unor morminte nu corespund celor inițiale, deoarece pe anumite porțiuni ale necropolei a fost decapat stratul superior al solului.

La cele mai multe morminte gropile au putut fi delimitate, ele având de regulă formă rectangulară sau ovală. Dimensiunile lor diferă destul de mult, deși majoritatea corespundeau în general mărimii scheletelor. La un număr de 52 de morminte au fost surprinse praguri din pământ crușat, care erau amenajate de regulă de-a lungul pereților sau, mai rar, pe întreg perimetrul gropilor. De notat că 33 dintre aceste morminte erau orientate V-E, iar alte 16 N-S. Într-un mormânt (nr. 147, cu orientarea V-E) s-a surprins o firidă laterală.

Poziția scheletelor nu a putut fi întotdeauna precizată, deoarece o parte dintre morminte au fost deranjate parțial sau răvășite total din antichitate, potrivit unui ritual greu de stabilit astăzi. La fel ca și în alte cimitire de tip Sântana de Mureș, poziția predominantă și caracteristică în cimitirul de la Brăviceni este cea cu scheletele pe spate, în poziție întinsă, cu mâinile pe lângă corp sau așezate pe bazin. Câteva schelete erau cu picioarele îndoite din genunchi, iar altele aveau picioarele încrucișate în regiunea gambelor. În patru cazuri, scheletele zăceau în poziție chircită, pe partea dreaptă sau stângă.

În ceea ce privește cele 53 de gropi din cimitirul Brăviceni, ele aveau formă circulară sau ovală și conțineau puține resturi arheologice ori erau lipsite complet de inventar. Este interesant de remarcat că majoritatea gropilor se aflau masate în zona de vest a cimitirului. Astfel de complexe s-au semnalat și în alte necropole Sântana de Mureș-Černjachov, cum ar fi la Bârlad-Valea Seacă³, Mihălășeni⁴, Budești⁵, Dănceni⁶ etc., ele fiind puse în legătură cu practicarea anumitor obiceiuri de ritual.

Față de alte complexe similare, materialul arheologic descoperit în necropola de la Brăviceni este mai săracios, deși se prezintă la fel de variat, cuprinzând peste 100 de vase de lut, un pahar

³ V. Palade, *Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă (sfârșitul sec. al III-lea – a doua jumătate a sec. al V-lea)*, București, 2004, p. 137-160.

⁴ O. L. Șovan, *Necropola de tip Sântana de Mureș-Černjachov de la Mihălășeni*, Târgoviște, 2005, p. 145-147, 201, 202.

⁵ V. Vornic, *Așezarea și necropola de tip Sântana de Mureș-Černjachov de la Budești*, Chișinău, 2006, p. 140, 178.

⁶ I. A. Rafalovič, *Dančeny. Mogil'nik černjachovskoj kul'tury*, Chișinău, 1986, p. 11.

și fragmente dintr-o cupă (?) de sticlă, patru monede de argint, 16 fibule de argint, metal alb sau bronz, opt cataramă de argint, bronz ori fier, circa 480 de mărgelă de sticlă, carneol sau coral (?), 11 pandantive de argint, bronz, fier, sticlă, os sau scoică, opt fusaiole de lut sau sticlă, șapte cuțite de fier, precum și diferite alte obiecte. De asemenea, unele morminte orientate N-S conțineau oase de animale și coji de ouă de pasăre provenind de la ofrande alimentare.

Repartiția în morminte a ceramicii și a altor categorii de obiecte nu este nici pe departe uniformă. Doar în câteva morminte a fost constatat un inventar bogat, cele mai multe înmormântări fiind sărace ori lipsite complet de inventar. Este interesant de consemnat că din cele aproape 100 de morminte în care nu s-a semnalat nici un element de inventar circa 70 erau orientate V-E.

Pentru înțelegerea cât mai temeinică a antichităților de la Brăviceni este necesară analiza detaliată a tuturor complexelor și a întregului lot de materiale descoperite aici. În același timp, studiul tipologic amănunțit al inventarului ceramic și de obiecte are o deosebită importanță la stabilirea cronologiei relative și absolute a stațiunii, ca și la determinarea apartenenței sale etno-culturale. În momentul de față, întrucât materialul este incomplet prelucrat și cercetat⁷, putem face doar câteva aprecieri de ordin general.

La fel ca și în alte cimitire de tip Sântana de Mureș, ceramica reprezintă una din categoriile de inventar cele mai bine documentate. Însă, la Brăviceni numărul mormintelor cu vase este destul de redus. Astfel, din cele 172 de înhumări înregistrate, doar 30 conțineau recipiente de lut întregi sau întregibile. Dintre acestea, 25 erau orientate N-S, două V-E, câte unul S-N și NE-SV, iar la unul orientarea nu a putut fi precizată.

Formele ceramice lucrate cu mâna sunt puține, limitându-se la circa 10 oale și două capace (fig. 4, 1, 2). Cele mai numeroase sunt recipiente lucrate la roată din pastă fină, care cuprind diferite tipuri de castroane, căni, oale și amforete (fig. 5, 1-5). Ceramica lucrată la roată din pastă zgrunțuroasă este reprezentată numai prin oale (fig. 5, 6). Cea mai redusă cantitativ este ceramica de factură romană, care include câteva căni (fig. 4, 3) și resturi de amfore și castroane.

O categorie de obiecte extrem de rar întâlnită în cimitirul de la Brăviceni o constituie vasele de sticlă, din care s-au găsit un exemplar aproape întreg și fragmente de la alt recipient. Dintre acestea, un interes deosebit prezintă paharul conic cu pereții subțiri din mormântul 108 (fig. 4, 4), datat în a doua jumătate a sec. IV e.n. sau în ultimul pătrar al acestui secol și la începutul veacului următor. Este important de subliniat că amândouă recipiente de sticlă au apărut în morminte orientate V-E.

În ceea ce privește accesoriile vestimentare, ele cuprind diferite tipuri de fibule și cataramă lucrate din argint, metal alb, bronz, sau fier (fig. 2; 3, 8, 9). De notat că acestea au apărut în morminte orientate atât N-S, cât și V-E. Unele piese de îmbrăcăminte prezintă caracteristici evolute. În acest sens ne rețin atenția fibulele cu placă și semidisc de argint din mormântul 87 (fig. 2, 5, 6).

Podoabele, cuprinzând verigi de tâmplă și diverse tipuri de mărgelă și pandantive-amulete, formează categoria cea mai numeroasă de piese descoperite în necropola de la Brăviceni (fig. 3, 3-6). Este interesant de consemnat că dacă mărgelă au apărut cu precădere în morminte orientate V-E, atunci pandantivele sau amuletele – aproape exclusiv în înmormântări plasate N-S. Tot în calitate de pandantive au fost utilizate și două din cele patru monede de argint, anume piesele din mormântul 42, care erau perforate (fig. 3, 1, 2).

O grupă de obiecte mai slab reprezentată o constituie piesele de toaletă, incluzând câțiva piepteni de os (fig. 3, 7), descoperiți doar în morminte cu orientarea N-S, și un foarfece (?) fragmentar de bronz, recuperat din stratul de cultură al necropolei.

Dintre ustensilele de uz curent descoperite la Brăviceni sunt de menționat în primul rând cuțitele de fier, care însă puteau fi folosite și ca arme, și fusaiolele de lut. La fel ca și pieptenii de os, cuțitele și fusaiolele au apărut exclusiv în morminte orientate N-S. Sporadic în unele morminte au apărut și alte tipuri de piese, dintre care remarcăm două tuburi de os de pasăre, un împungător, un lacăt (?) și un vârf de săgetă, toate de fier.

⁷ Excepție face doar ceramica romană de import, care este publicată și analizată amănunțit într-un articol apărut recent (Grosu, V. Vornic, L. Ciobanu, *Ceramica romană din necropola de tip Sântana de Mureș-Cernjachov de la Brăviceni*, în Revista Arheologică. Serie nouă, vol. II, nr. 1-2, Chișinău, 2006, p. 104-127).

Prin toate caracteristicile pe care le prezintă (rituri și ritualuri funerare, obiceiuri de port și mai ales tipologia inventarului), necropola de la Brăviceni aparține clar cercului cultural Sântana de Mureș-Černjachov. Referitor la încadrarea cronologică, având în vedere procentul extrem de mic al mormintelor de incinerare, numărul mare al mormintelor de înhumare orientate V-E, precum și tipologia unor piese de inventar, complexul cercetat de noi se datează într-o etapă târzie a acestei culturi, corespunzătoare celei de a doua jumătăți a secolului IV, eventual și începutului veacului următor.

Dacă apartenența culturală poate fi cert, iar cronologia aproape sigur stabilită, mult mai dificil de clarificat este problema determinării etnicității a comunității de la care au rămas vestigiile de la Brăviceni. Apreciem totuși că dintre elementele etnico-culturale germanice, geto-dacice și scito-sarmatice prezente în aria vestică a culturii Sântana de Mureș-Černjachov, în cimitirul de la Brăviceni mai bine documentată este ultima componentă.

NECROPOLIS OF SÂNTANA DE MUREȘ-ČERNJACHOV TYPE FROM BRĂVICENI (ORHEI DISTRICT, REPUBLIC OF MOLDOVA). PRELIMINARY DATA

In this article are presented the antiquities brought to light from the old Roman epoch necropolis from Brăviceni. Accidentally discovered in 1954, the cemetery was investigated through systematic digging in the period of 1977, 1980 and 1981. As a result, there were uncovered 181(?) graves (180? inhumations, one incineration) and 53 ritual holes. The majority of graves had a West-Eastern orientation, being poor or without inventory. The archaeological material comprises more than 100 clay bowls, two glasses, four silver coins, fibulae, buckles, combs, beads, pendants, spindles, knives, and other things. Some graves with a North-Southern orientation contain animal bones originating from nutritive sources. By its characteristics, the necropolis from Brăviceni belongs to the Sântana de Mureș-Černjachov culture and, from the chronological point of view, to the middle and second half of the 4th century.

List of illustration

Fig. 1. General layout of the cemetery.

Fig. 2. Fibulae of bronze (1, 3, 4), metal wire (2) and silver (5,6) from tombs 23 (3), 8 (5, 6), 152 (4) and 165 (1, 2).

Fig. 3. Silver coins (1, 2), bronze ring (3), silver (4) and glass (5) pendants, glass beads (6), bone comb (7) and bronze buckles (8, 9) from tombs 1 (5, 6), 42 (1-3), 64 (4), 71 (9), 88 (7) and 164 (8).

Fig. 4. Hand-worked lid (1) and pot (2), Roman mug from fine paste (3) and glass (4) from tombs 61 (2), 87 (3), 108 (4) and from the layer (1).

Fig. 5. Bowl (1-3), amphora (4), jug (5), pot (6).

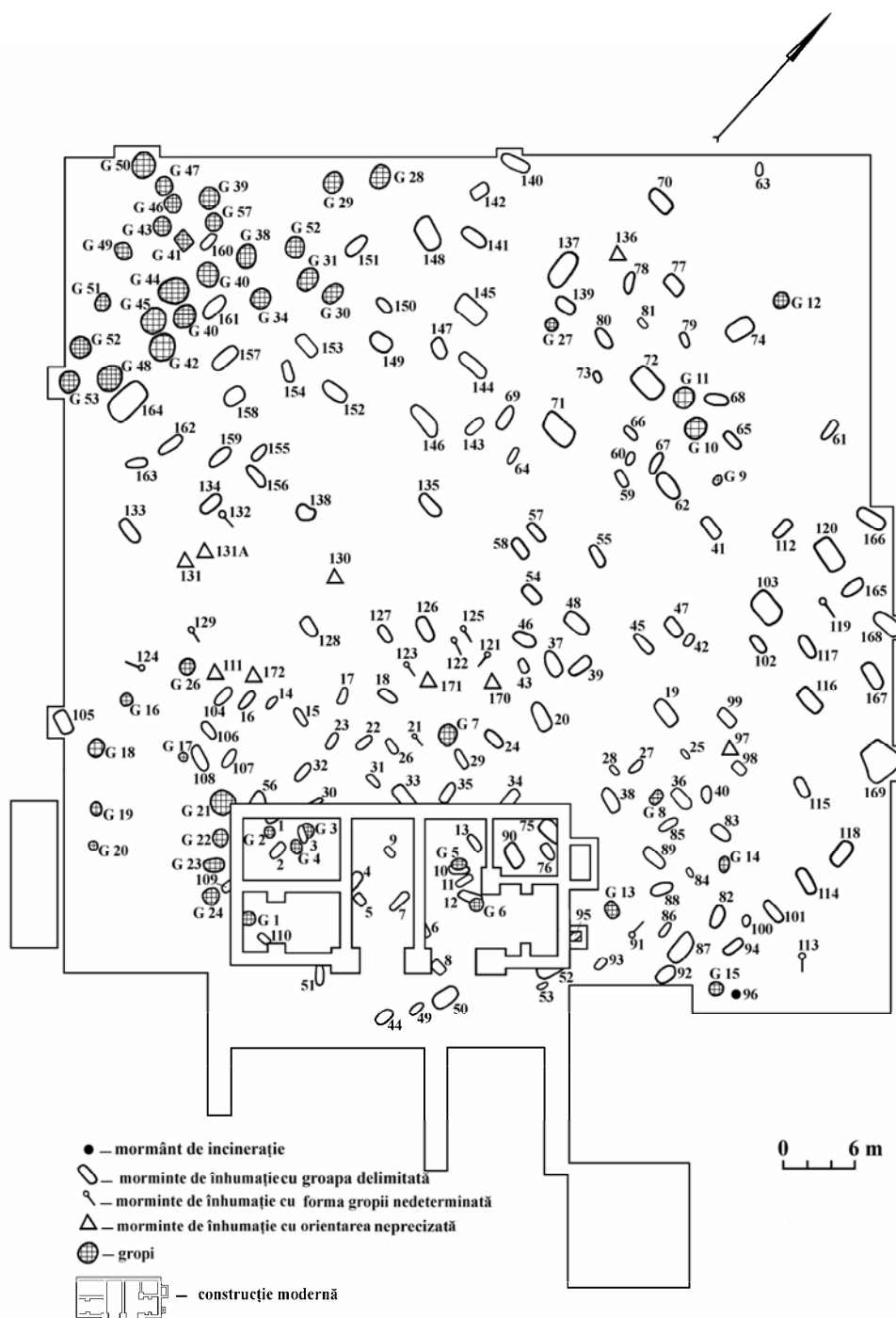

Fig. 1. General layout of the cemetery.

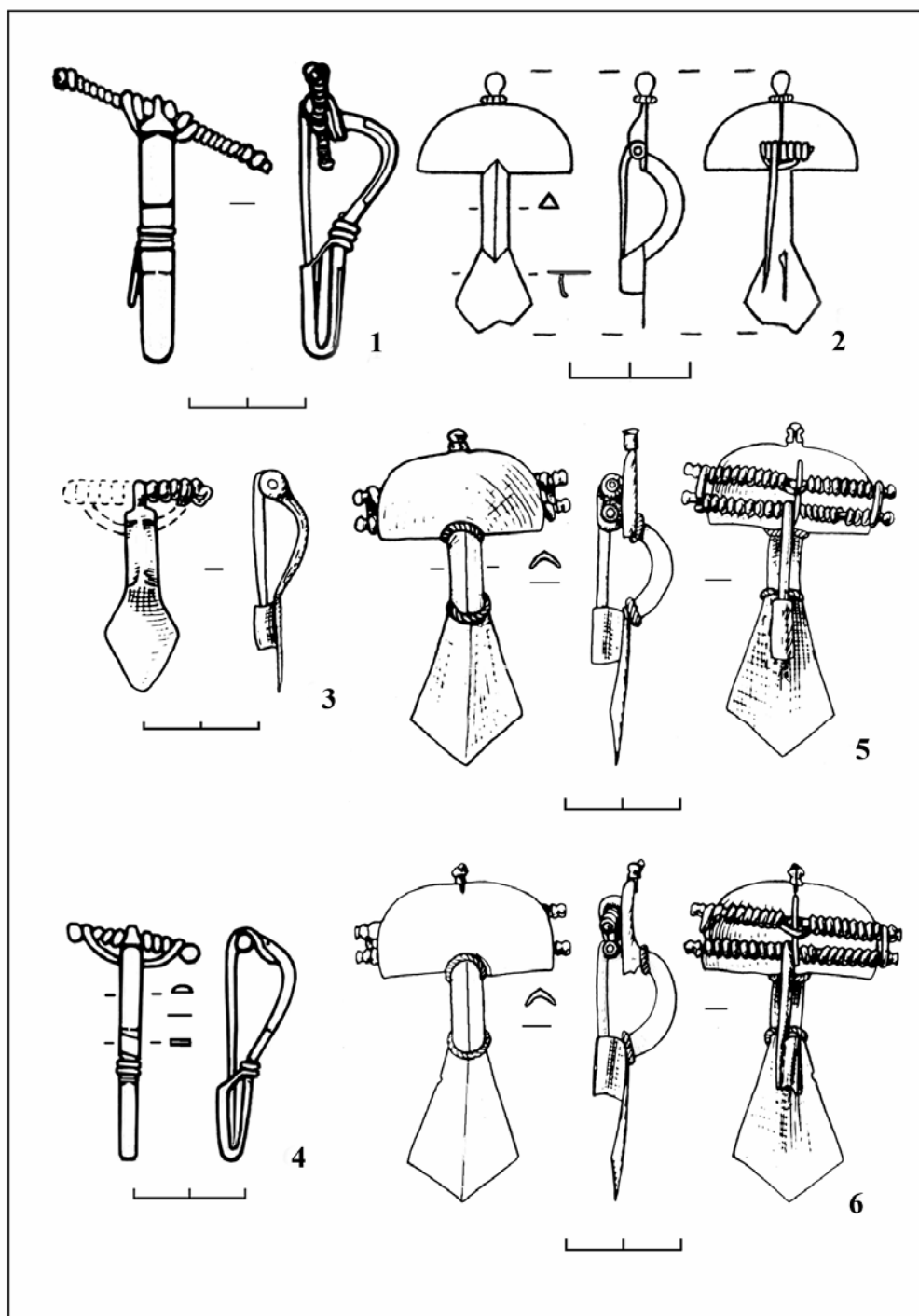

Fig. 2. Fibulas of bronze (1, 3, 4), metal wire (2) and silver (5, 6) from tombs 23(3), 8 (5, 6), 152 (4) and 165 (1, 2).

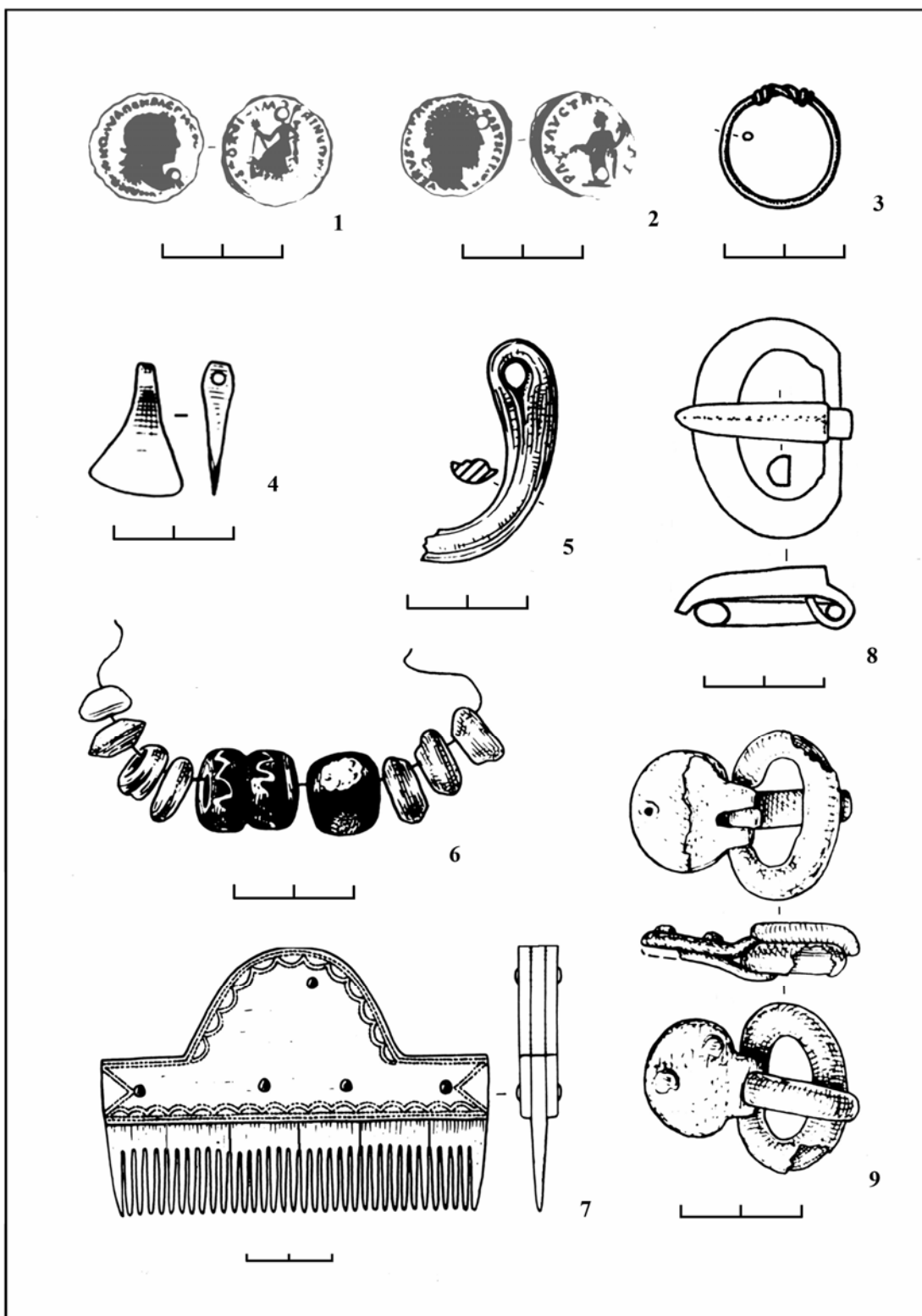

Fig. 3. Silver coins (1, 2), bronze ring (3), silver (4) and glass (5) pendants, glass beads (6), bone comb (7) and bronze bruckles (8, 9) from tombs 1 (5, 6), 42 (1-3), 64 (4), 71 (9), 88 (7) and 164 (8).

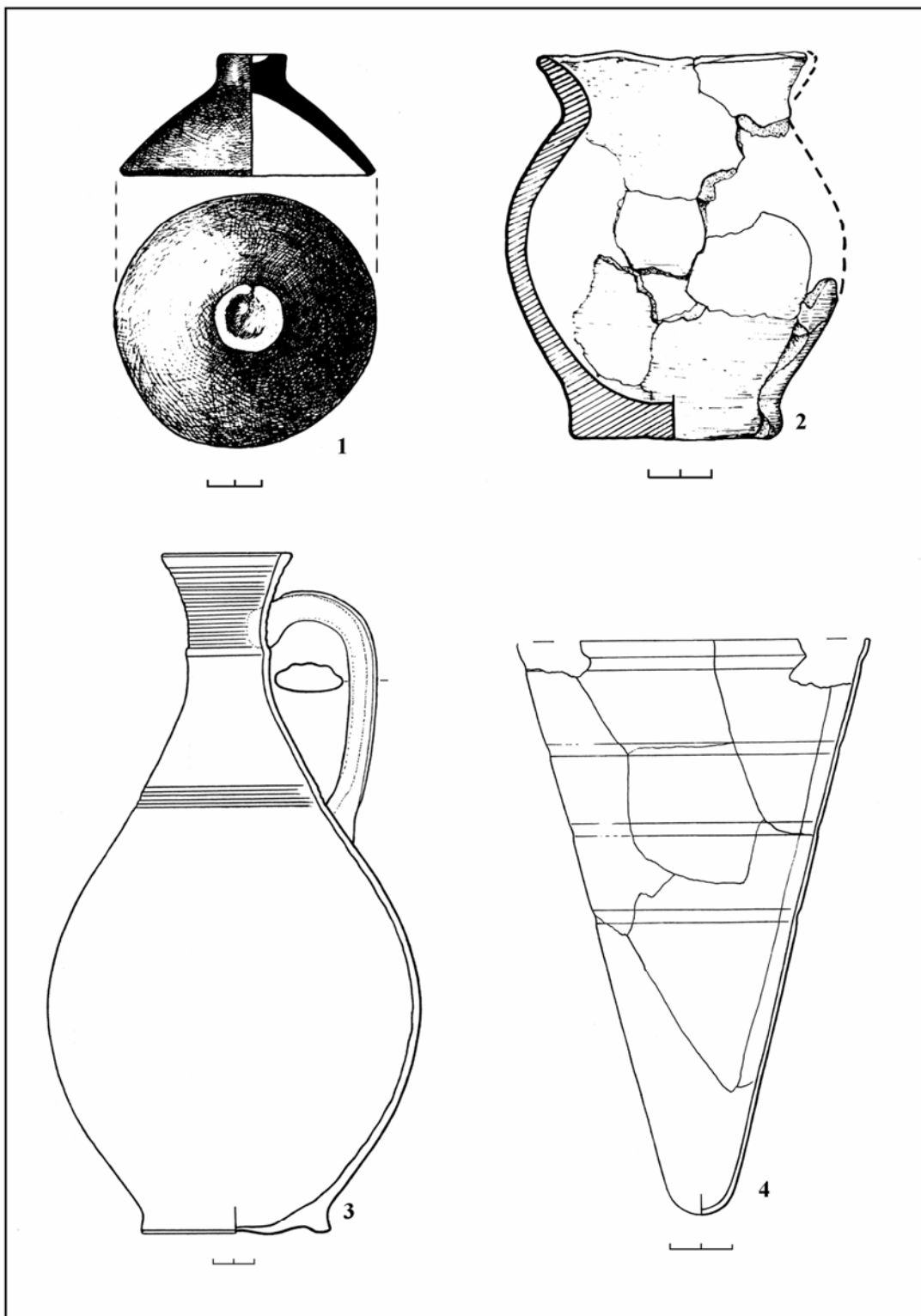

Fig. 4. Hand-worked lid (1) and pot (2), Roman mug from fine paste (3) and glass (4) from tombs 61 (2), 87 (3), 108 (4) and from the layer (1).

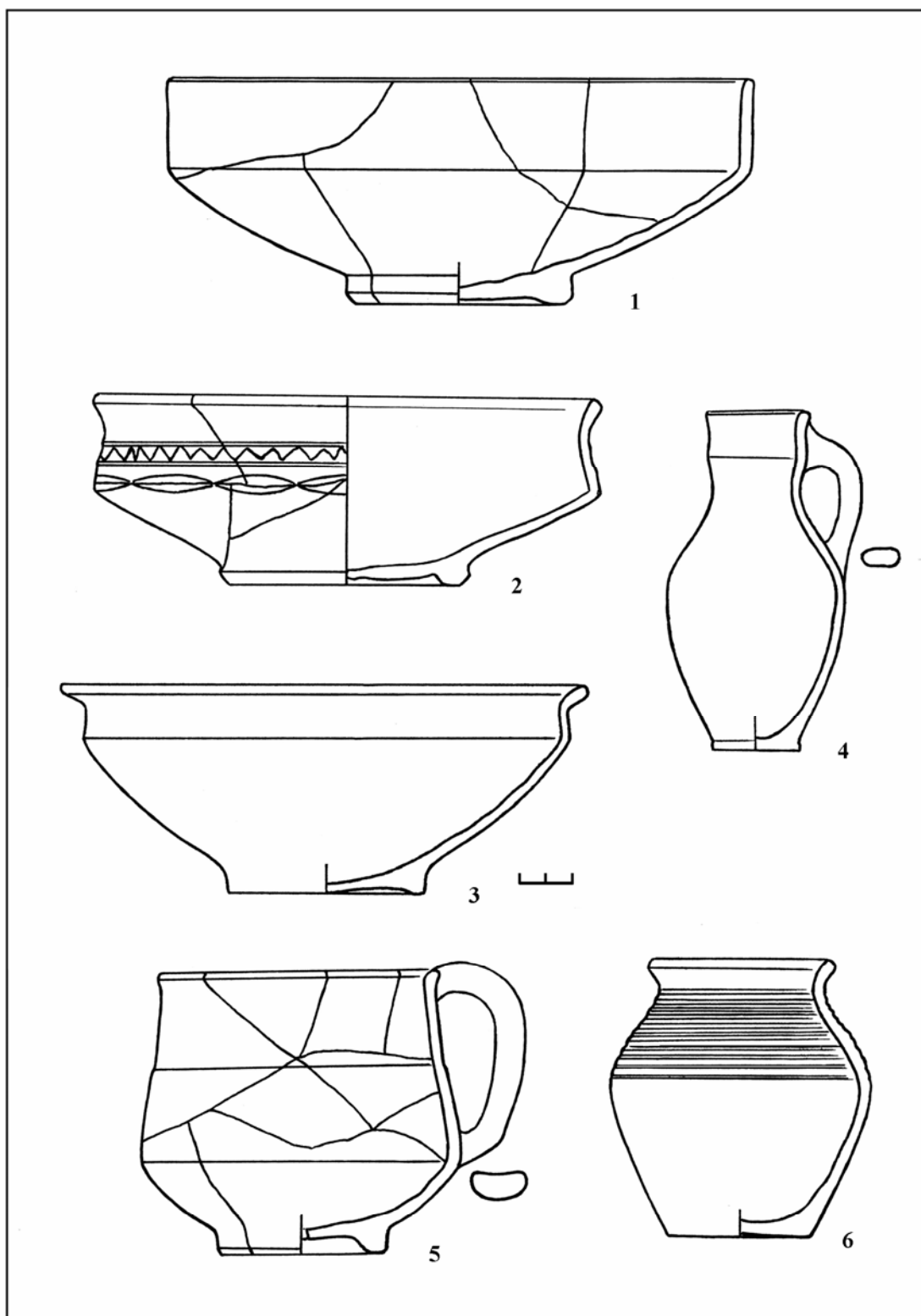

Fig. 5. Bowl (1-3), amphora (4), jug (5), pot (6).

AMFORE CU „CORPUL ÎN FORMĂ DE BURDUF”

DESCOPERITE ÎN MEDIUL SÂNTANA DINTRE CARPAȚI ȘI PRUT

Costin CROITORU*

Key words: Roman Amphora, Sântana de Mureș Culture, Space between Carpați Mountains and Prut River.

De mai multă vreme studiul amforelor romane se bucură de o atenție sporită din partea cercetătorilor, fiind supuse unor analize dintre cele mai diverse, ce tind să pună în lumină importanța pe care anticii o acordau acestui tip de produse.

Scopul nostru a fost acela de a aduna și interpreta toate informațiile relative la descoperirile de amfore romane cu „corpul în formă de burduf”, fortuite sau provenind din siturile arheologice cercetate în teritoriul cuprins între Carpați și Prut. Inițiativa s-a dovedit a fi mult mai dificilă decât ne-am fi așteptat. Informația, sintetizată în corpusul descoperirilor din partea finală, provine exclusiv din studiile și rapoartele de săpături publicate până acum și prezintă numeroase lacune, iar situația are câteva explicații. Pe de o parte, multe dintre recipientele care ne interesează, aflate uneori în stare de conservare mediocră chiar din momentul descoperirii, au fost fie numai amintite, fie menționate în treacăt, cu detalii sumare sau doar prin ilustrație, ceea ce, de cele mai multe ori, face imposibilă încadrarea lor tipologică și cronologică. De obicei lipsesc detaliile referitoare la contextul arheologic, tehnologia de lucru, caracteristicile materiei prime, modul de realizare a ornamentelor, dimensiunile piesei, etc. Acesta este și unul dintre motivele pentru care, în rândurile următoare, ne vom concentra atenția asupra recipientelor întregi, alte fragmente ale unor piese care *ar putea aparține* tipului pe care îl abordăm fiind doar semnalate în catalogul descoperirilor, nu și discutate.

MORFOLOGIE:

Amfore de dimensiuni medii, lucrate din pastă de culoare cărămizie sau cenușie, având formă ovoidală; corpul se lărgeste spre bază, căpătând o formă de „burduf”; fundul se termină cu un picior scurt, conic; gâtul scurt, cilindric cu gura largă având buza profilată spre exterior. Corpul este decorat cu caneluri orizontale, dispuse regulat. Toartele sunt de mici dimensiuni, fiind prinse în partea mediană a gâtului și pe umărul recipientului. Au fost definite tipologic în cadrul a numeroase studii de specialitate, dintre care menționăm: *Rădulescu 7¹*, *Scorpan III-I²*, *Kuzmanov II³*, *Opaît C II-2/C III-I⁴*.

RĂSPÂNDIRE:

În spațiul est-carpatic recipiente întregi sau întregibile au fost identificate în necropolele de la Erbiceni, Lunca (M₁₁, M₁₄, M₂₉, M₃₁, M₃₆), Mihălășeni (M₁₂₁, M₃₇₆, M₄₅₀, M₅₁₄)⁵, Bârlad (M₈₄, M₅₃₂, M₅₃₇, M₅₄₁), Izvoare (M_{VIII}), Lețcani (M_I) și în așezarea de la Nicolina. Despre recipientul

* Muzeul Brăilei, Piața Traian, nr. 3, Brăila, costin_croitoru1@hotmail.com.

¹ A. Rădulescu, *Amfore romane și romano-bizantine din Scythia Minor*, în Pontica, IX, 1976, p. 100-113.

² C. Scorpan, *Origini și linii evolutive în ceramica romano-bizantină (sec. IV-VII) din spațiul mediteranean și pontic*, în Pontica, IX, 1976, p. 155-185.

³ G. Kuzmanov, *Céramique de la Haute Epoque Byzantine provenant de Thrace et de Dacie (IVe-I^e début du VIIe S)*, în Fouilles et Recherches (Sofia), XIII, 1985.

⁴ A. Opaît, *Aspecte ale vieții economice din provincia Scythia (sec. IV-VI p. Chr). Producția ceramicii locale și de import*, București, 1996.

⁵ În mod eronat se menționează o amforă-burduf în M₅₁₀ (V. Palade, *Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă*, București, 2004, p. 204). Pentru clarificarea chestiunii vezi și Idem, *Importuri romane rare în două morminte din necropola de la Bârlad-Valea Seacă*, în SCIVA, 32, nr. 2, 1981, p. 205-216.

aparținând aceluiași tip, descoperit la Șuletea nu deținem nici un fel de date. Absolut ipotetic, fragmentele de amfore descoperite la Răcăciuni, Cavadinești, Iași-*Fabrica de cărămizi* și Islaz, ar putea aparține aceluiași tip, fapt ce ar crește cuantumul pieselor identificate în cadrul unor așezări.

Cum se vede, cu certitudine, amforele cu corpul în formă de „burduf” au fost identificate, cu o singură excepție (Nicolina), în morminte. Interesant este și faptul că, până în prezent, acest tip de amfore apare exclusiv în cadrul unor morminte de inhumatie. Cu excepția unui exemplar lucrat din pastă de culoare cenușie, provenind de la Lunca (M₃₆, nr. cat. 13), celelalte au fost modelate din pastă de culoare cărămizie. Nu cunoaștem recipiente aparținând acestui tip descoperite în spațiul de la est de Carpați cu însemnări.

LOCALIZARE ÎN CADRUL INVENTARULUI FUNERAR:

În cele mai multe cazuri, 9 din cele 16 cunoscute, însemnând 57% amforele apar în zona craniului și în numai 5 situații în zona picioarelor, procentual reprezentând 31%. În câte un caz au fost descoperite în stânga (mormânt femeie, Mihălășeni, M₅₁₄), respectiv dreapta defunctului (mormânt bărbat, Mihălășeni, M₁₂₁). Preponderent apar în mormintele de bărbați, 14 cazuri reprezentând 74%, în câte două situații apărând în morminte de copii și femei (fiecare reprezentând 13 %). Toate mormintele despre care deținem informații au o orientare N-S.

TIPOLOGIA INVENTARULUI:

Inventarul mormintelor în care au fost identificate amfore cu corpul în formă de „burduf” este variat și de cele mai multe ori foarte bogat. Excepție fac două morminte: unul de la Mihălășeni (M₁₂₁) unde în cadrul inventarului funerar au apărut doar trei recipiente ceramice și un obiect de fier (cuțit?) și Lunca (M₂₉) unde amfora romană a apărut alături de alte patru recipiente și o afumătoare dacică. Dacă în ultimul mormânt menționat a fost descoperită o afumătoare dacică, în schimb două dintre mormintele de la Mihălășeni (M₅₃₂ și M₅₃₇) erau prevăzute cu treaptă, indicii ce par a sugera anumite disocieri etnice.

De departe, cel mai bogat inventar funerar îl deține M_{VIII} de la Izvoare, unde, alături de amfora „burduf” au mai apărut și alte piese, între care unele destul de rare: o *vulsella* și un *auriscalpium* de bronz. Pensete au fost identificate și la Poienești⁶, Botoșani⁷, Izvoare (M_V, M_{VIII} și groapă)⁸, Huțani⁹, Mihălășeni (M₂₀₂)¹⁰ și Bârlad-*Valea Seacă* (M₉₆, M₁₃₈)¹¹. Dacă indiscutabil, este acceptată originea romană a acestor piese, în timp, ele devin o prezență comună în diverse medii culturale, fiind datate destul de larg, pe parcursul secolelor I – IV p. Chr.¹². În schimb, în ceea ce privește *auriscalpium*-ul, la est de Carpați cunoaștem un singur exemplar, cel din necropola de la Izvoarele. Este lucrat din bronz în formă de linguriță, având capătul răsucit pentru a forma o buclă de prindere. Un exemplar similar, dar mai timpuriu, al cărui buclă este ruptă, după câte se pare, a fost identificat în mediul roman de la Bărboși¹³. Alte două „spatule” care pot fi eventual interpretate în același sens, au fost de asemenea descoperite la Bărboși¹⁴. În general, „spatule” apar și în cadrul

⁶ R. Vulpe, *Săpăturile de la Poienești din 1949*, în *Materiale*, I, 1953, p. 298, fig. 88/7.

⁷ I. Ioniță, *Contribuții cu privire la cultura Sântana de Mureș-Cerneahov pe teritoriul Republicii Socialiste România*, în AM, IV, 1966, fig. 8/2.

⁸ R. Vulpe, *Izvoare. Săpăturile din 1936-1948*, București, 1957, p. 310, fig. 329/4; 330/1; 331/2.

⁹ M. Marcu, N. Ungureanu, *Cercetările arheologice de la Huțani (județul Botoșani)*, în Hierasus, VII-VIII, 1989, p. 225, fig. 6/5.

¹⁰ O. L. Șovan, *Necropola de tip Sântana de Mureș-Cerneahov de la Mihălășeni (județul Botoșani)*, Târgoviște, 2005, p. 157, fig. 306/41.

¹¹ V. Palade, *Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă...*, p. 210, fig. 172/1. Trimiterea la ilustrația piesei din M₁₃₈ – fig. 98/1 este eronată, în realitate este vorba despre fig. 106/1.

¹² E. Künlz, *Zur Typologie von Klammern und Pinzetten*, în Saalburg Jahrbuch. Bericht des Saalburg-Muzeums (Berlin), 49, 1998, p. 81.

¹³ S. Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei*, Iași, 1981, p. 182, nr. 34, fig. 52/4 (spatulă).

¹⁴ I. T. Dragomir, *Recente mărturii arheologice referitoare la coabitarea daco-romană, descoperite la Tirighina-Bărboși*, în TD, III, 1982, p. 172, fig. 9/16 (= Danubius, XVI, 1996, p. 428, fig. 9/16).

unor truse de toaletă și/sau medicale¹⁵, iar asocierea cu penseta de bronz, alături de două amfore romane și un pahar de sticlă în cadrul aceluiași mormânt din necropola de la Izvoarele indicând cel mai probabil ocupația și etnia defunctului.

Cel mai frecvent obiect de inventar în mormintele cu amfore „burduf” este cuțitul care apare în 10 cazuri (62%), urmat de fibule și catarama în proporții sensibil egale, apărând în 9 cazuri (56%), și ofranda de carne în 8 cazuri (50%). Recipiente de sticlă, pieptăni de os și mărgelile apar în 7 dintre cazuri (44%). Într-un singur mormânt, la Lunca (M₁₄), au fost identificate două amfore de acest tip. În alte două situații, la Erbiceni și Izvoare inventarul funerar mai conținea câte o amforă romană, aparținând altui tip.

Dacă pieptenii de os și mărgelile constituie o categorie relativ comună a inventarului funerar specific mediului Sântana, fiind destul de frecvenți în toate mormintele, în schimb o categorie interesantă a obiectelor asociate amforelor „burduf” o reprezintă paharele de sticlă. Au fost identificate la Mihălășeni (M₃₇₆ și M₄₅₀), Lunca (M₃₁), Valea Seacă (M₈₄, M₅₃₂, M₅₄₁) și Izvoare. Dacă recipientul de la Lunca și unul dintre cele descoperite la Valea Seacă (M₅₃₂) sunt complet distruse, fiind doar menționate, în cazul celorlalte se pot face câteva observații cronologice.

Două dintre paharele de la Mihălășeni (M₃₇₆) și Valea Seacă (M₅₄₁)¹⁶ aparțin tipului general *Straume X* sau *Isings 106 d*, datat în intervalul cronologic cuprins între fazele C3 – D1 (310/320 – 400 p. Chr.)¹⁷, iar celelalte, tot de la Mihălășeni (M₄₅₀) și Valea Seacă (M₈₄) reprezintă variante ale tipului general *Eggers 237*; *Ekholm IIAb-IIBc*; *Eketorpsglas 5*; *Straume VIIA-B*, datat în intervalul cronologic cuprins între fazele C3 – D1 (310/320 – 410 p. Chr.)¹⁸. Aceluiași palier cronologic¹⁹ i se supune și paharul de la Izvoarele ce aparține tipului general *Eggers 238*; *Straume VIII*. Fără a permite o restrângere elocventă a datării complexelor din care fac parte, recipientele de sticlă confirmă la rândul lor cronologia generală a amforelor cu corpul în formă de „burduf”.

TIPO-DIMENSIUNI:

Dimensiunile, implicit volumul acestor amfore variază. Înălțimea medie a pieselor este de 40-50 de centimetri. Existau fără îndoială și piese fracționare, o amforă de la Bârlad-Valea Seacă (sub-variantă?) având o înălțime de numai 20 de centimetri. În general, având în vedere însemnările, aproximările matematice și măsurătorile experimentale, capacitatea recipientului în discuție oscilează între 20 și 32 de litri²⁰. Piese de la Topraichioi și Noviodunum prezintă *dipinti* („Ma”) care ilustrează capacitatea de 41 *sextari* (= 22, 287 litri). O amforă descoperită la Atena păstrează un *graffito* („λΖ <”) reprezentând 37,5 *sextari* (= 20, 385 litri), alt exemplar de la Tomis păstrează un *dipinti* („Ka”) care indică o capacitate de numai 21 *sextari* (= 11,415 litri), iar cel de la Tiras („NH <”) 58,5 *sextari* (= 32,163 litri).

¹⁵ B. Cunliffe, *Excavations at Fishbourne*, Leeds, 1971, p. 109, fig. 42/74. Pentru etimologia termenului vezi D. R. Langslow, *Medical Latin in the Roman Empire*, Oxford, 2000, p. 277.

¹⁶ S. Pánczél, A. Dobos, *Facet Cut Glass Vessels of the Late 3rd to 5th century AD. Analysis of finds from north Danubian Romania*, în vol. *Funerary offerings and votive depositions in Europe's 1st millennium AD. Cultural artefacts and local identities* (ed. C. Toma), Cluj-Napoca, 2007, p. 70, nr. 24, pl. III/24 nu exclud apartenența recipientului din M₅₄₁ la tipul *Straume IV* = *Eggers 233*.

¹⁷ G. Rau, *Körpergräber mit Glasbeigaben des 4. nachchristlichen Jahrhunderts im Oder-Weichsel-Raum*, în *Acta Praehistorica et Archaeologica*, 3, 1972, p. 135-138, fig. 76c; E. A. Symonovič, *Raskopki mogilnika u ovčarni sovchoza Pridneprrovskogo na nižnem Dnepre*, în *MIA*, 82, 1960, p. 237, pl. IX/14; E. Straume, *Gläser mit Facettenschliff aus skandinavischen Gräben des 4. und 5. Jahrhunderts n. Chr.*, Oslo, 1987, p. 41, Taf. 11.

¹⁸ G. Ekholm, *Als orientalisch angenommene Gläser Skandiaviens aus dem ersten bis aus dem sechsten Jahrhundert n. Chr.* în *Antikvariskt arkiv*, 26, 1965, Abb. 5; G. Rau, *op. cit.*, p. 170; E. Straume, *op. cit.*, p. 38.

¹⁹ U. Näsman, *Glas och handel i senromersk tid och folkvandringstid. En studie kring glas grån Eketorp-II, Öland Sverige*, Uppsala, 1984, p. 86; E. Straume, *op. cit.*, p. 39-40.

²⁰ A. Opaît, *op. cit.*, p. 61.

EVOLUȚIE TIPOLOGICĂ ȘI CRONOLOGIE:

În ceea ce privește evoluția morfologică a acestui tip, se remarcă faptul că, dacă la începutul secolului IV p. Chr. corpul este ovoidal, către finele aceluiași secol primește o formă de „burduf” cu diametrul maxim la partea inferioară, o altă tendință fiind aceea de estompare a delimitării joncțiunii gâtului cu umerii și de lărgire a părții inferioare a corpului, care devine ceva mai alungit²¹. Se mai remarcă faptul că pe parcursul secolului IV formele sunt mai elegante, mai simetrice, canelurile ceva mai rare, corpul foarte puțin dilatat la bază, evoluția ulterioară fiind în sensul unui profil lucrat neglijent, asimetric.

ATELIERE:

Sunt bine reprezentate în spațiul est-pontic²² la Telița-Valea Morilor, Topraichioi, Murighiol, Tomis, Noviodunim, nelipsind nici din sudul Dunării de Jos²³, la Iatrus sau Odessos, ori estul Mediteranei, la Chios și Thasos²⁴. În schimb, descoperiri ale acestui tip sunt mai rare în spațiul nord-pontic²⁵.

C. Scorpan nu exclude posibilitatea ca unele dintre exemplarele târzii ale acestui tip să fi fost produse în spațiul istro-pontic²⁶, ipoteză care poate fi susținută și de frecvența cu care apar în această zonă. Pe de altă parte, o origine est-mediteraneană pare a fi sugerată de însemnele cu caractere grecești ce apar frecvent pe acest tip de recipiente²⁷, precum și descoperirea unor ateliere în cadrul cărora par să se fi modelat astfel de amfore, în vecinătatea instalației portuare de la Elée²⁸.

Conținutul amforei este necunoscut, nu deținem analize ale resturilor organice de pe pereții interiori, dar urme de smoală de pe recipiente de acest tip indică vinul.

Catalogul descoperirilor:

Cavadinești (com. Cavadinești, jud. Galați). Așezare în punctul *Râpa Glodului*, cercetări sistematice. Mențiune:

1. amfore cu caneluri largi, orizontale sau cu torțile nervurate.

BIBLIOGRAFIE:

Ion T. Dragomir, Săpăturile arheologice de la Cavadinești (r. Berești, reg. Galați), în MCA, VI, 1959, p. 466, fig. 9/6-8; Idem, Săpăturile arheologice de la Cavadinești (r. Berești, reg. Galați), în MCA, VII, 1961, p. 160.

Erbiceni (com. Erbiceni, jud. Iași). Necropolă în punctul *Dealul cimitirului*, cercetări sistematice.

²¹ J. K. Papadopoulos, *Roman Amphorae from the excavations at Torone*, în *Ephemeris Archaologike* (Athena), 128, 1989, p. 89-92, fig. 13 a-b; A. Opaît, *op. cit.*, p. 60-62.

²² A. Rădulescu, *op. cit.*, p. 107, pl. VII/3 (sec. IV); C. Scorpan, *op. cit.*, p. 158, pl. III (sec. IV-V); I. Barnea, A. Barnea, *Săpăturile de salvare de la Noviodunum*, în *Peuce*, IX, 1984, pl. IX/1-2; A. Opaît, *Ceramica din așezarea și cetatea de la Independența (Murighiol), secolele V î.e.n. – VII e.n.*, în *Peuce*, 10, 1991, p. 145, pl. 16/96; A. Opaît, M. Zahariade, Gh. Poenaru-Bordea, C. Opaît, *Fortificația și așezarea romană târzie de la babadag-Topraichioi*, în *Peuce*, 10, 1991, p. 216, pl. 18; 19/1, 3, 5; V. H. Baumann, *Așezări rurale antice în zona Gurilor Dunării*, Tulcea, 1995, p. 423, pl. X/2 (tip IV).

²³ B. Böttger, *Die Gefäßkeramik aus dem Kastell Iatrus*, în *Iatrus-Krivina* (Berlin), II, 1982, p. 104, nr. 112, pl. 19; G. Kuzmanov, *Céramique Byzantine*, pl. 3/A28.

²⁴ R. Garnett, J. Boardman, *Underwater Reconnaissance off the Island of Chios*, în „The Annual of the British School at Athens”, 56, 1961, p. 102-113, fig. 2; O. Picard, J. P. Sodini, *Sondage Delcos-Valma*, în „Bulletin Correspondance Hellénique”, 96, 1972, p. 941-949, fig. 45.

²⁵ I. B. Zeest, *Keramicescaia tara Bospora*, în *Materialy i Issledovaniia po Arheologii SSSR* (Moskva-Leningrad), 85, 1960, pl. XXXI/75a-b; M. Kravchenko, V. H. Korpusova, *Deijaki risi materialnei kulturi piznorimskoi Tiri*, în *Archeologija* (Kiev), 18, 1975, fig. 5/4.

²⁶ C. Scorpan, *op. cit.*, p. 158.

²⁷ A. Opaît, *Aspecte ale vieții economice...*, p. 61.

²⁸ J. Y. Empereur, M. Picon, *A Propos d'un nouvel atelier de «Late Roman C»*, în *Figlina*, 7, 1986, p. 14, fig. 2.

2. amforă cu corpul bombat lucrată din pastă roșcată, are gâtul gros și marginile prevăzute cu un manșon inelar, iar fundul se termină printr-o proeminență conică; este prevăzută cu două mânuși scurte, de secțiune rotundă; întreaga ei suprafață prezintă un decor de dungi neregulate.

Mormânt de înhumăție deranjat, matur orientat N-S. Inventar: cataramă de fier, amforă, șase recipiente ceramice.

BIBLIOGRAFIE:

Em. Zaharia, N. Zaharia, *Un mormânt din epoca migrațiilor la Erbiceni (r. Iași, reg. Iași)*, în AM, I, 1961, p. 214, fig. 3/8, 5/2.

Iași, (jud. Iași). Așezare în punctul *Cartier Nicolina*, cercetare de salvare. Mențiune:

3. amforă.

Locuința C₅ de suprafață, cu două camere, orientată spre sud. Inventar necunoscut.

BIBLIOGRAFIE:

I. Ioniță, Importanțe descoperiri arheologice din perioada de formare a poporului Român în așezarea de la Iași - Nicolina, în AM, X, 1985, p. 39, fig. 8/1.

Iași, (jud. Iași). Așezare în punctul *Fabrica de cărămizi*, săpătură de salvare. Mențiune:

4. amfore fragmentare din pastă cărămizie, cu gura largă, buza îngroșată, torțile prinse sus în apropierea marginii, decorate cu caneluri largi orizontale și linii incizate.

BIBLIOGRAFIE:

I. Ioniță, Așezarea de tip Sântana de Mureș-Cerneahov de la Iași - Fabrica de cărămizi, în AM, VII, 1972, p. 291, fig. 9/6.

Islaz (com. Zorleni, jud. Vaslui). Așezare în punctul *la Fântânele*, cercetări de salvare. Mențiune:

5. numeroase amfore fragmentare roșii și gălbui, unele cu caneluri largi.

BIBLIOGRAFIE:

V. Palade, Sondajul arheologic de salvare din așezarea datând din secolul V e.n. de la Fântânele, comuna Zorleni, jud. Vaslui, în AMM, IX-XI, 1987-1989, p. 54-55.

Izvoarele (com. Dumbrava Roșie, jud. Neamț). Necropolă în punctul *La Iaz*, cercetări sistematice.

6. amforetă din pastă fină, solidă, din culoare roșie-brună, cu pereții netezi, având o formă de burduf, cu gâtul scurt și strâmt, cu pantecele lărgit spre fund, cu fundul emisferic terminat printr-o proeminență cilindroidală, cu torțile mici, prinse de gât și de umăr ($\hat{r} = 0,28$ m.; d.g. = 0,075 m.).

M_{VIII} de înhumăție, orientat N-S. Inventar: 16 recipiente ceramice lucrate la roată (între care o altă amforă romană), pahar de sticlă, pieptene de os, două fibule de argint, cataramă de bronz, cinci mărgelile de chihlimbar, 28 perle de sticlă, cuțitaș de bronz, ac de cusut, pensetă, *auriscalpium*, ofrandă de carne.

BIBLIOGRAFIE:

R. Vulpe, *Izvoare. Săpăturile din 1936-1948*, București, 1957, p. 296, fig. 315/2.

Lețcani (com. Lețcani, jud. Iași). Necropolă și așezare, cercetări sistematice.

7. amforă romană din pastă fină, de culoare roșie, cu corpul globular, terminat printr-un gât conic, acoperită pe circa 2/3 cu striuri.

M_I de înhumăție, orientat N-S. Inventar: cinci recipiente ceramice lucrate la roată, pieptene de os, cuțit de fier fragmentar, resort fibulă de bronz, cataramă de bronz.

BIBLIOGRAFIE:

C. Bloşiu, Necropola din secolul al IV-lea e.n. de la Leţcani (jud. Iaşi), în AM, 8, 1975, p. 229, fig. 6/5.

Lunca (com. Jorăşti, jud. Galaţi). Necropolă în punctul *Râpa cu Oale*, cercetări sistematice.

8. Amforă romană de tip burduf din pastă bună, roşie-cărmizie, lucrată la roată, cu gâtul scurt, cilindric, buza profilată, ştirbită, gura mică, fundul terminat printr-o proeminenţă conică, prevăzută cu două torţi mici, arcuite, canelate longitudinal, prinse de sub buză pe umăr, dintre care una lipsă, ornamentată cu caneluri uşor adâncite pe întreaga suprafaţă. (\hat{h} = 0,540; d.m. = 0,270m; d.g. = 0,090 m.).

M₁₁ de înhumăţie copil, deranjat. Inventar: două recipiente ceramice lucrate la roată, mărgelile de sticlă, ghioc, ofrandă de carne.

9. Amforă romană de tip burduf, din pastă bună, roşie-cărmizie, lucrată la roată, cu gâtul scurt, cilindric, buza profilată, gura mică, fundul ascuţit, tronconic, prevăzută cu două torţi late, arcuite, prinse de sub buză pe umăr, ornamentată pe întreaga suprafaţă cu caneluri, uşor adâncite, reîntregită, depusă la capul defunctului. (\hat{h} = 0,540 m; d.m. = 0,235; d.g. = 0,090 m.).

M₁₄ de înhumăţie adult orientat N-S, Inventar: amforă, două recipiente ceramice lucrate la roată, cuţit de fier, trei cataramă, două mărgelile, tub de os.

10. Amforă romană de tip burduf, din pastă bună roşie-cărmizie, lucrată la roată, cu gâtul scurt cilindric, buza profilată, gura mică, fundul terminat printr-o proeminenţă tronconică, cu două torţi late, arcuite, prinse de sub buză pe umăr, ornamentată cu caneluri, uşor adâncite, dispuse pe întreaga suprafaţă, aşezată la capul defunctului. Dimensiuni: \hat{h} – 0,530 m; d.m. – 0,300; d.g. – 0,090 m.).

M₁₄ de înhumăţie adult orientat N-S, Inventar: patru recipiente ceramice, cuţit de fier, două cataramă de bronz şi una de fier, două mărgelile, trusă de ace.

11. Amforă romană de tip burduf, din pastă bună, roşie-cărmizie, lucrată la roată, cu gâtul scurt, cilindric, buza profilată, gura mică, fundul terminat printr-o proeminenţă conică prevăzută cu două torţi late, arcuite, de mici dimensiuni, prinse de sub buză pe umăr, ornamentată cu caneluri uşor adâncite pe întreaga suprafaţă, reconstituită. (\hat{h} = 0,550 m; d.m. = 0,280 m; d.g. = 0,100 m).

M₂₉ de înhumăţie matur, orientat N-S. Inventar: recipient ceramic lucrat la roată, afumătoare dacică.

12. Amforă romană de tip burduf, lucrată la roată, din pastă bună, roşie-cărmizie, cu gâtul scurt, cilindric, buza profilată, gura mică, fundul terminat printr-o proeminenţă conică, prevăzută cu două torţi scurte, arcuite, uşor bicanelate longitudinal, prinse de sub buză pe umăr, ornamentată cu caneluri orizontale, uşor adâncite, dispuse pe întreaga suprafaţă (\hat{h} = 0,530 m; d.m. = 0,260 m; d.g. = 0,100 m.).

M₃₁ de înhumăţie matur, orientat N-S. Inventar: nouă recipiente ceramice, fragmente de sticlă romană, pieptene de os, mărgică de chihlimbar, fibule de argint cu semidisc, cataramă de bronz, cataramă de fier, ofrandă de carne.

13. Amforă de tip burduf, lucrată la roată, din pastă bună, gris-cenuşie, cu gâtul scurt, cilindric, buza profilată, gura largă şi fundul mic terminat printr-o proeminenţă concavă prevăzută cu două torţi, semicirculare, canelate, prinse de buză pe umăr, ornamentată cu caneluri fine pe întreaga suprafaţă, prezintă urme de ardere secundară, reconstituită (\hat{h} = 0,440 m; d.m. = 0,270 m; d.g. = 0,113; d.f. = 0,060 m.).

M₃₆ de înhumăţie deranjat. Inventar: trei recipiente ceramice, mărgică, cataramă de bronz.

BIBLIOGRAFIE:

I. T. Dragomir, *Necropola birituală Sântana de Mureş-Cerneahov de la Lunca, regiunea de sud a Moldovei* (= Danubius, XIX), Galaţi, 2001, p. 46, 49-50, 60-61, 62-64, 69, 90, fig. 34/2, 36/1-2, 42/3, 43/1, 46/1.

Mihălășeni (com. Mihălășeni, jud. Botoșani). Necropolă în punctul *Șesul Bașeului*, cercetări sistematice.

14. amforă din pastă cărămizie, cu toarta rectangulară în secțiune, fund ascuțit și corp acoperit cu caneluri largi orizontale ($\hat{r} = 0,40$ m.).

M₁₂₁ de înhumăție deranjat, femeie, orientat N-S. Inventar: trei recipiente ceramice, obiect de fier, ofrandă de carne.

15. amforă romană din pastă cărămizie, cu torți ovale în secțiune, șanțuri paralele orizontale pe corp și fund ascuțit ($\hat{r} = 0,54$ m.).

M₃₇₆ de înhumăție, matur, orientat N-S. Inventar: opt recipiente ceramice, fibulă de argint, cataramă, cuțit, pahar de sticlă, ofrandă de carne.

16. amforă romană din pastă cărămizie, cu torți din bandă lată, caneluri largi orizontale paralele pe tot corpul și fund inelar ($\hat{r} = 0,65$ m.).

M₄₅₀ de înhumăție matur orientat N-S. Inventar: cinci recipiente ceramice, pahar de sticlă, fibulă de bronz cu piciorul înfășurat, două cataramă, cuțit, obiect de bronz cu urme de aurire, ofrandă de carne.

17. amforă romană din pastă fină roșie, cu torți din bandă lată, caneluri ondulate pe corp și fund ascuțit ($\hat{r} = 0,52$ m.).

M₅₁₄ de înhumăție, femeie, orientat N-S. Inventar: opt recipiente ceramice, două fibule de argint cu semidisc, colier din 42 de mărgelă, cuțit de fier, ofrandă de carne.

BIBLIOGRAFIE:

O. L. Șovan, Noi descoperiri de amfore romane în nordul Moldovei, în *Hierasus*, V, 1983, p. 123-124, pl. I/1; O. L. Șovan, Necropola de tip Sântana de Mureș-Cerneahov de la Mihălășeni (județul Botoșani), *Târgoviște*, 2005, p. 46, 115-116, 131, 143-144, 178-179, fig. 65/4, 210/8, 245A/11, 275/47.

Răcăciuni (com. Răcăciuni, jud. Bacău). Așezare (?) în *punctul Răstoaca*, sondaje. Mențiune:

18. câteva fragmente dintr-o amforă de culoare cărămiziu-gălbuie aparținând sec. IV p. Chr. de influență romană cu caneluri în relief.

BIBLIOGRAFIE:

L. Marin, *Șantierul arheologic de la Răcăciuni (jud. Bacău)*, în *Carpica*, XXVI/1, 1997, p. 141.

Șuletea (com. Șuletea, jud. Vaslui). Material secolul IV în punctul *Siliște* sau *Șipote*, descoperire întâmplătoare (?). Mențiune *ceramică romană*

19. amforă desen.

BIBLIOGRAFIE:

Gh. Coman, Statornicie-continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui, București, 1980, p. 233, fig. 132/4.

Valea Seacă (Bârlad, jud. Vaslui). Așezare și necropolă, cercetare sistematică.

20. amforă de tip burduf.

M₈₄ de înhumăție deranjat, adult orientat N-S. Inventar: cataramă de fier, cataramă de bronz, ac de fier, tub de os, fibulă de bronz cu piciorul întors pe dedesubt, pieptene de os, cuțit de fier, mărgică de chihlimbar, pahar de sticlă fațetat, opt recipiente ceramice lucrate la roată, ofrandă de carne.

21. amforă roșie-cărămizie.

M₅₃₂ de înhumăție deranjat, cu treaptă, adult orientat N-S. Inventar: șapte recipiente ceramice

lucrate la roată, pieptene de os, cuțit de fier, recipient de sticlă, fibulă de bronz, ofrandă de carne.

22. amforă gălbui cărămizie.

M₅₃₇ de înhumăție, cu treaptă, adult orientat N-S. Inventar: patru recipiente ceramice lucrate la roată, cataramă de fier, cuțit de fier, pieptene de os, ofrandă de carne.

23. amforă romană din pastă fină cărămizie.

M₅₄₁ de înhumăție, copil orientat N-S. Inventar: 12 recipiente ceramice lucrate la roată, pieptene de os, fusaioală, pahar de sticlă, două fibule de argint cu semidisc.

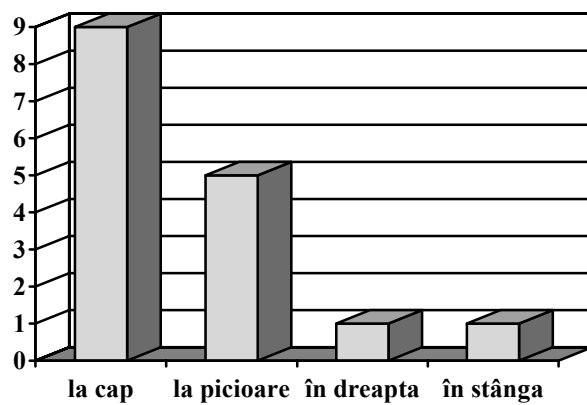
BIBLIOGRAFIE:

V. Palade, *Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă*, București, 2004, pp. 114, 145-147, 203-204, fig. 166/7, 284/11, 289/3, 292/8.

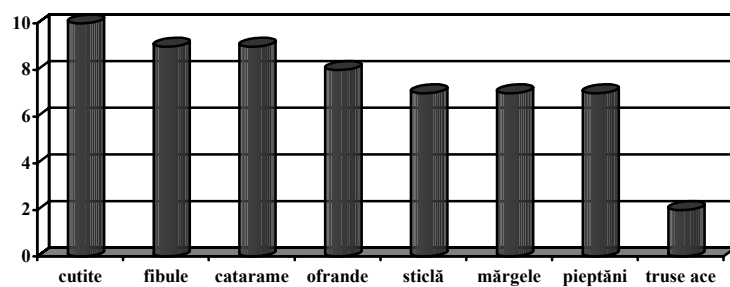
**ROMAN AMPHORAE HAVING „BELLOWS SHAPES” BODY DISCOVERED
IN THE SÂNTANA AREA BETWEEN CARPAȚI MOUNTAINS AND PRUT RIVER**

The author approach in this paper a certain type of Roman amphorae, precisely the one having “bellows shapes” body and which were discovered in the area between Carpați Mountains and Prut River. Basically it is discussed the morphology, the spreading within the territory stated above, the evolution both typological and chronological of these recipients, and the workshops where they were manufactured. Mainly because most of them were to be founded in the graves inventory it is discussed also the typology of this inventory and the precisely location of the amphora next to the dead.

Finally, a discoveries catalogue is given and here is to be found the amphora locations, the discovery context and the basic literature.

I. Grafic reprezentând localizarea amforelor în cadrul inventarului funerar.

II. Grafic reprezentând tipologia inventarului funerar.

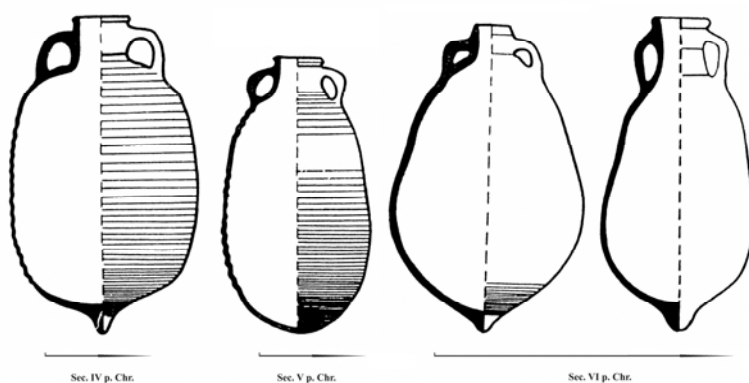

Fig. I. Evoluția tipologică.

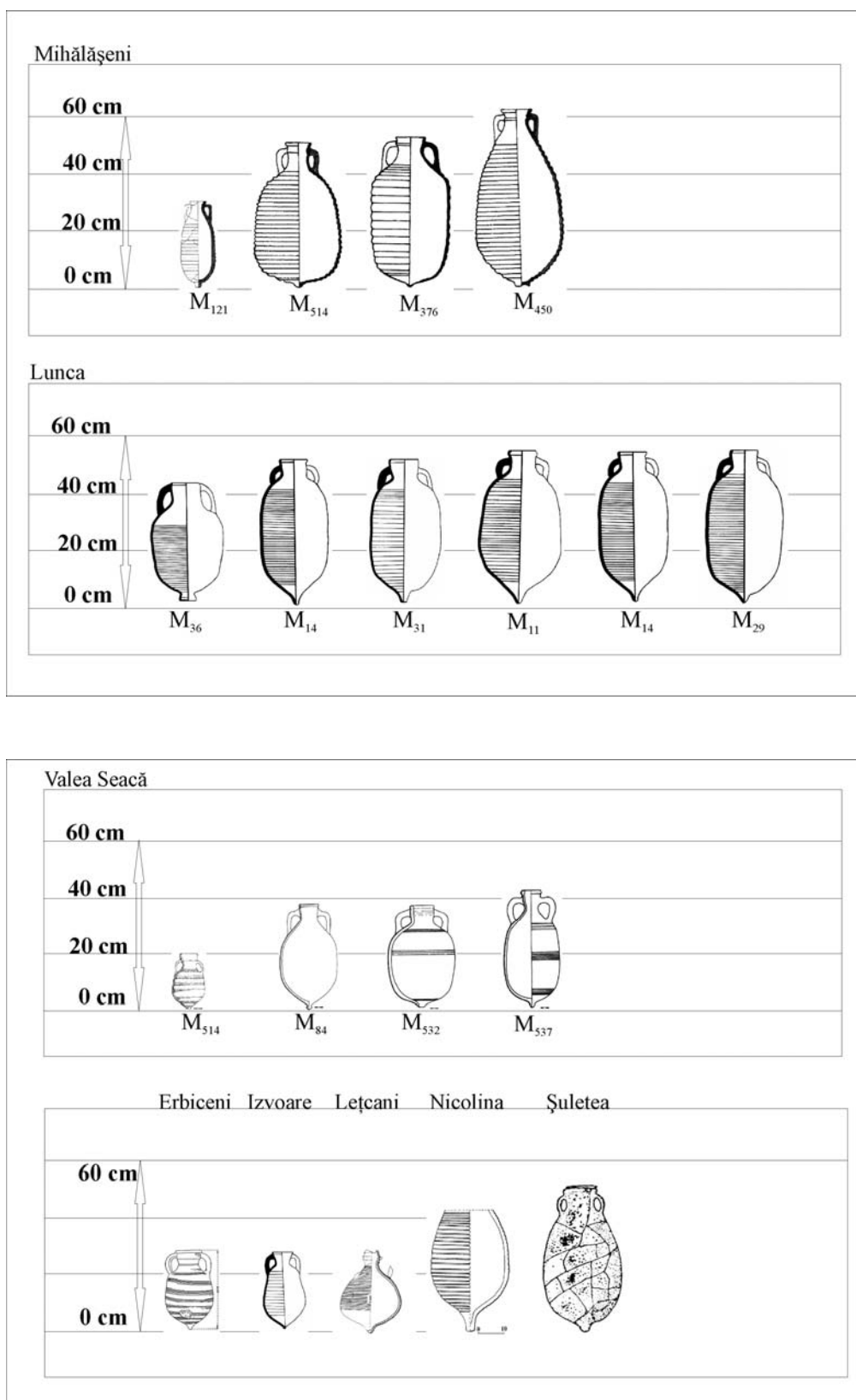
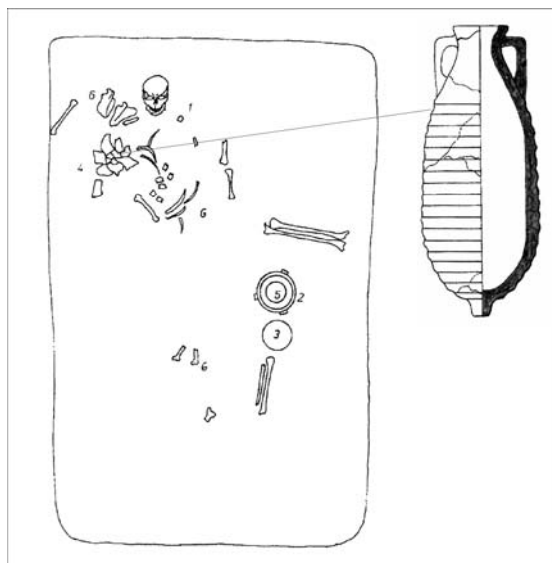
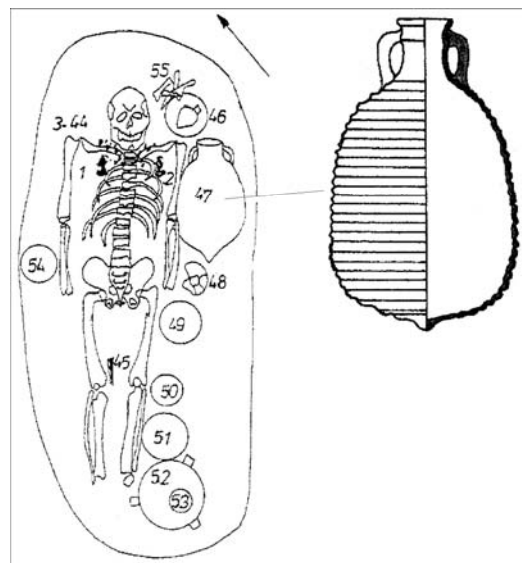

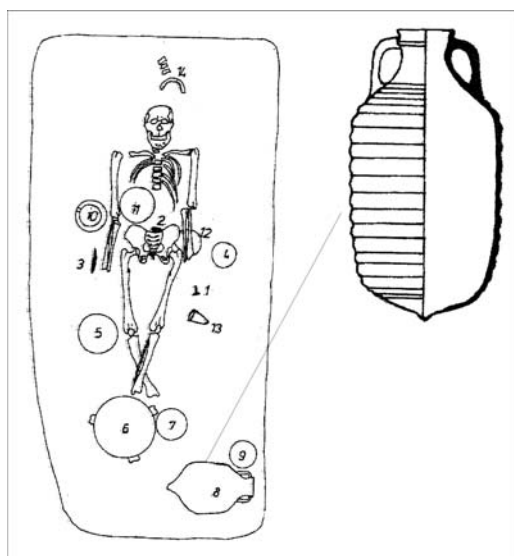
Fig. II. Tipo-dimensiunea amforelor întregi.

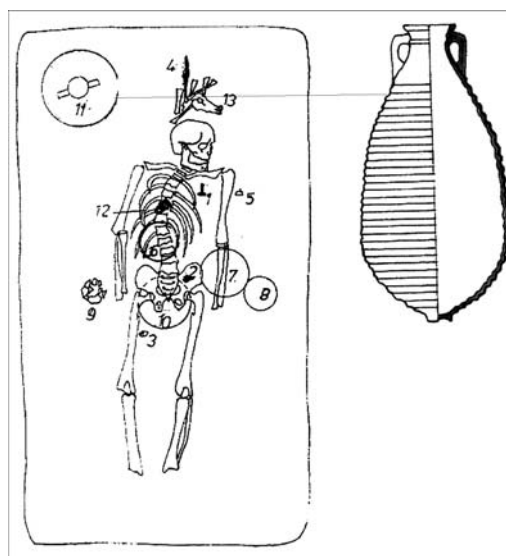
1

2

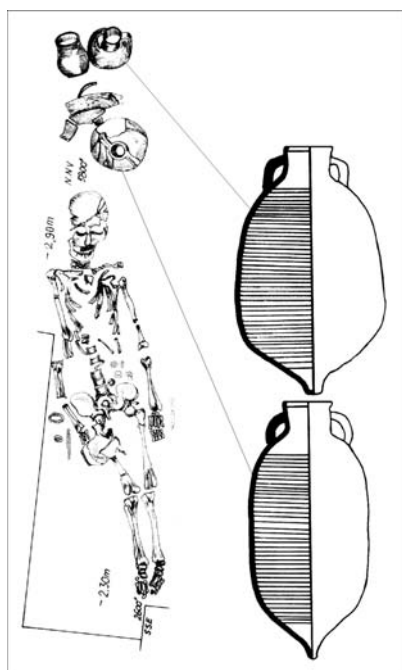

3

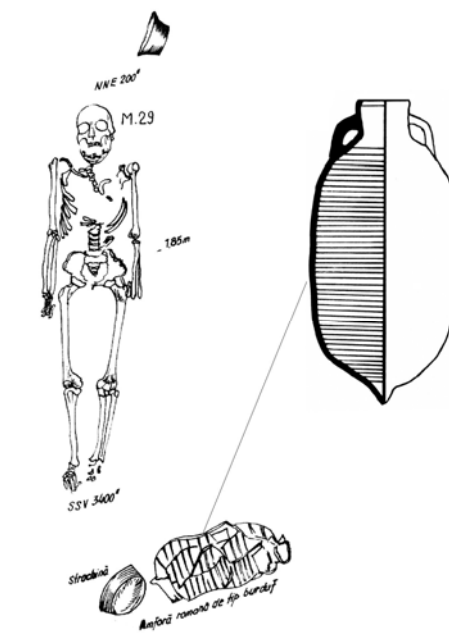

4

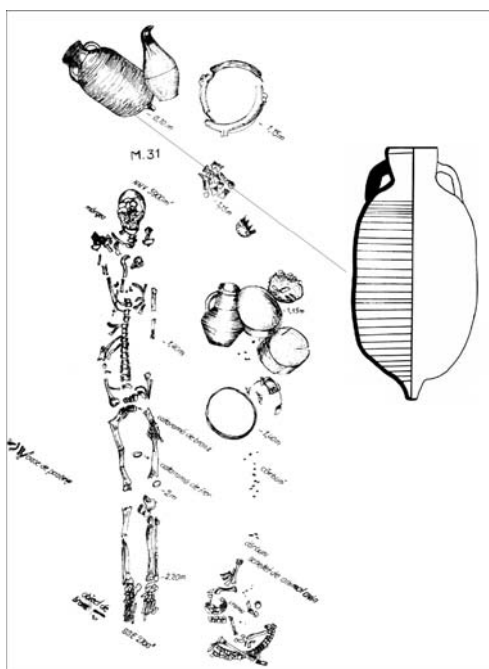
Fig. III. Mihălășeni: 1 – M_{121} , 2 – M_{514} , 3 – M_{376} , 4 – M_{450} (după O. Șovan).

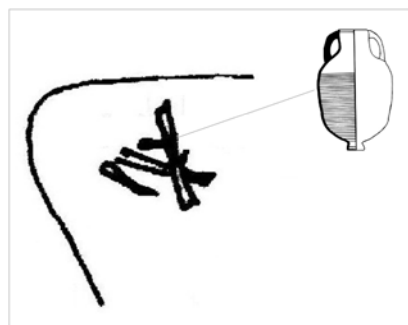
1

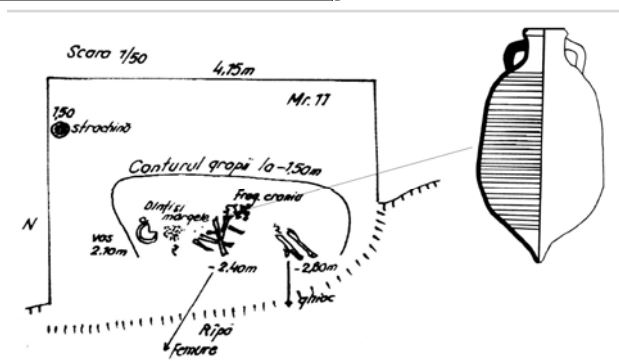
2

3

4

5

Fig. IV. Lunca: 1 – M₁₄, 2 – M₂₉, 3 – M₃₁, 4 – M₃₆, 5 – M₁₁ (după I. T. Dragomir).

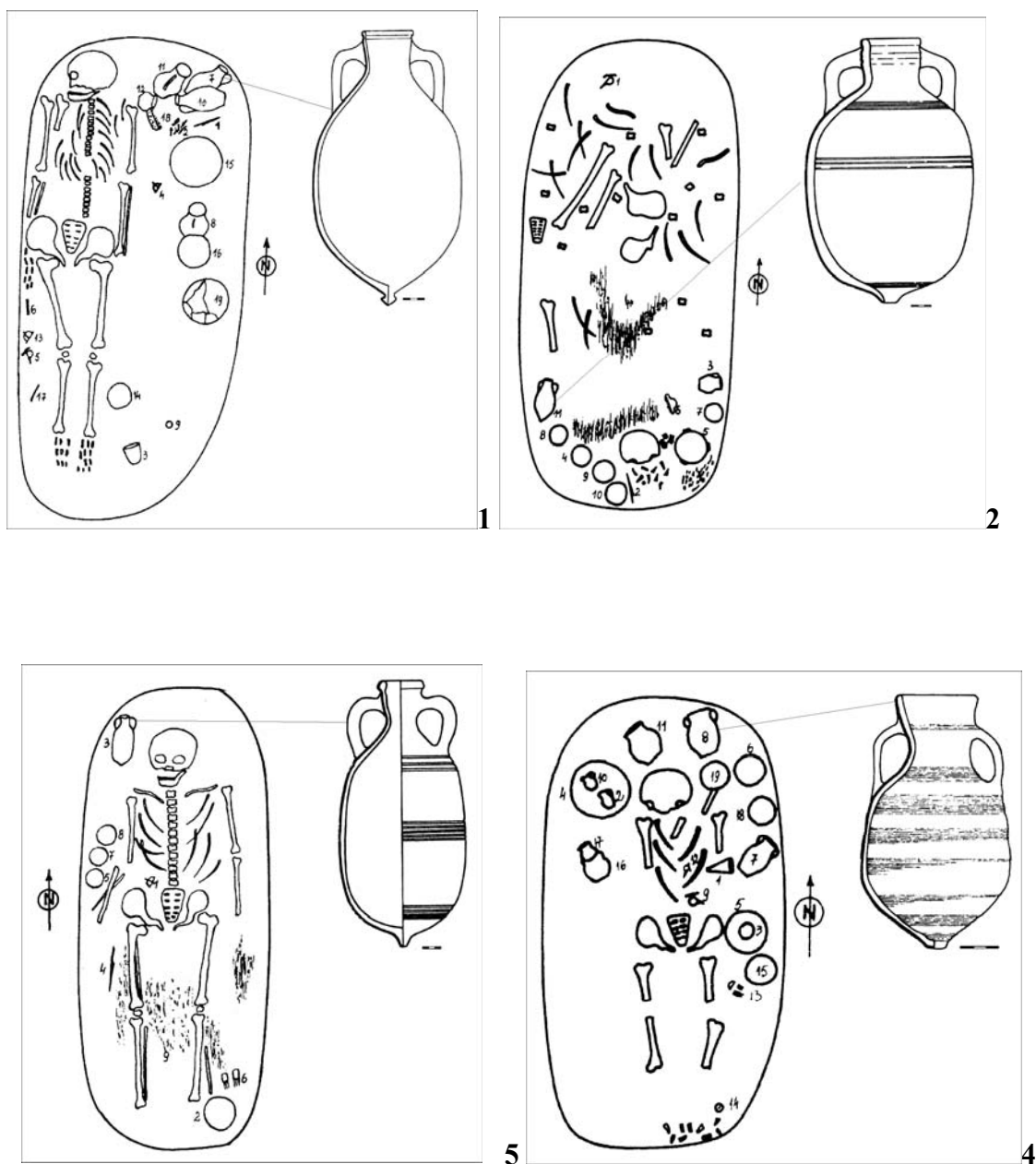
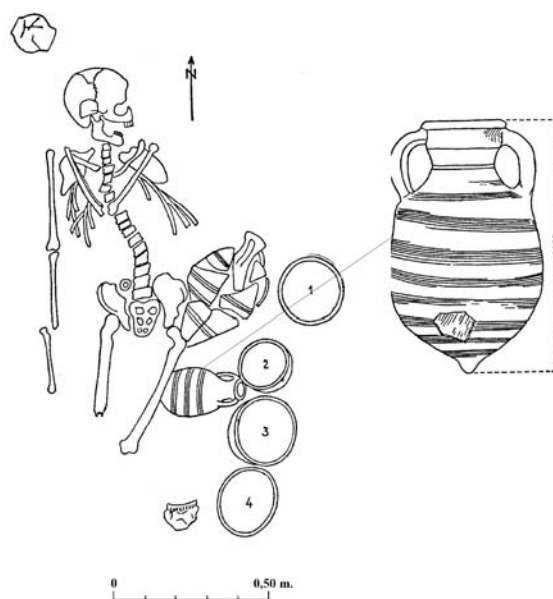
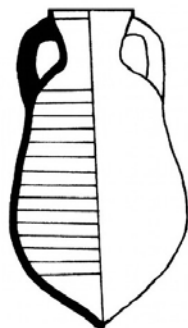

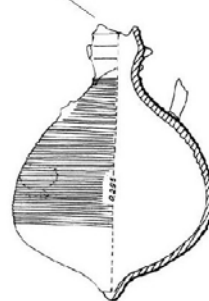
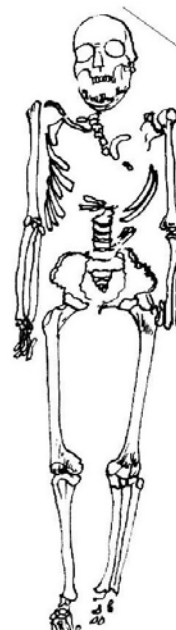
Fig. V. Valea Seacă: 1 – M₈₄, 2 – M₅₃₂, 3 – M₅₃₇, 4 – M₅₄₁ (după V. Palade).

1

2

3

Fig. VI. 1. Erbicieni (după Em. Zaharia), 2. Izvoare (după R. Vulpe),
3. Lețcani (după C. Bloșiu).

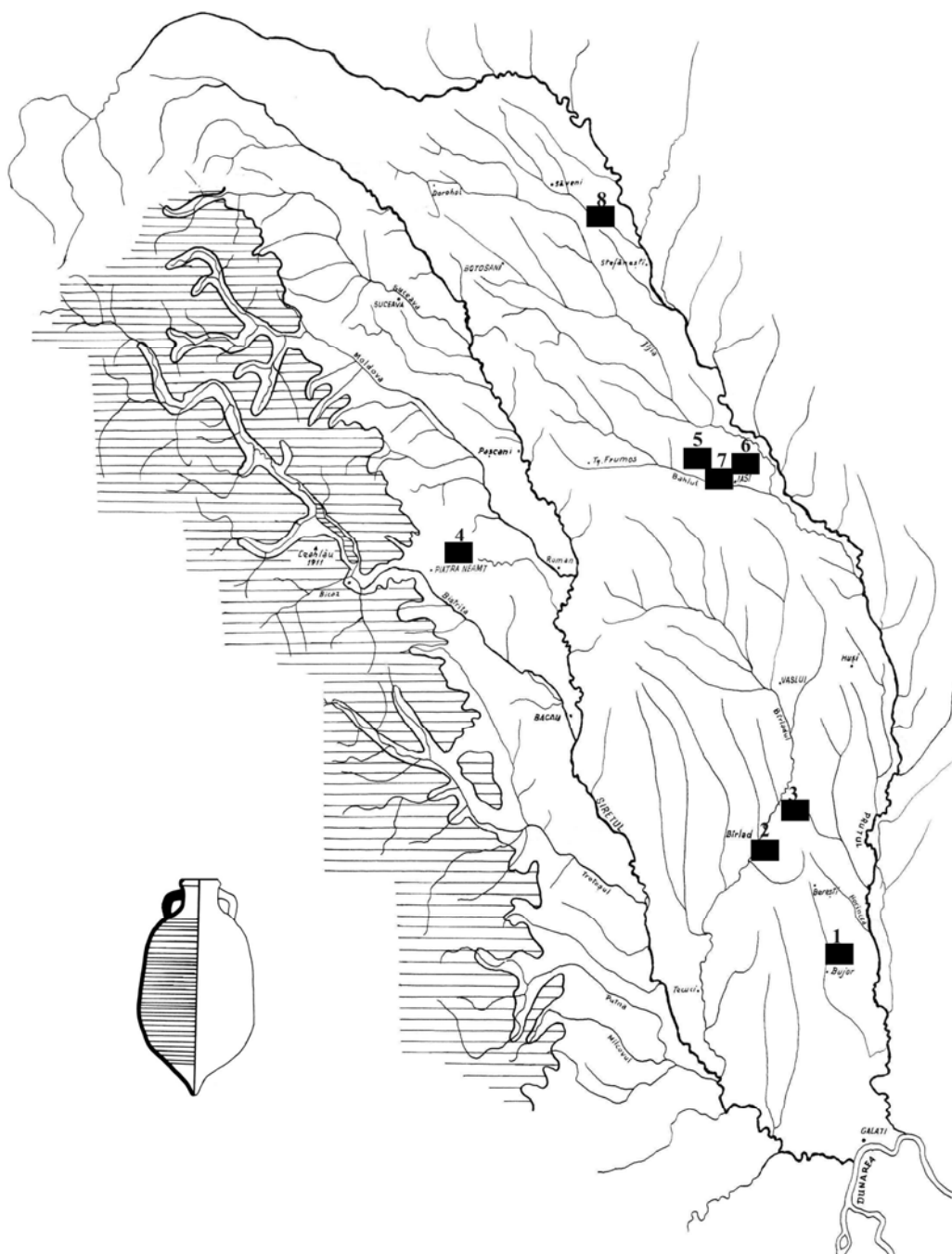

Fig. VII. Răspândire: 1. Lunca, 2. Bârlad-Valea Seacă, 3. Șuletea, 4. Izvoare, 5. Erbiceni, 6. Iași-Nicolina, 7. Lețcani, 8. Mihălășeni.

STRUCTURI SOCIALE REFLECTATE ÎN PRACTICILE FUNERARE ÎNTÂLNITE ÎN UNELE NECROPOLE APARTINÂND CULTURII SÂNTANA DE MUREȘ

Mircea MAMALAUCA*

Key words: *Social structure, social statute, biritual, mortal, inventory, rite and ritual.*

Trebuie să constatăm că preocupări pentru studiul structurilor sociale sunt de dată recentă și în consecință relativ puține, autorii români abordând eventual tangențial un asemenea subiect. Tocmai de aceea încercarea noastră este destul de dificilă și poate cu unele neajunsuri inerente unui asemenea demers.

Cert este faptul că unele dintre cele mai interesante întrebări pe care le putem formula despre societățile demult apuse sunt legate de aspectele de ordin social. Ele se referă la oameni și la relațiile dintre oameni, la exercitarea puterii și la natura și scara organizării sociale.

Pentru a afla răspunsuri la aceste probleme și la multe altele asemenea, legate de structura socială a vechilor societăți, extrem de importante s-au dovedit studiile de antropologie socială și culturală. Prin intermediul acestor studii au fost cercetate societăți existente astăzi, dar aflate, inclusiv din punct de vedere social, pe alte trepte ale istoriei, pentru noi demult apuse.

Și pentru că încercăm să ilustrăm structurile sociale specifice perioadei sec. IV d. Hr. în aria de manifestări a culturii Sântana de Mureș-Černjachov am folosit informațiile oferite de cele două necropole investigate de noi, informații pe care le vom corobora cu rezultatele cercetărilor întreprinse și în alte situri similare. Cert este că în rămășițele pământești sunt înglobate o multitudine de informații legate de clasa socială, de rangul persoanei decedate¹. Și aceasta pentru că multe din detaliile minore specifice, folosite în cadrul înmormântărilor au diverse semnificații „principalele elemente ale structurii mormintelor fiind amenajările exterioare, cele interioare, modul de tratare și depunere a cadavrelor și inventarul funerar”².

Cercetarea arheologică modernă a comportamentului funerar presupune o perspectivă sociologică în studiul observațiilor directe din săpătură. Este limpede că de fiecare dată în cadrul înmormântărilor s-a căutat exprimarea identității sociale a defunctului³. Așa se face că, studiul comportamentului mortuar tinde să se accentueze în arheologie și chiar să devină un domeniu de sine stătător. Examenul atent al obiceiurilor funerare și punerea în lumină a structurii lor sunt susceptibile să releve date mai ales de ordin social, eventual și religios⁴.

În urmă cu decenii abordarea practicilor funerare lua în considerare, mai cu seamă, latura psihologică, mai corect spus emoția grupului social față de moarte, precum și sistemul credințelor de ordin religios, ulterior însă s-a trecut la o abordare din punct de vedere sociologic a manifestărilor mortuare. În urma studiilor întreprinse de către cercetători în domeniul arheologiei sociale s-a ajuns la concluzia că „moartea așa cum este ea observată în viața socială reprezintă obiectiv o înșiruire de gesturi și de rituri care merg de la agonie la mormânt și dincolo de acesta”⁵.

* Muzeul “Vasile Parvan” Bârlad, Str. Vasile Pârvan nr. 1, cod 7310103, tel. 0235421691, e-mail: mircea_mamalauca@yahoo.com.

¹ C. Refrew, P. Bahn, *Archaeology Theories Methods and Practice*, London Thames and Hudson.

² C. Preda (Coord.), *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi*, vol. III, Editura Enciclopedica, 2000, p. 108.

³ *Ibidem*, p. 109.

⁴ L. Bârlău, *Paradisul pierdut. O istorie a societăților primitive*, București, 1993, p. 152.

⁵ I. Motzoi-Chicideanu, *Câteva remarci asupra studiului descoperirilor mortuare*, în în memoria Radu Popa. Temeiuri ale civilizației românești în context european, Editura Accent, 2003, p. 68, după J. D. Urbain *L'Archipel des morts*, Paris, 1989, p. 22.

Ceremonialul funerar se desfășoară uneori pe parcursul unui interval de timp care cuprinde mai multe etape, fiecare dintre acestea reprezentând categorii de rituri de trecere, cum ar fi riturile de prag, de separare, de reintegrare. Dintre acestea, înmormântarea este cea care, lasă cele mai multe urme materiale. Ceremonialul înmormântării se desfășoară după reguli precise respectate cu mare atenție. Diferențele sesizate în studiul înmormântărilor putând fi datorate de multe ori caracterului etnic al celor înmormântați, sau unor diferențieri în timp, diferențieri în cadrul cărora s-au realizat transformări în privința regulilor de înmormântare. Fără îndoială, dintre deosebirile evidențiate, iar uneori doar sugerate, în perimetrul unor necropole și în conținutul mormintelor se detașează și componentele de ordin social care se regăsesc la comunitățile din epocă.

Aspectele de ordin social am căutat să le surprindem în cadrul elementelor de rit, dar mai ales de ritual funerar întâlnit în cele peste 100 de morminte care fac obiectul studiului. În principiu se consideră că dimensiunea practicilor de înmormântare este în strânsă legătură cu inegalitatea socială, astfel încât diferențele de statut social pot fi deduse din variația mare a cantității de obiecte incluse în mormânt. Din studii etnografice s-a constatat că nu întotdeauna însă numărul obiectelor dintr-un mormânt ne dau și statutul social al celui decedat. În unele cazuri putând fi vorba doar de practici religioase, de gen și poate de o oarecare prosperitate economică. Valoarea deductivă a cantității de obiecte din diferite morminte depinde de gama de variații și de complexitatea ansamblului”⁶.

Varietatea de artefacte plasate într-un mormânt rămâne totuși una din cele mai importante surse a deducției sociale. În stabilirea statutului social este important să ținem cont de diferențele în tipul de artefacte ca obiect, diferențele în calitatea executării pentru exemple de același tip de obiect, diferențele în privința materiei prime folosite pentru obiecte specifice (ex. o ceașcă de aur, vs. o ceașcă de lut), diferențele în privința surselor, materialelor de origine locală sau aduse din altă parte, diferențele generate de caracterul utilitar sau nonutilitar al artefactelor. Foarte importantă în stabilirea și identificarea ierarhiei sociale este distribuția obiectelor nonutilitare”⁷.

Încercând să descriem ierarhiile sociale specifice vechilor civilizații, cercetătorul L. R. Binford ajunge la concluzia că forma bunurilor dintr-un mormânt era de obicei pentru a marca distincția de gen și mai puțin a ilustra poziția socială. În schimb, variațiile cantitative erau folosite pentru a marca poziția socială”⁸.

Pornind de la această ipoteza care ne poate ajuta în încercarea noastră de a înțelege structurile sociale specifice diverselor comunități umane, vom încerca să le surprindem pe acestea așa cum ele se desprind din cercetarea mai multor necropole aparținând culturii Sântana de Mureș-Cernjachov. În demersul nostru vom porni de la situațiile întâlnite în necropolele din punctul „La Movilă” și din punctul Izlaz, com. Pogonesti, jud. Vaslui pe care le vom prezenta sub aspectul ritului și a ritualurilor de înmormântare, componente indispensabile conturării structurii sociale specifice în epocă.

Cunoscând faptul că necropolele aparținând acestei perioade sunt birituale, ne-am oprit, pentru început, asupra mormintelor de incinerare din cele două necropole. În urma observațiilor am ajuns la concluzia că este destul de greu de surprins poziția socială a celor incinerați. Singurul mormânt care ne-ar permite atribuirea rangului sau statutului social pentru cel care a făcut obiectul incinerării, ar fi individul din M. 18, mormânt care nu se rezumă doar la respectarea unui ritual funerar, ci beneficiază de o varietate a inventarului, dar mai ales o cantitate apreciabilă a acestuia. Am putea considera acest mormânt ca aparținând unui individ, care în comunitatea din care făcea parte, se afla pe o poziție înaltă în ierarhia socială. Numărul pieselor din mormânt, dar mai ales proveniența și calitatea acestora îndreptățindu-ne să susținem acest lucru. Pentru celelalte morminte de incinerare, mă refer la cele cu urnă și capac, trebuie spus că deși „urna funerară și vasul capac sunt considerate de unii arheologi ca aparținând inventarului mortuar, în realitate funcția lor este identică cu cea a unui sicriu/recipient ceea ce este altceva”⁹. În consecință la mormintele de

⁶ C. Refrew, P. Bahn, *op. cit.*

⁷ *Ibidem.*

⁸ L. R. Binford, *An Archaeological Perspective*, New-York London, 1972.

⁹ I. Motzoi-Chicideanu, *op. cit.*, p. 71.

incinerare care se rezumă la doar atât sau chiar la mai puțin nu putem să emitem judecăți legate de statutul sau ierarhia socială. Acest lucru nu înseamnă că unele din mormintele de incinerare, deși modeste în privința inventarului nu ar fi putut aparține unor indivizi cu poziții sociale privilegiate, însă la acest nivel al cunoașterii nu putem lansa o alta concluzie. Important este că și în alte necropole birituale s-au descoperit morminte de incinerare care pot fi considerate drept mărturii ale prezentei unei stratificări sociale. În necropola de la Bârlad-Valea Seacă, unde cercetarea a fost exhaustivă, au fost descoperite nu mai puțin de 547 de morminte din care 295 de incinerare.

Marea majoritate a mormintelor de incinerare sunt sărace neoferindu-ne informații prea bogate, dar există și morminte care prin cantitatea și diversitatea inventarului cuprins ne duc cu gândul la existența, în sânul comunității, a unor indivizi cu statut social bine definit. În acest sens m-aș opri asupra situațiilor întâlnite în M. 39¹⁰, acolo unde în groapă au fost descoperite următoarele: castron cu trei torți, cuțit de fier, pandantiv ciocănel de argint, fibulă de bronz și pieptene. Situații asemănătoare au fost descoperite și în M. 61¹¹, în care inventarul consta din: mărgică de aghat, verigă cercel din fir de bronz, pandantiv căldărușă, un pandantiv în formă de urechiușă.

Interesant este M.32¹², unde se aflau două cuțite, un ac de cusut de bronz, fibulă de bronz, cataramă de fier, pieptene, un vârf de sulită și un manșon de sulită.

Mormintele 39, 61, precum și mormintele 127, 143, 160, 173, 214, 222 și 235¹³ aparțin unor indivizi cu siguranță mai înstăriți decât ceilalți membri ai comunității. Prezența în morminte a numeroase piese de import vin în sprijinul ipotezei că ei aparțineau unor categorii sociale privilegiate. Cert este că numărul mormintelor de incinerare cu inventar bogat și variat este mult mai mare în aceasta necropola, decât cele întâlnite în necropolele cercetate de noi. Acest lucru datorându-se pe de-o parte dimensiunii necropolei și implicit comunității, și pe de altă parte prosperității comunității de la Bârlad - Valea Seacă, acolo unde meșteșugul prelucrării pieptenilor din corn de cerb era intens practicat.

Vorbeam, mai sus, de situația întâlnită în M. 32, care datorită inventarului ne duce cu gândul la un militar și care nu neapărat trebuie să fi fost o persoană cu rang sau statut social înalt, dar cu siguranță era o persoană importantă pentru comunitate. O situație aproximativ asemănătoare am descoperit și în necropola de la punctul Izlaz într-un mormânt care nu face obiectul acestui studiu (M 59).

Morminte de incinerare cu inventar bogat și variat au fost descoperite și în alte necropole cum ar fi în cea de la Mihălășeni¹⁴, unde M. 44, 62 și 199¹⁵, au inventare care ne duc cu gândul la existența unei stratificări sociale în sânul comunității care a folosit necropola. Spre exemplu, în M. 44 se aflau următoarele artefacte: pieptene (fragmentar), un cuțitaș de toaletă, o mărgică, un fragment dintr-un recipient de sticlă, o urnă, un castron, o oală, un picior de cupă. Deci, pe lângă piesele, să spunem comune, existau și piese achiziționate prin intermediul comerțului (mărgică, cuțitaș de toaletă sau piese de sticlă). Doar un individ care dispunea de potențial economic ar fi putut achiziționa asemenea bunuri. Fiind deci vorba de o persoană mai bogată posibil ca aceasta, alături de alți asemenea indivizi, să se fi aflat în vârful ierarhiei sociale, specifică la acea dată în comunitatea din zonă.

Privitor la existența unei stratificări sociale, putem găsi date concludente și în necropola de la Budești (Republica Moldova) săpată de E. Rikman, iar de curând monografia realizată de acesta a fost completată, noua monografie fiind racordată la noile realități din domeniul arheologice, lucrare scrisă de cercetătorul Vlad Vornic¹⁶. În necropola de la Budești au fost descoperite 370 (374)

¹⁰ V. Palade, *Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă secolele II-V*, Editura Arc 2000, 2004, p. 89.

¹¹ *Ibidem*, 91.

¹² *Ibidem*, p. 88.

¹³ *Ibidem*, p. 94-101.

¹⁴ O. L. Șovan, *Necropola de tip Sântana de Mureș-Černjachov de la Mihălășeni (judetul Botoșani)*, Editura Cetatea de Scaun, 2005.

¹⁵ *Ibidem*, p. 27; 31; 67.

¹⁶ Vlad Vornic, *Așezarea și necropola de tip Sântana de Mureș-Černjachov de la Budești*, Editura Pontos, Chișinău, 2006.

de morminte din care 132 sunt de incinerare. În urma studierii mormintelor de incinerare am constatat că și în această sit se păstrează aceleași ritualuri de înmormântare. Și aici unele morminte de incinerare prin bogăția și varietatea inventarelor și pornind de la criteriile stabilite de cercetatorii menționați mai sus, pot fi considerate ca aparținând unor indivizi mai bogați, probabil cu un statut social bine definit.

Mărturie stau descoperirile din M. 7, 45, 54, 89¹⁷ etc. Spre exemplu, în M. 45, care este un mormânt de incinerare în groapă, inventarul constă din: 5 mărgelile poliedrice de sticlă, mărgica de sticlă de formă ovoidală, mărgică de sticlă de formă cilindrică, de formă tronconică, șapte mărgelile polifațetate de cornalină, opt mărgelile cilindrice de pastă albă, mărgică de chihlimbar, cuțit de fier, fragment de bronz topit, fragment pahar sticlă, numeroase fragmente ceramice. Este ușor de sesizat cantitatea mare de artefacte de import care puteau fi achiziționate doar de o persoană sau o familie înstărită.

Situații similare se întâlnesc și în alte necropole, toate acestea întărindu-ne convingerea că aceste morminte, cu inventar variat și consistent, nu puteau aparține decât unor indivizi bogați, care probabil ocupau în ierarhia socială a comunității poziții privilegiate de rang și prestigiu.

În continuare, pentru ilustrarea stratificării sociale, la dovezile provenite din cercetarea și interpretarea rezultatelor obținute în mormintele de incinerare vom veni cu mărturii legate și de descoperirile din mormintele de înhumare. Pentru această categorie dovezile și elementele care vorbesc de o stratificare socială sunt mult mai evidente, și în consecință mai greu de ignorat.

În necropolele de la Pogonești, punctul „La Movilă” și Polocin, punctul Izlaz, există câteva situații care ne îndreptățesc să considerăm unele morminte drept o dovadă a stratificării sociale. Este vorba în primul rând de M. 57, din prima necropola menționată, în suprafața căreia am descoperit câteva piese de import, piese probabil destul de costisitoare (pensetă, pandantiv ghioc, colier). Lucrurile sunt însă schimbate radical în necropola de la Polocin, punctul Izlaz, acolo unde avem mai multe morminte aparținând ambelor sexe și tuturor categoriilor de vârstă, care prin calitatea și cantitatea inventarului ne îndreptătesc să afirmăm că avem de-a face cu o societate bine stratificată, în care statutul social se observă atât în cazul mormintelor de adulți – bărbați, cât și de femei și copii.

Mărturie stau M. 14, 15, 33 și 35, care au aparținut unor copii, în unele situații chiar infans, care prin inventar ne permit să considerăm că decedații, deși nu se bucurau de un anumit rang în societate totuși aparținând la o familie cu un înalt statut social le-a asigurat un tratament privilegiat în privința înmormântării. Ce implică însă acest statut social este greu de sesizat, posibil, printre altele, să fi fost membri ai consiliului sau sfatului comunității, fiind cei care negociau problemele păcii și ale războiului, dar fără îndoială se bucurau și de privilegii, mai ales de ordin economic.

În necropolă au fost descoperite și morminte de femei cu un inventar bogat și variat, cum ar fi M 24 (două fibule, pieptene, colier format din 39 de mărgelile de sticlă și multe vase ceramice). Fără îndoială acest lucru se datorează faptului că respectiva persoană făcea parte dintr-o familie în care probabil capul familiei avea un rang înalt, un statut privilegiat. Există însă și morminte aparținând unor bărbați adulți, care în conformitate cu inventarul și modul de depunere a acestuia ne îndreptățesc să susținem că este vorba de un personaj important pentru comunitatea respectivă, exemplu M 29 în care cel decedat a fost așezat cu partea superioară a corpului pe un castron de foarte mari dimensiuni, cu picioarele așezate pe o strachină și cu alte multe vase depuse înconjurându-l pe partea dreaptă a gropii, acestea ilustrând posibil și statutul celui decedat.

Toate acestea ne îndreptătesc să vorbim de existența unei stratificări sociale bine definite în necropola de la Polocin-Izlaz și mai estompată în cea de la Pogonești – punctul „La Movilă”. La întrebarea firească de ce există asemenea discrepanțe este destul de greu de răspuns. Componenta etnică ar putea reprezenta una din cauze, sau chiar un oarecare decalaj în timp între cele două necropole ar putea fi un alt motiv.

Situațiile similare, care ilustrează structura socială a comunităților din aria culturii Sântana de Mureș, se regăsesc și în mormintele de înhumare cercetate în alte necropolele din aria acestei culturi.

¹⁷ Ibidem, p. 74; 82; 84; 91.

După cum remarcam încă de la început, în stabilirea locului fiecărui individ în ierarhia socială a comunităților, un rol esențial ocupa cantitatea de artefacte existentă în morminte, dar și construcțiile speciale legate de acestea. Atât cantitatea cât și construcțiile speciale înglobând un număr mare de ore de muncă și implicit un cost mai ridicat, aceste componente oferindu-ne date concludente despre statutul social al celor care se bucurau de asemenea investiții. În toate necropolele cercetate până la această dată din numărul de morminte descoperite o parte dintre ele au avut un inventar foarte bogat. Astfel, în necropola de sec. IV d. Hr. de la Târgșor¹⁸ au fost cercetate câteva morminte de înhumăție care pot reprezenta importante dovezi legate de existența unei stratificări sociale în comunitatea care a folosit necropola. Atât în cazul unor morminte de bărbați, dar mai ales de copii și femei se pot observa diferențieri de ritual funerar în comparație cu majoritatea mormintelor din necropolă. Ilustrative pentru problematica noastră sunt mormintele 13, 19, 42 – femeie, 69-copil, 121, 129, 136 – cu fibulă din bronz aurit sau 277¹⁹.

Spre exemplu, în M. 277, de adult, în groapa sepulcrală au fost descoperite șase vase ceramice, o cataramă de fier, fibulă de bronz, șiraguri de mărgelă, pieptene de os, deci un număr mare și în același timp variat de obiecte. Situații similare au fost descoperite și în necropolele de la Spanțov, în M. 4 și 44 de copil, 10 - femeie, 37, 39, 63 de adolescenți și bărbați²⁰, în necropola de la Independența în M. 3 și 17, de copii, M. 7, 13, 33, de adulți²¹, în necropola Izvorul (Giurgiu) în M. 4, 9 și 30²². În M.9 de copil a fost descoperită pe lângă alte interesante artefacte și o fibulă de bronz acoperită cu foiță de aur. Este aproape sigur că avem de-a face cu un membru al unei familii cel puțin înstărite, dacă nu chiar cu o poziție privilegiată în societate.

Enumerarea unor necropole în care se găsesc morminte cu inventar foarte bogat ar putea continua cu ceea ce am întâlnit în urma studierii necropolei de la Budești. Și aici am constatat prezența unui număr destul de mare de morminte cu un inventar considerabil. Mărturie stau M. 57 care are în componență inclusiv o monedă, M. 112, M. 228 foarte bogat cuprinzând zeci de piese, M. 243 și 248²³, care aparțin tuturor categoriilor de vârstă și sex.

Spre exemplu, în M. 228 inventarul constă din: 2 fibule, 1 pieptene, 13 mărgelă, 1 ac de bronz, 2 fusaiole, 1 obiect de fier, 1 amforetă, 1 cană romană, 5 castroane, 2 oale, deci un inventar bogat și variat, care, ne îndreptățește să considerăm că acest individ făcea parte din rândul păturii bogate din comunitate, cu un statut social bine definit.

Exemple privitoare la oamenii bogați ai comunităților am descoperit și în cele două necropole, care sunt considerate la acest moment ca fiind cele mai mari și cunoscute, respectiv în necropolele de la Mihălășeni și Bârlad - Valea Seacă.

În necropola de la Mihălășeni, M. 2, 17, 21, 99, 123, 175, 206, 296, 297, 477 și 488²⁴ au un inventar foarte bogat, constând din obiecte de argint, piese de bronz, vase ceramice și obiecte de sticlă, inventar care îi așează în rândul indivizilor bogați din comunitate, lucru care fără îndoială le-a permis așezarea pe poziții privilegiate în structura socială a comunității din care făceau parte.

Două situații interesante au fost descoperite în M. 123 respectiv M. 369. Mormântul 123 are meritul că ne oferă informații legate atât de bogăția familiei din care provenea copilul, cât și de religie. În acest mormânt există atât de multe obiecte, care cu siguranță la vremea aceea trebuie să fi fost foarte scumpe, încât cred că nu greșim dacă afirmăm că avem de-a face cu unul dintre cele mai bogate morminte cercetate în aria acestei culturi, mormânt care fără îndoială ne îndreptățește să considerăm că existența unei stratificări economice și implicit sociale nu poate fi negată.

În cel de-al doilea caz, respectiv M. 369 avem o situație mai rar întâlnită, dar nu inedită. Este vorba de un mormânt cu cistă în care fusese depusă o femeie al cărei tip antropologic era

¹⁸ Gheorghe Diaconu, *Tîrgșor necropola din secolele III-IV e.n.*, Editura Academiei RSR, București, 1965.

¹⁹ Ibidem, p. 54-61.

²⁰ B. Mitrea, C. Preda, *Necropole din secolul al IV-lea e.n. în Muntenia*, Editura Academiei RSR, București 1966, p. 13-42.

²¹ Ibidem, p. 46-57.

²² Ibidem, p. 68-79.

²³ V. Vornicu, *op. cit.*, p. 85, 96, 117, 121, 122.

²⁴ O. L. Șovan, *op. cit.*, p. 14, 19, 20, 40, 47, 61, p. 69, 93, 94, 136, 138.

caracterizat printr-un amestec de elemente alpine, dinarice și nordoide²⁵. Inventarul este constituit din: 2 fibule, 1 pieptene, 1 colier cu 12 mărgel, 1 castron cu trei torți, 1 castron și 1 cană, 1 cană romană, 1 castron și 4 oale, 1 pahar de sticlă și resturi de oase de animale depuse drept ofrandă. La acest mormânt pe lângă tipul mormântului, consistența și varietatea inventarului, interesant este și tipul antropologic al femeii. Să fie vorba de o femeie gotă? Goții au fost cei care reprezentau vârful ierarhiei sociale? Iată întrebări care își caută răspunsuri. Este posibil ca lucrurile să fi stat chiar așa. Poate ar fi fost interesant ca și în cazul celorlalte morminte să fi cunoscut tipul antropologic al celor care se aflau în mormintele cu inventar bogat și variat, ca de altfel în toate mormintele cercetate, aparținând culturii Sântana de Mureș- Cernjachov.

Lucrurile nu stau altfel nici în necropola de la Bârlad-Valea Seacă, unde de asemenea mormintele de înhumatie sunt numeroase. Și în această necropolă sunt o serie de morminte care merită atenția noastră, în contextul problematicei abordate. Situațiile interesante sunt destul de numeroase, dar o să ne oprim doar asupra câtorva. Numărul mare de morminte cu un inventar foarte bogat se datorează fără îndoială potențialului economic al așezării, acolo unde au fost descoperite și cercetate, așa cum mai aratam, o mulțime de ateliere pentru prelucrarea coarnului de cerb și confecționarea pieptenilor.

Se detașează însă M. 501 și 507²⁶, în care printre alte obiecte de inventar au fost descoperite, în fiecare, câte o monedă de aur transformate în medalioane, folosindu-se monede romane „Solidus” provenite din vremea împăratului Constans respectiv Constanțius II. În cazul M. 507 trebuie amintit și modul în care a fost construită groapa, respectiv pe fundul acesteia au fost așezate transversal loazbe, formând un pod compact, căruia ulterior i s-a dat foc.

Alte morminte cu un inventar bogat sunt M. 532 și 546²⁷. În M. 546, printre alte obiecte se găsea o mărgică din sticlă cu intarsii, care cu siguranță este foarte valoroasă, identică cu cea găsită în M. 14 de la Polocin, punctul Izlaz. Mai există un mormânt interesant, M. 543²⁸, care datorită inventarului ne permite să lansăm ipoteza că avem de-a face cu un mormânt de militar.

Oprindu-ne doar la câteva morminte putem constata că la Bârlad-Valea Seacă stratificarea socială trebuie să fi fost destul de evidentă, atâta timp cât în necropola au putut exista înmormântări ca cele din M. 501 și M. 507. Dacă cel din M. 543 făcea parte din vârful ierarhiei sociale, din această comunitate, este greu de spus, dar este posibil ca în calitatea lui de militar să fi avut o poziție importantă printre membrii acestei comunități, evident bucurându-se de anumite privilegii.

În tot acest periplu în lumea creatorilor și purtătorilor culturii Sântana de Mureș-Cernjachov aproape nu am făcut nici o trimitere la elemente etnice constitutive ale acestei culturi, elemente care ar putea reprezenta un răspuns la marea diversitate de rituri și ritualuri practicate într-o epocă istorică nu prea îndelungată. Poate, de acest element etnic ar putea fi legată și structura socială a comunităților de la est și vest de Prut. Cert este că în viața populațiilor autohtone de la vest de Prut au avut loc mari prefaceri, odată cu pătrunderea în zonă a triburilor sarmate, dar mai ales gotice. După o perioadă în care alogenii au stat separat de autohtoni s-a ajuns în scurt timp la un amestec a acestor populații, ilustrat atât de inventarul așezărilor cât și al mormintelor²⁹.

Practicile funerare stau mărturie că în aceleași necropole se îngropau populații de origini diferite, identitatea fiecăreia fiind de cele mai multe ori greu de stabilit. Existența sau inexistența unei etnii privilegiate este greu de desprins din rezultatele cercetării arheologice, iar din nefericire nici izvoarele istorice nu sunt prea concludente.

Intuind până la un punct situațiile existente și bazându-ne pe unele concluzii care se desprind din cele prezentate mai sus putem să ne imaginăm că, pe de-o parte ar fi putut exista o oarecare „egalitate între grupele etnice, egalitate sugerată și de toleranța religioasă foarte mare în cadrul

²⁵ *Ibidem*, p. 113.

²⁶ Vasile Palade, *op. cit.*, p. 139-140.

²⁷ *Ibidem*, p. 145-146.

²⁸ *Ibidem*, p. 147.

²⁹ I. Ioniță, *The social-economic structure of society during the Goths' migration in the Carpatho/Danubian area*, în M. Constantinescu ș.a. (Ed.), *Relations between the autochthonous population and the migratory populations on the territory of Romania*, Editura Academiei, București 1975, p. 77-89.

comunităților”³⁰. Dacă din punct de vedere etnic se poate vorbi de o oarecare egalitate și mai ales toleranță, din punct de vedere social, lucrurile se pare că au stat diferit. În consecință putem afirma ca ritualurile de înmormântare vorbesc despre toleranță, dar după câte am văzut ne oferă și o mulțime de informații despre diferențele de avere dintre membrii societății și implicit de diferențele din plan social.

Rolul jucat de proprietate – asupra pământurilor, turmelor de animale sau asupra unor ateliere – în stabilirea ierarhiei sociale reiese și dintr-un document scris din epocă, document legat de martiriul Sfântului Sava Gotul. Din conținutul și din felul în care s-a purtat dialogul despre proprietate între persecutori și consiliul satului³¹ se poate deduce că problemele legate de proprietate au putut juca un oarecare rol în acțiunea persecutorilor și nu doar componenta religioasă a fost obiectul acestuia. Este cert dacă se vorbește de proprietate implicit se poate accepta și existența unei stratificări sociale neconsemnată în izvoare scrise, dar surprinsă până la un punct în descoperirile arheologice și în interpretarea logică a acestor descoperiri.

În concluzie se poate afirma că în această perioadă în comunitățile nord dunărene sub influența migrației unor populații, în speță a goților, a sarmaților, dar și sub influență romană, au avut loc importante prefaceri cu caracter social-economic, prefaceri care într-o oarecare măsură s-au desprins și din prezentarea riturilor și ritualurilor funerare surprinse în cele două necropole cercetate în ultimii ani, rezultate care coroborate cu descoperirile din alte necropole, aparținând aceleiași perioade și culturi, pot contribui la crearea unei imagini asupra unei epoci istorice extrem de interesante și dense în evenimente și prefaceri.

Fără îndoială, în demersul nostru nu ne-am propus să epuizăm acest subiect, această inițiativă dorindu-se un drum deschis spre aprofundarea problematicilor legate de aspectele de ordin social și de ce nu economic din această epocă și fără îndoială din oricare din epocile istorice.

SOCIAL STRUCTURES IN FUNERAL PRACTICES FOUND IN SOME’ OF SÂNTANA DE MUREȘ CULTURAL’S NECROPOLES

We notice that preoccupations for the study of social structures are of recent date and consequently they are few of them, because romanian authors refer to this kind of subject, tangentially. It is without doubt/there is no doubt, that the questions about social aspects are the most interesting ones that we can ask ourselves about the ancient societies. They refer to people and relationships between them, to wield of power and to the organisation of social classes.

And because we are trying to present the forth century’s specific social structures from Santana de Mures-Černjachov culture, we use the information from the two necropolis ? which includ 100 graves, necropolis ? that were searched by us More over, we will put together this information with other research results from similar situri ? Generaly, it is said that funeral practice is closely bound to social inequality, so that the social status differences can be deduced/concluded from the large variety of objects that are put in graves.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Acta Sanctorum, Aprilis, II, 3.

Aspecte de pe șantierul arheologic din com. Pogonești, sat Polocin, punctul „Islaz”.

MEMORIALISTICĂ

PELAGHIA ROȘIA SAU FEMEILE DIN 1848 (NUVELĂ ISTORICĂ) ÎN MANUSCRISUL LUI AUREL MUREȘIANU

Bianca PURICE*, Marinela BARNA**

Key words: Aurel Mureșianu, Pelaghia Roșia, historical novel, 1848 revolution, manuscript.

O pagină importantă din istoria poporului român este dedicată revoluției de la 1848. Acest fenomen general european, ce a deschis un nou capitol în istoria omenirii¹ s-a resimțit și în spațiul de la nordul Dunării, acolo unde românii, aflați de secole sub dominație străină, aveau să-și manifeste dorința de libertate și unitate națională. Agitația revoluționară de la Paris, din februarie, precum și cea de la Viena și Pesta a cuprins și țările române, atât Transilvania cât și Principatele Române: Țara Românească și Moldova.

Obiectivele naționale, de libertate și unitate a tuturor românilor s-au împletit cu cele social-politice, de realizare a unor reforme care să mulțumească toate clasele sociale. În fruntea acestei mișcări pentru reforme s-au aflat liberalii, pașoptiștii, formați, din punct de vedere educațional și spiritual, la școlile din apusul Europei, acolo unde au cunoscut și au crezut în principiile revoluției franceze de la 1789 de libertate, egalitate și fraternitate. Fiecare clasă socială a înțeles în felul ei să se identifice cu aceste principii, însă cert este că „unitatea spirituală a românilor s-a întărit, nevoia realizării unui corp politic s-a materializat cu putere, în spiritul năzuințelor și al opțiunilor politice interne.”² determinând ca revoluția, care, deși, s-a desfășurat separat în cele trei provincii românești să fie o manifestare unică a națiunii.

Seria agitațiilor revoluționare a fost deschisă în Moldova, la Iași, acolo unde, consulul Rusiei, Tumanski, consemna dorința tinerilor de a imita întru totul evenimentele petrecute în Franța și tendința boierilor „parveniți” de „a câștiga o poziție independentă pentru Moldova”³. Momentul culminant l-a reprezentat adunarea de la Hotelul Petersburg din Iași, din 27 martie/8 aprilie 1848 la care au participat, așa cum apare notat în preambulul documentului oficial al mișcării „Petițiune-Proclamațiune”, „toate stările din țară precum și din străini, de toate națiile ce locuiesc în Moldova”. Represiunea ordonată de Imperiul Rus și aprobată de domnitorul Moldovei, Mihail Sturdza va pune capăt acestei mișcări revoluționare, însă nu va rupe legăturile acestei provincii românești cu ceea ce se petrecea în Țara Românească sau Transilvania.

Pe fondul agitației revoluționare din Moldova și mai cu seamă a celei de la Paris și Viena, în martie 1848 se făceau pregătiri pentru declanșarea revoluției și în Țara Românească. Acțiunea se dorea începută, simultan, în Oltenia și în Muntenia, dar întâmplarea a făcut ca revoluția să izbucnească mai întâi în Oltenia, la Islaz, unde a și fost adoptat documentul revoluționar „Proclamația de la Islaz”. După abdicarea domnitorului Gheorghe Bibescu, în iunie 1848, conducerea provinciei este preluată de un guvern revoluționar, care va încerca să pună în aplicare cerințele înscrise în programul acestuia. Intervenția armatelor ruse și otomane va pune capăt, în septembrie 1848, regimului revoluționar din Țara Românească care durase mai bine de trei luni și care se înscrisese printre momentele importante al Revoluției europene de la mijlocul secolului al XIX-lea⁴.

În Transilvania situația era oarecum diferită de cea din cele două provincii românești de peste Carpați, în condițiile în care aici avea să izbucnească un adevărat război civil. Rolul conducător a revenit intelectualilor, care, deși se raportau la specificul societății românești de la aceea vreme

* Muzeul „Casa Mureșenilor” Brașov.

** Muzeul „Casa Mureșenilor” Brașov.

¹ Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VII, Tom I (Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 241).

² Ibidem, p. 244-245.

³ Ibidem, p. 250.

⁴ Ibidem, p. 302.

urmăreau și transformarea ei rapidă și glorioasă, așa cum se cerea în unele părți ale Europei⁵. Curând principala lor preocupare avea să devină lupta față de intențiile revoluționarilor maghiari de anexare a Transilvaniei la Ungaria, ca urmare a dorinței refacerii vechiului regat al lui Ștefan. Evenimentele din cursul verii anului 1848, rezistența țărănească, poziția antiunionistă a regimentelor românești de graniță, cât și constituirea celor trei nuclee revoluționare (în nord – în jurul regimentului de la Năsăud, în sud – cu centrul la Sibiu și Orlat, în vest – în zona Munților Apuseni) au împiedicat *de facto* unirea Transilvaniei cu Ungaria⁶. În urma ocupării Sibiului în martie 1849, administrația românească este desființată iar teritoriul este ocupat de trupele generalului Bem. Singura zonă liberă, românească, a rămas cea din Munții Apuseni, acolo unde legiunile erau conduse de Avram Iancu, Axente Sever, Ioan Buteanu. Odată cu organizarea administrativă a regiunii Munților Apuseni ca „țară românească” s-au organizat temeinic și cetele de țărani, constituite într-o adevărată armată națională.

În aceste condiții se remarcă și personajul feminin al manuscrisului lui Aurel Mureșianu, Pelaghia Roșia. Despre această „Ioana d’Arc a românilor de la 1848-1849”⁷ nu s-au scris foarte multe, dar tradiția i-a păstrat numele și, mai ales, faptele ei eroice din primăvara anului 1849. S-a născut în anul 1800 în satul Mărișel, din zona Munților Apuseni, o așezare care, prin poziția sa geografică, parcă era menită să vorbească despre atacurile ungurești din 1849. A luat parte la luptele sângeroase împotriva armatei ungare în primăvara și vara lui 1849, închinându-și viața, cu devotament și curaj, cauzei naționale. Moare la 10 iunie 1870⁸.

Manuscrisul, semnat de Aurel Mureșianu și care are ca titlu „Pelaghia Roșia sau Femeile din 1848” este o nuvelă istorică dedicată evenimentelor din primăvara anului 1849, când românii din Transilvania încercau prin orice mijloace să obțină libertatea națională. Prin ideile și activitatea susținută, familia Mureșianu a contribuit la ridicarea valorilor culturale și naționale ale românilor transilvăneni. În această atmosferă avea să fie crescut și Aurel Mureșianu (1847-1909), și așa se explică și interesul acordat marilor evenimente din istoria românilor.

Conform unei însemnări făcute de Aurel Mureșianu pe marginea textului, lucrarea a fost citită în anul 1863 într-una din ședințele „Companiei literare a junilor studioși de la gimnaziul superior din Brașov pentru cultivarea limbei și literaturii române”, care se întrunea în fiecare săptămână în casa sa părintească⁹.

Cele două părți ale manuscrisului descriu două evenimente din istoria Mărișelului, istoria unui sătuc de munte „înconjurat în apropiere de dealuri tifoase iar mai în depărtare de munții așa numiți ai Abrudului.”¹⁰

Primăvara încerca cu tot dinadinsul să devină doamna acelor ținuturi, alungând urmele unei ierni adevărate; dar această reînviere a naturii nu avea să îndepărteze nici grija și nici teama din sufletele mărișenilor: „... nici melodiile fermecătoare ale privighetoarei, nici șopotul apelor cristaline, nici suflarea cea bolzanică a zefirului nu putură de astădată înveseli inimile Mărișenilor. Pe fața fiecăruia se cetea grija și spaima!”¹¹ Era teama unei apropiate confruntări între ei și dușmanii lor, ungurii care rând pe rând ocupaseră ținuturile din imediata apropiere. Armele lor sunt uneltele, pe care, până atunci, le foloseau la muncă pământului: „coasele cele grozave, destinate a cosi verdeața câmpurilor”, destinate acum „spre apărarea patriei, a națiunii, a libertății și a drepturilor lor.”¹² Tăcerea oamenilor lăsase loc zgomotului făcut de ciocanul „țiganului făurar din

⁵ M. Bărbulescu, D. Deletant, K. Hitchins, S. Papacostea, P. Teodor, *Istoria României* (Editura Enciclopedică, București, 1998, p. 371)

⁶ Academia Română, *op. cit.*, 2003, p. 302.

⁷ www.scoalapelaghiarosu.ro.

⁸ Idem.

⁹ A. Mureșianu, „Pelaghia Roșia sau Femeile din 1848 (nuvelă istorică)”, Arhiva Muzeului “Casa Mureșenilor” Brașov, dos. nr. 119, nr. inv. 11535, fila 1.

¹⁰ Ibidem, fila 3.

¹¹ Ibidem, fila 2.

¹² Ibidem.

sat, care pregătea pentru locuitorii Mărișelului vârfuri tăietoare de lănci”¹³.

În această atmosferă apăsătoare apare Pelaghia Roșu, eroina acestei nuvele. Ea este descrisă în trei ipostaze: femeie, mamă, luptătoare. „Era tânără, frumoasă, de statură înaltă, fața ei cea albă era pârlită de soare, părul cel negru forma valuri pe gâtul ei, și din ochii ei focosi vorbea o energie Corneliană.”¹⁴ Vivacitatea ochilor ei se poate traduce și prin intervențiile hotărâtoare, în momente cheie, ca atunci când mărișenii primesc vestea apropierei ungurilor de satul lor: „La arme, Românii Mărișului, care are părinți, surori, frați, copii toți la apărarea lor a patriei și a libertății națiunii noastre.”¹⁵ Mai mult decât atât, Pelaghia Roșu este aleasă de femeile mărișene să le conducă în lupta împotriva ungurilor: „...toți și toate strigară: Pelaghia Roșia să ne conducă...”¹⁶.

Ca mamă, știe să dea dovadă de înțelegere, compasiune, știe să-și liniștească fiica atunci când aceasta se arată temătoare față de soarta familiei sale, dar știe și să se impună, în fața fiului său, să-l încurajeze și să-l susțină în lupta împotriva ungurilor. Iată câteva fragmente în acest sens:

„Liniștește-te draga mea, fiul meu este aproape de noi...”¹⁷.

„Frateteu cu Andreica va fi îndată aici du-te și pregătește-le o tocană bună până voi face eu mămăliga și adu apoi și un ulcior de vin din pivniță căci vor fi osteniți.”¹⁸.

„Înainte fiul meu, strigă ea, nu te lăsa să te învingă... aruncă-te în mijlocul lor și-i prăpădește, să vază cine este conducătorul bravilor Mărișeni.”¹⁹.

Pe parcursul manuscrisului, Aurel Mureșianu oferă cititorilor și câteva pasaje referitoare la trecutul poporului român. Astfel, el se oprește pentru câteva rânduri asupra Adunării de pe Câmpia Libertății de la Blaj, din mai 1848, la care au participat printre alții Avram Iancu și Ioan Buteanu, cei care au organizat și apărarea românilor transilvăneni din zona Munților Apuseni²⁰.

Prin intermediul unui bătrân mărișean aflăm și despre soarta tragică a lui Horea și Cloșca, conducători ai răscoalei țaranilor de la 1784 din Transilvania. Referitor la acest eveniment, Aurel Mureșianu se arată dator a se opri într-o notă asupra cauzelor răscoalei și a reda un citat din lucrarea lui N. Densușianu, „Revoluțiunea lui Horia”²¹.

Reîntorcându-ne la subiectul nuvelei, ne oprim asupra momentului care surprinde atmosfera satului de munte confruntat cu un nou atac din partea ungurilor. Este dovedită încă o dată înțelepciunea bătrânilor de la sat prin intervenția unui mărișean, care, observând graba tinerilor de a se întâlni cu dușmanii, le cere acestora să întindă o cursă ungurilor, pentru a-i alunga din acele ținuturi: „Junilor Mărișeni. Nu vă grăbiți așa iute cu toate... tinerii nu prea socotesc lucrurile pe deplin, ci se grăbesc numai iute cu lucrul și în urmă apoi văd greșala, pe care la început o putea prevedea și delătura... Trebuie să căutați o șiretenie, ca să speriați pe inamic, ca s-o ia la fugă...”²². Ideea este și pe placul bărbaților dar și al femeilor, conștienți cu toții că numărul ungurilor este mult mai mare decât al lor.

Lăsând superstițiile la o parte (cântecul cucuvelei, stelele căzătoare), mărișenii se aruncă în luptă, reușind să obțină victoria, în ambele confruntări.

Nuvela se încheie cu un omagiu adus femeilor române, în semn de mulțumire pentru aportul lor în lupta pentru eliberare națională. Frumusețea rândurilor ce le-au fost dedicate și mai ales mesajul transmis ne-au determinat să le redăm în întregime:

„O ce lucru sublim a auzi pe cineva zicând Români și Române. Ce fericire pentru așa o națiune, care are astfel de femei, și ce norocire pe acela care posedă asemenea mame, surori și fiice. Văzurăm că femeile nu rămăseseră în urmă nici cu curajul, nici cu simțămintele naționale, ele luară

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem, fila 3.

¹⁶ Ibidem, fila 13.

¹⁷ Ibidem, fila 5.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem, fila 6.

²⁰ Ibidem, fila 5.

²¹ Ibidem, fila 9.

²² Ibidem, fila 13.

parte la toate primejdiile soților lor. Din vârful munților ele aruncară o ploaie de bolovani, care rărise batalioanele vrășmașilor. Cântecul lor nu era ca mai nainte cântece de dor și de plăcere, ci cânturi pline de patriotism și de simțăminte naționale. De când Românii au jurat în Câmpul Libertății să-și apere libertatea și dreptul națiunii sale, de la acea zi sublimă, când au ridicat Românii flamura cu inscripțiunea „Virtus Romana rediviva” toți, juni și june, bărbați și femei, se luptară și se mai luptă spre apărarea dreptului și a libertății națiunii române. Și între femeile eroice din Munții Apuseni tot-deauna va străluci numele Pellagiei Roșia. Dacă femeile națiunii noastre vor imita tot-deauna pe o Pellagia Roșia, atunci națiunea noastră scumpă nu va pieri, încă odată zic, nu va pieri, ci ca un stejar gigantic, ce nu-l poate dărâma nici viforul, nici fulgerul va sta nemișcată în veci.”²³

PELAGHIA ROȘIA OR THE WOMEN FROM 1848 (HISTORICAL SHORT STORY) IN AUREL MUREȘIANU’S MANUSCRIPT

Aurel Mureșianu (1847-1909), the author of the historical short story "Pelaghia Roșu, or women of 1848", is an outstanding member of Mureșianu family, a direct successor of the social-political and publicist activity of his father, Iacob Mureșianu. It is the first professional journalist in Transylvania and under his leadership, on 4 April 1884, "Gazette of Transylvania" became the first Romanian daily newspaper in Transylvania.

The short story is a manuscript during his high school education and today can be found in the Mureșenilor Archive. It was read in the year 1863 at one meeting of „Company of literary studies at the junior secondary school education in Brașov for the cultivation of Romanian language and literature”. The company kept his weekly meetings in the parental home of the author (now „Museum Mureșenilor House” in Brașov).

The short story describes an episode that evokes the strength of the resistance in the Apuseni Mountains led by Avram Iancu, when the entire Transylvania was occupied by troops of the Hungarian General Józef Bem. The main character of the short story is Pelaghia Roșu, the most famous heroine of the Revolution of 1848 in Transylvania. The action takes place in the village Mărișel (Cluj), which is attacked by an army of 1600 of Hungarians. Pelaghia Roșu, mother of the commander of the village inhabitants, take the lead. Women suits for men will impress by number, which will lead to the withdrawal of Hungarian troops.

²³ Ibidem, fila 17.

COMMENT VICTOR ANESTIN A “TUÉE” LA GUERRE EUROPÉENNE

Ion HOBANA*

Key words: Victor Anestin, the First World War, science-fiction.

Chaque fois que je monte l’escalier du hall de l’Observatoire Astronomique Municipal de Bucarest, je m’arrête devant la plaque de marbre où sont inscrits ces mots:

“À Victor Anestin (1875-1918) passionné vulgarisateur de l’astronomie, directeur de la revue “Orion” (1907-1912), qui, avec l’amiral Vasile Urseanu, a fondé, en 1908, la première société astronomique roumaine.

À 50 ans de sa mort!

7 novembre 1968”

Vraiment passionné, Anestin a commencé à promouvoir la science à laquelle il a consacré toute sa vie par une présence soutenue dans les pages de la revue “La Feuille populaire”. Parmi ses articles parus en 1898, il faut mentionner *Le ciel et ses contemplateurs* (31 mai), *La planète Mars* (6 juin), *Vers d’autres mondes* (13 septembre). La même année, le 1 novembre, il s’engageait dans une entreprise plus ambitieuse, en publiant, sur deux colonnes, l’étude *Le roman scientifique*, dont voici la partie finale: “Je demande des excuses à ceux qui sont trop pratiques, mais l’humanité n’est pas encore parvenue au banissement de tout idéal et les romans scientifiques ont pour but non seulement de faire connaître les disciplines scientifiques, mais aussi d’orienter nos pensées vers des hypothèses qui vont se réaliser, peut-être, à un moment donné et qui, pour l’instant, rendent notre vie plus agréable.”

De telles hypothèses sont véhiculées dans son petit “roman original” - la caractérisation lui appartient - *Dans l’année 4000 ou un Voyage à Venus*. Distribué d’abord en fascicules, en guise de supplément à “La Feuille populaire”, il a été publié par la maison d’édition de la revue en 1899, étant, à ma connaissance, la première oeuvre roumaine de science-fiction. Les deux héros arrivent sur Vénus dans un cosmonave mû par l’électricité et se nourrissent de pastilles, à l’encontre des vénusiens qui “Chaque mois se font une pique avec une substance et ça leur suffit pour un mois. Il est vrai que l’air contribue substantiellement à ce résultat, car il contient des matières qui, en s’introduisant dans les poumons, non seulement nettoient le sang, mais aussi le nourrissent.” Si quelques idées semblent empruntées à des ouvrages étrangers, Anestin est innovateur en ce qui concerne l’amour entre le terrien Saitni et une femme-oiseau qui lui donne “tout ce qu’une fille peut donner”. Originale est aussi, dans la littérature autochtone, la vision anti-utopique d’un avenir où les hommes sont dirigés avec une main de fer par une aristocratie technocratique non-héréditaire.

La même année 1899, le rédacteur de “La Feuille populaire” écrivait, dans l’article *La fin de la Terre* (7 novembre): “On sait que dans l’espace, en plus des corps lumineux qui brûlent dans le lointain, il y a beaucoup d’autres obscurs, des soleils éteints, qui portent avec eux un immense cortège de planètes au sein desquelles dorment leurs anciennes humanités. – Eh bien, il y a des millions de tels corps qui errent dans l’infini, comme un bicycliste sans lanterne, et qui, en rencontrant la Terre, nous feraient assister à un beau spectacle, ou, plus exactement, nous ne pourrions pas l’observer; la vitesse de la Terre et celle du corps étranger, combinées, transformeraient à l’instant les deux corps dans un seul et immense globe de feu.”

Dans le deuxième roman d’Anestin, *Une tragédie céleste* (1914), un tel corps étranger provoque le passage de la Terre sur une voie cométaire qui le mènera au-delà de l’orbite de Saturne et l’expulsion de Mars du système solaire. Par conséquence, les habitants des deux planètes vont disparaître. (La menace venant de l’espace cosmique est redevenue actuelle, avec les spéculations sur le péril potentiel représenté par l’astéroïde Apophis, même si l’impact ne produirait pas

* Prosateur, critique et historien littéraire, traducteur du français et d’italien. Bucarest.

une catastrophe globale.) L'action du roman est située dans l'an 3000. Parmi d'autres réalisations, les terriens "ont réussi à connaître la constitution de la matière et peuvent utiliser la puissance intraatomique (...). Ils ont employée cette puissance extraordinaire dans les guerres, mais en raison de ses effets désastreux, les états ont tombé d'accord de ne plus l'utiliser que dans des buts scientifiques." Je m'arrête un moment pour préciser que *Une tragédie céleste* date du février 1914, donc avant la parution du roman de H. G. Wells, *Le monde délivré*, dans lequel, affirme Jacques Bergier, "la bombe atomique a explosé pour la première fois". Il ne s'agit pas d'établir une priorité de quelques mois, car, de toute façon, l'utilisation de l'énergie nucléaire dans des buts destructifs avait été entrevue avec presque deux décennies plutôt par Robert Cromie, dans *La foudre du jugement dernier*. Il faut souligner pourtant que la perspective d'une guerre atomique est esquissée pour la première fois dans la littérature roumaine.

Huit mois après la parution du roman, Anestin considère nécessaire de souligner sa signification, dans un nouveau contexte: "À l'heure présente, plus de vingt millions d'hommes guerroyent en Europe, tombent des centaines de milles de blessés et de morts. Aucune personne ne peut pas mettre fin à cette inouïe effusion de sang. Mais si on dirait aux hommes « Arrêtez-vous, la Terre, votre planète, se trouve dans un péril mortel. De l'infini vient directement vers la Terre un soleil immense, mais éteint. Il va se heurter avec la Terre dans quelques mois, tout sera transformé dans une flambée céleste, l'humanité va finir le rêve de sa vie... » Alors, épouvantés, tous les guerriers s'arrêteraient, pris d'une folle panique, la guerre cesserait"¹. Mais aucun soleil éteint ne se dirige pas vers la Terre et les gens continuent à tomber sur les champs de bataille. Anestin décide donc de faire connaître son inquiétude et son espoir dans un "conte fantastique" intitulé *Le pouvoir de la Science ou comment a été "tuée" la Guerre Européenne* (1916).

Le milliardaire Arthur Shaw, descendant d'un paysan moldave émigré en Amérique, veut mettre fin à la guerre d'Europe. Il est aidé par son neveu Moldoveanu, inventeur d'un dirigeable perfectionné qui ressemble à un transatlantique. Shaw invite aux États Unis le physicien John Proctor de Londres, le physiologiste Henri Loyal de Paris et le chimiste Hans Meyer de Dresde. Il leur dit: "Messieurs, à partir de ce moment nous devons nous considérer les représentants de tous ceux de notre planète dont le coeur saigne de douleur en raison des atrocités de cette terrible guerre. Si cette guerre continuerait, la civilisation entière aurait à souffrir. Rien et personne ne peut pas l'entraver, mais pourtant nous, quatre gens sans autre pouvoir que notre intelligence et notre volonté, nous avons assuré la charge de mettre fin à cette tragédie sans égal."

Le riche pacifiste met à la disposition des trois savants cinq milliards "pour les premières dépenses" et ils inventent le brouillard artificiel et le gas hilarant. Moldoveanu vient avec mille transylvains, qui vont former les équipages de cent dirigeables gigantesques. Ils s'envolent vers l'Europe. Les bombes remplies de brouillard artificiel et de gas hilarant, jetées sur tous les fronts, rendent impossible la continuation des hostilités; les bombes explosives détruisent les usines d'armement. Les dirigeables atterrissent en Roumanie qui, en tant que pays neutre², prend l'initiative de convoquer une conférence de paix à Hague, où tout se résout dans une semaine. Et l'auteur nous dit que "on avait offert à Shaw, par télégraphe, des sommes colossales pour vendre les secrets du dirigeable et des explosifs, mais il n'avait pas répondu. Car il savait bien que toute invention scientifique peut être utilisée aussi par des gens mauvais. Or, les dernières années, la science avait été mise à contribution pour massacrer les masses; le rôle de la science était d'aider seulement le progrès de l'humanité, et non pas sa régression."

La place et le rôle de la science dans la vie des individus et de la société représente l'obsession cruciale de l'oeuvre de Victor Anestin. Le roman de 1899 anticipe l'exploration du Cosmos et lance un avertissement quant aux dangers du despotisme technocratique. La "tragédie céleste" engendre un conflit violent entre les savants et les politiciens, causant aussi une méditation visionnaire sur les conséquences de l'utilisation de l'énergie nucléaire dans des buts destructifs. Enfin, le pouvoir de la science "tue", avec des moyens bénignes, la guerre – noble et naïve illusion.

¹ *Guerre ou fin du monde?*, "Le journal des sciences populaires et des voyages", 29 octobre 1914.

² Le roman a été publié avant l'entrée de notre pays en guerre.

S'il aurait vécu en 1945, vieux de seulement 70 ans, Anestin aurait vu comment "la puissance intraatomique" est effectivement utilisée comme point final de la plus terrible conflagration mondiale, avec le prix des 230000 victimes enregistrées à Hiroshima et Nagasaki.

En 1924, à la commémoration des six ans de la mort de cet idéaliste incorrigible, le grand mathématicien Gheorghe Țițeica écrivait: "Je connaissait son amour pour l'astronomie, qui allait jusqu'au renoncement à la pain quotidienne, pour pouvoir s'acheter les revues spécialisées, les livres récents et les nombreux annuaires d'astronomie."³ Dans des telles conditions, ce qu'Anestin a accompli c'est un vrai miracle: des innombrables observations astronomiques, presque dix mille articles et plus d'une centaine d'ouvrages de vulgarisation, originaux et traduits, la fondation de la première revue roumaine d'astronomie, "Orion", de la "Société astronomique roumaine" (avec l'amiral Vasile Urseanu), de l'Université Populaire de Bucarest (avec le grand chimiste Constantin Istrati), de la société "Les amis de la science" (avec Țițeica), de la collection „La science pour tous”, de la revue „La Science de tout le monde” (avec le physiologiste Dumitru Călugăreanu). C'est le miracle d'une passion ardente, de la volonté de s'instruire, de la croyance dans la nécessité de propager les connaissances appartenant à plusieurs disciplines. Il faut ajouter à cet extraordinaire bilan les romans qui l'ont consacré en tant que **premier** auteur roumain spécialisé dans la science-fiction et **le seul**, jusqu'après la deuxième guerre mondiale. Si le talent et la capacité de parfaire ses textes auraient été à la hauteur de son imagination et de sa ferveur d'apôtre de la vulgarisation scientifique, Victor Anestin serait considéré aujourd'hui un des représentants notables du genre.

La liste des illustrations

Foto 1. La plaque de marbre posée dans le hall de l'Observatoire Astronomique Municipal de Bucarest.

Foto 2. La revue „Orion”, 1er année, no. 2, 1907, Bucarest.

Foto 3 et 4 Victor Anestin (signé avec les initiales), *Une catastrophe céleste*, in „Orion”, 1er année, no. 2, 1907, Bucarest.

Foto 1. La plaque de marbre posée dans le hall de l'Observatoire Astronomique Municipal de Bucarest.

³ Victor Anestin și Societatea "Prietenii Științei", "Ziarul Științelor și Călătoriilor", 25 noiembrie 1929.

ORION

Revistă mensuală de astronomie populară

Trecerea planetei Mercur în dreptul Soarelui

Dacă cerul va fi senin, acei cari posedă o lunetă cât de mică, vor putea să observe planeta Mercur, care va trece peste discul Soarelui în ziua de 1 Noembrie st. v. Fenomenul acesta va fi vizibil în Europa centrală și occidentală, în Africa întreagă și în cea mai mare parte din America de Sud.

D. W. Pauly, membru în societatea astronomică din Franța, un adânc cunoscător al astronomiei fizice cât și matematice, a binevoit să calculeze pentru «Orion» orele când acest fenomen va fi vizibil în București și cu o oarecare mică diferență pentru întreaga țară. Calculele au fost făcute după efemeridele din «Connaissance des temps» și pentru punctul unde se află Mitropolia.

Iată rezultatul aceluși calcul :

Primul contact exterior (când discul planetei atinge discul Soarelui) va avea loc la 12 ore 7 minute, 18 secunde ; primul contact interior (când discul planetei se proiectează în întregime pe discul soarelui), la 12 ore 9 m. 57 s. Distanța cea mai mică de centru (momentul când planeta se află la cea mai mică distanță de centrul soarelui), la ora 1 și 50 m. 54 s. ; al doilea contact interior, (când discul planetei a ajuns lângă cealaltă margine a discului solar), la 3 ore 32 m. 1 s. ; al doilea contact exterior (când discul planetei abia mai atinge discul soarelui, adică sfârșitul trecerei) la ora 3 și 34 m. 40 s.

În total, trecerea planetei Mercur în dreptul Soarelui se va efectua în aproape trei ore și jumătate.

*

— cum găseam și noi la început—că planeta ei se află tocmai în centrul universului. Observațiunea va fi făcut apoi ca acele omeniri să-și schimbe părerea și să recunoască că sunt alte luni mai mari, mai importante.

Concepțiunile astronomice ale omenirilor de pe asemenea planete nu ar putea fi nici odată serioase, de oarece pe cerul lor nu ar străluci stelele, ci numai sorii nenumărați. Acele omeniri nu ar putea să studieze cosmosul întreg, ei numai sorii cari formează clusterul în care se află. Lumina e frumoasă, dar iată că tocmai lumina continuă ar fi o cauză a ignoranței. Noaptea are revelațiunile ei, cari în realitate sunt mult mai miraculoase ca acelea ale zilei.

După **Richard Proctor**.

Facem apel la toți acei cari doresc să colaboreze la revista „Orion”, fie cu articole de astronomie populară, fie cu observațiuni practice. Repetăm încă odată, revista „Orion” a fost întemeiată, pentru a strânge la un loc pe toți aceia cari se ocupă în țara noastră cu studiul cerului. Modestă la început, revista aceasta va deveni prin colaborarea câtor mai mulți, mai ales a cunoscătorilor, o revistă cu totul indispensabilă celor cari vor voi să cunoască bine cerul.

○ catastrofă cerească

MUZEUL
ASTRONOMIEI
ROMÂNEȘTI

Ciocnirea Soarelui sau a Pământului cu un imens corp întunecat

În «Sfârșitul lumii» (La fin du monde), Flammarion s'a întemeiat pe posibilitatea ciocnirii Pământului cu o cometă.

Astronomul Ellard Gore, în cea mai nouă scriere a sa; apărută acum câteva zile, scriere intitulată «Astronomical Essays» (Schize astronomice) ne vorbește foarte serios de posibilitatea unei alte catastrofe,

atunci nu se va întâmpla nici o catastrofă ; dacă va trece spre 21 Iunie, atunci ciocnirea va fi neevitabilă.

Apropierea astrului străin de soare va fi una din cele mai frumoase priveliști. Când s'ar afla la aceeași distanță de soare, ca și Pământul, va străluci tot așa ca Luna plină, dar cu un diametru mai mic. Cu cât se va apropia de soare, va arăta faze ca Luna și vom avea două Luni pe cer.

Dacă acel corp va fi mai mic decât Soarele, ca Jupiter, de bunioară, corpul în chestiune se va vedea mai târziu de pe Pământ. Ciocnirea lui cu Soarele tot ar da naștere unui adevărat dezastru pentru planeta noastră.

Gore se întreabă : este vre-o stea străină în direcțiunea în spre care se îndreaptă Soarele ? El spune că a privit împrejurimile stelei Vega cu un puternic binoclu și că toate stelele până la a șaptea mărime sunt cunoscute. În orice caz, povățuește pe astronomi să examineze bine cu lunetele sau să fotografieze mai des această parte a cerului, de unde poate să sosească dintr'o zi în alta neașteptatul și înfricoșătorul vizitator.

V. A.

O altă lume locuită

Apropierea planetei Marte de Pământ a făcut ca această roșiatică planetă să fie studiată și mai bine de astronomi. Lumina ei galbenă-roșiatică a atras de astădată și privirile celor mai neatenți. Până să se dea la iveală rezultatele tuturor observațiilor, reproducem aci trei desenhuri ale acestei planete făcute de abatele Moreux, un distins astronom, care în scurt timp și-a câștigat o reputație europeană. Pe aceste desenhuri, petele negre sunt mărire martiene, cele albe sunt continentele ; dungile negre ce leagă mărire sunt canalele, faimoasele canale ale acelei planete.

În partea de jos spre dreapta se vede o pată albă, e

Foto 4

Foto 3 et 4. Victor Anestin (signé avec les initiales), *Une catastrophe céleste*, in „Orion”, 1er année, no. 2, 1907, Bucarest.

D. P. PERPESSICIUS – A DESTINY MARKED BY WAR

Elena ILIE*, Ana Valeria ILIE**

Key words: Perpessicius, war, destiny, poetry.

*If you desire to support the defeated body,
Soul, look for shelter in the sky ...
(Brancardier, D. P. Perpessicius)*

The historical document, considered the quickest way to uncover the past, can be accompanied by various creations of literary nature. What recommends this double take is the ability to unlock the attitudes, impressions, emotions and feelings, to unveil the human within, without which it is impossible to comprehend any historical event or fact, if we are considering the history of human communities. Each individual experience, once shared, adds to the collective experience and, together or individually, creates the profiles of the subjects of these experiences. When these are connected to a conflictive event, these experiences are traumatic. Deep wounds, carried inside, or just as deep, carried outside, on the body, a mortal organism in the endlessness of time. Such is the case of Dumitru Panaitescu Perpessicius, the critic, the literary historian, the interpreter, but also the creator of a lyrical poem related to the short life experience as soldier during the First World War. The experience of the war, benefitting creation, reveals, in Perpessicius, maybe more deeply than in other participants, the pain, present forever in bodily wounds resulting in the permanent invalidity of the right arm. Was it the impact of a stray bullet, or the cynical precision with which it hit, that causes a double invalidity to Perpessicius, the man destined to writing?

This is a dramatic entry into history, accompanied by a certain aura of heroism, which the young Perpessicius had discovered and cultivated inside during his school years.

At this point, we cannot ignore the fact that Perpessicius encountered, in his youth, important figures which induced his interest for history.

He had a cult for Nicolae Iorga, enhanced also by the cultural and political situation during those years – the visits of the great historian to Braila were numerous, and almost always accompanied by conferences, which were absorbed by the high school student Perpessicius and the entire future generation of great men of culture from Braila, such as Vasile Bancila and Basil Munteanu.

Of interest is also the absolutely novel high school paper on Iorga, paper which put into difficulty professor Drugescu. Overwhelmed by this essay, the professor labeled it as “a schoolboy’s involvement into high problems of state” – being also afraid of being suspected of partisanship. Later on, referring to this, Perpessicius noted, with humor: “Was, for me, the first disaster ... politically speaking, and the first disappointment”¹.

It should also be noted here the revelation produced by the novel *Șoimii*, written by Mihail Sadoveanu - “the first book which captivated me and gave me the first thrills of fiction-reading, which none of the later revelations in matters of literary history ... could dethrone...”²

Or the experience of teaching the poem *Peneș Curcanul* by Vasile Alecsandri, in 1919, during an exam for becoming a teacher of Romanian language and literature. He remembers this episode

* «Casa Perpessicius» of Brăila.

** the translator of this text.

¹ *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor*, III, 1963-1967, Bucharest, EPL, p. 260-261.

² *Schiță de excurs autobiografic* in „Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor”, III, 1963-1967, Bucharest, Editura pentru literatură, 1967, p. 361.

with a fine irony in *Lecturi intermitente*³: “Freshly returned from the battlefield, and still bearing the visible marks (I was still wearing my right arm in a sling) I had the innocence to believe that I will find, in my young pupils, a more agreeable audience, for me and Peneş Curcanul, of whose psychological atmosphere, authentically Romanian, I am, just like Vladimir Streinu, more convinced than ever. But all my efforts to extract from the class the slightest positive opinion on Alecsandri’s poem were met with stern faces. It was as if, once the peace concluded, the war literature ... had no more success and all the schoolbooks were in dire need of a shake-up.”

Not by accident, in this succession has to be included the adoption of the pen-name *Perpessicius*⁴ - shortly speaking, “the one who is toughened by suffering”. Chance or premonition – sign of the coming war ...

Also, during the same year, he became sub-Lieutenant at the School for Officers in Bucharest, Dealul Spirii, and had been deployed to the 38th infantry Regiment in Brăila. He went to war on the Southern front, in Dobrogea, taking active part in battle. Like in the story of the soldier from Muselim Selo, on the Muratan hill, a bullet “who had no space in all that place” hits him in the right arm ... From here on, the intertwining of Dumitru P. Panaitescu with his pen-name begins.

Just a few days from that moment, on a hospital bed, with an inert right arm, “the one toughened by suffering” tries to write, with his left, a postcard to his family. Surprisingly enough, his writing is clear: is his ability to coordinate his left hand writing unusual? Example of strong will? Sign that he will be able to fulfill his destiny, or all of the above?

This experience has resulted in literary verses, initially published in various magazines, one of these being the “Letopiseţi”⁵, (aprox. “scrolls”, the title represents another link to history). All these poems form the volume *Scut şi targă*⁶ (Shield and Gurney).

This volume can be analyzed from the perspective of a war diary – a special one, for, instead of personal notes and stories, Perpessicius wrote verses, rhyme, impressions and attitudes. And, just as in a real diary, it starts with the beginning – the voyage towards the experience, the historical event, the most dramatic happening for its subject: *Caron signaled the undoing of the ropes;/But all the barges, unleashed from the pontoon, Still hesitant along the shore, in gentle rocking,/Just as the coffin over which – before the burial,/A mother or sister hurl themselves in despair*⁷.

Images, feelings, tricks of the senses, all these are inducing the atmosphere of war and its consequences: ... *As we stood lost on the deck,/In the cool breeze caressing our forehead,/We feel a premature night’s shadow*⁸.

The end of his involvement in the war comes quickly for the young sub-Lieutenant; he receives the news without a trace of tragedy, like a fulfillment of the destiny of “the one who is toughened by suffering”: *And one day they came/carrying a stretcher for me;/in the agony flowering miraculously around me/I saw again the entire valley,/The ruins of the village, smoke still coming out,/The comrades from the battles...*⁹

On the hospital bed where he wrote his verses, he remembers his love, with a pious nostalgia, (*It’s Sunday, Mădy!/Do you remember/In times of peace/My kiss so passionate?*¹⁰), goes from dreamy images (*The moon floated on the water, trembled by the waves,/Spreading on the surface its undone*

³ Editura Dacia, Cluj, 1971, p 189-190.

⁴ In December 1915 when publishing the poem *Ad provinciales, meum in Gretchen amoreus, sperentes* in *Cronica* by Tudor Arghezi and Gala Galaction.

⁵ 10 November 1918 - 1 March 1919, edited together with Dragoş Protopopescu and Scarlat Struţeanu.

⁶ Published in 1926, at Casa Şcoalelor.

⁷ *Pe Styx*, Pe Dunare, 1916.

⁸ Idem.

⁹ *Gravura de pe calendar*, Mulciova, 1916.

¹⁰ *Duminică*, Mulciova, 1916.

crown¹¹) to somber places (*On the right, on a ridge of grey land,/Like the rags of the purple flags,/Big poppies fill with blood.*¹²) to the dramatic (*Here comes the storm, raging from the sky,/Turning everything upside down, Strangled dies the flower in its way,/A hive of shard, dust and smoke*¹³), while the battlefield, with its horrors, becomes a place of returning (*Guns chopping down the meadow's flowers/Their flowing juices washing deadly wounds/Of heroes fallen to the ground,/Who sleep forever on a flower, buried in petals*¹⁴); naturally, the image of the city from which Perpessicius's literary adventure has started could not be missing from this imaginary universe, (*Braila had unfolded a fan-like plan,/With sweet smells and sad smells,.../... From the valley, the port howls – a hell of masts - /porters in rag carry the gold- full sacks of grain .../*¹⁵ and, just as naturally, the image of the mother, trembling with premonitions, in the well-known background of the “mute ghetto” (*A candle... but what hidden genie fogs the light,/On your eyes, and the shadows that slips again its mask /and what is the premonition that trembles in your soul?.../You think you see, in the ray that lights your house,/O! Grieving mother, guardian angel!*¹⁶); and here, light verses, ironical and fun, to balance the weight of the war (*You used to cry and all the bed's planks/Accompanied you:/My fractures kept coming undone/From their calm prescribed by doctors*¹⁷); different images, associated with emotions of different intensity and tone, all in one original mixture defining of the poet Perpessicius.

Starting with Camil Petrescu's note, according to which Perpessicius has brought an “aspect of the war without its heroic side”, habitual in the Romanian poetry, (to name just two of his predecessors, Vasile Alecsandri and George Cosbuc – poets of bravery, military manliness, who recreated dramatic moments of the war), it is only natural to go to the source, to the one who is the subject of these statements, Perpessicius himself, the closest to the essence of his lyrics.

*“Biographical by excellence, as it is, anyway, the lyrical poetry, it has remembered, from my existence, and the international ambiance, those details and echoes destined for the same point of convergence. Lacking in fantasy – although some historians have placed us, which we enjoyed, among the “fictional”, - it has accompanied us in the valleys and hills of Dobrogea, to Mulciova and Muratan, it has stood still beside our hospital beds, where we have spent more hours than on the war front, or it has reminded us the image of the Danube stemming from childhood and adolescence, our poetry has grown from the strict reality, which it did not dramatize and over which it has poured a little bit of that Horatian indifference, at peace with the destiny and blooming with a smile or a mythological memory.”*¹⁸

Armed with these statement, we can claim that his lyrics of war are those of a poet which perceives the horrors of the war or the suffering on the hospital bed with detachment, with the desire to overcome the tragedy implied by taking part, effectively and traumatizing, to the war. He applies the Romanian therapy of “laughing with tears” to overcome the drama of the moment.

These pieces of “scribbling” reveal, deep down, a profound emotion, and the air of false superficiality, that armor which has accompanied him his whole life. He has been accused by some colleagues of being not tough enough in his critics, but he chose to rather reveal the qualities of a creation than the faults. These are a sign of an elevated, tolerant and refined spirit, and, at the same time, the attitude of a man who has suffered his whole life the horrors of war, who has learned to live with them; and from this deep understanding of human suffering, he derived the deep understanding and protection of people's sensibilities, by the man destined, in more ways than one, to suffering.

¹¹ Călăuza, Pe Dunăre, 1916.

¹² Popas la Muratan, Mutaran, 1916.

¹³ Brancardier, Muratan, 1916.

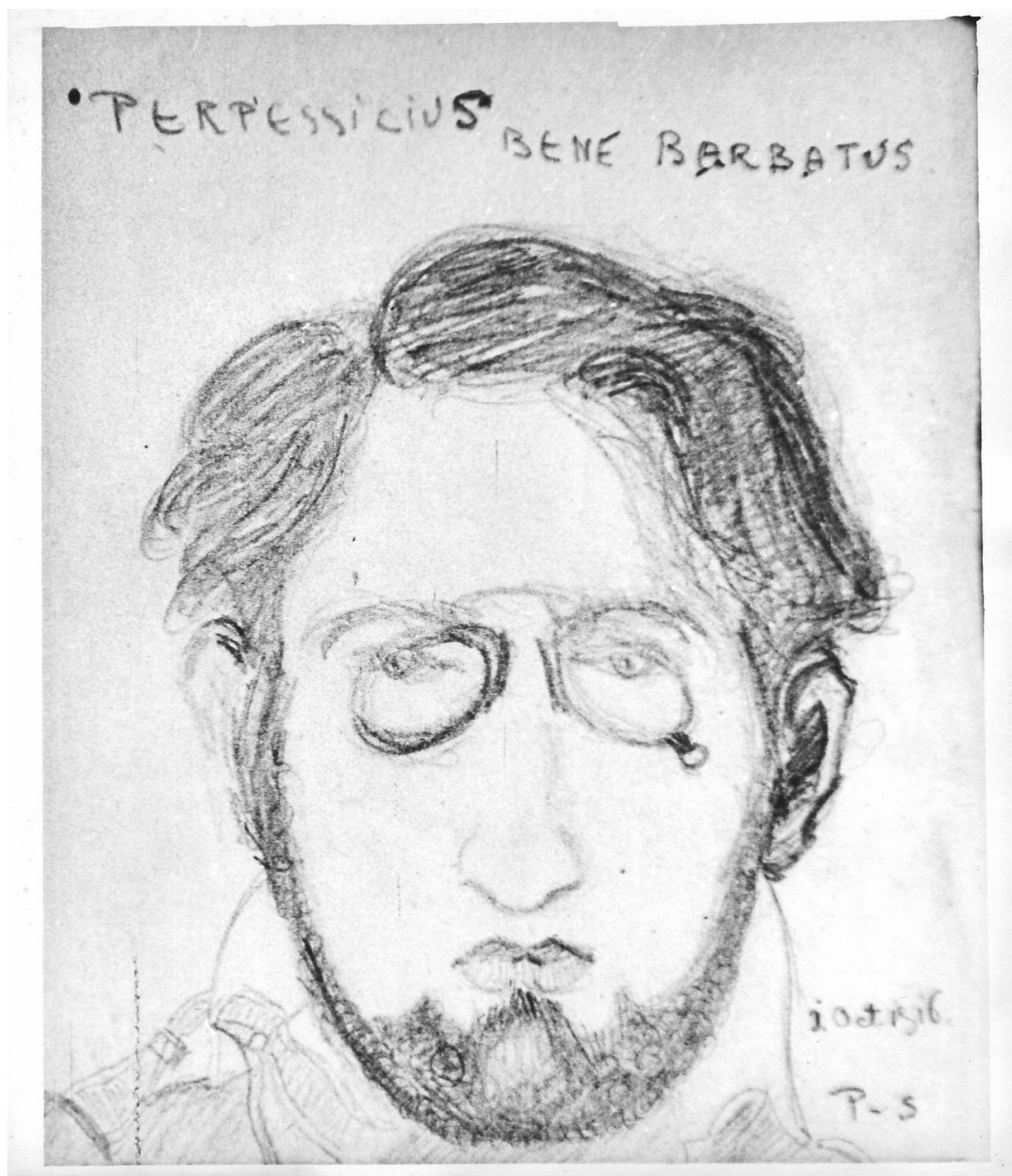
¹⁴ Flora stelelor polare, Ivinez, 1916.

¹⁵ Mirajul planului oraşului Brăila, Iaşi, 1917.

¹⁶ Mater dolorosa, Botoşani, 1917.

¹⁷ Spital I, Galaţi 1916.

¹⁸ Cuvânt înainte, Opere, Editura pentru literatura, Bucureşti, 1966, vol. 1, p. 7.

Perpessicius self-portrait – 10 october 1916; signed P. S.
D. P. Perpessicius contents, collection of Memorials Section, Brăila Museum.

EVENTIMENTELE ISTORICE NAȚIONALE ȘI POEZIA LUI GEORGE TUTOVEANU

C. D. ZELETIN*

Key words: George Tutoveanu, poem, historical events.

La începutul deceniului al cincilea, într-o după amiază de mai, mă aflu acasă la G. Tutoveanu, în paradiziaca fundătură a Bulevardului Epureanu 41, Bârlad. Maestrul mi-a propus să urcăm spre zăpodia care termina la apus mirabila lui vie ce era în același timp și grădină. Cărarea largă era străjuită de-o parte și de alta de o bandă lată de peste doi metri înțelenită de împletitura din tuberculi a irișilor înfloriți, ce consumau infinitatea de nuanțe dintre mov și alb. Bătrânul care curăța uscăturile dintr-un piersic, ni se alătură voios pentru câteva minute și, ca să-i facă o plăcere maestrului, sau poate și mie, începu să recite fără nici o introducere poezia *Stinger*, pe care poetul o scrisese cu cincizeci de ani în urmă:

*Rotunjoare foi de plop,
Scuturați-vă potop
Pe cărări bătăturite
Și de dânsa părăsite...*

Terminându-și scurtul recitativ, care mă deconcertă un pic, se întoarse respectuos reluându-și îndeletnicirea.

- E domnul Ilie, grădinarul ! mă lămuri maestrul. Se pricepe la toate și-i om fin. Tatăl lui a fost preot.

Sus, ușoara adâncitură a platoului încă mai păstra apă la o oră după oprirea ploii. Largă cât încrucișarea drumurilor de țară ea înlesnise ierbii să crească viguroasă și uniformă ca grâul pe câmp. Ne-am așezat pe o pitorească bancă din crăci de mestecăn pe care i-o trimisese de la munte, desfăcută, nu mai țin minte precis cine: ori Gh.T. Kirileanu de la Piatra Neamț, ori Artur Gorovei de la Fălticeni. O asamblase domnul Ilie, aedul enigmatic.

- Pluralul de la *mesteacăn* e *mesteacăni*, nu *mesteceni*, cuvânt urât !... Aici, pe iarba aceasta îi plăcea lui Cezar Petrescu să steie tolănit și să privească nourii cum curg. Eu rămâneam pe bancă, el în iarbă, la picioarele mele, el vorbea, vorbea, eu îl ascultam, îl ascultam ! Ultima oară a venit cu Ando, fiul meu cel mic. Ando lucra în redacția *Curentului*, de unde l-a luat pe Cezar Petrescu să se odihnească trei zile la Bârlad.

Mă apropiam de terminarea liceului și, firește, eram preocupat de drumul pe care să-l aleg în viață. Fratele bunicii mele Natalia, moș Emil Palade, venit verile la Burdusaci, mă sfătuisese să mă prezint la concursul de la Facultatea de Medicină din București. Puneam mare preț pe sfatul lui. Îmi cunoștea preocupările literare. Ba încă și tradusesem împreună câteva poezii din lirica religioasă a lui Victor Hugo, însă îmi repeta apodictic: nu literele ! Într-adevăr, nu exista facultate mai îndoctrinată marxist și sovietizant ca filologia. Colac peste pupăză, mai apăruse nu demult și cărțulia, pe care partidul o voia sacrosantă, *Stalin și problemele lingvisticii*, impusă studenților ca reper absolut. Odată, povestea moș Emil, îl prinsese la București o defilare a studenților de la filologie obligați să poarte pe pancartele uriașe reproducerea copertei roșii a broșurii lui Stalin...

- În orice caz, spuse maestrul Tutoveanu, caută să nu trăiești din scris ! Câți n-au plătit cu viața această iluzie ! Al. Antemireanu, Ștefan Petică și chiar Eminescu, la urma urmei... Fă-te doctor !

Și doctor m-am făcut !

* Poet, prozator, traducător, medic, profesor univ. dr., București.

Deodată îmi destăinui cu o franchețe ce nu-i era proprie:

- Eu militar aș fi vrut să fiu ! Să-mi apăr țara ! Totdeauna am adorat armata !

M-au surprins deopotrivă ceea ce aflu și fermitatea destăinuirii, care nu se potrivea nici cu firea blândă, nici cu vocea lui, fiică mai mare a șoaptei.

*

Viața poetului George Tutoveanu (1872-1957) a acoperit toate marile conflagrații ale epocii lui. Născut cu cinci ani înaintea Războiului de cucerire a Neatârării și foarte simțitor în privința dragostei de neam și țară, el s-a înălțat în perioada triumfului liricii patriotice a lui Vasile Alecsandri, devenit erou al educării prin poezie. Pe de altă parte, fiind institutor în vremuri în care educația națională, alături de cea morală, primă, poezia a trebuit să fie de la bun început funcție a actului de instrucție a copilului și adolescentului. Acest fapt a făcut ca poezia lui să adopte atributele simplității, limpezimii, limbii frumoase și să se țină la distanță de tentația experimentalismului literar, a invenției lexicale și a originalității cu orice preț, de care era plină contemporaneitatea. Târziu, când G. Călinescu avea să vorbească de cuminența poeziei lui Tutoveanu, nu formula negreșit o recriminare atâta vreme cât ea se adresa întâi de toate sufletelor în formare, structurilor afective embrionare. Capodopera poeziei sale patriotice, *Turtucaia*, numită în unele ediții *Și când vițoroși*, o atestă:

*Copiii mei, copiii mei,
Când treceți seara la culcare
Și candelile-n tremurare
Vă ning pe creștete văpaia,
Rugați-vă și pentru cei
Cari-au căzut la Turtucaia...*

„Dezastrul de la Turtucaia” (18-24 august 1916), prin care practic a debutat pentru noi Primul Război Mondial, s-a ales cu mii de români morți sau luați prizonieri în lupta cu trupele germano-bulgare superioare cu mult trupelor noastre. Înainte de instalarea comunismului sovietizant, această poezie a figurat în cărțile de citire decenii la rând, fiind învățată, cu emoție, pe de rost, pe cât este astăzi de uitată, mai exact intenționat omisă... Volumul *Balade* (1919) cuprinde multe poezii – în fapt, ilustrând mai puțin genul baladesc și mai mult poezia patriotică – închinată celei dintâi conflagrații mondiale: *Sutașul din Căiuș*, *Povestea Oituzului*, *Se plâng Carpații*, *Se-aude glas de fiară*, *Încinge-ți spada*, *Sus frunțile, eroi*, *Și când vițoroși*, *Vă strigă Oltul*, *Unui viteaz*, *În ora plecării*, *Rugăciunea ostașului*, *Jurământul rezervistului* și altele. Privite sub specia genului epic, privire firească atâta vreme cât volumul se numește *Balade*, ele îl descumpănesc pe cititorul care se așteaptă la prevalarea narațiunii. Invers, privite sub specia genului liric, ceea ce contravine titlului, ele îl satisfac pe iubitorul de poezie lirică. Nu absolutizăm puritatea genurilor literare, când însă poetul își intitulează un volum *Balade*, este evident că el este cel dintâi care absolutizează această puritate, iar cititorul e îndreptățit să-i ceară poetului ceea ce el oferă.

Evenimentele istorice care l-au inspirat pe Tutoveanu sunt bătăliile și războaiele de apărare a țării, într-un cuvânt restrictiv, conflictele armate. În cântarea lor, poetul își pune toată însuflețirea de care e vrednic. El nu dispune însă de vocația de a le înfățișa în prezentul lor, vocația lui fiind de a le trăi ca trecut, într-un paseism ce infiltrează prezentul. Acest fapt conferă brutalității episoadelor evocate ca prezent un *sfumato* ce le împinge în depărtări, într-un orizont care le rezoarbe din primul plan al prezentului. Comentariul liric și privirea generală îl separă pe poet de miezul evenimentului marțial ales ca subiect:

*Noroade-ntregi aleargă tumultoase
De pier în câmpuri roșii de război;
Și-atâta moarte-i și-nnălbiri de oase,
Ca-n spaima rece-a vremurilor de-apoi.*

(Încinge-ți spada, 1915)

În aceeași ordine a observației, un frumos vers metaforic din aceeași *baladă*,

Bătrâni pe care-a nins înțelepciunea,

rămâne în afara tempo-ului imperativ și solemn pe care-l cere titlul poeziei: *Încinge-ți spada !*

Lirice, baladele abundă în sintagme războinice, în general revolute, întrucât poetul nu izolează evenimentul actual de cel de ieri, sau, mai exact, îl filtrează prin aceasta din urmă. E un continuum istoric poezia baladescă a lui G. Tutoveanu, în care evenimentele punctuale susțin istoria țării iubite, așa cum colonadele susțin acoperișul unui edificiu. Prezentul conflictual îi dă prilejul poetului să evoce zbuciumatul nostru trecut medieval, exprimat prin termeni ori sintagme ca: *trâmbiți, armii, hoarde, războinici, freamăt de arme, armură de fier, luciuri de zale, zbor de copite, fanfare, flamuri, iureșul pierzării, paloș, ordie, sulți otrăvite, al taberelor ramăt (freamăt), sutaș, tuncet de buci, coif, alarmă, străjer, creneluri, sălbaticii mârzați, aprinsele hangere, nor de săgeți, pinteni, flamuri de titan, luciri de spadă, plăieși, fără teamă, valul, aprig de hânsari, stindard lângă stindard, lănci scânteietoare, oștiri mai aprige ca vântul, întreg oceanul miilor de oști, tranșee, gornistul, fanfara viroasă etc.*

Îndemnurile lirice la luptă, agrementate generos cu rememorări ale vieții patriarhale, nu pot juca bine rolul exortațiilor războinice. Răsuflarea precipitată a unui viteaz ce se aruncă turbat asupra vrăjmașului nu se articulează cu descrierile naturii ori cu aducerile aminte, ci rămâne izolată. *Logodnica lui Vifor* este emblematică în acest sens. O eventuală muzică de geniu ar putea urca versurile acestea la nivelul tensiunii conflictului pe viață și pe moarte, ne întrebăm însă dacă textul nu ar continua, totuși, să submineze această muzică... Oricum, interesante rămân titlurile, al căror ton imperativ și măreț nu-i același cu al textului subjacent: *Încinge-ți spada, Sus frunțile, eroi, Vă strigă Oltul, Aduceți-vă aminte.*

Poezia consacrată evenimentelor care au însângerat țara stă, prin sensibilitatea remarcabilă a poetului, dar și prin cinstea și finețea lui structurală, la oarecare distanță de miezul lor pulsant. Natura contemplativă a poetului face din el mai mult un solitar printre evenimente decât un părtaș la ele... Gusturile nu se discută, dar dragostea lui G. Tutoveanu pentru armată, despre care vorbeam la începutul acestor rânduri, n-ar fi exclus să se poată explica, într-o plonjare psihanalitică, prin extrapolare, prin complementaritate, prin compensație. El a rămas al poeziei, pentru care era menit, nu al armatei care-i absorbea reveriile. Poezia *Baladelor* e mai mult o poezie de rememorare decât de implicare. Stinghere, unele date precizate la începutul textului, cum ar fi: august 1913, septembrie 1915, decembrie 1918 etc., par a fi ștampile la zi aplicate pe scrisori vechi.

*Ascultă, țara mea, și te ridică
Pe tot noianul mărilor de foc;
C-un singur pas țările despică
Și-oprește mersul vremilor în loc.*

(*Încinge-ți spada*)

Nu poți lua pulsul unui rănit ori al unui agonizant de la distanța pe care o implică îmbrățișarea generală a unei stări. Spun asta, deoarece uneori rapsodul pare un reporter de război care-și redactează reportajul într-un avion care survolează zona conflictului. Problema e dacă o face cu artă, iar Tutoveanu o face cu artă. Iată-i de pildă, fulminantele imagini cinematografice în *Se plâng Carpații*:

*Și vulturii de pe drapele
Se-ntrec cu vulturii din cer....,*

ori fervoarea exprimată anapestic în *Se-aude glas*:

Călărașule, desprinde-ți de la coardă carabina !

Îndelungata practică a protruziei liricului în epic realizează o specie aparte în poezia patriotică a lui G. Tutoveanu. Ea este ilustrată de piese ca *Turtucaia*, despre care afirmam că este o capodoperă, în care institutorul poet ia direct pulsul copiilor, ori *Fii gata*, pe care generații după generații ale întregii țări au învățat-o pe de rost din cărțile de citire:

*Copile, iubește-ți cu sete
Pământul străbunilor tăi...*

Scrisă încă din 1904, *Fii gata* a fost pusă pe muzică întâi de către Dimitrie Cuclin, în două variante, în deceniul trei, și a doua oară de către Ștefan Filkner, profesor de muzică instrumentală al Liceului Codreanu din Bârlad, în deceniul al patrulea al secolului trecut. Un detaliu istoriografic: Ștefan Filkner locuia chiar în casa poetului care se întorsese, singur, din refugiu, găsind casa pustie și cu geamurile sparte.

Fii gata și *Turtucaia*, cărora li se pot adăuga *Robul* și *Strămoșii*, rămân momente de biruință ale poeziei patriotice a lui G. Tutoveanu. Să se observe că osatura lor epică se retrage din prim-planul reprezentării în orizontul îndepărtat al adevăratului subiect, prim-planul rămânând consacrat exprimării lirice a simțămintelor. E vorba de o *immediatezza*, pe care o întâlnim sporadic și-n alte balade ca, de pildă, *Încinge-ți spada*:

*Ascultă, țara mea, cum cântă Nistrul
Cerându-și grabnic Tisa către el*

și, mai ales, *Sus frunțile, eroi !*:

*Privesc uimit cum treceți, șirag după șirag,
Și dintre toți, gornistul îmi este cel mai drag...,*

poezii cu valoarea implicită a unor lecții de istorie. În exortațiile lor, sunt evocate toponimele devenite eponime ale gloriei războaielor noastre, care n-au fost niciodată de cucerire: Cosmin, Turtucaia, Nistru, Racova, Neajlov, Baia ș.a.m.d.

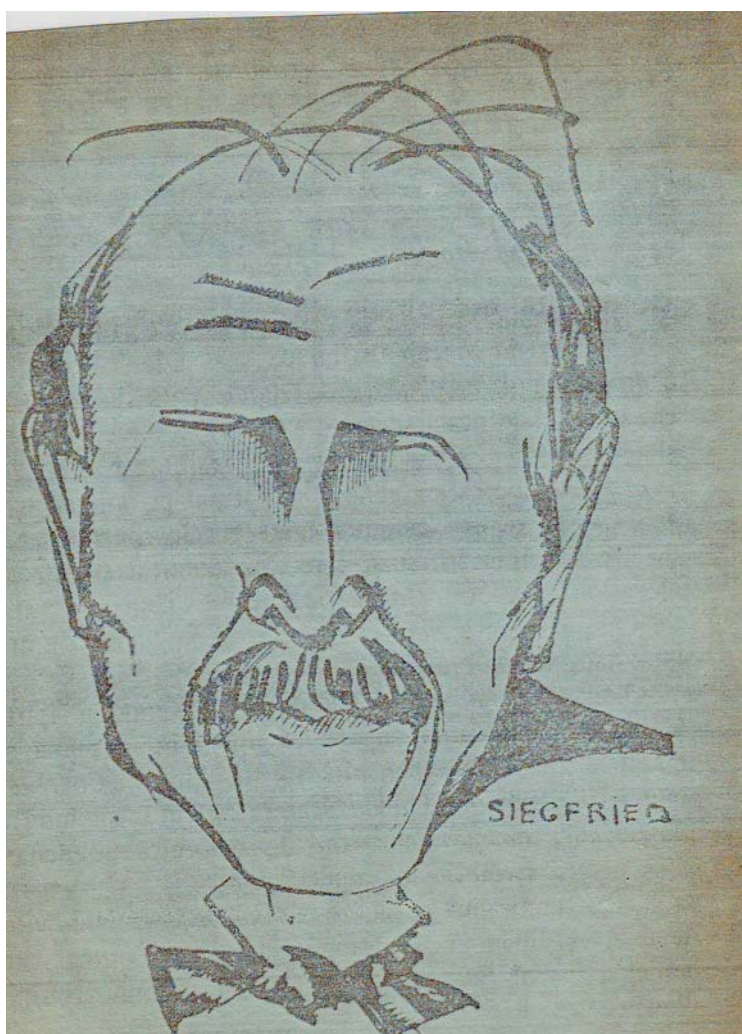
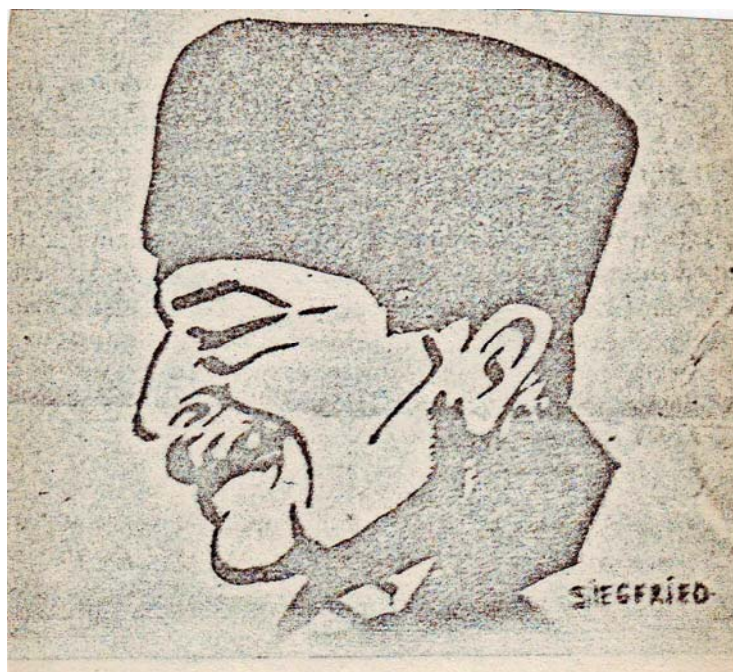
Pentru a înțelege elementul peren, și chiar artistic, al poeziei patriotice a lui G. Tutoveanu, legat de evenimentele istorice ale patriei, se cuvine să pornim de la sufletul pur și miraculos al copilului, suflet spre care i-a bătut totdeauna inima.

LES ÉVÉNEMENTS HISTORIQUES NATIONNAUX ET LA POÉSIE DE GEORGE TUTOVEANU

Le poète G. Tutoveanu (1872-1957) a été très connu avant la période communiste surtout par sa poésie d'inspiration patriotique, inspirée par les grands événements historiques nationales. L'une après l'autre, quatre décennies ont diffusé cette poésie, avant le demi-siècle communiste, par l'entremise des manuels scolaires.

L'auteur fait une analyse de la structure de sa poésie, et tire la conclusion que la caractéristique fondamentale réside dans la prédisposition du poète de faire prévaloir l'élément lyrique sur l'élément épique qui définit l'espèce de la ballade.

Malgré cette mixture de genres poétiques, G. Tutoveanu a réussi à créer une synthèse entre les deux genres, en réalisant quelques chefs-d'oeuvre. On explique la vitalité de celles-ci par le fait que le poète, instituteur par sa profession, a eu en vue, premièrement, la pureté de l'âme en formation de l'enfant.

Portrete G. Tutoveanu al căror autor este W. Siegfried, 1930.

O drumuri umbroase trec prăvălii
Arcaie cu chip viitoros,
Că Turcii intrat-au, a-i jale
Le flacăra în, Para de Jos...

Prin lăzii părăsita noastră
Le lăzgue diomnem fălosi,
Le strile roșii din luncă
Le sânge răscol de strânsii..

Fii gata, când glămb de lămbă
Plute-va pe culmi, și prin văi,
Copile, inheale-te cu sete
Pământul străbunilor tăi!

G. Tutoveanu.

Poezia „Fii gata !” de G. Tutoveanu.

ISTORIA ÎN „MERS”, ÎN IMAGINEA EI FICȚIONALĂ

Nicolae CREȚU*

Key words: history, novel, literature, Grass.

Nu va fi vorba în cele ce urmează de „pagini” ale istoriei atât de distanțate pe „verticală” timpului încât raportarea la ele să fie deja clasată. Ne interesează aici, dimpotrivă, tocmai ceea ce este încă suficient de aproape de noi, **temele** istorice și „astăzi” fierbinți, imposibil de abordat neutral.

„**Imaginea**” literară din titlu se va restrânge la câteva, nu întâmplător, **romane**: ficțiuni narative complexe, în care istoria nu apare văzută din cabinetul istoricului, ci din perspectiva omului, a insului, prins în strânsoarea și vâlmășagul istoriei „în mers”, în **facerea** ei, dureroasă, trudnică, însângerată...

Și, se înțelege, nu am nici un motiv să limitez discuția numai la literatura română: cu atât mai mult cu cât comparațiile pot reliefa și mai bine reușitele, eșecurile, golurile.

Să trăiești în Germania postbelică, înfrântă, cvasidemonizată în ochii întregii lumi... Să aparții unui popor (pe atunci) unanim culpabilizat: Auschwitz, milioanele de victime ale războiului, Nürnberg (procesul)... Și, într-un astfel de context, să scrii un roman – capodoperă ca *Toba de tinichea*, al lui Günther Grass, fără să îndulcești, să escamotezi, să „machiezi” nimic: și asta, la puțini ani de la încheierea războiului.

Roman scris la persoana întâia, „în centrul” lui stă... **marginalul** Oskar, cel care a decis într-o zi a copilăriei sale să nu mai crească („soluția”: un accident voit, provocat sieși), să rămână așa cum este, „mic” (**statura** de copil, masca lui înșelătoare, protectoare, de atunci înainte). De ce? Din silă, începând chiar cu trinitatea Mazerath – mama lui Oskar – Jan (soțul – femeia – amantul) de minciunile și sordidul moral al lumii „celor mari”, al vieților lor. Decizie (auctorială) de două ori „strategică”: pentru că a nu ști, așa, ca Oskar, cine ți-e de fapt tatăl (neamțul Mazerath, al cărui nume îl poartă, ori polonezul Jan), a te naște, ca el, în zona Danzig-ului (Gdansk), teritoriu de interferențe polono-germane sunt premise ale unui dublu **écart** (și moral, și politic), prielnice unui „statut” de **outsider** prin excelență, de o mobilitate potențială și de o libertate ludică ideale pentru a da, conjugate, o imagine decrispată, necrâncen credibilă, de o ironie neîncremenită într-un permanent rictus, a Germaniei sub nazism.

Autorul nu adoptă o retorică a „condamnării”, țeapănă, vituperantă, patetic eroică (în termenii Rezistenței), rechizitorială. Arma sa estetică efecace e cea a unui ecleraj seducător-persiflant, care, fără mari încordări, cu grație chiar, dar și cu vigoare, „dezumflă” grandoarea calpă, regizată, a megalomaniei naziste, delirante la personajul lui Andersen („Regele e gol!”), dar nu în nota aceluia, de candoare demistificantă, ci cu o anume maliție „infantilă”, el pune în dificultate clișee și tipare ale propagandei oficiale, „școală” de dresură „morală”, totalitară, menită să depersonalizeze, să-l abrutizeze și pervertească pe individ, cufundându-l în pasta amorfă a unui comportament de marionete docile, aflate pe mâinile unor „păpușari” – mari trăgători de sfori în **theatrum mundi**. Ipostază între toate memorabilă a unui Oskar rebel, incomod, recalitrant la asemenea practici: cel ce „sabotează” **ca în joacă**, dar subtil, insinuant, „spectacolul” demonstrației **Hitlerjugend** pe stadion, făcând să alunece totul dinspre ritmurile și cadența de marș spre cele de jazz (muzica „inamicului” american) și, firește, de dans, grație copilăreștii, nesuspectabilei sale „tobe de tinichea”. E aproape o metaforă „meta-”, a poeticii lui Grass: nu „verdict”, nici vreun ritual exorcizant, al lepădării de... Pur și simplu: aducerea istoriei, cu monstruozițiile și aberațiile ei cu tot, într-o matcă a imaginarului, a ficțiunii narative, în stare să-i pună în lumină artificialitatea,

* Prof. univ. dr., Universitatea “Al. I. Cuza”, Iași.

„regia”, ridicolul. E o altfel de respingere decât una izvorâtă din polarizări ideologice, cu un tonus, o vigoare estetică admirabile, datorate în mare măsură situării în raza jocoseriosului. Nu degeaba se deschidea romanul sub semnul unei sinteze de umor popular (de o anume truculeță) și un aer de „fabulos”, moștenite „genealogic” (cuplul bunicilor de pe linie maternă ai lui Oskar). Vitalitate narativă, mobilitate a tonului, o molipsitoare (pentru cititor) reacție de bun simț, fără vehemență, la smintelile și degradările lumii, ale oamenilor și timpurilor. Și iată că desprinderea de o „vârstă” delirantă a istoriei se poate face și altfel decât scrâșnit, ba chiar cu un umor și o ironie nicicum înregimentate: de aceea, de o tonică versatilitate, susținute de o conștiință a valorilor (autentice, perene) nediluată discursiv.

Șirul ilustrărilor pe aceeași – în mare – direcție ar putea continua. De pildă, alegând doar două titluri: *Mama Noapte*, al americanului Kurt Vonnegut, și *L-am servit pe Regele Angliei*, al cehului Bohumil Hrabal. Un „agent” recrutat de serviciile secrete americane pentru a lucra în aparatul de propagandă (radio) al Reich-ului și a fi util, de acolo, Aliților și Rezistenței antihitleriste din Europa ocupată de germani, „paradigmă” derutantă și incomodă pentru toți (americani, sovietici, israelieni, germani). Ca și la Vonnegut, aceeași miză estetică, de „strategie” narativă/naratorială, minus ambiguitatea irezolvabilă din **Mama Noapte**, și în alegerea de către Hrabal a protagonistului său, mică pramatie în stare să cadă mereu în picioare, în succesiunea unor avataruri istorice (nu lipsesc din ele politicul, socialul: intervalul interbelic, războiul, instalarea regimului comunist în Cehoslovacia), urmărit în ascensiunea sa, de la debutul de piccolo „descurcăreț” la parvenitul propulsat spre vârful piramidei sociale, „cu orgoliul” lui paradoxal, de a-și vedea confirmată reușita, „arestat” de comuniști în compania **hig life**-ului țării: și el, vădit, din același soi de martor sui generis al delirului și absurdului istoriei. E limpede, se caută genul acesta de personaj căruia nu prea îi pasă de ideologii și partide, imun la retorica oricăror înverșunări și „teze” (politice, morale), apt – tocmai de aceea – să-i dea cititorului imaginea (literară) a unui proces istoric complex, refractar la maniheismul atâtor scheme de „înțelegere”, prefabricate, naive ori interesat „mioape”, gata să eticheteze, grăbit și sumar.

Prefer însă să le adaug un exemplar românesc de această dată: *Ora 25* de Constantin Virgil Gheorghiu. Moritz al său, în ciuda numelui cu rezonanțe nemțești, ori evreiești, e un țaran român din Ardeal pe care jandarmul din sat îl trimite la muncă forțată alături de evreii persecutați, ca să se poată bucura, în absența bărbatului, de nurii nevestei lui. Și așa începe periplul ce-l va purta prin Europa războiului. al doilea mondial: din România lui Antonescu în Ungaria lui Horthy, de acolo în Germania lui Hitler. Ba chiar și mai departe, după război: peste ocean, în America. Și, în fine, din nou în România, la timp pentru a cunoaște și pușcăriile comuniste ale vremii, când tocmai se credea scăpat din haosul și labirintul absurd ale unei lumi în totală răvășire și derută. Destinul său uluitor: istoria vine mereu peste el, aflat iarăși și iarăși de acea parte unde ar fi fost mai bine să nu fie; ardeleanul luat drept „evreu” și supus la muncă forțată, încercând să scape în Ungaria, de unde horthyștii îl trimit să lucreze în Germania, acolo descoperit drept idealul „arian” sută la sută, „pur” și astfel ajuns pe coperta unei reviste naziste și, consecință postbelică, „hitlerist” hăituit de eliberatorii americani, în fine, aruncat în închisorile noului regim, odată revenit „acasă”, în România.... Liantul, numitorul comun: protagonistul e un soi de Ieremia mereu cu oiștea în gardul „istoriei pe trăite”. Din lanțul atâtor „ghinioane”, se înalță – paradoxal ! – un umor întunecat, dacă nu chiar „negru”, al odiseii lui speciale, aceea a insului încercând de fiecare dată să se regăsească într-o lume **normală**, afirmare a unui omenesc liminar, fără gesticulație „eroică”, de un firesc de toate zilele, subliniere – tocmai astfel – a unui patos conținut într-o atare diagramă de destin. O șansă de capodoperă chiar, ca idee, din păcate, neslujită pe măsura potențialului ei la nivelul cuvântului, al selectării procedeeelor și al articulării lor într-un întreg. Totuși, dincolo de aceste slăbiciuni și în pofida lor, Moritz din **Ora 25** rămâne o creație remarcabilă, o variantă românească, demnă de toată atenția, din seria unor tentative proeminente din literatura postbelică, de a da în roman, **imaginea** istoriei văzute dezideologizat și neretorizant (auto – narator – personaj), simplu, din perspectiva insului „sub vremi”, prins în vălmășagul confuz al istoriei „în mers”.

Cum arată erorile, aberațiile, vinovățiile istoriei când ele sunt abordate nu distanțat sau „pieziș” (Oskar, Moritz), ci direct, frontal, **dinăuntru** „mecanismului” Puterii ? Întrebarea conduce către zona tematică a romanului politic: în miezul problematicii ei – cei care **fac** istoria și sunt răspunzători, măcar în parte, de cursul acesteia, în primul rând față de ei înșiși.

Rubașov din *Întineric la amiază* (autor: Arthur Koestler) a crezut cândva, sincer, în utopia comunistă. I-a văzut în timp, limitele, contradicțiile, erorile grave. A continuat mulți ani să-i slujească, totuși, în ciuda a tot ce știa și gândea despre adevărul ascuns, înăbușit prin teroare și propagandă. Arestat și anchetat de poliția politică, i se cere să „mărturisească” implicarea într-un complot ce l-ar fi avut drept țintă pe însuși „Nr. 1” al Partidului-Stat, promițându-i-se în schimb „viață”. Va refuza să plătească acest „preț” moral și să facă pe placul celor care organizau periodic astfel de „spectacole” publice, intens mediatizate, de pretinsă „demascare” a unor „rețele”, „comploturi”, „dușmani” ai Puterii pentru a menține trează „vigilența” etc. Lui nu i se pot ascunde, nici măslui manevrele, minciunile, violența represivă funciară a „sistemului”. Intervalul detenției-„anchetă” se împarte pentru el între seria interogatoriilor și, de cealaltă parte, interogația sa interioară, nu fără amintirea rolului jucat de el însuși în destinele altor victime („micul Loewy”, Alova ș.a.). Accentul decisiv cade însă pe altceva: și anume pe întrebarea crucială privind sursele răului, rădăcinile pervertirii unei mari idei politice, pentru a-i descoperi acesteia esența utopică, inevitabila degradare, eșecul istoric. Rubașov alege moartea ca unică șansă de ieșire demnă, neteatră: simplu și adevărat omenească, din cercul vinei și al minciunii.

Oare cum ar arăta un roman în care intrarea în „Mișcarea” legionară să apară din perspectiva celor atrași de sloganurile reformei morale promise de ea ? Posibilitățile unei asemenea abordări ficționale au fost schițate oarecum în *Întoarcerea din Rai* și *Noaptea de Sânzâiene* ale lui Mircea Eliade. Altfel într-o cu totul altă manieră, ele apar și în *Bietul Ioanide* al lui G. Călinescu, dar atât oamenii „Mișcării” (Gavrilcea, Hangerliu, Cioarec, Carababă, șoferul Munteanu) cât și jurnalul lui Tudorel Ioanide nu dau decât o imagine fie șarjată, în primul caz, fie oblică și sofistică, în al doilea, totul fiind în ultimă instanță judecat din perspectiva unei replici a culturii, dată ideologiei și barbariei legionare. Adevăratul roman al acestei teme istorice, vie încă, nu s-a scris, deși ar merita. E una dintre acele „pete albe” ale istoriei noastre, încă neacoperite în planul ficțiunii literare, al romanului, alături de alte câteva (războiul și prizonieratul din est, rezistența armată din munți, lichidarea mișcării autentic socialiste de către comuniști).

Romanul istoriei „în mers”, încă neclasate, e inevitabil – prin problematică și problematizare – de **esență politică și morală**.

L'HISTOIRE “EN MARCHE” DANS SON IMAGE FICTIONNELLE

Quelques romans, roumains (*La vingt-cinquième heure*, de C. V. Gheorghiu et *Le pauvre Ioanide* de G. Călinescu) ou appartenant à d'autres littératures (*Le tambour* de l'Allemand G. Grass, *Zéro et l'infini* d'A. Koestler, *J'ai servi le Roi d'Angleterre*, du Tchèque Bohumil Hrabal) prouvent que la projection donnée dans l'espace de la fiction narrative au passé assez récent (la seconde guerre mondiale, les régimes totalitaires: nazisme, communisme) avec tous leurs excès (violences, persécutions, absurdités des idéologies officielles et de leurs applications aussi délirantes que rigides) n'est pas tout à fait vouée à une **image** esthétiquement affaiblie par une polarisation manichéiste des “choix” et des attitudes, des motivations et des actes à travers lesquels les écrivains puissent essayer de capter dans leurs textes le tissu complexe d'un **vécu** marqué à jamais par tant de tensions, de cruautés et humiliations, d'erreurs et illusions coupables. Car, bien au contraire, grâce à des personnages “centraux” tels Oskar de Grass, Moritz de Gheorghiu, Roubashov de Koestler, le protagoniste “anonyme” de Hrabal; le roman garde vraiment ses chances d'accéder à une réalité non-schématizable de l'homme aux prises avec l'histoire “en marche”: vulnérable, exposé aux pièges, aux leurres et aux préjugés aveuglants qui tiennent, tous, à l'expérience douloureuse, presque écrasante, d'une telle traversée du temps, sous l'effet et dans le climat de sa nébulosité déroutante, immédiate.

L'art du roman orienté vers ce genre de vérité essentielle, celle de l'histoire en train de se faire, en avançant vers la configuration qu'on lui reconnaîtra plus tard, doit beaucoup au caractère paradoxal, voir excentrique ou marginal même – pourquoi pas ? – versatile des “acteurs” et “témoins” choisis par leurs créateurs

afin d'éviter, grace à eux et à leur **situation**, toute rhétorique prévisible de la condamnation "véhémement", des "remords" tardifs et somme toute, d'une sorte de rituel expiatoire (à travers la fiction) de tout ce qui reste honteux, démentiel, compromettant dans la mémoire historiographique du "passé". Un humour grave, l'option pour le grotesque et l'ironie, parfois pour un certain burlesque peuvent éclairer les tensions, les fanatismes, les impasses de l'histoire "en marche" d'une manière pas moins révélatrice et fraîche, originale que l'approche dramatique (non seulement au niveau de la diégèse, mais également à celui de son monologue intérieur) de Roubachov, le héros de Koestler.

Le sens moral-politique des romans de l'histoire chaotique et délirante n'ont qu'à gagner si l'"éventail" des "formules" et synthèses artistiques s'enrichit, diversifie leurs moyens de réalisation d'une **image** approfondie et nuancée.

ȘTIINȚELE NATURII

HETEROPTERE PENTATOMOIDEE ȘI COREOIDEE (HETEROPTERA, INSECTA) ÎN ZONA REZERVAȚIEI DE DUNE FLUVIATILE DE LA HANU CONACHI (JUD. GALAȚI)

Cecilia ȘERBAN*

Key words: fauna, ecology, zoogeography, Pentatomoidea, Coreoidea.

Introducere

Suprafața de dune fluviatile de la Hanu Conachi (jud. Galați) este una dintre cele mai întinse din țară, formată din nisipul aluvionar ulterior mobilizat de vânturi, de pe malurile râurilor Siret și Prut, așa cum arată C. Chiriță în 1937.

Dunele continentale se prezintă sub forma unor fâșii cu lățime variabilă (0,8-1 km) și lungime de 1 km, cu orientare N-S, fiind situate la V-SV de localitatea Hanu Conachi (jud. Galați). Nisipul este gros de 5 m și depus în mod neregulat, în fâșii care constituie actuala alternanță de dune și microdepresiuni, cu denivelări de 5-2 m. Cele mai înalte dune au fost fixate prin plantații de salcâmi.

Diversitatea microreliefului a determinat (condiționat) o foarte evidentă variație a vegetației, influențată de fapt și de clima accentuat continentală, cu zile de vară foarte călduroase, până la 70° C la nivelul dunelor și cu precipitații minime de 139,1-181,9 mm în medie pe an.

Însemnătatea științifică deosebită a dunelor de la Hanu Conachi rezidă din existența unui mare număr de elemente floristice și faunistice de origine pontică și mediteraneană, unice pe teritoriul Moldovei și foarte rare în țara noastră.

Ultima lucrare de sinteză asupra florei și vegetației acestui ecosistem de excepție din sudul Moldovei a fost publicată de Mititelu et al. (1973), în care sunt prezentate pentru rezervație 20 de asociații vegetale de tip particular, cu elemente de floră arenarie rare și foarte rare pentru Moldova: *Festuca vaginata*, *Polygonum arenarium* (troscot de nisip), *Salix rosmarinifolia* (salcioara de nisip), *Achillea kitaibeliana* (coada șoricelului de nisip), *Molugo cerviana*, *Centaurea arenaria*, *Dianthus kladavanus*:

Dintre asociațiile vegetale deosebite rețin atenția următoarele:

- *Quercetum pedunculiflorae* Borza – pădure de stejar cu *Crataegus* și *Robinia*, având strat ierbos bine dezvoltat;
- *Achillea (kitaibelianae)* – *Secalinetum silvestris* Mititelu – cea mai răspândită asociație pe nisipurile plane sau pe pantele de la baza dunelor și chiar de la marginea plantațiilor de salcâm; începând din anul 1922, dunele a fost fixate prin plantații de salcâm; astăzi circa 90% din suprafață, modificând profund configurația inițială a rezervației.
- Pâlcuri mici de *Betulla verucosa* într-o zonă depresionară cu multă vegetație, în primul rând asociată cu *Brometum tectori* (Kerner) Soo.;
- Zona dunelor propriu-zise cu vegetație săracă, în care predomină *Festuca vaginata*, *Festuca glauca*, *Molugo cervinae*, *Achillea kitaibeliana*, *Centaurea arenaria*, etc.

De subliniat este faptul că, în funcție de microrelief, diversele fitocenoze se întrepătrund pe suprafețe foarte mici, încât aspectul general al covorului vegetal este foarte mozaicat. (Mititelu et al., 1973)

* Complexul Muzeal de Științele Naturii Galați.

Fauna dunelor de la Hanu Conachi se caracterizează printr-un mare număr de elemente pontice și mediteraneene: *Eremias arguta deserti* (șopârla de nisip) care găsește în populațiile de *Salix* un biotop excelent, *Vipera ursini*, *Emys orbicularis*, *Coluber jugularis caspius* (șarpele de nisip) aflat la Hanu Conachi în punctul cel mai nordic din România.

Hanu Conachi (jud. Galați) – lizieră salcâmi (foto original).

Hanu Conachi (jud. Galați) – dune de nisip (foto original).

Studii asupra nisipurilor de la Hanu Conachi din punct de vedere naturalist și forestier au fost realizate din 1937 de către C. Chiriță.

În 1973, D. Mititelu, T. Motiu și N. Barabaș publică o lucrare de referință asupra florei și vegetației de la Hanu Conachi.

Entomofauna rezervației a fost studiată sporadic, cu referiri la lepidoptere, de Olaru (1968). Preocupări de colectare și cercetare a materialului faunistic, în special entomologic din zonă au existat din partea muzeului de științele naturii din Galați încă din 1975 prin activitatea desfășurată de Marcu Aurora.

Astfel, o primă listă faunistică a speciilor epigeice de aranee și opilioni de la Hanu Conachi, listă structurată în funcție de principalele fitocenoze și însoțită și de date fenologice, este prezentată în 1979 de Ingmar Weiss și Aurora Marcu în lucrarea “Aranee și opilioni epigeice din rezervația de dune fluviale de la Hanu Conachi (jud. Galați)”.

În 1982, Aurora Marcu publică lucrarea “Heteroptere din sud-estul Moldovei aflate în colecțiile Muzeului de științele naturii Galați”, ce cuprinde o listă faunistică a heteropterelor colectate până la acea dată, din numeroase zone: Brateș, Galați, Gârboavele (rezervație științifică),

Prut, Hanu Conachi (rezervație științifică). Aceeași autoare publică în 1987 lista coleopterelor din rezervațiile Hanu Conachi – Gârboavele (jud. Galați).

Material și metodă de lucru

Lucrarea de față prezintă un studiu asupra heteropterelor pentatomoidee și coreoidee, colectate din rezervația Hanu Conachi (jud. Galați) pe parcursul anului 2005, ca parte a unui studiu mai amplu asupra heteropterelor din această regiune și nu numai.

Zona studiată (cuprinsă între sudul Moldovei și Dobrogea), din punct de vedere al structurii geografice și climatice, este o zonă propice pentru dezvoltarea faunei de heteroptere.

Colectările au fost efectuate cu fileul entomologic prin metoda cosirii, manual, direct de pe plante și prin scuturarea coronamentului arborilor și arbuștilor în plasa umbrelară. Materialul colectat a fost separat pe probe, omorât cu eter etilic și conservat uscat prin înțepare cu ace entomologice și depozitat în cutii insectar.

Rezultate și discuții

Analiza faunistică. În urma cercetărilor efectuate au fost colectați un număr de 127 indivizi de pentatomoidee aparținând la 15 de specii, 12 genuri și 2 familii și un număr de 46 coreoidee aparținând la 10 specii, 6 genuri și 2 familii (tabelul 1).

Dintre pentatomoidee, numărul cel mai mare de indivizi aparține familiei Pentatomidae (123), familia Scutelleridae fiind reprezentată doar prin 4. Această departajare netă a repartiției indivizilor pe familii, în cazul pentatomoideelor, se păstrează și la nivelul genurilor și chiar speciilor, diversitatea fiind înregistrată de către familia Pentatomidae, reprezentată prin 11 genuri și 13 specii, familia Scutelleridae înregistrând un singur gen cu 2 specii.

În cazul coreoideelor, cel mai mare număr de indivizi colectați aparține familiei Rhopalidae (35), familia Coreidae având un număr mult mai mic de indivizi colectați (11). Repartiția numerică a speciilor pe familii păstrează aceleași proporții cu repartiția numerică a indivizilor, cel mai mare număr de specii fiind înregistrat în familia Rhopalidae (8), în timp ce familia Coreidae e reprezentată prin 2 specii.

Materialul heteropterologic a fost colectat în lunile mai, iunie, august și septembrie 2005, din acest punct de vedere existând o serie de diferențieri în ceea ce privește numărul de indivizi și numărul de specii. Astfel, cel mai mare număr de indivizi au fost recoltați în luna august (75), număr mare de indivizi recoltați având loc și în luna septembrie (64). Bogăția de indivizi colectați în aceste luni se reflectă și în numărul de specii: 18 specii de heteroptere coreoidee și pentatomoidee în luna august – 16 specii în luna septembrie. Nu același lucru s-a întâmplat în luna mai respectiv iunie. Dacă în mai, au fost colectați 25 de indivizi aparținând la 8 specii, numărul acestora a scăzut simțitor în luna iunie: 5 indivizi aparținând la 4 specii, toate aparținând pentatomidelor.

Variațiile numerice ale numărului de indivizi și specii în cele 4 luni de colectare sunt explicate prin faptul ca heteropterele coreoidee și pentatomoidee prezintă, în general, câte o singură generație pe an, în majoritatea cazurilor iernează adulții, larvele noii generații apărând în iunie-august.

Tabel nr. 1 - Numărul de indivizi, abundența numerică și abundența relativă a speciilor de Pentatomoidea și Coreoidea colectate din Rezervația de dune fluviatile Hanu Conachi (jud. Galați) 2005.

Familia, subfamilia, specia	N	Luna mai			Luna iunie			Luna august			Luna septembrie		
		N	A	Ar %	N	A	Ar %	N	A	Ar%	N	A	Ar%
Familia Scutelleridae	4												
Subfamilia Eurygasterinae	4												
<i>Eurygaster integriceps</i> (Puton, 1881)	2	2	0,4	8									
<i>Eurygaster dilaticollis</i> (Dohrn, 1860)	2				2	0,4	40						
Familia Pentatomidae	123												
Subfamilia Podopinae	7												
<i>Graphosoma lineatum</i> (Linne, 1758)	7	6	1,2	24				1	0,2	1,33			
Subfamilia Pentatominae	114												
<i>Aelia acuminata</i> (Linne, 1758)	27	1	0,2	4				16	3,2	21,3 3	10	2	15,6 2
<i>Aelia rostrata</i> (Boheman, 1852)	11	2	0,4	8	1	0,2	20	4	0,8	5,33	4	0,8	6,25
<i>Neottiglossa leporina</i> (Herrich-Schaffer, 1830)	1							1	0,2	1,33			
<i>Staria lunata</i> (Hahn, 1834)	3				1	0,2	20	2	0,4	2,66			
<i>Carpocoris pudicus</i> (Poda, 1761)	1										1	0,2	1,56
<i>Rubiconia intermedia</i> (Wolff, 1811)	37	1	0,2	4				21	4,2	28	15	3	23,4 4
<i>Dolycoris baccarum</i> (Linne, 1758)	7	3	0,6	12							4	0,8	6,25
<i>Antheminia lunulata</i> (Goeze, 1778)	9				1	0,2	20	2	0,4	2,66	6	1,2	9,37
<i>Palomena prasina</i> (Linne, 1761)	2										2	0,8	3,12
<i>Euryderma ornatum</i> (Linne, 1758)	2							1	0,2	1,33	1	0,2	1,56
<i>Euryderma oleraceum</i> (Linne, 1758)	10	4	0,8	16				2	0,4	2,66	4	0,8	6,25
Subfamilia Amyotinae	2												
<i>Picromerus bidens</i> (Linne, 1758)	2							2	0,4	2,66			
Familia Coreidae	11												
Subfamilia Coreinae	11												
<i>Syromastes rhombeus</i> (Linne, 1758)	1										1	0,2	1,56
<i>Coreus marginatus</i> (Linne, 1758)	10	6	1,2	24				1	0,2	1,33	3	0,6	4,69
Familia Rhopalidae	35												
<i>Rhopalus subrufus</i> (Gmelin, 1790)	2							2	0,4	2,66			
<i>Rhopalus parumpunctatus</i> (Schilling, 1829)	2							1	0,2	1,33	1	0,2	1,56
<i>Brachycarenum tigrinus</i> (Schilling, 1829)	1							1	0,2	1,33			
<i>Stictopleurus punctatonevrosus</i> (Goeze, 1778)	7							1	0,2	1,33	6	1,2	9,37
<i>Stictopleurus crassicornis</i> (Linne, 1758)	3							2	0,4	2,66	1	0,2	1,56
<i>Stictopleurus abutilon</i> (Rossi, 1790)	5							2	0,4	2,66	3	0,6	4,69
<i>Stictopleurus pictus</i> (Fieber, 1861)	2										2	0,4	3,12
<i>Myrmus miriformis</i> (Fallen, 1807)	13							13	2,6	17,3 3			
Număr total de indivizi	169	25			5			75			64		
Număr total de specii	25	8			4			18			16		

N- număr de indivizi, A – abundența numerică, Ar – abundența relativă

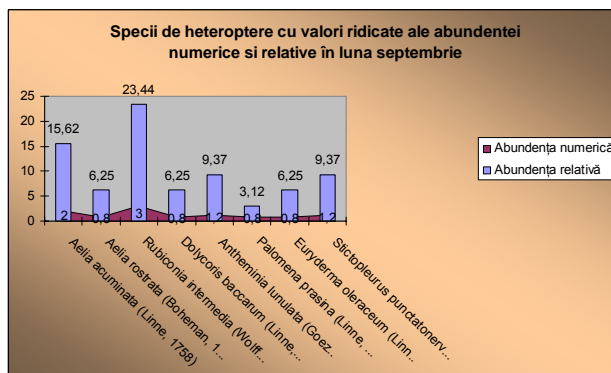
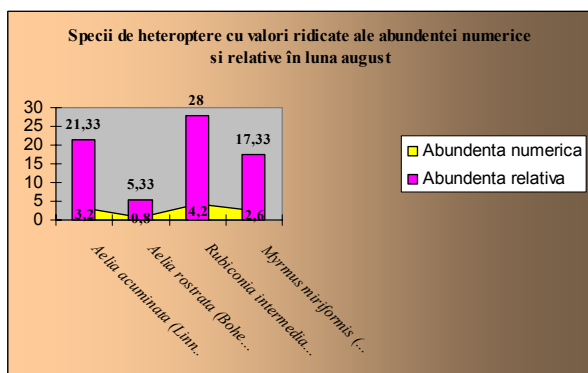
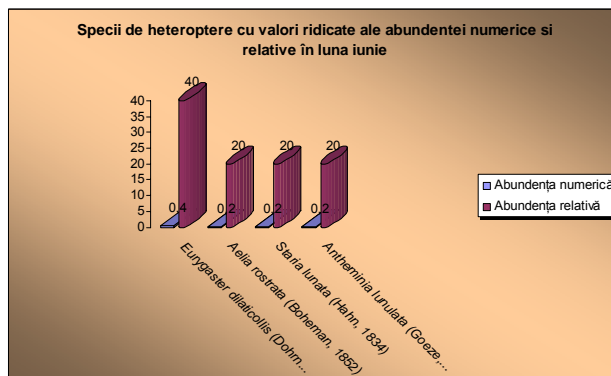
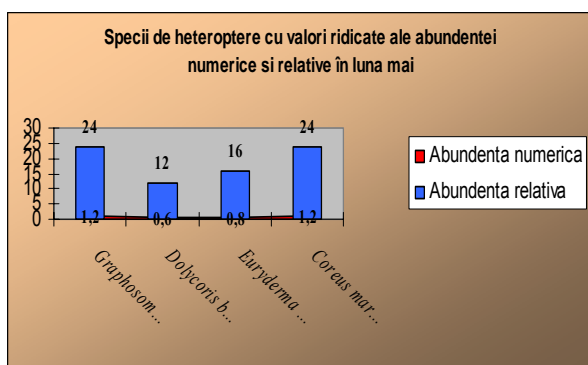
Analiza ecologică. În luna mai, valorile cele mai ridicate ale abundenței numerice și relative au fost înregistrate de către *Graphosoma lineatum* (A = 1,2, Ar = 24%) (Pentatomidae) și *Coreus marginatus* (A = 1,2, Ar = 24%) (Coreidae), valori ridicate înregistrând *Euryderma oleraceum* (A = 0,8, Ar = 16%) și *Dolycoris baccarum* (A = 0,6, Ar = 12%) dintre pentatomide.

Luna iunie, caracterizată de un număr redus de indivizi colectați, prezintă următoarele valori ale abundenței numerice și relative: *Eurygaster dilaticollis*: A = 0,4, Ar = 40%, *Aelia rostrata*,

Staria lunata și *Anthemina lunulata*: A = 0,2, Ar = 20%.

Valori ridicate ale abundenței numerice și relative au fost înregistrate în lunile august și septembrie tot de Pentatomidae, *Rubiconia intermedia* înregistrând o abundență relativă de 28% în luna august, și 23,44% în luna septembrie.

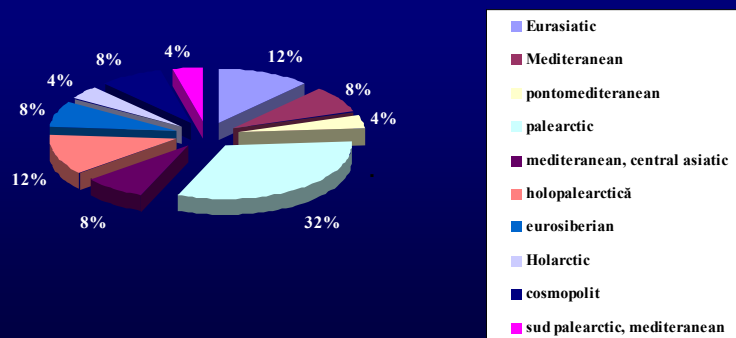
Dintre speciile rare pentru fauna țării noastre, identificate pentru prima dată în rezervația de dune de nisip de la Hanu Conachi, amintim *Eurygaster dilaticollis* (Scutelleridae), *Picromerus bidens* (Pentatomidae) (specie caracteristică zonei de munte), *Stictopleurus crassicornis* și *Stictopleurus pictus* (Rhopalidae)

Spectrul trofic. Prin analiza spectrului trofic atât al pentatomoideelor cât și al coreoideelor se constată predominanța speciilor polifage (19), acestea reprezentând 76%, restul fiind oligofage 20% și prădătoare 4 % (o singură specie).

Analiza zoogeografică. Analizând repartitia zoogeografică a speciilor colectate, se constată ponderea speciilor palearctice (8), valori ridicate înregistrând și speciile eurasiatice și palearctice (3 specii). Spectrul zoogeografic al speciilor colectate mai înregistrează elemente pontomediterraneene, mediteraneene și central asiatic, eurosiberiene și cosmopolite, fiecare reprezentate prin câte două specii, în timp ce elementele mediteraneene, pontomediterraneene și holarctice sunt reprezentate prin câte o singură specie.

Repartitia zoogeografica a speciilor de heteroptere colectate

PENTATOMOIDS AND COREOIDS (INSECTA, HETEROPTERA) IN HANU CONACHI DUNES RESERVE, GALAȚI DISTRICT

In Hanu Conachi natural reserve I identified 127 pentatomoid specimens, which belong to 15 species, 12 genera and 2 families and 46 coreoid specimens, belonging to 10 species, 6 genera and 2 families.

The richest fauna of pentatomoids and coreoids had registered in August (18 species, 75 individuals), while the poorest fauna had registered in June (4 species, 5 individuals).

Most of the identified species belongs to the Pentatomidae Family (13 species), but a significant number of species refers to the Rhopalidae Family (8 species).

The highest values of the numeric and relative plenty has registered by *Graphosoma lineatum*, *Aelia acuminata*, *Aelia rostrata*, *Rubiconia intermedia*, *Anthemina lunulata* from the pentatomoids and *Coreus marginatus*, *Mirmis miriformis*, *Stictopleurus punctatonevus* from the coreoids.

Among the rare species for Romania, firstly reported in this ecosystem I mention: *Eurygaster dilaticollis* (Scutelleridae), *Picromerus bidens* (Pentatomidae) (mountain habitat species), *Stictopleurus crassicornis* and *Stictopleurus pictus* (Rhopalidae).

From all species 32% belong to the Palaearctic Region.

Polyphagous species represents 76 %, oligophagous 20% and predatory 4%.

BIBLIOGRAFIE

1. Chirita C. D., 1937, *Nisipurile de la Hanul-Conachi, din punct de vedere naturalist și forestier*, Analele ICAS, 3:185-192.
2. Kis B., 1984, *Heteroptera – Partea generală și suprafamilia Pentatomoidea* – în fauna R.S.R. Insecta, vol. VIII, fasc. 8, Editura Acad. București, 1-214.
3. Kis B., 2001, *Heteroptera – Suprafamiliiile Coreoidea și Pyrrhocorioidea* – în fauna R.S.R. Insecta, vol. VIII, fasc. 9, Editura Acad. Române.
4. Marcu A., 1982, Heteroptere din sud-estul Moldovei aflate în colecțiile Muzeului de științele naturii Galați, Revista Muzeelor și Monumentelor, nr. 2.
5. Mititelu D., Moțiu T., Barabaș N., 1973, *Vegetația rezervației de nisipuri de la Hanu Conachi (jud. Galați)*, Studii și Comunicări, Muzeul de Științele Naturii Bacău, Biologie vegetală, 6:377-382.
6. Olaru V., Dumitrescu C., Constantinescu E., Gierling A., 1968, *Contribuții la cunoașterea faunei de lepidoptere din sud-estul țării (pădurea Hanu-Conachi), Nota I*, Institutul Pedagogic Galați, 159-166.
7. Weiss I., Marcu A., 1979, *Aranee și opilionide epigee din Rezervația de dune fluviatile de la Hanu Conachi (jud. Galați)* – Muzeul Brukenthal, Studii și Comunicări 23, Științe Naturale, Sibiu, 251-254.

ICHNEUMONID WASPS IN THE ENTOMOLOGICAL COLLECTION OF THE TÂRGU-MUREȘ NATURAL SCIENCES MUSEUM

Florentina TOGĂNEL*

Key words: Hymenoptera, Ichneumonidae, collection, Tg. Mureș Museum.

Introduction

Ichneumonidae is one of the largest insect families in the world. There are over 60.000 species worldwide and approximately 4000 in Europe. This group is extremely important in the natural control of plant pest. They use a motley muster of insects and arachnids as their hosts and play an essential role in the majority of ecosystems. Ichneumonids have been used successfully as biocontrol agents. Therefore it is very important to know ichneumonid's diversity.

Material and Methods

In this paper I present in systematical order Professor's Constantin Pisiță („Al. I. Cuza” University of Iași) ichneumonids collection, stored at the Mureș District Natural Sciences' Museum.

The biological material is labeled in alphabetical order. The work presents for each species of the collection the number of individuals, the sampling area and the date of samplings.

For updating the classification and nomenclature of some ichneumonids I used the on-line database of Fauna Europaea (van ACHTERBERG & ZWAKHALS, 2007).

The specimens were collected and assigned by Constantin Pisiță, excepting the *Anomaloniinae* species assigned by Heinz Schnee and 6 species (gen. *Dusona*) of *Campopleginae* worked by Rolf Hinz.

Results

The collection refers to 560 specimens belonging to 204 species from 89 genera and 19 subfamilies: Acaenitinae (2 species), Anomaloniinae (10), Banchinae (45), Campopleginae (31), Collyriinae (2), Cremastinae (9), Cryptinae (14), Diplazontinae (5), Ichneumoninae (17), Mesochorinae (6), Metopiinae (1), Ophioninae (3), Orthopelmatinae (1), Pimplinae (50), Rhyssinae (2), Stilbopinae (1), Tersilochinae (1), Tryphoninae (2), Xoridinae (4). The distribution of the species' number on the subfamilies is exposed in Fig. 1. Most of the species belong to the subfamily Pimplinae and Banchinae.

The insects were collected from 158 collecting sites from Romania. 19 species were collected by C. Pisiță from Guinea (Africa). Some species originate from Germany and France.

The following species are of peculiar interest: *Agrypon canaliculatum* (RATZEBURG), *Barylypa amabilis* (TOSQUINET), *Lissonota complicator* AUBERT., *Lissonota magdalenae* PFANKUCH, *Lissonota quadrata* SZEPLIGETI., *Lissonota punctulator* AUBERT, *Campoletis latrator* (GRAVENHORST), *Dusona ucrainica* HINZ, *Ceratodolius geminatus* PISICĂ, *Necolio croceus* PISICĂ, *Pseudocillimus distinctus* PISICĂ, *Perithous transversus (romanicus)* CONSTANTINEANU & CONSTANTINEANU.

The ichneumonids collection also contains some species, which are rare in our national fauna: *Exetastes rufifemur* HORSTMANN & YU, *Glypta pedata* DESVIGNES, *Temelucha discoidalis* (SZEPLIGETI), *Temelucha schoenobia* (THOMSON), *Diadegma longicaudatum* HORSTMANN, *Chasmias lugens* (GRAVENHORST), *Scambus planatus* (HARTIG), *Diplazon tetragonus* (THUNBERG), *Dolichomitrus dobrogensis* CONSTANTINEANU & PISICĂ, *Scambus foliae* (CUSHMAN).

* Muzeul de Științele Naturii Tg. Mureș

List of localities

Adamclisi (CT); Adâncata (SV); Agapia (NT); Agigea (CT); Arama (IS); Baia Mare (MM); Baia Mare, Usturoi Valley) (MM); Balota (MH); Băneasa (CT); Băneasa – Giurgiu (GR); Baraolt (CV); Bârnova (IS); Bicaz (NT); Bicaz-barrage (NT); Bîrlad (VS); Biserica - Slănic (BC); Bogdănești (BC); Bohotin (IS); Botoșani (BT); Brăila (BR); Breazu (IS); Bucium (IS); București; Buda (AG); Buleta (VL); Bunești (SV); Burdujeni (SV); Calafat (DJ); Camenca-Brusturoasa (BC); Canaraua Fetii (CT); Căpățîneni (AG); Cărpiniș (GJ); Chicera (IS); Chiril (SV); Ciocanu-Dîmbovicioara (AG); Cireșoia-Slănic (BC); Ciric-Iași (IS); Cîrnăuș (SB); Ciucea (BH); Cîmpulung Moldovenesc (SV); Cîmpulung Muscel (AG); Cîrlibaba (SV); Cluj-Napoca (CJ); Comorova (CT); Cornu-Frasin (NT); Crasna (VS); Crăcăoani (NT); Csepel (Ungaria); Dăbuleni (DJ); Dăcepi (?); Darabani (BT); Deleni (IS); Dorobanțu (TR); Dobrotești (TR); Drăgușeni (SV); Dübener Heide (Germania); Dubova (MH); Dumbrava Tismana (GJ); Dumești (IS); Durău (NT); Duruitoarea (Ceahlău Mt.); Eforie Nord (CT); Fălticeni (SV); Filipești, Oituz Valley) (BC); Franța; Frumușica – Vlădeni Vale (BT); Fundulea (IF); Gârboavele, Galați (GL); „Hârboanca” Natural Reserve (VS); Hîrlău (IS); Horodnic (SV); Iași (IS); Ieșelnița (MH); Ilgani (TL); Ipotești (SV); Izvoru Pângărați (NT); Jegălia, Bărăganu – Agricultural Research Station (IL); Kankon, (Guinea, Africa); Razelm Lake (TL); Lovrin (TM); Maliuc (TL); Mamaia (CT); Mangalia (CT); Măgura (BC); Măgura, Sibiu (SB); Merișani (TR); Mihoveni (SV); Muncel-Slănic (BC); Muncel Biserica (BC); Ceahlău Mt. (NT); Rarău Mt. (SV); Suhardul Mic Mt. (HR); Murighiol (TL); Negureni (CT); Noroieni (SM); Ogradena (MH); ”Piatra Craiului” National Park; Adâncata forest (SV); Flora forest, Satu Mare (SM); Ghermat forest, Satu Mare (SM); Great forest, Satu Mare (SM); Tendereș forest (?); Trestiana forest (VS); Voinești forest (AG); Pângărați (NT); Perchiu-Onești (BC); Piemonte, Colle d. Finestre (Franța); Plavișevita (MH); Podu Iloaiei (IS); Poiana Sărată, Oituz (BC); Poiana Ștampei (SV); Poiana Teiului (NT); Popeni (NT); Potoci- Bicaz (NT); Potoci (IS); Rășinari (SB); Repedea-Iași (IS); „Valea lui David” National Reserve (IS); Danube Delta Biosphere Reserve (TL); „Satchinez” Natural Reserve (TM); Ruginești (NT); Satu Mare (SM); Scobâlțeni (IS); Sebeș (AB); Simeria (HD); Sinești (IS); Slătioara (SV); Spătărești (SV); Stejaru (NT); Suceava (SV); Șirnea (BV); Șomcuta (MM); Șorogari (IS); Ștefănești (AG); Tg. Neamț (NT); Toance (Ceahlău Mt.); Tomești-Iași (IS); Trestiana (VS); Tulcea (TL); Turda (CJ); Turnu Măgurele (TR); Uzlița (TL); Valea Argintului-Cisnădioara (SB); Capra valley (AG); Frumușica valley (BT); Lupul valley (BC); Mraconia valley, Cazane (MH); Putna valley (SV); Toaca valley (Ceahlău Mt.); Vatra Dornei (SV); Victoria (BV); Victoria (TL); Vlădeni Vale, Hîrlău (IS); Zahoreni (BT); Zöpigker, Leipzig (Germania); Zorleni (VS).

List of species

Order HYMENOPTERA
Suborder APOCRITA
Superfamily ICHNEUMONOIDEA
Family ICHNEUMONIDAE
Subfamily **Acaenitinae**

1. *Mesoclistus rufipes* (GRAVENHORST 1829)

1 f. Capra valley Arges 22.VII.1961; 1 f. Mraconia valley, Cazane

2. *Phaenolobus saltans* (GRAVENHORST 1829)

1 f. Dumesti 21.VI.1959; 1 m. Csepel 14.VI.1995

Subfamily Anomaloninae

3. *Agrypon anomelas* (GRAVENHORST 1829)

1 f. Ogradena 15.VI.1968; 1 m. Potoci 6.VII.1964; det. Schnee (1978)

4. *Agrypon anxium* (WESMAEL 1849)

1 f. Victoria 26.V.1968

- 5. *Agrypon canaliculatum*** (RATZEBURG 1844)
3 f. Breazu 2.VI.1961; 21.VIII.1961; det. Schnee (1978)
1 m. Zöpigker b. Leipzig Auwald VII.1975, leg., det. Schnee
- 6. *Agrypon flaveolatum*** (GRAVENHORST 1807)
2 f., 2 m. Breazu 17.VI.1971; 17.V.1963
- 7. *Agrypon flexorium*** (THUNBERG 1824)
1 f. Ogradena 30.IV.1968; 1 m. Mihoveni 13.VI.1972; det. H.Schnee (1980); 1 m. Dübener Heide 12.VII.1976; leg., det. Schnee
- 8. *Agrypon hilare*** (TOSQUINET 1889)
2 f., Bîrlad 3.X.1970; 8.X.1970; det. H. Schnee (1978)
- 9. *Anomalon cruentatum*** (GEOFFROY 1785) (= *foliator* FABRICIUS 1798.)
1 f. Canaraua Fetii, Băneasa 14.VI.1962; 2 m. Agigea 12.VIII.1964, det. Schnee (1978)
- 10. *Barylypa amabilis*** (TOSQUINET 1900) (= *rufa* HOLMGREN 1857)
1 f. Iași XII.1970; 1 m. Bîrlad 27.IX.1970; det. Schnee (1979, 1980)
- 11. *Erigorgus cerinops*** (GRAVENHORST 1829)
1f., 1 m. Bîrlad 27.IX.1970; 26.IX.1970; det. H. Schnee (1977)
- 12. *Heteropelma megarthrum*** (RATZEBURG 1848) (= *calcator* WESMAEL 1849.)
1 f. Trestiana forest 13.IX.1970; 1 m. Repedea forest, Iași 2.VII.1962; det. H. Schnee (1978)

Subfamily *Banchinae*

- 13. *Alloplasta piceator*** (THUNBERG 1824)
1 f. Piemonte 1450 m Colle d. Finestre 17.VI.1979; leg. Pagliano
- 14. *Alloplasta tomentosa*** (GRAVENHORST 1829) (= *grisea* GRAVENHORST 1829)
1 f. Bârnova 12.V.1959
- 15. *Apophua cicatricosa*** (RATZEBURG 1848)
1 f., 2 m. Șorogari 22.VIII.1996; 17.VIII.1996 17.V.1994; 1 f. Crăcăoani 13.VI.1993
- 16. *Banchus falcatorius*** (FABRICIUS 1775)
1 f. Ruginești 9.VII.1964; 1 f. Șirnea 28.VII.1961; 1 m. Durău 20.VII.1966; 1 m. Bicăz 17.VII.1959; 1 m. Popeni 15.VI.1970; leg. Păunescu
- 17. *Banchus volutatorius*** (LINNAEUS 1758)
1 f. Cîmpulung Moldovenesc 21.VII.1967; 1 m. Ceahlău 7.VII.1979
- 18. *Exetastes adpressorius*** (THUNBERG 1824)
1 f. Muncel, Slănic Moldova 9.VII.1957; 1 f. Trestiana 13.IX.1970; 1 f. Cărpiniș, Băneasa 18.VI.1962; 2 m. Bicăz 2.VII.1959; 6.VII.1960; 1 m. Razelm Lake 12.VIII.1964
- 19. *Exetastes atrator*** (FORSTER 1771)
2 f. Valea lui David 26.V.1966; 6.VII.1967; 1 m. Botanical Garden Iași 1.VI.1971
- 20. *Exetastes fornicator*** (FABRICIUS 1781)
1 f. Poiana Șampeii 19.VIII.1974; 1 f. Ruginești 9.VII.1964; 1 f. Potoci 6. VII.1964; 1 m. Razelm Lake 12.VIII.1964; 1 m. Suhardul Mic Mt. 16.VII.1959; 1 m. Pîngărați 6.VII.1959
- 21. *Exetastes illusor*** GRAVENHORST 1829
1 f. Ruginești 9.VII.1964; 1 f. Bicăz 3.VII.1958; 1 f. Ipotești 2.VI.1968; leg. I.Nemeș; 1 m. Breazu-Iași 21.IV.1964
- 22. *Exetastes laevigator*** (VILLERS 1789)
1 f. Cîrlibaba 11.VIII.1971; 1 m. Poiana Șampeii 10.VIII.1974
- 23. *Exetastes nigripes*** GRAVENHORST 1829
1 f., 2 m. Bicăz 22.VII.1959; 3.VII.1958; 13.VII.1959; 1 m. Ruginești 9.VII.1964
- 24. *Exetastes (Leptobatus) rufifemur*** HORSTMANN & YU 1999 (= *rufipes* GMELIN 1790)
1 f. Suhardul Mic Mt. 16.VII.1959; 1 f. Ciocanu - Dîmbovicioara 27.VII.1961
- 25. *Exetastes segmentarius*** PÉREZ 1895
2 f., 1 m. Ruginești 9.VII.1964
- 26. *Glypta bifoveolata*** GRAVENHORST 1829
1 f. Perchiu-Onești 6.IX.2002

27. *Glypta caudata* THOMSON 1889
2 f. Șorogari 21.VII.1993, 6.VIII.1993
28. *Glypta fronticornis* GRAVENHORST 1829
1 f., 2 m. Cîsnădioara 12.VI.1958; 11.VI.1958; 16.VI.1958; 1 f. Negureni 21.VI.1962
29. *Glypta incisa* GRAVENHORST 1829
1 f. Camenca-Brusturoasa 20.IX.2002
30. *Glypta longicauda* HARTIG 1838
1 f. Bicăz-barrage 2.VII.1959
31. *Glypta mensurator* (FABRICIUS 1775)
1 f. Bicăz 3.VII.1958; 1 f. Stejaru 9.VII.1960
- Glypta monoceros* GRAVENHORST 1829
1 f. Agigea 1.VI.1962; 1 m. Cîsnădioara 11.VI.1958
32. *Glypta nigricornis* THOMSON 1889
1 f. Bogdănești 20.V.1995; 1 m. Breazu-Iași 21.VII.2000; 1 m. Balota 20.V.1994
33. *Glypta nigrina* DESVIGNES 1856
1 m. Repedea-Iași 15.V.1964
34. *Glypta pedata* DESVIGNES 1856
1f. 1 m. Șorogari 7.VI.1993; 17.V.1994
35. *Glypta salsolicola* SCHMIEDEKNECHT 1907
1 f. Breazu-Iași 2.VIII.2000
36. *Glypta sculpturata* GRAVENHORST 1829 (= *macrura* HABERMEHL 1918)
1 f. Izvorul Pângăraț 21.VII.1958; 1f. Slătioara 17.IX.1962; 1 m. Rășinari 14.VI.1958
37. *Glypta tegularis* THOMSON 1889
1 f. Buda 23.VII.1961
38. *Glypta teres* GRAVENHORST 1829
1 m. Repedea-Iași 15.V.1964
39. *Glypta teres* GRAVENHORST 1829 v. *brunigaster*
1 m. Potoci 30.VI.1959
40. *Lissonota (Lissonota) argiola* GRAVENHORST 1829
2 m. Bicăz-barrage 29.VI.1960; 1.VII.1960
41. *Lissonota (Lissonota) bivittata* GRAVENHORST 1829
3 f. Breazu-Iași 28.IX.1961; 6.X.1961; 23.X.1961
42. *Lissonota (Lissonota) carbonaria* HOLMGREN 1860
1 f. Frumușica valley 24.VIII.1973; 1 f. Adâncata forest, Suceava 17.V.1971
43. *Lissonota (Lissonota) clypeator* (GRAVENHORST 1820)
1 f. Ciocan - Dîmbovicioara 26.VII.1961; 2 f. Bicăz 13.VII.1959; 1.VII.1960; 1 m. Dumești 8.IX.1959
44. *Lissonota (Lissonota) complicator* AUBERT 1967
1 f. Tg. Neamț 15.VI.1995; 1 m. Bogdănești 30.V.1995
45. *Lissonota (Lissonota) coracina* (GMELIN 1790)
1 f., 2 m. Ciocan-Dîmbovicioara 27.VII.1961; 26.VII.1961; 1 m. Poiana Ștampei 17.VII.1974
46. *Lissonota (Lissonota) folii* THOMSON 1877
1 m. Potoci-Bicăz 7.VII.1964
47. *Lissonota (Lissonota) fundator* (THUNBERG 1824)
3 f., 2 m. Bârlad 10.IX.1970; 14.IX.1970; 4.X.1970; 30.IX.1970
48. *Lissonota (Lissonota) lineolaris* (GMELIN 1790) (= *catenator* PANZER 1804)
2 f. Ciocan - Dîmbovicioara 26.VII.1961; 1 f. Poiana Ștampei 19.VIII.1974
49. *Lissonota (Lissonota) magdalenae* PFANKUCH 1921
1 f. Breazu - Iași 28.IX.1961; 1 f. Ciocan - Dîmbovicioara 27.VII.1961
50. *Lissonota (Lissonota) quadrata* SZÉPLIGETI 1899
1 m. Bicăz 1.VII.1960; 1 m. Murighiol 9.IX.1982

- 51. *Lissonota (Loxonota) cruentator*** (PANZER 1809)
3 f., 1 m. Valea lui David, Iași 13.VII.1959; 18.VII.1959; 6.VII.1962; 1 m. Murighiol 3.VI.1981
- 52. *Lissonota (Loxonota) histrio*** (FABRICIUS 1798)
2 f. Dumești 3.VIII.1958; 1 f., 2 m. Valea lui David, Iași 13.VII.1959; 27.VI.1964; 1 m. Gîrboavele, Galați 6.VII.1971
- 53. *Lissonota (Loxonota) lineolator***. AUBERT 1977
2 f. Valea lui David, Iași 13.VII.1959; 18.VII.1959; 1 m. Cluj-Napoca 24.VIII.1990
- 54. *Lissonota punctulator*** AUBERT 1978
1 m. Adamclisi 22.V.1967; 2 m. Bîrlad 14.IX.1970; 23.IX.1970
- 55. *Teleutaea striata*** (GRAVENHORST 1829)
2 f., 2 m. Șorogari 17.VI.1992; 26.VII.1993; 2.VI.1992; 1.VIII.1993

Subfamily **Campopleginae (= Porizontinae)**

- 56. *Campoletis ensator*** (GRAVENHORST 1829)
1 f. Căpățâneni 20.VI.1961; 1 m. Ogradena (Mraconia valley) 28.IV.1968
- 57. *Campoletis latrator*** (GRAVENHORST 1829)
1 f. Baia Mare (Usturoi valley) 11.VII.1964; 1 m. Bicz-barrage 6.VII.1960
- 58. *Campoletis raptor*** (ZETTERSTEDT 1838)
1 f. Chiril 10.VIII.1971; 1 m. Ogradena (MH) 27.IV.1968
- 59. *Cymodusa antennator*** HOLMGREN 1860 (= *flavipes* BRISCHKE 1880)
2 m. Ogradena 2.V.1968
- 60. *Cymodusa cruentata*** (GRAVENHORST 1829)
1 m. Potoci 20.VII.1960
- 61. *Cymodusa exilis*** HOLMGREN 1860 (= *petulans* HOLMGREN 1859)
1 f. Valea lui David, Iași 27.VI.1964; 1 m. Ogradena 29.IV.1968
- 62. *Diadegma armillatum*** (GRAVENHORST 1829)
1 f. Iași 30.V.1967; 1 f., 2 m. Comorova 25.VI.1957; 29.VI.1957
- 63. *Diadegma chrysostictum*** (GMELIN 1790)
1 f. Ogradena 2.V.1968
- 64. *Diadegma claripenne*** (THOMSON 1887)
1 m. Dumești 22.IX.1959
- 65. *Diadegma contractum*** (BRISCHKE 1880)
2 f. Ciucea 18.VII.1987
- 66. *Diadegma fenestrata*** (HOLMGREN 1860)
1 f. Bîrlad 3.X.1970; 1 f., 2 m. Iași VII.1969
- 67. *Diadegma hygrobium*** THOMSON 1887
1 m. Lupu valley 27.VII.1968
- 68. *Diadegma longicaudatum*** HORSTMANN 1969
2 f., 2 m. Ștefănești 8.VII.1996; 9.IX.1996; 5.IX.1996; 1.VII.1998
- 69. *Diadegma tenuipes*** (THOMSON 1887)
1 f. Ștefănești 21.IV.1998; 1 m. Crăcăoani 15.V.1994; 1 m. Dăbuleni 15.VI.2001
- 70. *Diadegma trochanteratum*** (THOMSON 1887)
2 m. Dumești 21.VI.1959
- 71. *Dusona bucculenta*** (HOLMGREN 1860)
1 f., 1 m. Potoci, Cornu-Frasin 20.VII.1960; det. R. Hinz (1974)
- 72. *Dusona flagellator*** FABRICIUS 1793
1 f. Bicz 2.VII.1959; det. Hinz (1976); 1 m. Mihoveni 13.VI.1972; det. Hinz (1976)
- 73. *Dusona juvenilis*** (FÖRSTER 1868) (= *victor* THUNBERG 1824)
1 f. Șirnea 28.VII.1961; det. Hinz (1976); 1 m. Slătioara 28.VII.1963; det. Hinz
- 74. *Dusona terebrator*** FÖRSTER 1868
1 f. Breazu-Iași 8.V.1964; det. R. Hinz (1974); 1 m. Rarău Mt. 24.V.1965; det. R. Hinz (1974)

75. *Dusona ucrainica* HINZ 1972

1 f. Băneasa- Giurgiu 22.VII.1973; det. Hinz (1976); 1 m. Bîrlad 27.IX.1970; det. Hinz (1974)

76. *Dusona xenocampta* (FÖRSTER 1868)

1 f. Durău, Ceahlău Mt. 22.VII.1966; det. R. Hinz (1974)

77. *Eriborus terebrans* (GRAVENHORST 1829)

2 f. Turda 1976

78. *Hyposoter ebeninus* (GRAVENHORST 1829) (= *Sinophorus brevicaudis* SZEPLIGETI)

2 f. Ogradena 22.IV.1968; 25.IV.1968

79. *Hyposoter notatus* (GRAVENHORST 1829)

1 f., 1 m. Dumești 22.IX.1959; 15.IX.1959

80. *Olesicampe cavigena* (THOMSON 1887)

1 f., 1 m. Ogradena 28.IV.1968; 4.V.1968

81. *Sinophorus albidus* (GMELIN 1790)

1 f. Tendereș forest 16.IV.1962

82. *Sinophorus crassifemur* (THOMSON 1887)

2 f. Sebeș 30.IX.1981; 9.X.1981; 2 m. Fundulea 30.IX.1981; 26.X.1981

83. *Sinophorus fuscicarpus* (THOMSON 1887)

1 f. Breazu 28.IX.1961; 1 f. Potoci, Cîrnu-Frasin 21.VII.1960; 1 m. Ogradena 30.IV.1968; 1 m. Dumești 21.VI.1959

84. *Sinophorus geniculatus* (GRAVENHORST 1829)

1 f. Cîsnădioara 1.VII.1958; 1m. Ogradena 29.IV.1968

85. *Sinophorus turionum* (RATZEBURG 1844)

1 f. Slătioara 26.VII.1963; 1 f. Baia Mare (Usturoi valley) 10.VII.1964

86. *Sinophorus xanthostomus* (GRAVENHORST 1829)

2 f., 2 m. Dumești 24.VIII.1959; 5.IX.1959; 8.IX.1959; 15.IX.1959

Subfamily **Collyriinae**

87. *Collyria coxator* (VILLERS 1789)

1 f. Bunești 21.VI.1971; 1 f., 1 m. Suceava 3.VI.1971; 1 m. Adîncata 16.VI.1971

88. *Collyria trichophthalma* (THOMSON 1877)

1 f. Suceava 27.VI.1971; 1f. V. Mraconia, Dubova 16.V.1967; 1 m. Plavișevîța 15.V.1967; 1 m. Suceava 3.V.1971

Subfamily **Cremastinae**

89. *Cremastus dalmatinus* STROBL 1903

1 f. Canaraua Fetii, Băneasa 13.VI.1962; 1 m. Plavișevîța 15.V.1967

90. *Cremastus ornatus* (SZÉPLIGETI 1900)

1 f. Dorobanți 2.VIII.1960; 1 m. Zorleni 9.IX.1970; leg. C.Pisică; 1 m. Bă ră ganu, Jegălia 11.X.1962; leg. I.Ceianu, det. C.Pisică

91. *Temelucha arenosa* (SZÉPLIGETI 1899)

1 f. Arama 27.VII.1972; 1 f., 1 m. Toance 26.VII.1971; 28.VII.1971; leg. I.Nemeș

92. *Temelucha discoidalis* (SZÉPLIGETI 1899)

1 f. Breazu 23.X.1961; 1 f. Mamaia 12.VIII.1968; 2 m. Simeria 23.VI.1967; 29.VI.1967

93. *Temelucha lucida* (SZÉPLIGETI 1899)

1 f. Bîrlad 24.IX.1970; 1 m. Podu Iloaiei 9.IX.1974

94. *Temelucha schoenobia* (THOMSON 1890)

1 f. Ogradena 28.VII.1967; 1 m. Dubova 1.VIII.1967

95. *Temelucha signata* (HOLMGREN 1860)

2 f. Slătioara 22.VII.1963; 26.VII.1963; 1 m. Simeria 5.VII.1967; 1 m. Bîrlad 30.IX.1970

96. *Dimophora nitens* (GRAVENHORST 1829) (= *robusta* BRISCHKE 1880)

1 f. Dumești 15.IX.1959; 1 m. Bicaz 1.VII.1960

97. *Pristomerus vulnerator* (PANZER 1799)

1 f., 1 m. Lovrin 1967; 2 f., 1 m. Iași 10.V.1994; 5.VII.1996; 30.V.1995; 1 m. Calafat 1971

Subfamily **Cryptinae**

98. *Gelis agilis* (FABRICIUS 1775) (= *Pezomachus instabilis* FOERSTER 1850)

1 f., 1 m. Iași 1.VI.1992

99. *Gelis areator* (PANZER 1804) (= *Hemiteles pulchellus* GRAVENHORST 1829)

2 ex. Iași 7.VIII.1968

100. *Gelis cursitans* (FABRICIUS 1775) (= *Pezomachus decipiens* FORSTER 1850)

1 ex. Iași 18.VII.1969

101. *Bozakites ruficeps* SEYRIG 1952

2 f. Kankon, Guinea, Africa 12.I.1968; 5.IV.1968

100. *Ceratodolius geminatus* PISICĂ 1986

2 f., 2 m. Kankon, Guinea, Africa 5.I.1968; 23.I.1968; 23.VI.1968

103. *Lysibia nanus* (GRAVENHORST 1829)

1 ex. Cîmpulung Moldovenesc 18.X.1969; 1 ex. Fălticeni 20.VIII.1973

104. *Necolio croceus* PISICĂ 1986

2 f. Kankon, Guinea, Africa 6.II.1968; 13.VI.1968

105. *Nematocryptus infirmus* (TOSQUINET 1896)

2 f., 2 m. Kankon, Guinea, Africa 31.V. 1968; 3.VI.1968; 17.XII.1967

106. *Osprynchotus flavipes* (BRULLÉ 1846)

2 f., 2m Kankon, Guinea, Africa 2.XI.1967; 12.I.1968; 29.XI.1967; 7.VII.1968;

107. *Phygadeuon trichops* THOMSON 1884

1 ex. Burdujeni 24.X.1970

108. *Rhembobius quadrispinus* (GRAVENHORST 1829)

1 f. I.C.P.P București 29.IX.1983; 1 m. Buleta- Rîmnicu Vîlcea 12.IX.1978

109. *Medophron nigriceps* (THOMSON 1883)

1 f. France VI.1996

110. *Stenarella tripartita* (BRULLÉ 1846)

2 f., 1 m. Kankon, Guinea, Africa 2.XI.1967; 6.XI.1967; 13.II.1968

111. *Stilpnus (Stilpnus) gagates* (GRAVENHORST 1829)

1 f. I.C.P.P București 16.IX.1983; 1 f. Botoșani 14.VIII.1975

Subfamily **Diplazontinae**

112. *Diplazon laetatorius* (FABRICIUS 1781)

1 ex. Iași IX.1970; 2 ex. France 1997

113. *Diplazon tetragonus* (THUNBERG 1822)

1 ex. France 1997

114. *Promethes nigriventris* (THOMSON 1890)

2 ex. France 1997

115. *Syrphophilus bizonarius* (GRAVENHORST 1829)

2 ex. France 1997

116. *Syrphophilus tricinctorius* (THUNBERG 1824)

2 ex. France 1997

Subfamily **Ichneumoninae**

117. *Alomya debelator* (FABRICIUS 1775)

1 m. Potoci 27.VI. 1999

118. *Callajoppa cirrogaster* (SCHRANK 1781)

3 m. Negureni 15.VI.1962; 19.VI.1962; 21.VI.1962

119. *Catadelphus arrogator* (FABRICIUS 1781)

2 m. Ilgani 13.VI.1980; 14.VI.1980

120. *Chasmias lugens* (GRAVENHORST 1829)

3 f. Bîrnova 30.X.1955

121. *Ctenochares bicolorus* (LINNAEUS 1767).

1 f., 2 m. Kankon, Guinea, Africa 26.V.1968; 5.I.1968; 16.VI.1968

122. *Diadromus subtilicornis* (GRAVENHORST 1829)

1 f. Breazu-Iași 14.IX.2000

123. *Dirophanes invisor* (THUNBERG 1824)

1 f. Dărăbani 19.VI.1960; 1 f. Baci 13.VI.1981; 4 m. Noroieni 1.VI.1981; 2.VI.1981; 3.VI.1981

124. *Eutaniacra picta* (SCHRANK 1776)

1 m. Băneasa, Giurgiu 22.VII.1973; 1 m. Fundulea 10.XII.1970

125. *Herpestomus brunnicornis* (GRAVENHORST 1829)

2 f. Dumești-Iași 9.VIII.1959; 1 m. Danube Delta 25.VI.1968; 2 m. Brăila 8.VI.1983; 1 m. Turnu Măgurele 4.VI.1983

126. *Heterischnus truncator* (FABRICIUS 1789)

1 f. Zahoreni 3.VIII.1999

127. *Ichneumon proletarius* WESMAEL 1848

1f. Bîrnova 30.X.1955

128. *Ichneumon sarcitorius* LINNAEUS 1758

1 f. Dumbrava Tismana 21.VII.1953; 2 m. Iași 13.X.1962; 15.X.1962

129. *Ischnojoppa flavipennis* (BRULLÉ 1846)

2 f., 2 m. Kankon, Guinea, Africa 4.XII.1967; 13.II.1968; 31.I.1968; 14.VI.1968

130. *Phaisura unicolor* (MORLEY 1919)

2 f. Kankon, Guinea, Africa 28.XI.1967; 14.VI.1968

131. *Pseudocillimus distinctus* PISICĂ 1988

2 m. Kankon, Guinea, Africa 22.XII.1967; 5.I.1968

132. *Pseudocillimus rubrithorax* MORLEY 1917

2 f., 1 m. Kankon, Guinea, Africa 31.I.1968; 6.II.1968; 13.II.1968

133. *Tycherus nigridens* (WESMAEL 1845)

1 m. Breazu-Iași 14.IX.2000

Subfamily **Mesochorinae**

134. *Astiphromma splenium* (CURTIS 1833) (= *strenuum* HOLMGREN 1860)

1 f. Agapia 10.VIII.1971

135. *Mesochorus discitergus* SAY 1835 (= *facialis* BRIDGMAN 1884)

1 f. Iași 14.VI.1958; 1 f. Fundulea 1975

136. *Mesochorus pallipes* BRISCHKE 1880

2 ex. Iași 25.V.1994

137. *Mesochorus velox* HOLMGREN 1860

2 ex. Horodnic 3.VII.1988

138. *Mesochorus vittator* (ZETTERSTEDT 1838)

1 f. Hârboanca 5.IX.1971; 1 f. Fălticeni VI.1973

139. *Mesochorus vitticollis* HOLMGREN 1860

1 f. Dăcepie 7.VIII.1971; leg. I.Nemeș, det. C.Pisică

Subfamily **Metopiinae**

140. *Metopius hiliaris* TOESQUINET 1896

2 f., 2 m. Kankon, Guinea, Africa 22.XII.1967; 28.I.1968; 13.II.1968; 21.VI.1968

Subfamily **Ophioninae**

141. *Enicospilus ramidulus* (LINNAEUS 1758)

1 f., Ieșelnița 24.V.1968; leg. Peiu; 1 f. Podu Iloaiei 31.IX.1973; 2 m. Dubova 1.VIII.1967; 6.VIII.1967

142. *Enicospilus tournieri* (VOLLEHOVEN 1879)

1 f. Mamaia 12.VIII.1968; 1 m. Bîrlad 26.IX.1970

143. *Ophion luteus* (LINNAEUS 1758)

1 f. Podul Iloaiei 9.VI.1973; 2 m. Ceahlău Mt. 22.VII.1964

Subfamilia **Orthopelmatinae**

144. *Orthopelma mediator* (THUNBERG 1824)

2 f. Bohotin II.1974; 2 m. Iași I.1971; I.1972

Subfamily **Pimplinae**

145. *Apechthis (Ephialtes) compunctor* (LINNAEUS 1758)

1 f. Noroieni 26.VI.1974; 1m., 1f. Drăgușeni 30.V.1962; 1 f. Voinești forest 14.V.1975; 2 m. Cîrc-Iași 1.VII.1960; 16.VI.1970;

146. *Apechthis quadridentata* (THOMSON 1877)

1 f. Noroieni forest 25.V.1982; 1 f. Botoșani 29.VI.1974; 1 f. Iași 4.VI.1969; 1 m. Satu Mare 4.VI.1976; 1 m. Baraolt 1978; 1 m. Șomcuta 26.V.1982

147. *Apechthis rufata* (GMELIN 1790)

3 f. Iași, Botanical Garden 10.VI.1996; 16.VI.1996; 1 m. Noroieni 28.V.1981; 2 m. Satu Mare 27.VIII.1980

148. *Camptotypus perforans* (SEYRIG 1932) (= *Hemipimpla*)

3 f. Kankon, Guinea, Africa 26.V.1968; 16.VI.1968; 23.VI.1968

149. *Camptotypus pulchripennis* (SAUSSURE 1892)(= *Hemipimpla*)

1 f., 2 m. Kankon, Guinea, Africa 18.VI.1968; 25.VI.1968; 3.VI.1968

150. *Dolichomitus dobrogensis* CONSTANTINEANU & PISICĂ 1970

1 f. Dubova 14.V.1967

151. *Dolichomitus imperator* (KRICHBAUMER 1845)

1 f. Poiana Sărată, Oituz 4.VII.1995

152. *Dolichomitus mesocentrus* (GRAVENHORST 1829)

1 f. Piatra Craiului 15.VII.1960; 1 f. Victoria 1968

153. *Dolichomitus tuberculatus* (GEOFFROY 1785)

1 f. Filipești, Oituz valley

154. *Endromopoda arundinator* (FABRICIUS 1804 (= *Pimpla*))

1 f. Dumești 24.VIII.1959; 1 f. Iași 28.VII.1967; leg. Mustăță; 1 m. Maliuc 10.VIII.1964; 1 m. Breazu-Iași 17.VIII.2000

155. *Endromopoda detrita* (HOLMGREN 1860) (= *Pimpla*)

1 f. Capra valley 22.VII.1961; 1 f. Merișani 20.VIII.1958; 1 m. Dumești 8.IX.1959

156. *Endromopoda nigricoxis* (ULBRICHT 1910) (= *Pimpla*)

1 f. Dobrotești 20.VIII.1958; 1 f. Toaca valley (Ceahlău Mt.) 13.VII.1958, 1 f. Slătioara 17.IX.1962

157. *Exeristes roborator* (FABRICIUS 1793)

1 f. Victoria 28.VIII.1980; 1 f. Eforie Nord 5.VIII.1964; 1 f. Cluj-Napoca 21.VII.1989; 1 m. Jegălia-Bărăganu 15.VI.1967; 1 m. Delta Dunării 12.VIII.1964; 1 m. Hanu Conachi 3.IX.1986

158. *Gregopimpla inquisitor* (SCOPOLI 1763)

3 f. Satu Mare VI.1975; 11.VI.1982; 14.VI.1982; 2 m. Flora forest, Satu Mare 11.VI.1982; Great forest, Satu Mare 14.VI.1982

159. *Hemipimpla divisa* (TOSQUINET 1896)

2 f., 1 m. Kankon, Guinea, Africa 29.XI.1967; 25.VI.1968; 23.VI.1968

160. *Iseropus stercorator* (FABRICIUS 1793)

1 f. Măgura-Sibiu 8.VI.1958; 2 f., 3 m. Spătărești 13.X.1973; 16.X.1973; 17.X.1973

161. *Itopectis alternatus* (GRAVENHORST 1829)

1 f. Bîrlad 3.XI.1970; 1 f. Iași 20.VII.1998; 1 f. Breazu-Iași 15.V.1973; 2 m. Danube Delta VI.1968; 1 m. Noroieni 2.VI.1981

- 162. *Itopectis maculator*** (FABRICIUS 1775)
2 f. Cireșoaia 8.VII.1957; 12.VII.1957; 1 f. Argint valley, Cîsnădioara 9.VI.1958; 1 m. Fălticeni 11.VII.2003; 1 m. Dăbuleni 10.VII.2001; 1 m. Noroieni 5.V.1979
- 163. *Itopectis melanocephala*** (GRAVENHORST 1829)
1m., 1f. Murighiol 9.IX.1982; 1f. Uzlița 10.X.1984
- 164. *Itopectis tunetana*** (SCHMIEDEKNECHT 1914)
1 f. Sinești 12.VI.1974; 1 m. Botoșani 29.VI.1974
- 165. *Itopectis viduata*** (GRAVENHORST 1829)
1 f., 2 m. Spătărești 17.X.1973; 18.X.1973; 21.X.1973
- 166. *Liotryphon crassiseta*** (THOMSON 1877)
1 f. Calafat 3.X.1972; 1 m. Șorogari 30.VII.1996
- 167. *Liotryphon punctulatus*** (RATZEBURG 1848)
1 f. Piatra Craiului 17.VII.1960; 1 m. Șorogari 16.VIII.1996
- 168. *Liotryphon strobilellae*** (LINNAEUS 1758)
1 f. Cîmpulung Muscel 21.IX.1969; 1 m. Putna valley 31.V.1970
- 169. *Perithous transversus*** CONSTANTINEANU & CONSTANTINEANU 1968
(= *Dolichomitus romanicus* CONSTANTINEANU & CONSTANTINEANU 1968)
1 f. Merișani 16.VIII.1959
- 170. *Pimpla arctica*** ZETTERSTEDT 1838
1 f. Frumușica – Vlădeni Vale 5.VI.1966; 1 f. Ruginești 9.VII.1964; 1 f. Maliuc 10.VIII.1964
- 171. *Pimpla bicolor*** BRULLÉ 1846
1 f., 1 m. Kankon, Guinea, Africa 21.I.1968; 31.I.1968
- 172. *Pimpla contemplator*** (MÜLLER 1776)
1 f. Camenca- Brusturoasa 20.IX.2002; 1 m. Iași, Botanical Garden 31.V.1997
- 173. *Pimpla rufipes*** MÜLLER 1759 (= *instigator* FABRICIUS 1793.)
1.f. Trestiana forest 16.IX.1970; 1 m. Ghermat forest, Satu Mare 5.VII.1980; 1 m. Floru forest, Satu Mare 11.VI.1982; 1 m. Poiana Sărată 7.VII.1995; 1 f. Trestiana 14.IX.1970; 1f. Căpățâneni 20.VII.1961
- 174. *Pimpla spuria*** (GRAVENHORST 1829)
1 f. Cîsnădioara 12.VI.1958; 1 f. Bicăz 11.VII.1958; 1 m. Horodnic 3.VII.1988
- 175. *Pimpla turionellae*** (LINNAEUS 1758)
2 f. Turnu Măgurele 4.VI.1983; 1 f. Tulcea 1982; 1 m. Cîsnădioara 11.VI.1958; 1 m. Bârlad 23.IX.1970; 1 m. Valea lui David 2.V.1960
- 176. *Scambus brevicornis*** (GRAVENHORST 1829)
1 f. Muncel- Biserica 9.VII.1957; 1 f. Trestiana 14.IX.1970; 1 f. Bîrlad 2.XI.1970; 1 m. Murighiol, leg. I.A.
- 177. *Scambus buolianae*** (HARTIG 1838)
1 f. Crăcăoani 15.VI.1995; 1 f. Bărgănuș VI.1970
- 178. *Scambus calobatus*** (GRAVENHORST 1829)
1 f. Șorogari 8.VI.1996; 1f. Tg. Neamț 15.VI.1995
- 179. *Scambus eucosmidarum*** (PERKINS 1957)
1 f. Cluj-Napoca 24.VIII.1990; 1 f. Iași, Botanical Garden 22.V.1998
- 180. *Scambus foliae*** (CUSHMAN 1938)
2 m. Iași 8.VI.1996
- 181. *Scambus nigricans*** (THOMSON 1877)
1 f. Lovrin; 1 f. Trestiana 14.IX.1970; 1 f. Crasna 26.VI.1981; 1 m. Cluj-Napoca 24.VIII.1990
- 182. *Scambus planatus*** (HARTIG 1838)
2 f., 2 m. Șorogari 25.V.1994; 11.VI.1993; 20.VI.1992; 26.V.1992
- 183. *Scambus pomorum*** (RATZEBURG 1848)
1 f. Bîrnova 6.VI.1958; 1 f. Bucium-Iași 23.V.1984; 1 f. Scobîlțeni 17.V.1962; 1 m. Frumușica 15.V.1983; 1 m. Tomești, Iași 20.V.1983

184. *Scambus signatus* (PFEFFER 1913)

2 f. Satchinez 1.VI.1983

185. *Theronia atalantae* (PODA 1761)

1 f. Rășinari 10.VI.1958; 1 f. Satu Mare 16.VI.1982; 1 f., 1m. Iași 7.VIII.1964; V.1955; 1 m. Vlădeni valley, Hîrlău 7.VI.1964; 1 m. Deleni 10.VI.1966

186. *Tromatobia ovivora* (BOHEMAN 1821)

1 f. Poiana Ștampei 5.VIII.1965; 1 m. Darabani 5.V.1959

187. *Tromatobia variabilis* (HOLMGREN 1856)

2 m. Ogradena, Orșova 3.VIII.1967; 8.VIII.1968

188. *Townesia tenuiventris* (HOLMGREN 1860)

1 f. Bîrlad 3.XI.1970

189. *Xanthopimpla citrina* (HOLMGREN 1868) (= *luteolla* ROMAN)

2 f., 1m. Kankon, Guinea, Africa 31.I.1968; 31.V.1968; 6.II.1968

190. *Xanthopimpla dorsigera* (SAUSSURE 1892)

1 f., 2 m. Kankon, Guinea, Africa 6.II.1968; 23.I.1968; 31.I.1968

191. *Xanthopimpla quadripunctata* SAUSSURE 1892

2 f., 2 m. Kankon, Guinea, Africa 23.VI.1968; 2.VII.1968; 14.VI.1968

192. *Xanthopimpla romani* KRIEGER 1915

3 f. Kankon, Guinea, Africa 2.VI.1968; 20.VI.1968; 28.VI.1968

193. *Zaglyptus multicolor* (GRAVENHORST 1829)

1 f. Trestiana 25.IX.1970

194. *Zaglyptus varipes* (GRAVENHORST 1829)

1 f. Muncel-Biserica 9.VIII.1957; 1 f. Dubova 15.V.1967

Subfamily **Rhyssinae**

195. *Rhyssa persuasoria* (LINNAEUS 1758)

1 f., 1 m. Duruitoarea, Ceahlău Mt. 11.VII.1964; 12.VII.1964; 1 f. Rarău Mt. 11.VIII.1970; leg. Nemeș

196. *Rhyssella oblitterata* (GRAVENHORST 1829)

1 f. Bucium-Iași 26.VI.1992; 1 f. Ciric-Iași 23.VI.1992

Subfamily **Stilbopinae**

197. *Stilbops ruficornis* (GRAVENHORST 1829) (= *abdominalis* GRAVENHORST 1829)

1 f. Poiana Teiului 2.VII.1958; 1 f. Cislădioara 12.VI.1958; 1 f. Măgura 8.VI.1958; 3 m. Pîngărați 1.VII.1959

Subfamily **Tersilochinae**

198. *Diaparsis (Diaparsis) nutritor* (FABRICIUS 1804)

2 m. Pîngărați 17.VII.1960

Subfamily **Tryphoninae**

199. *Phytodietus (Neuchorus) rufipes* HOLMGREN 1860

1 f. Biserica, Slănic Moldova 8.VII.1957; 1 f. Ceahlău Mt. 16.VII.1966

200. *Phytodietus (Phytodietus) polyzonias* (FORSTER 1771)

1 f., 1 m. Dăbuleni 1.VII.2001; 21.VI.2001; 1 m. Șorogari 11.VI.1996; 1 m. Mangalia 8.VII.1969

Subfamily **Xoridinae**

201. *Ischoceros rusticus* (GEOFFROY 1785)

1 f. Bîrnova 23.III.1959

202. *Odontocolon dentipes* (GMELIN 1790)

1 f. Ceahlău Mt. 5.VII.1978

203. *Odontocolon geniculatus* (KRIECHBAUMER 1889)

2 m. Ceahlău Mt., Duruitoarea 11.VII.1964

204. *Xorides gravenhorstii* (CURTIS 1831) (= *securicornis* HOLMGREN 1860)

2 f., 2 m. Chicera 7.V.1977

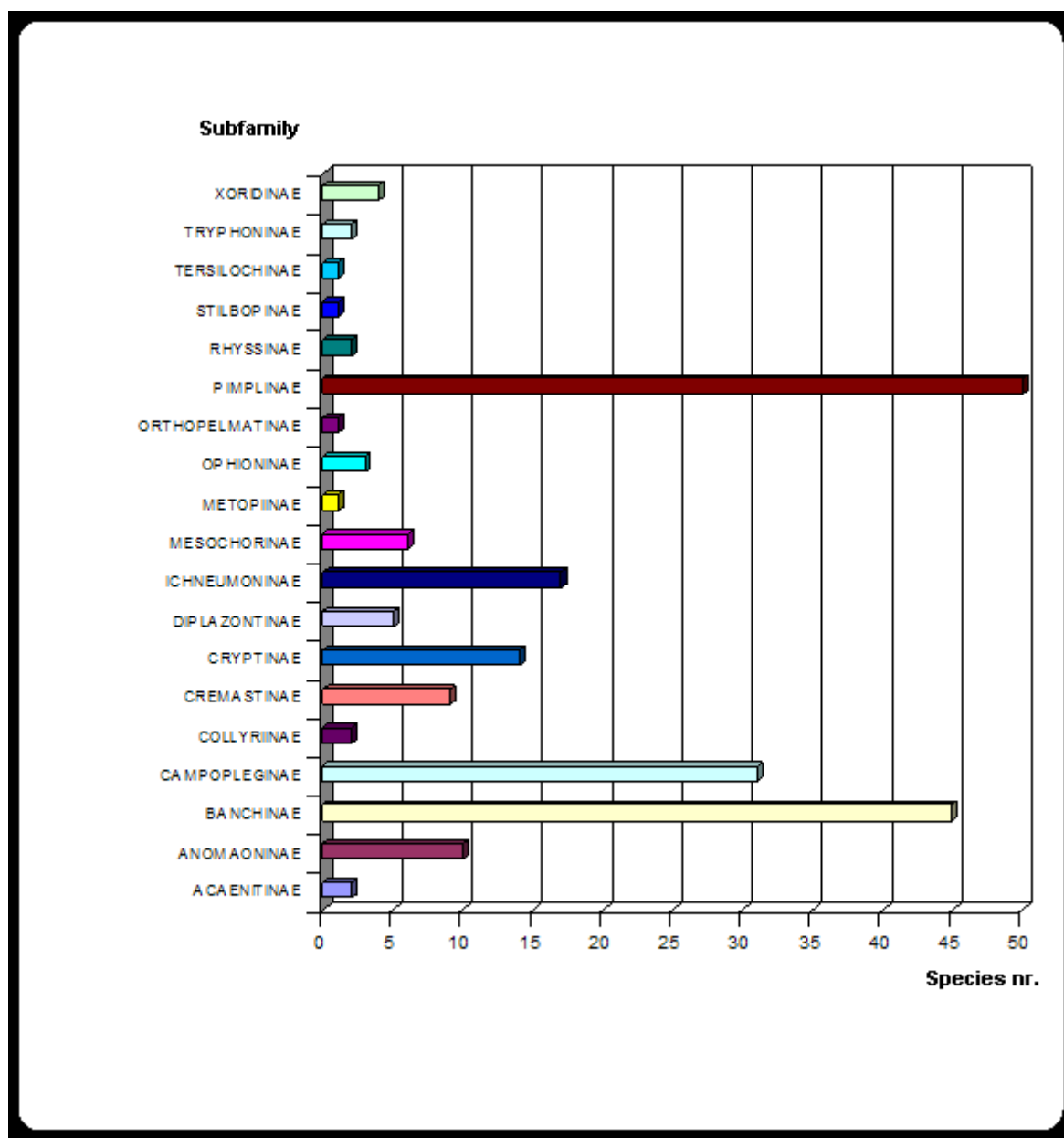

Fig. 1. Distribution of the number of species on the ichneumonids subfamilies.

REFERENCES

1. BROAD G. R., 2008, *Checklist of British and Irish Ichneumonidae (Hymenoptera)* http://www.brc.ac.uk/downloads/Ichneumonidae_checklist.pdf.
2. CONSTANTINEANU M. I., VOICU M. C., BRUDEA V., 1973, *Ophionoidae (Hym. Ichn.) din împrejurimile municipiului Suceava*. Stud. și com. Șt. Nat. III: 275-284, Suceava.
3. CONSTANTINEANU M. I., PISICĂ C., 1977, *Hymenoptera. Ichneumonidae. Subfamiliile Ephialtinae, Lycorininae, Xoridinae și Acaenitinae* Fauna R.S.R. 9 (7) 305 p., Editura Acad. R.S.R., București.

4. CONSTANTINEANU R., CONSTANTINEANU I., 1997, *Ichneumonide (Hymenoptera: Ichneumonidae) din Rezervația naturală „Cheile Tișii”, Munții Vrancei* Bul.inf. Soc.lepid. rom., vol. 8 (1-2): 42-47, Cluj-Napoca.
5. CONSTANTINEANU R., CONSTANTINEANU I., 1997, *Contribution to the knowledge of Ichneumonidae from Măcin Mountains* Entomologica Romanica 2: 109-114, Cluj-Napoca.
6. HORSTMANN K., 1978, *Typenrevision der von Szépligeti beschriebenen palaäarktischen Arten der Unterfamilie Campopleginae (Hymenoptera: Ichneumonidae)* Arbeitsgemeinschaft Österreichischer Entomologen, Wien, 40 <http://www.biologiezentrum.at>.
7. HORSTMANN K., 1991, *Revision der von Spinola und Rondani beschrieben westpalaäarktischen Ichneumoniden – Arten (Hymenoptera)*. Zeitschrift der Arbeitsgemeinschaft Österreichischer Entomologen, Wien, 43 <http://www.biologiezentrum.at>.
8. KAŻMIERCZAK T. 2004 *Checklist of Ichneumonidae (Hym.) of Poland* Electronic Journal of Polish Agricultural Universities Forestry 7/2 <http://www.ejpau.media.pl>.
9. KOLAROV J. & BEYARSLAN A., 1999, *Beitrag zur kenntnis der Türkischen Ichneumoniden (V. Cremastinae) (Hymenoptera, Ichneumonidae)* Entomofauna zeitschrift für Entomologie Band 20/1: 1-8.
10. PISICĂ C., 1973, *Specii de Ephialtinae și Lissonotinae (Hym. Ichneum.) noi sau rare în fauna României* Stud. și com. Șt. Nat. III: 321-324, Suceava.
11. PISICĂ C., 1977, *Specii de ichneumonidae (Hymenoptera) rare în fauna României*. Anuarul Muzeului de Șt. Naturale Piatra Neamț, seria Bot.-Zool. III:215-218, Piatra Neamț.
12. PISICĂ C., ȚURCANU V., 1977, *Specii de ichneumonidae (Hym.Ichneum.) obținute prin culturi de insecte fitofage (nota II)* Anuarul Muz. de Șt. Naturale Piatra Neamț, seria Bot.-Zool. III:199-204, Piatra Neamț.
13. PISICĂ C., 1988, *Ichneumonides (Hym. Ichneum) de la République de Guinée -Afrique (III)*. Lucrările celei de a IV Conferințe Naționale de entomologie Cluj-Napoca, 29-31 mai, 1986, 63-67.
14. PISICĂ C., DIACONU A., 1997, *The primar parasitoids of the Ichneumonidae (Hymenoptera) family obtained from the tortricides (Lepidoptera: Tortricidae) injurious to fruit trees (I)* Bul.inf. Soc.lepid. rom., vol. 8 (3-4): 281-288.
15. PISICĂ C., 2003, *Noi contribuții la studiul Ichneumonidelor (Hymenoptera: Ichneumonidae) din România* Oltenia Stud. Și Com. Șt. Nat. Vol. IXX: 108-112.
16. PISICĂ C., 2004, *Specii de Ichneumonidae (Hymenoptera: Ichneumonidae) noi și rare pentru fauna României*. Oltenia Stud. Și Com. Șt. Nat. Vol. XX: 140-142.
17. PISICĂ C., 2005, *New contribution to the knowledge of the Ichneumonids (Hymenoptera: Ichneumonidae) wich parasitise the phytophagous insects*, Analele Șt. ale Univ. „Al. I. Cuza” din Iași, Lucr. Simpoz. Entomofagii și rolul lor în păstrarea echilibrului natural.
18. TERESHKIN A. M., 1987, *Ichneumonidae (Hymenoptera) of Beresina Biosphere Natural Reserve – Zapovedniki Byelorussii 11, 143-151* <http://www.tereshkin-ichn.narod.ru/17.pdf>.
19. van ACHTERBERG K., ZWAKHALS K., 2007, *Ichneumonoidea Fauna Europaea version 1. 3* <http://www.faunaeur.org>.

THE DENSITY VARIATION OF PLANKTONIC CRUSTACEAN POPULATIONS (COPEPODA AND CLADOCERA) FROM THE IZVORU MUNTELUI – BICAZ RESERVOIR

Mihai-Georgel ERHAN*

Key words: density, crustacean populations, reservoir, pattern, dominant species.

Introduction

The studied area concerns the Izvoru Muntelui – Bicaz reservoir created in 1960 on the main Bistrița River stream. The lake has 34 km in length, 2 km maximum width, a surface of 3.105 ha, a maximum depth of 90 m in the dam area and a maximum volume of water of 1.200.000.000 m³. The main tributaries are the rivers Bistrița and Bistricioara, but important tributaries are smaller streams like Largu, Hangu, Buhalnița, Potoci, Schitu, Izvoru Alb and Secu too (Miron, 1983, Băncilă, 1989).

From the beginning, the lake recorded an evolution process, where the flowing water ecosystems have been replaced by lacustrine ones, with peculiar biota. Therefore, this reservoir has been a very interesting study area right from the beginning. It was studied intensely by a series of researchers in order to see how the ecosystem evolves from all the biological components point of view (benthic fauna, fish fauna, phytoplankton and zooplankton).

Researchers like Rodica – Ileana Rujinschi, Constantin Rujinschi and Miron Ionel studied the zooplankton communities and therefore, the planktonic crustacean populations, which were studied from the qualitative composition, quantitative development (density, biomass), horizontal distribution, vertical distribution and also ecological point of view.

Regarding the density, it has been observed that, at the level of this reservoir during a one year time period, the density of the zooplankton communities and therefore the density of the planktonic crustacean populations evolved after a regular pattern with two peaks in spring and autumn followed by time periods with low density. The evolution pattern of the density is the following: in winter the density is low but starts to increase slowly in March and in May the density registers the first peak, after this peak the density decreases in June but starts to increase again in July and in September rises the second density peak after which the values of density decreases as the winter comes in (Miron, 1983).

I wanted to see if this tendency maintained over the years, also if the present day's density values are comparable with the ones registered in the first ten years of the reservoirs life and to find if the dominant species are the same species presented in the literature.

Materials and methods

This study has been conducted between March and October 2007.

For this study, I established nine sampling sites using the same criteria as in the previous studies (Rujinschi & Rujinschi, 1971, Corneanu, 1979, Miron, 1983,), meaning the ecological areas criteria. Based upon this criteria, there are 3 ecological areas in the Izvoru Muntelui – Bicaz reservoir: gulf areas (areas of tributaries confluence with the lake – Potoci, Buhalnița, Hangu, Coda lacului, Izvoru Alb and Secu), open water areas (water areas with great width and small depths – Șes Hangu (middle of the lake) and deep water areas (areas where the depth of the water is over 50m – Baraj (dam) and Ruginești).

* University „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Faculty of Biology, e-mail: ermikero@yahoo.com.

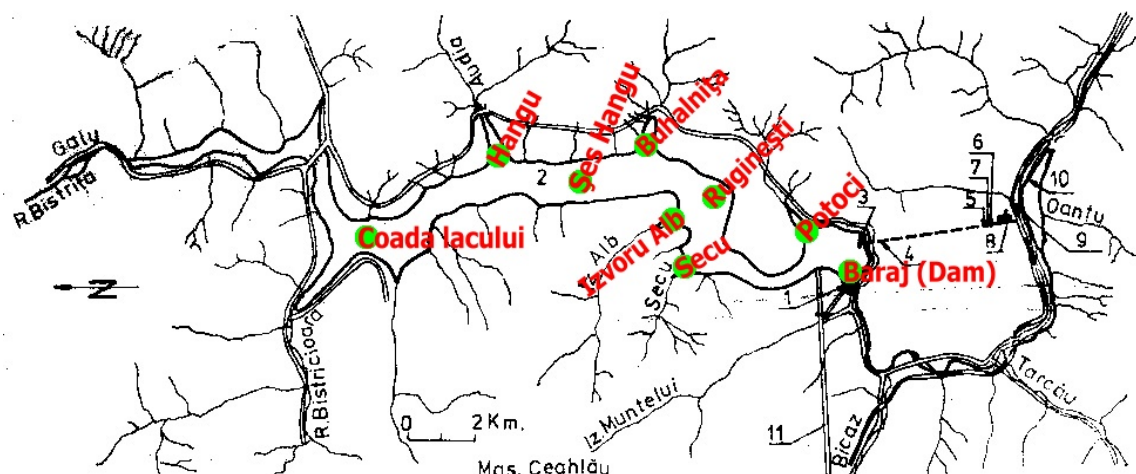

Figure 1 – The position of the sampling points on the surface of Izvoru Muntelui – Bicaz reservoir.

Sampling was made using plankton net, according to Apstein (with the mesh size of 100 μm) which makes possible vertical sampling on water layers. From each sampling site I have taken multiple quantitative samples from different depths starting from the surface and ending at the bottom of the lake. Samples were put in clean bottles and temporary preserved in 96% alcohol. Each bottle was labeled with the sampling point name, date, depth and other identification data. In the laboratory, the samples were concentrated through a filtering process during which all the remaining water was taken out from the sample and after this procedure the samples were definitively fixed in pure 96% alcohol. After the procedure mentioned above, all the samples were processed, meaning that I have identified all taxa and counted the organisms. Because in the samples the number of individuals was too large and a counting of all individuals was not physically possible, I extracted three sub-samples of 5 or 2 ml from each of the big samples using a Hensen pipette. The density has been expressed in ind./c.m.¹.

Results and discussions

We obtained a great amount of data regarding all three objectives established for this study and the analysis of this data is presented as it follows through graphic representation for a better understanding.

The subject of the study is the plankton crustacean populations (Copepoda and Cladocera) from the Izvoru Muntelui – Bicaz reservoir.

In Figure 2 we are presenting the data obtained for the Baraj (dam) sampling site and as it can be seen, the situation differs from the data already published by the various researchers. The first peak of the numerical development has been found like it was supposed to be in May, but the second one has been recorded in July. It can be said that the density evolution in this point is normal for the first four months of the study but starting from August the density evolution is totally different from the one described in literature, meaning that instead of rising slowly and in September to explode, the density gradually decreases during August, September and October. The second peak of the numerical development has been identified in July two months earlier than it should have been.

¹ ind./c.m. – individuals per cubical meter (of water).

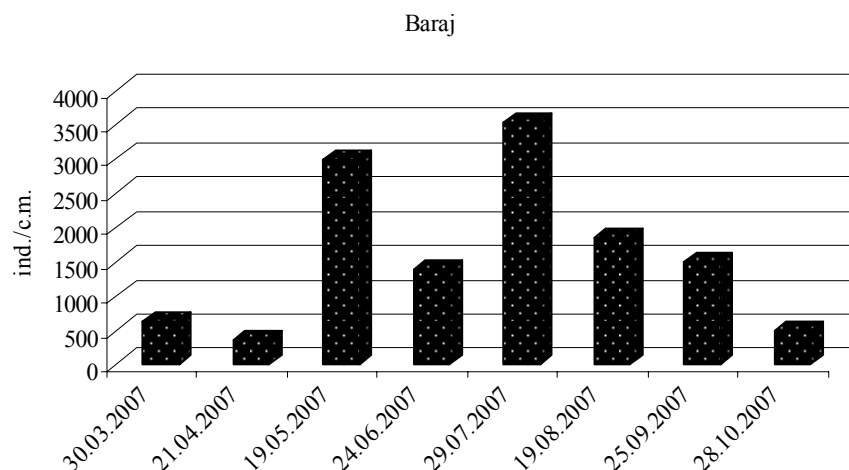

Figure 2 – Density evolution in the Baraj (dam) sampling site during the study period.

In Figure 3 I present the data for the Potoci sampling point, where as it can be seen, the situation in the first four months of the study is a normal one with a density peak in May and a decrease in density in June. Even if the second peak of the numerical development has been identified as it was supposed (in September) the general situation is not similar with the literature data because it can be observed a third peak of density in July.

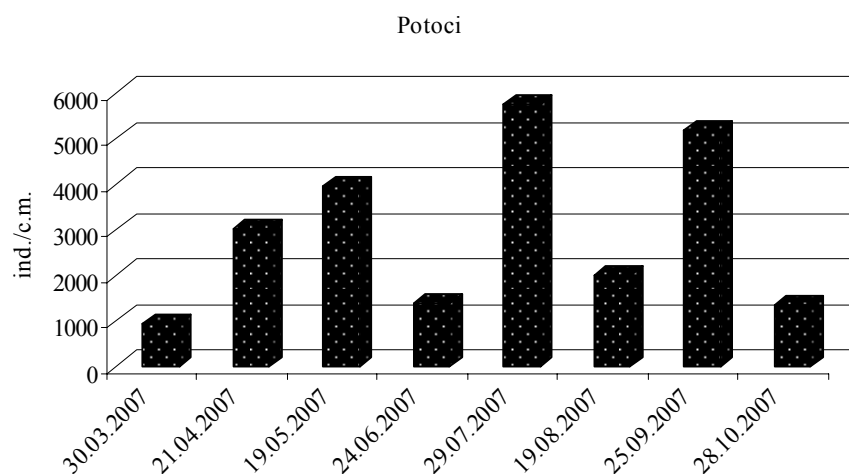

Figure 3 - Density evolution in the Potoci sampling site during the study period.

The figure number 4 is presenting the density evolution for the Ruginești sampling site. Analyzing the graph one can see that the first peak of density has been identified not in May like it should have been but in June, which differs from the situation already reported in literature. In the last four months of the study, the data shows a normal pattern of the numerical development with the second density peak in September followed by the decreasing of density values in October.

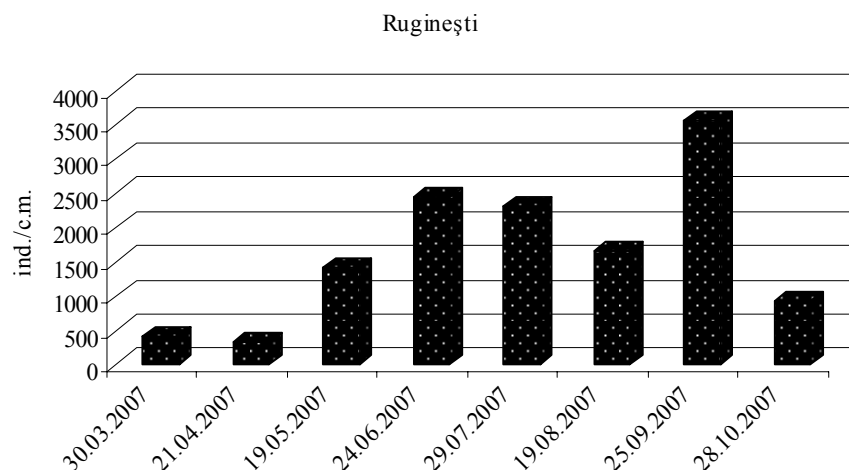

Figure 4 - Density evolution in the Ruginești sampling site during the study period.

In the Buhalnița sampling site the evolution of the density values is totally out of the normal pattern described in the literature. The present data shows a peak of density in June, not in May, and also the density increased gradually from July until October without revealing a peak in September. The maximum of the numerical development has been reached in October, when normally it should have been reached in September followed by the decrease in the number of organisms in the next month.

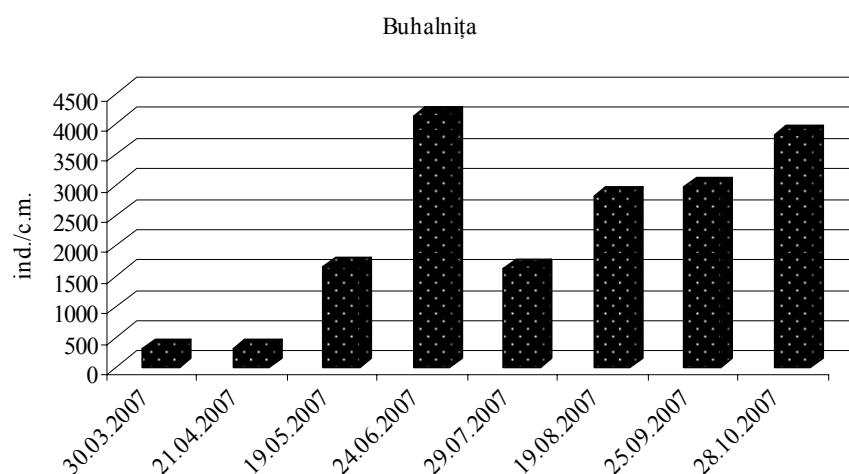

Figure 5 - Density evolution in the Buhalnița sampling site during the study period.

Data obtained for the Șes Hangu sampling site is showing just one peak of the numerical development over the entire study period in August. The density gradually increased starting from May until has reached the maximum value in August and after that decreased also gradually until October.

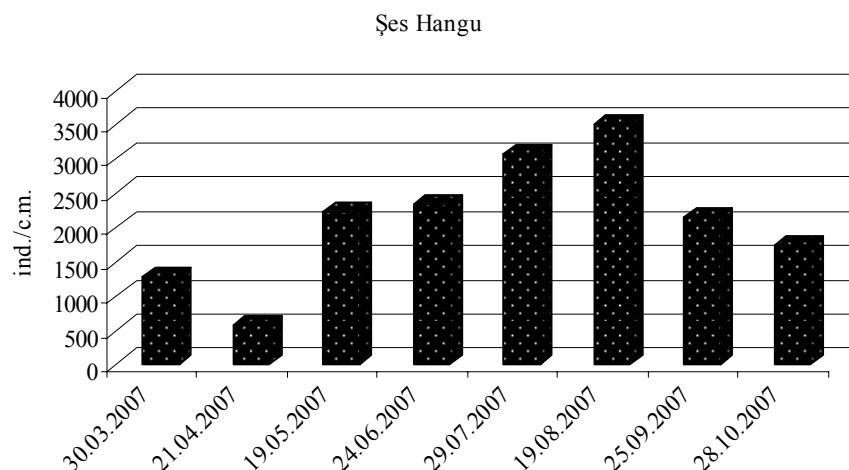

Figure 6 - Density evolution in the Şes Hangu sampling site during the study period.

The results for the Hangu sampling point are presented in Figure 7. Analyzing the Hangu site graph one can see that in the first three months, including May (when we should have been identifying the first density peak), the density maintained at very low values and the first peak of numerical development has been identified in June. In July the density decreased and continued to decrease in August but in September we found the second density peak followed by the decrease in density in October.

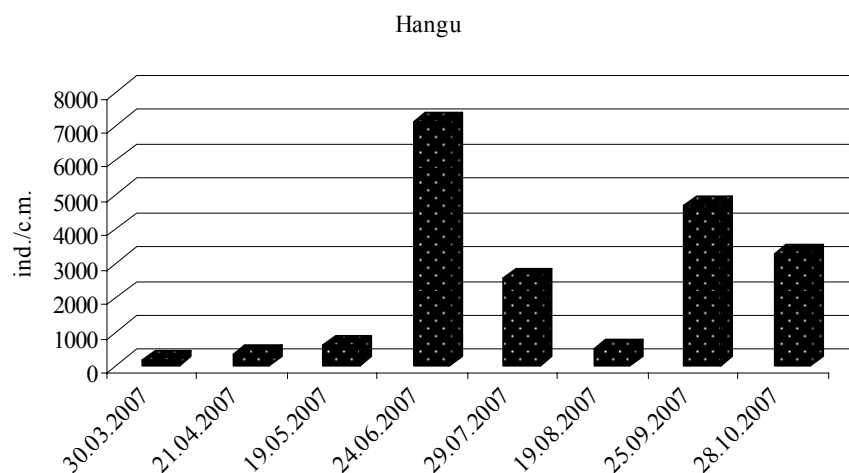

Figure 7 - Density evolution in the Hangu sampling site during the study period.

At Coda lacului I identified three density peaks in June, August and October, which expose a very different pattern than the one already mentioned in literature. In fact, it can be seen that the density fluctuates like a wave, starting from a high value in March, decreasing and increasing through all the study period.

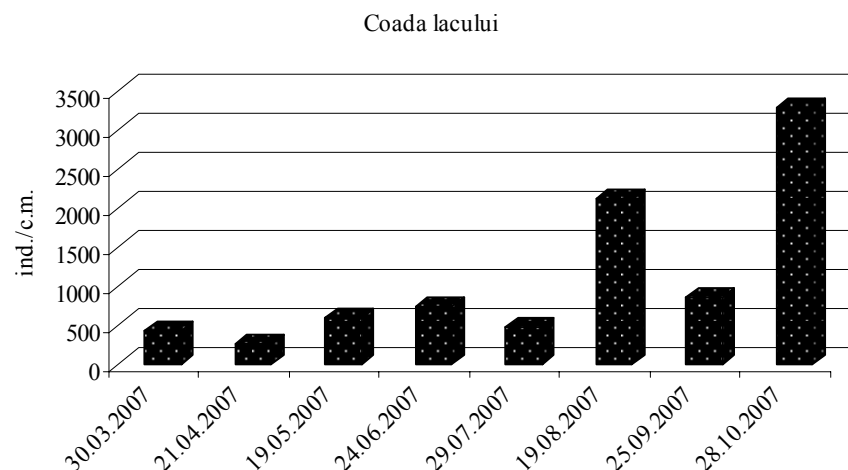

Figure 8 - Density evolution in the Cooda lacului sampling site during the study period.

At Izvoru Alb the data shows the same situation like in the case of the Șes Hangu sampling point with a graduate increasing of density from May until August when I identified the first and only density peak. In the next two months the density values decreased gradually until the end of the study period in October.

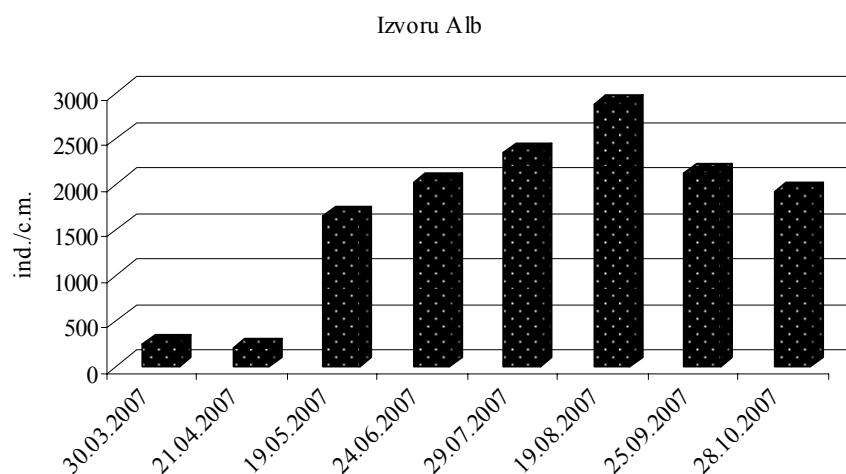

Figure 9 - Density evolution in the Izvoru Alb sampling site during the study period.

The results presented in Figure 10 are for the Secu sampling site. Analyzing the graph one can easily see that I have identified just the density peak from May, after this month, the density values decreased constantly through the rest of the study period until September when the density value was almost equal with the one from April. The density evolution pattern is very different from the one described in the literature.

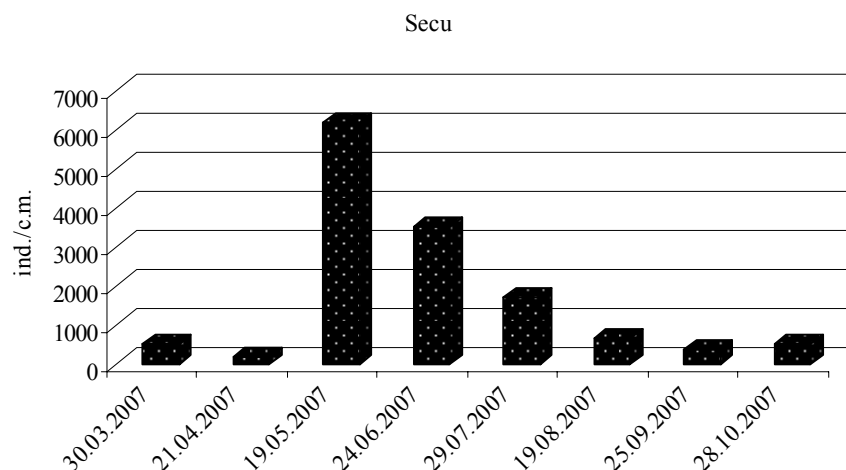

Figure 10 - Density evolution in the Secu sampling site during the study period.

Looking back to the data obtained for all the sampling sites, it can be seen that the density evolution pattern over one year period of time described in literature for the zooplankton communities and therefore, for the planktonic crustacean populations from this reservoir, has not been identified in none of the sampling sites. In some cases like at Baraj, Potoci, Ruginești, Hangu and Secu the density evolution partially followed the pattern described in literature. The closest density evolution pattern to the one described in literature was identified at Potoci, where in over 85% of the study period, the density followed that pattern. The only problem is that in July I identified a third density peak with the highest values from the entire study time period.

Knowing that the water level from the Izvoru Muntelui – Bicaz reservoir normally varies over a one year time period with 30 to 40 meters between summer (in summer the water level is high, sometimes maximum) and winter (the water level is low) one explanation for these results could be that in 2007 the water level of the lake was maintained low artificially because of the renovation works at the bridge crossing the lake's tail and in this way, all the organic substances from the shores did not entered back in the biological circuit, therefore the algal populations did not have the resources to develop high densities and further the planktonic crustacean populations didn't had the optimum conditions for developing high densities (a so called "chain reaction").

The highest density value recorded for the entire reservoir was of 7.112,48 ind./c.m. and it was found in Hangu sampling site in June. The smallest density value was identified in the same sampling point and it was of 178,34 ind./c.m. in March.

For comparison we have the maximum density values of the planktonic crustacean populations given by Corneanu (1979) – 381 ind./c.m. for copepods (07.02.1967 at Baraj) and 4955 ind./c.m. for cladocerans (17.08.1966 at Ruginești). We can see that at that time the planktonic crustaceans reached a combined density of 5.336 ind./c.m.

As it can be seen, the present maximum density value is bigger with almost 2.000 ind./c.m. than the one presented in literature but this difference is not very important due to the ever changing life conditions from this reservoir.

The species *Bosmina longirostris*, *Daphnia hyalina* and *Cyclops vicinus* are presented in literature as dominant ones in the planktonic crustacean populations from this reservoir. *Bosmina longirostris* had densities over 20.000 ind./c.m. but in some cases has reached densities of 60.000 ind./c.m., *Daphnia hyalina* had densities between 1.500 and 5.400 ind./c.m. and *Cyclops vicinus* reached densities of aproximatively 500 ind./c.m. (Miron & Grasu, 1964, Rujinschi & Rujinschi, 1971, Miron, 1983).

Analyzing the data gathered during the present study, one can see that in the present days the dominant species of planktonic crustaceans are *Eudiaptomus gracilis*, *Cyclops vicinus* and *Bosmina longirostris* with the following medium density values 684,76 ind./c.m., 363,16 ind./c.m. and 148,11 ind./c.m.. The maximum values of density reached by the species mentioned above are

3.487,28 ind./c.m. for *Eudiaptomus gracilis*, 2.229,29 ind./c.m. for *Cyclops vicinus* and 2.356,65 ind./c.m. for *Bosmina longirostris*.

Comparing the literature data and data gathered during this study we can see that the actual dominant species are not the same with the ones once reported. The nowadays dominant species are *Eudiaptomus gracilis*, *Cyclops vicinus* and *Bosmina longirostris* and not *Bosmina longirostris*, *Daphnia hyalina* and *Cyclops vicinus*. Two of the former dominant species are still dominant (*Bosmina longirostris* and *Cyclops vicinus*) but the situation changed from the point of view of density values developed by the species. If in the past *Bosmina longirostris* was developing the highest densities (over 20.000 ind./c.m.), in the present days the species is responsible for just the third medium density value (148,11 ind./c.m.) and the second maximum density value (2356,65 ind./c.m.). *Cyclops vicinus* was responsible for the lowest maximum density value but now is responsible for the second medium density value (363,16 ind./c.m.) and for the third maximum density value (2229,29 ind./c.m.). The biggest change that took place at the dominant species level is the installation of *Eudiaptomus gracilis* in the ecosystem, species which became responsible for the highest density values (684,76 ind./c.m.) on the entire reservoir surface. In the present days is the best adapted species for the life conditions from this reservoir. From the data that we have, the highest density reached by this species was of 112.400 ind./c.m. found during another study in November 2006 at Bistricioara.

Conclusions

The data analysis shows that the previous density evolution pattern of the planktonic crustacean species from the Izvoru Muntelui – Bicaz reservoir described in literature is no longer respected.

Further researches are needed for establishing if the data gathered about the density evolution pattern during a one year period are real and have not been influenced by the special life conditions present during the study time period.

The overall densities of the planktonic crustacean populations haven't suffered great changes from the previous studies.

The time passed from the previous studies had important influences on the structure of the dominant species group, both at qualitative and quantitative level.

BIBLIOGRAPHY

1. Băncilă, I., 1989, *Geologia amenajărilor hidrotehnice*, Editura Tehnică, București, 264 p.
2. Damian, Georgescu, A., 1963. *Familia Cyclopidae (forme de apă dulce)*, *Fauna Republicii Socialiste România, Crustacea – Copepoda*, vol. IV, Fascicula 6; Editura Acad. R. P. R., București, 204 p.
3. Damian, Georgescu, A., 1966. *Calanoida (forme de apă dulce)*, *Fauna Republicii Socialiste România, Crustacea – Copepoda*, vol. IV, Fascicula 8; Editura Acad. R. S. R., București, 130 p.
4. Damian, Georgescu, A., 1970. *Harpacticoida (forme de apă dulce)*, *Fauna Republicii Socialiste România, Crustacea – Copepoda*, vol. IV, Fascicula 11; Editura Acad. R. S. R., București, 248 p.
5. Miron, I., 1983. *Lacul de acumulare Izvorul Muntelui – Bicaz, Monografie limnologică*; Editura Acad. R. S. R., București, 224 p.
6. Miron I.; Grasu, M., 1964 b – *Zoplanctonul lacului de acumulare Bicaz în al III - lea an de la formarea sa*. An. Șt. Univ. „Al. I. Cuza” Iași, **X**, Fasc. 2, Secți. II a. Biol., p. 265-270.
7. Negrea, Ș., 1983. *Cladocera*, *Fauna Republicii Socialiste România, Crustacea*, vol. IV, Fascicula 12; Editura Acad. R. S. R., București, 399 p.
8. Rujinski, C.; Rujinski, R.-I., 1971 – *Observații asupra răspândirii cladocerelor și copepodelor în Lacul de acumulare Bicaz în cursul anului 1969*. Lucr. Staț. „Stejarul”, **4**, p. 341-355.
9. Corneanu, G., 1979 – *Observații privind răspândirea spațială a zooplanctonului în lacul Izvorul Muntelui – Bicaz (1966-1967) și în lacurile Pângărați, Vaduri și Bîtea Doamnei (1966)*. Lucr. Staț. „Stejarul”, **7**, p. 185-192.

**NEW DATA REGARDING CAPTIVITY FEEDING
OF PINNIPEDS-OTARIA BYRONIA (Shaw, 1800)
(OTARIIDAE/PINNIPEDIA/CARNIVORA)**

Angelica CURLIȘCA*

Key words: sea lions, captivity, diet, vitamins.

1. INTRODUCTION

Knowledge on the food habits of pinnipeds facilitates a better understanding of their interaction with prey populations and their impact upon fishery (THOMPSON, MACKEY, BARTON, DUCK, & BUTLER, 2007; KÖNIGSON, 2007; GULLAND, J. 1987). This knowledge represents an essential source of data useful in order to maintain proper live conditions in captivity for these peculiar mammals.

This paper is based on the results of the pinnipeds monitoring, carried out between 2005 and 2008, in the pools of the Natural Sciences Museum Complex Constanța.

2. SPECIES TAXONOMY

2.1. Scientific classification

Kingdom: **Animalia**

Phylum: **Chordata**

Class: **Mammalia**

Order: **Carnivora**

Suborder: **Caniformia**

Suprafamily: **Pinnipedia**

Family: **Otariidae** (Gray, 1825)

Genus: **Otaria** (Péron, 1816)

Species: **Otaria byronia** (syn. *Otaria flavescens*) (Shaw, 1800)

According to various determination keys used for species' assignation, Suprafamily Pinnipedia can be:

- traditionally, it is subdivided into subfamilies: **Otariinae** (sea lion) and **Arctocephalinae** (fur seal);

- according to Rice (1998) otariids are marine mammals belonging to Otariidae family. This family comprising 15 species plus two species with **binomial name**, pertain to 7 genera. They are commonly known as: **eared seals**, walking seals, **sea lions** and **fur seals**.

The name *otariid* issued from the **greek** *otarion* meaning "little ears".

1.2. Anatomy and physiognomic features

The most known sea lions are from Otaria and **Arctocephalus** genus.

For a fast recognition of genus, a very simple identification key is needful (JEFFERSON, 1993):

- the **external ears** pinnae to **Otariinae** are small and lie close to the side of head, to **Arctocephalinae** are long and proeminent;
- the muzzle – blunt although relatively short - **Otariinae**; pointed and flat to slightly upturned - **Arctocephalinae**;

* Complexul Muzeal de Științele Naturii Constanța.

- the fur - short and stiff, except the neck of males whereon the hairs is long and erectile - **Otariinae**;
thick and long with dense underfur present- **Arctocephalinae**;
- terminal flaps on hind flipper digits all approximately equal in length and shape- Arctocephalinae;
hind flipper digits unequal in length, with the hallux and the 5th digit longer than digits 2 to 4 - **Otariinae**.

Size of sea lions (JEFFERSON, 1993):

- *Otaria byronia* (Shaw, 1800) – the adult males can grow over 2.6 m and weigh up to 300 kg.

Adult females grow up to 1.8–2 m and weigh about half the weight of the males, around 150 kg;

- *Arctocephalus pusillus* (Schreber, 1775): males grow up to 2.2m and weigh around 200-360 kg.
Females grow up to 1.7m and weigh on average 120kg.

According to systematic classification (Jefferson, 1993), all pinnipeds are **carnivorous**.

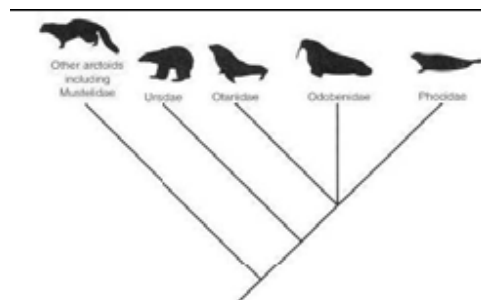
Recent molecular evidence suggests that pinnipeds evolved from a bearlike ancestor about 23 million years ago during the late Oligocene or early Miocene epochs, a transitional period between the warmer Paleogene and cooler Neogene period.

But through most of the last hundred years, there has been a debate over whether the pinnipeds (seals, sea lions and walruses) are monophyletic or paraphyletic (specifically diphyletic).

The researchers bring different arguments to each one of these theory (FLYNN J., FINARELLI, J., ZEHR, HSU, J., NEDBAL, M., 2005). For example:

▪ Monophyletic Argument

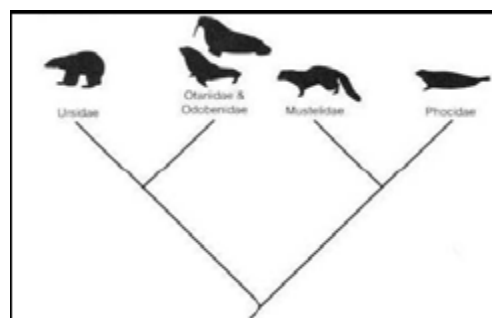
- All pinnipeds evolved from an **ursid** (bear-like) ancestor
- In particular, the **phocids** (true seals) evolved from the **otariids** (sea lions)

- **Molecular, karyological, recent morphological evidence**

▪ Diphyletic Argument

- The **otariids** evolved from an **ursid** ancestor
- The **phocids** evolved from a **mustelid** (weasel-like)

- **Biogeographical (phocids first in Atlantic, otariids & odobenids in Pacific),**
- **Paleontological, morphological evidence (similarities due to convergence)**

(whitelab.biology.dal.ca/tw/Pinniped%20evolution.)

Between Pinnipeds, the Otariidae and Odobenidae skull appear to have a specific sister relationship to the Ursidae, while the Phocidae appears to have close affinities to the Mustelidae (Takao NOJIMA, 1990).

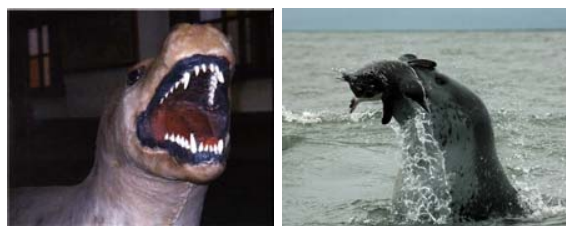
Fig.1. *Otaria byronia* skull (www.skullsunlimited.com/pinnipedia.htm).

The diet of pinnipeds, in the wild, is compound from: fish, shellfish, squid and other marine invertebrates.

Most pinnipeds are generalist feeders, but some are specialists.

For example:

- **Ross Seals** - *Ommatophoca rossii* (Gray, 1844) (PHOCIDAE /PINNIPEDIA/CARNIVORA), mainly feed on cephalopods, mostly squid. Additionally eat fish and krill.
- **Crabeater** - *Lobodon carcinophagus* (Hombron and Jacquinot, 1842) (PHOCIDAE/PINNIPEDIA/CARNIVORA) - mainly feed on krill;
- **Leopard seal** - *Hydrurga leptonyx* (Blainville, 1820) (PHOCIDAE/PINNIPEDIA/CARNIVORA) – is probably the most carnivorous and predatory of all the pinnipeds, also eating penguins (King and Emperor Penguins) as well as Crabeater and Ross Seals. Sometimes attacks humans too.

(www.mclaren.gs/leopard_seal.htm)

The diet of sea lions, from which make part also *Otaria byronia* - **South American Sea Lion** and *Arctocephalus pusillus pusillus* - **Cape fur seal**, varying by location as well as seasonally and annually. Sea lion diet is composing from: African Maasbanker- *Trachurus delagoa* (Nekrasov, 1970), Pacific sardine - *Sardinops sagax* (Jenyns, 1842), Atlantic Mackerel - *Scomber scombrus* (Linnaeus, 1758) and sometimes they eat gastropods, cephalopods, crustaceans and algae (CIAPUTA & SICIŃSKI, 2006).

Human activities assault upon marine environment, specially the commercial fishing industry, determinate changes in food habits of sea lions. Such as the sea lions became opportunistic predatory

and broad-spectrum feeders. They are easily to find near to the shore, occasionally in estuary and near the gillnet fisheries (THOMPSON, MACKAY, BARTON, DUCK, & BUTLER, 2007; KÖNIGSON, 2007; GULLAND, 1987). There are numerous interactions between sea lions and line, trawl and purse-seine fisheries (PAPADOPOL, CURLISCA, CRISTEA, FAGADAU, 2007)

3. RESULTS AND DISCUSSION

The results regarding the diet in captive South American Sea Lion (*Otaria byronia*) are very important when new and wild exemplary arrive in Oceanarium for a short or a longer period.

Food habits of the sea lion to feed closer trawl and purse-seine fisheries with fish and offal provide from processing fish technology make the passage from one diet to another be much easier.

In European aquaria the diet of these marine mammals is more or less varied, according to administrator's skills. So, it is still representing a dilemma. So that:

IN THE WILD	IN CAPTIVITY
1. The diet is varied	1. Diet is reduced to two species (in our case)
- different fish species	- Atlantic mackerel - <i>Scomber scombrus</i> (Linnaeus, 1758);
	- Atlantic Herring - <i>Clupea harengus</i> (Linnaeus, 1758)
- invertebrates	
- algae	
2. The food is consuming fresh	2. The food is preserved to 18 ⁰ C;
	- The fish is distributed after defrosting in the cold water. These processes diminish the nutritional quality of fish.
	-The fresh and the flash-frozen fish can't be distributed at once to the sea lions. Is necessary to keep them on the deepfreeze to avoid disease transmission (parasite, bacteriological, etc.)
3. The feeding is not constant and equally every day. It depends from different factors like: season, physiologic condition, food abundance in the area, etc.	3. The feeding is constant (daily) in equally ration. The quantity of this rations depend by: season, physiologic condition, and effort make.

The sea lions from our institution were adapted in time to a very low food spectrum. To avoid the vitamin deficiency own to this diet, poorly in species, how lose nutrients during the freezing and defrosting process, the sea lions' fish diet is supplemented with vitamins such B Complex, Multivitamins, etc. We administrate these vitamins supplements according to veterinary indications. He establishes a schedule according to: appetite, behavior, season, physiologic condition, etc.

In the last two years, we try to improve the diet of ours sea lions introducing the refrigerate fish. In the summer we continue to administrate fresh fish from Black Sea - European flounder - (*Platichthys flesus luscus* Pallas, 1811 syn. *Pleuronectes flesus luscus* Pallas, 1811). But, we administrate the flounder in small quantity because the sea lions prefer to play with the fresh fish, maybe because this species don't make part on the usual diet in wildness.

CONCLUSIONS

Because the diet in captivity is poorly in species, the sea lions possibly could to become sensitive to a new disease, which normally they are immune, and, in these circumstances, it is desirable to find new ways to improve the sea lions diet and provide them the energy necessary to a normal metabolism and implicitly improving the immunity system.

Is useful, even necessary, to learn the sea lions to accept in their food local fish species, with high nutritional value, comparable to the species from sea lions origin area. The advantages of these

species are: easy to obtain; can be administrate fresh; is possible to avoid the vitamin deficiency.

Further research is required to better understand the sea lions etology in captivity.

The aim of this research is obtained a general principle necessary to use like base in the diet of captive sea lions in European Aquaria.

Thereby we are able to provide the physiological requirements for the animals to evolve similar as good in captivity as well as in wildness and not to survive in captivity.

REFERENCES

1. CIAPUTA P., SICIŃSKI J., 2006, Seasonal and annual changes in Antarctic fur seal (*Arctocephalus gazella*) diet in the area of Admiralty Bay, King George Island, *South Shetland Islands Polish Polar Research*, vol. 27, no. 2, p. 171-184.
2. FLYNN J., FINARELLI, J., ZEHR, HSU, J., NEDBAL, M., 2005, *Molecular Phylogeny of the Carnivora (Mammalia)*, Systematic Biology, vol. 54, nr. 2, p. 317-337.
3. GULLAND, J. 1987, The impact of seals on fisheries, *Marine Policy* 11(3):196-204.
4. JAMES, O. (August 6, 2003), *Leopard Seal Kills Scientist in Antarctica*. *National Geographic Society*, p. 35.
5. JEFFERSON, A. TH. LEATHERWOOD S., WEBBER M. A., 1993, *Marine mammals of the world, FAO Species Identification Guide*, Rome, 1993, p. 320.
6. KÖNIGSON, S., 2007, Seal Behaviour around fishing gear and its impact on swedish fisheries – *Report in cadrul Proiectului "Seals and Fisheries"*- Department of Marine Ecology, Göteborg University, p. 20.
7. NOJIMA, Takao, 1990, *A morphological consideration of the relationships of Pinnipeds to other carnivorans based on the bony tentorium and bony falx*, *Marine Mammal Science*, vol. 6, no. 1, p. 54-74.
8. PAPADOPOLO, N. C., CURLISCA A., CRISTEA, V., FAGADAU, D., 2007, Contribution to knowledge the etology to South African fur seal (*Arctocephalus pusillus* Schreber, 1776), from Namibian continental shelf waters, South-East Atlantic, *Actual issues of protection and sustainability efficiency of animal world biodiversity*, Academia de Stiinte a Moldovei, Sectia de Stiinte Biologice, Chimice si Ecologice, Institutul de Zoologie, Chisinau, p.227.
9. RICE, D. W. 1998, *Marine Mammals of the World. Systematic and Distribution*. Special Publication Number 4. The Society for Marine Mamalogy, Lawrence, Kansas.
10. THOMPSON, P. M., MACKEY, B., BARTON, T. R., DUCK, C.& BUTLER, J. R. A., 2007, Assessing the potential impact of salmon fisheries management on the conservation status of harbour seals (*Phoca vitulina*) in north-east Scotland. *Animal Conservation* 10:1, p. 48-56.
11. whitelab.biology.dal.ca/tw/Pinniped%20evolution.pdf, Evolution of marine mammals: Pinnipeds & other carnivores.

POPULĂRI CU CĂPRIOR (*CAPREOLUS CAPREOLUS* L.)

EFFECTUATE PE TERITORIUL ROMÂNIEI ÎN PERIOADA 1943-1973

Sorin GEACU*

Key words: hart, popular animals, period of time.

INTRODUCERE

În perioada celui de-al doilea război mondial, dar mai ales în primii ani postbelici, populațiile de cervide din țara noastră fuseseră în mare parte decimate. Cauzele au fost numeroase: braconajul intens exercitat tot anul, favorizat de nerespectarea legislației dar și de mulțimea de arme rămase în zonele fostelor fronturi de luptă, exploatarea irațională a pădurilor dar și pășunatul în interiorul acestora, lipsa ocrotirii și pazei terenurilor de vânătoare, dar și înmulțirea excesivă a carnivorelor și în special a lupilor.

Astfel, încă din 1949 s-a avut în vedere «repopularea cu vânat a regiunilor secătuite». «Problema căprioarei nu trebuie rezolvată fragmentar, ci ne trebuie un plan pe întreg cuprinsul țării» se menționa în revista «Vânătorul» (nr. 8, 1950, pag. 13).

Pe 90% din teritoriul Câmpiei Române, în anii '50 nu exista nici un căprior, acesta «dispăruse cu mai bine de 100 de ani în urmă, încât populația nici măcar nu-l cunoștea» (Cotta, 1981, pag. 10). Atunci, specia lipsea și în cea mai mare parte a Olteniei (inclusiv Țara Loviștei), a Moldovei dintre Siret și Prut și Dobrogei.

S-a urmărit lărgirea ariei de răspândire acolo unde specia lipsea și creșterea efectivelor în habitatele favorabile. Această acțiune a ținut cont de marea plasticitate ecologică a căpriorului și rapida sa adaptare la noile condiții din locurile de colonizare.

Soluția populărilor antropice în regiunile în care lipsea (în special în Câmpia Română) a fost emisă încă din 1945 de Cotta. Acesta propunea ca nucleele de populare să cuprindă cel puțin 4 perechi de căprioare.

POPULĂRI EFECTUATE ÎN PERIOADA CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Acestea s-au efectuat în anul 1943 în două păduri Albele (jud. Vlasca) și Reșca (jud. Romanai), în zone din Câmpia Română în care specia dispăruse. În ambele cazuri exemplarele au fost ținute 3 ani în țarcuri (Cotta, Almășan, 1960).

În pădurea Albele (lângă Schitu) s-au împrejmuat 2500 m² cu gard din nuiiele de lemn, înalt de 2 m. Popularea s-a făcut cu o femelă adultă capturată în pădurea Băneasa-București, un mascul adult adus din Ocolul Silvic Tazlău (jud. Bacău) și 2 iezi de 4 luni aduși din Ocolul Silvic Chișineu-Criș (jud. Arad). În vara anului 1946 s-au eliberat 3 perechi (Cotta, 1962).

În pădurea Reșca (lângă Caracal) s-au adus 2 perechi din zona Horezu (jud. Vâlcea), un țap murind imediat după sosire (Cotta, 1962). Țarcul a fost în curtea fostului sediu al Ocolului Silvic Romula. În 1946 s-au eliberat în teren 5 căpriori (2 masculi și 3 femele). În 1948 s-au mai adus alte 6 perechi tot de la Horezu, fiind lăsate libere în anul următor.

Tot în 1943 s-a propus colonizarea căpriorului și în cadrul Ocolului Silvic Peșteana (unde dispăruse) din județul Gorj, acțiune nerealizată însă.

POPULĂRI EFECTUATE DUPĂ 1948

Probleme generale

După război, populările s-au reluat, cu intensitate mai mare însă după 1960 (Cotta, 1962). Pentru reușita acestor acțiuni s-a realizat combaterea răpitoarelor, s-au construit țarcuri pentru

* Academia Română, Institutul de Geografie, București.

populare, s-au procurat exemplare vii pentru populări corespunzătoare morfofiziologic și sanitar-veterinar, s-au creat ogoare pentru hrană.

Experiența populărilor din județele Vlașca și Romanați din anii '40 a confirmat faptul că este dăunătoare ținerea în captivitate într-un spațiu restrâns și timp îndelungat (mai mulți ani), reducându-se perioada de captivitate la numai câteva luni.

Inițial s-au creat, în anumite păduri, nuclee cu exemplare aduse din alte regiuni cu mediu asemănător celei în care urma să se facă popularea (rezultând populații cu fond genetic ameliorat), după care s-a realizat înmulțirea lor pe cale naturală.

În anii 1950-1953 se propusese ca, pentru populare, să se captureze și iezi, dar și exemplare mature (țapi și femele gestante) și nu mai puțin de două perechi.

Iezii capturați din terenul liber aveau vârste de la 8-15 până la 120 zile (Străvoiu, 1963, Nesterov, 1964).

Căpriorii erau ținuți în Țarcuri circa 6 luni, de toamna (septembrie-octombrie) până în primăvara anului următor (aprilie), când erau puși în libertate. Hrana din Țarcuri cuprindea: fân, lucernă, frunzare, tărațe de grâu, uruială și boabe de porumb, morcovi, făină și boabe de ovăz, trifoi), dar s-au constatat mortalități până la 25% din efectiv. Acest lucru s-a datorat schimbărilor regimului de viață la o vârstă fragedă a iedului (trecerea de la regimul de libertate la cel de captivitate și apoi iar de libertate), aspect strâns legat de regimul alimentar diferit în Țarc comparativ cu cel natural. Pe baza experiențelor făcute în anii 1967-1968 în județele Argeș și Olt, s-a hotărât reducerea timpului de ținere în Țarcuri, la 15 zile (în medie), astfel că mortalitățile au scăzut la 5%, iezii dezvoltându-se mult mai bine în libertate, intrând în iarnă mai viguroși și mai adaptați condițiilor de mediu (Străvoiu, 1970).

S-au creat astfel nuclee de bază de câte 25-30 căpriori pe cele mai multe terenuri destinate populării (Străvoiu, 2002). Mulți ani după eliberarea în teren, evoluția populațională a acestui mamifer a fost urmărită de personalul silvic și de la asociațiile de vânătoare.

Până în jurul anului 1960, transportul lăzilor cu căpriori de la locul de capturare la cel de populare se făcea cu trenul. Ulterior s-a realizat cu ajutorul camioanelor.

Menționăm și faptul că nu s-au făcut populări cu mai puțin de două perechi.

Până în 1959 numai în Câmpia Română s-au făcut populări cu 73 exemplare (Cotta, 1978). În intervalul 1960-1966, s-au populat în toată țara 2407 căpriori, din care: 87 în anul 1960, 186 în anul 1961, 209 în anul 1962, câte 360 în anii 1963 și 1964, 545 în anul 1965 și 660 în anul 1966 (Duda, Străvoiu, 1967).

Mai jos, sunt prezentate, cronologic, exemple ale acestei acțiuni - circa 70 locuri noi unde s-au făcut populări (fig. 1).

Perioada 1949-1960

În 1949 s-au mai adus 10 exemplare în pădurea Albele (jud. Vlașca), iar între 1952 și 1954 încă 7 exemplare în cea vecină, Singureni. Înmulțindu-se s-au răspândit în pădurile din jur (Rușii lui Asan, Ghimpați, Teșila, Iepurești, Ogarca, Măcărâu și Ruica-Buciumeni) astfel că în 1959 erau aici 131 căpriori (Cotta și colab., 1961, Cotta, 1962).

În februarie 1949 s-a propus popularea cu căprioare a pădurii Drăgănești (jud. Prahova), acțiune realizată în 1950-1951.

În pădurea Reșca (lângă Caracal) până în 1959, s-au împușcat numai 5 masculi, urmărindu-se sporul efectivului. În 1956 s-au mai introdus 20 de căpriori (8 masculi și 12 femele) (Barbu, Decei, 1964). S-au răspândit apoi în zonele vecine, trecând și la est de Olt (zona Drăgănești-Olt), astfel încât numărul lor în 1958, ajunsese la 120.

Un Țarc s-a creat și în pădurea Șuțești din nordul Bărganului (jud. Brăila), unde, în anul 1953 s-au adus 3 căpriori, iar în 1954 încă 4. Aceștia au fost eliberați în teren în 1955.

La sud-vest de Craiova în pădurea Cobia în 1954 s-au adus 5 exemplare din Ocolul Silvic Runcu (jud. Gorj). În anii 1955, 1957 și 1960 s-au mai adus 16 exemplare, cele mai multe (4 țapi și 6 capre) din Banat, iar altele din Ocoalele Silvice Curtea de Argeș, Novaci și Cluj, care s-au ținut într-un Țarc de 1 ha în perioada ianuarie-iunie, după care au fost lăsate libere. În 1961, numărul lor se ridica la 40.

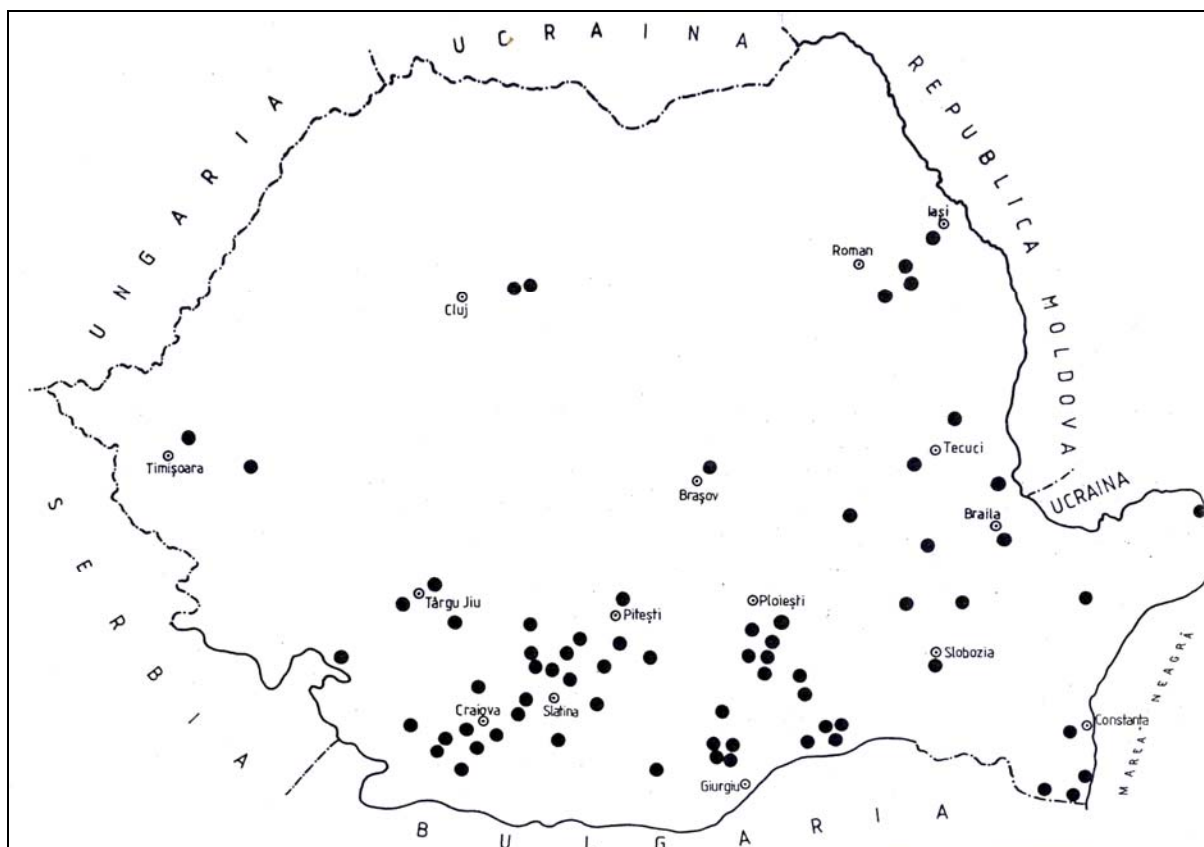

Fig. 1 – Locuri în care s-au executat populări cu căpriori pe teritoriul României în perioada 1943-1973.

Tot în 1954 s-au adus primele exemplare (14) în Câmpia Siretului Inferior în pădurea de lângă satul Rădulești (jud. Vrancea).

Witting în 1954 propusese crearea unui parc de vânătoare pentru căprioare în apropiere de Richiș la sud de Dumbrăveni (jud. Sibiu).

În 1957, s-a creat un parc pentru cervide în pădurea Băneasa din nordul Bucureștilor, unde s-au adus căpriori de lângă Adjud (jud. Vrancea), Tășnad (jud. Satu Mare), Pătrăuți (jud. Suceava) și Snagov (jud. Ilfov). De asemenea, în 1957 s-a realizat popularea cu 11 exemplare a pădurii Mavrodin (lângă Alexandria), aici efectivul ajungând, în 1962, la 50 de exemplare.

În 1958 s-a populat cu 8 exemplare pădurea Basarabi de la 20 km vest de Constanța și cu 7 exemplare (1 mascul și 6 femele) pădurea Miloș aflată la 20 km nord de Galați.

Câteva păduri din zona periurbană a capitalei fuseseră deja populate cu căpriori între 1954 și 1958: Gorgota (jud. Prahova), Gostilele, Zoicaru, Mitreni, Negoști (jud. Călărași), Măgura, Cioflecu, Tangâru Mare și Nebuna (jud. Giurgiu) și Mereni-Dușani (jud. Teleorman) (Călinescu, 1963).

Marea pădure Leșile-Mozacu din Câmpia Piteștilor a fost populată cu căprior (15 exemplare) în anii 1958-1959.

Și în zona dealurilor subcarpatice s-au făcut populări, ca de exemplu lângă Beceni (jud. Buzău), unde primii 8 căpriori s-au adus în anul 1959.

Tot din anii '50 datează și introducerea primelor exemplare în sud-estul Piemontului Cotmenei (pădurea Vlășcuța-Stolnici, jud. Argeș).

În prima parte a anului 1960 s-a executat popularea cu 19 căpriori a pădurilor Mavrodin-Teleorman și Slobozia-Ialomița (Străvoiu, Georgescu, 1960), iar în vara aceluși an, într-un țarc de 0,6 ha s-au adus 20 de căpriori în pădurea Verbița (jud. Dolj). Tot atunci s-a populat cu acest mamifer și pădurea Perișor tot din județul Dolj.

Perioada 1961-1973

Pe latura estică a Piemontului Oltețului (zona Drăgășani) în intervalul 1960-1963 s-a realizat o populare masivă (cu 137 exemplare), astfel:

- 11 (5 masculi și 6 femele) aduse în 1960 și eliberate în anul următor lângă Stănești-Lunca;
- 18 (8 masculi și 10 femele) aduse în 1961 și eliberate în anul următor lângă Dobrușa;
- 77 (37 masculi și 40 femele) aduse în 1962 și eliberate în anul următor în zonele Gușoeni și Mitrofani;
- 31 (15 masculi și 16 femele) aduse în 1963 și eliberate în anul următor în zonele Scundu, Amărăști și Olteanca.

Înainte anului 1959, căprior nu exista în această zonă, reintroducerea lui fiind o acțiune necesară, Gheorghiță (1964) menționând faptul că și localnicii arătau «interes acestei specii dispărute de mult timp de pe acele meleaguri» (pag. 16). Populările s-au făcut numai cu iezi capturați în județul Argeș și transportați apoi cu camioane. Pentru aceasta, s-au construit 3 țarcuri: unul în 1960 având 0,3 ha împrejmuit cu plasă de sârmă în pădurea Stănești-Lunca, altul în 1961, de 0,4 ha împrejmuit cu nuiel, în pădurea Dobrușa, iar în 1963 altul de 0,1 ha în pădurea Scundu.

Astfel, în primăvara anului 1963, în zona Drăgășani efectivul de căprior ajunsese la 258, din care 123 liberi și 135 în țarcuri (Gheorghiță, 1964).

Pentru popularea extremității sudice a Piemontului Oltețului, s-a construit un țarc în lunca Oltețului lângă Balș, care a fost populat cu iezi. Lupii pătrunzând aici au omorât 17 dintre aceștia. Cei rămași au fost eliberați în pădurile din zonă. Mai târziu s-a construit un țarc în pădurea Bistrița-Izvoru de la nord de Balș. Aici s-au populat 120 de căpriori în anii 1962-1967, astfel: 28 în 1962, 32 în 1964, 43 în 1966 și 17 în 1967. Fiecare lot a fost eliberat în teren în prima zi a lunii martie.

Pentru popularea părții de vest a Piemontului Cotmenei s-au făcut populări în două locuri. Astfel, în pădurea Seaca (jud. Olt) s-a construit în 1961 un țarc de 0,3 ha împrejmuit cu nuiel, unde, în 1962, s-au adus cu camionul din județul Suceava 60 de iezi (25 masculi și 35 femele), care s-au eliberat în teren în anii 1963-1964, iar în pădurea Comănița (jud. Olt), tot în 1961 s-a construit un țarc de 0,35 ha unde, în 1962 s-au adus 135 iezi (64 masculi și 71 femele) și un țap matur toți proveniți din județul Argeș. În ziua de 15 noiembrie 1962 în acest țarc au pătruns doi lupi care au ucis 50 de iezi (16 femele și 34 masculi) și țapul matur. Cu cei 85 de iezi rămași (30 masculi și 55 femele) s-au populat în 1963 pădurile din zona Comănița-Căzănești de pe teritoriile comunelor Verguleasa și Teslui.

În 1961 în Dolj s-au adus 10 exemplare lângă Coșoveni și 20 în pădurea Fântânele.

Cu acest mamifer s-au populat și în două păduri din sudul Dobrogei - Negru Vodă în 1961 și Hagieni în 1962 (Iana, 1970).

La începutul anilor '60 a existat un țarc pentru popularea căpriorului în Delta Dunării, pe grindul Letea. Exemplarele au fost eliberate pe grindurile Letea și Caraorman în 1960-1963. Specia și-a extins arealul prin infiltrări și prin salvarea pe locuri mai ridicate în perioada viiturilor de primăvară (Filat și colab., 1997).

În Oltenia, în intervalul 1961-1963 s-au eliberat în teren circa 500 de căpriori în mai multe păduri din fostele raioane Băilești, Craiova, Calafat, Caracal și Tg. Jiu (Barbu, Decei, 1964). În 1963 în Gorj, s-au adus 60 de exemplare în țarcul Cornești-Tg. Jiu și 95 în țarcurile Bărbătești și Bălănești, care, după lăsarea în libertate au populat împrejurimile.

Un număr de 32 exemplare s-au adus în anul 1962 în județul Brăila din regiunea Ploiești, iar în anul următor, tot acolo, 24 de căpriori din regiunea Bacău.

Pe teritoriul României, în 1963 s-au realizat populări cu 400 de iezi, astfel:

- cei capturați în regiunile Cluj, Mureș și Suceava au fost populați în zonele București și Turnu Măgurele;

- cei capturați în regiunile Crișana, Brașov, Hunedoara, Argeș și Banat s-au populat în zonele Pitești, Drăgășani, Slatina, Balș și Târgu Jiu.

Cu un număr de 340 căpriori s-au realizat populări în 1964 numai în Oltenia și Muntenia, pe teritoriile raioanelor: Pitești, Drăgășani, Slatina, Râmnicu Vâlcea, Roșiori de Vede, Turnu Măgurele, Strehaia, Balș, Târgu Jiu, Băilești, Drobeta-Turnu Severin și Craiova. Ei au fost capturați

în regiunile Bacău, Crișana și Argeș (Străvoiu, 1964).

În anii 1963-1964 s-a populat cu căprior zona Galați-Tulucești, iar în 1965 zona Dinuleasa din Balta Brăilei (Popescu, Manolache, 1973).

Și în pădurea Vocna (com. Goiești, jud. Dolj), în 1964 s-au introdus 24 căpriori.

În 1965, tot Oltenia a mai fost populată, în diferite locuri din fostele raioane Balș, Băilești, Craiova, Strehaia, Tg. Jiu și Drobeta-Turnu Severin, cu 156 iezi. Tot atunci, în pădurea Piscani-Scornicești (jud. Olt) s-au adus 51 de iezi aduși din regiunile Iași și Galați.

Între anii 1960 și 1965, în toată Câmpia Română s-au realizat populări cu 1918 iezi de căprior (Cotta, 1987) (tab.1).

Tabelul nr. 1

Populări cu căprior în Câmpia Română realizate între anii 1960 și 1965 (exemplare)

Regiunea / An	1960	1961	1962	1963	1964	1965	Total
Argeș	-	56	45	114	175	192	582
București	27	155	59	112	42	159	554
Galați	-	-	32	24	-	-	56
Oltenia	64	96	77	104	148	194	683
Ploiești	-	43	-	-	-	-	43
Total	91	350	213	354	365	545	1918

În luna februarie 1966 s-au creat două țarcuri pentru introducerea speciei în sud-vestul țării: unul lângă Drobeta Turnu Severin, unde s-au adus iezi din regiunea Banat (de la Orșova, Lipova și Arad), iar altul lângă Balș, aici iezi fiind aduși din pădurile din apropierea Bucureștilor (Podu Piatrului) și din regiunea Mureș.

Pe teritoriul României, în 1966, populările au inclus 660 de exemplare.

În 1967 s-au populat cu căprior pădurile Beciu-Ilfov (cu 28 exemplare) și Cerât-Dolj.

S-au adus 126 iezi în județul Ilfov în intervalul 1968-1970, care s-au răspândit apoi pe 295000 ha (Vîrban, 1971). Spre exemplu, lângă Ghermănești, aceștia au provenit din zonele Brașov, Sighișoara și Sibiu.

În perioada 1968-1975, în județul Argeș pentru efectuarea de populări, s-au crescut iezi în 3 țarcuri (Broșteni, Micești și Vedea, acesta din urmă având 0,25 ha), aflate la 10-30 km de Pitești. Împrejmuirile acestora - înalte de 3 m -, erau făcute din crengi de stejar. Numărul total al iezielor a fost de 972, din care 436 proveneau din județul Argeș și 536 aduși din alte județe (Georgescu, Georgescu, 2008).

La nivelul anului 1969 s-au introdus 250 de căpriori în 12 locuri din județele Argeș, Dolj, Gorj, Hunedoara, Ilfov, Mehedinți, Olt, Vâlcea, Teleorman.

În 1971 s-au adus 49 iezi de căprior în pădurea Bucovăț de lângă Craiova, exemplarele provenind din județele Botoșani și Buzău. La 12 mai 1972 s-au adus 6 perechi de căpriori din parcul Valea Lungă (jud. Hunedoara) în zona Ghimpețeni (jud. Olt). Tot în 1972 s-au trimis 12 iezi din județul Galați în județul Caraș-Severin.

Tot la începutul anilor '70 s-au mai dus iezi din pădurea Reșca (jud. Olt) în pădurea Scroviștea (jud. Ilfov).

La mijlocul anilor '70, populările cu căprior au încetat. S-a propus reluarea lor, dar fără rezultat (Barbu, 1983).

POPULĂRI PENTRU REVIGORAREA POPULAȚIILOR EXISTENTE

Acolo unde căpriorul nu a dispărut, dar efectivele erau reduse ori foarte reduse, s-au făcut populări pentru revigorarea populațiilor existente. Amintim aici câteva astfel de locuri:

a). pădurea Jerdia-Stroiu (com. Drăgușeni, jud. Galați) unde în 1955 s-au adus 5 iezi (1 mascul și 4 femele) din zona Agnita (jud. Sibiu). Aceștia au fost ținuti două luni într-un țarc iar apoi eliberați în teren;

- b). pădurea Cornești (jud. Iași) unde în 1958 s-au adus 7 exemplare;
- c). pădurea Vaida-Cămăraș (jud. Cluj) unde între 1954 și 1959 s-au adus 54 căpriori;
- d). pădurea Mociu (jud. Cluj) unde între 1954 și 1959 s-au adus 36 exemplare;
- e). pădurile Pișchia (jud. Timiș), Ciornuleasa (jud. Călărași), Dumești (jud. Vaslui), Mironeasa (jud. Iași) și Valea Ursului (jud. Neamț) unde în anii '50 s-au făcut populări;
- f). pădurile Babadag (jud. Tulcea) și Comarova (jud. Constanța) unde s-au adus câteva exemplare în 1962;
- g). pădurile Colțea și Viișoara-Bertești (jud. Brăila) unde s-au adus căpriori în 1969;
- h). pădurea Surlari (jud. Ilfov) unde în 1978 în țarcul de 10 ha creat pentru cerbi, s-au adus și căpriori. În 1979 erau aici 6 exemplare, care, ulterior au fost lăsate libere;
- i). pădurea Săraz-Drinova (jud. Timiș) unde în 1977 s-a creat un țarc de 6 ha pentru cervide, țarc în care în 1979 erau 5 căpriori, care, ulterior s-au eliberat;
- j). pădurea Lempeș de lângă Brașov unde în 1978 într-un țarc de 1 ha s-au adus căpriori. În anul următor numărul acestora ajunsese la 6.

CONCLUZII

Populările cu căprior realizate pe o perioadă de trei decenii au vizat, în primul rând partea de sud a țării. S-au avut în vedere cu deosebire teritoriile lipsite de acest mamifer, însă nu a fost uitată nici problema revigorării unor populații existente.

POPULATING ROE DEER (*CAPREOLUS CAPREOLUS* L.) SPECIMENS IN ROMANIA (1943-1973)

During the Second World War, and moreover in the first post-war years, the Romanian cervid populations were decimated because of intense poaching the year over despite existing legislation, the multitude of arms left on the battle-fields, irrational forest exploitation and grazing therein, lack of hunting grounds protection, and last but not least, excessive reproduction of carnivorous animals, wolves in particular.

The area preferentially populated with the Roe deer was southern Romania. The action was carried out over a thirty-year period. The effectives were brought mainly in the territories where this mammal was absent. At the same time, revigorating existing populations was also an important task.

BIBLIOGRAFIE

1. Barbu, I. (1983), *Rânduri despre căprior*, Vânătorul și Pescarul Sportiv, 10, București.
2. Barbu, I., Decei, P. (1964), *Oltenia din punctul nostru de vedere*, Vânătorul și Pescarul Sportiv, 6, București.
3. Călinescu, R. (1963), «*Vlășia*» și reconstituirea vechii extensiuni a pădurilor în bazinul inferior al Argeșului după unele mamifere, relice faunistice de pădure, Probleme de Geografie, X, București.
4. Cotta, V. (1962), *Câteva colonizări de cervide în țara noastră*, Revista Pădurilor, 9, București.
5. Cotta, V. (1978), *Căpriorul*, Vânătorul și Pescarul Sportiv, 8, București.
6. Cotta, V. (1981), *Căpriorul de câmp*, Vânătorul și Pescarul Sportiv, 1, București.
7. Cotta, V. (1987), *Câmpia Română – spațiu ideal pentru populările cu căprior*, Vânătorul și Pescarul Sportiv, 2, București.
8. Cotta, V., Almășan, V. (1960), *Lărgirea ariei de răspândire a căpriorului în R.P.R.*, Vânătorul și Pescarul Sportiv, 6, București.
9. Cotta, V., Almășan, H., Babuția, T., Scutaru, V. (1961), *Răspândirea și densitatea de efectiv a căpriorului în R.P.R. Căile pentru obținerea unui efectiv rațional*, ICF - Studii și Cercetări, XXII-A, Edit. Agrosilvică, București.
10. Duda, A., Străvoiu, N. (1967), *Unele aspecte ale colonizării vânatului*, Vânătorul și Pescarul Sportiv, 2, București.

11. Filat, M. Condac, M., Greavu, M. (1997), *Considerații privind starea și evaluarea unor specii sedentare de vânat din Rezervația Biosferei Delta Dunării*, Acta Cinegetica Romaniae, I, București.
12. Georgescu, M., Georgescu, G. C. (2008), *Populări cu vânat în Argeș*, Vânătorul și Pescarul Român, 8, București.
13. Gheorghiu, D. (1964), *Unele aspecte ale colonizării căpriorului*, Vânătorul și Pescarul Sportiv, 3, București.
14. Iana, Sofia (1970), *Podișul Oltina-Negru Vodă. Studiu de geografie fizică cu privire specială asupra biogeografiei*, Rezumatul tezei de doctorat, Facultatea de Geologie-Geografie, Universitatea București.
15. Nesterov, V. (1964), *Măsuri sanitare la popularea terenurilor cu vânat*, Vânătorul și Pescarul Sportiv, 5, București.
16. Popescu, C., C., Manolache, L. (1973), *Schimbarea structurii faunei cinegetice din terenurile îndiguite situate în lunca Dunării*, Studii și Cercetări - Vânătoare, XXIX, ICPDS București.
17. Străvoiu, N. (1963), *Colonizarea vânatului în 1963*, Vânătorul și Pescarul Sportiv, 12, București.
18. Străvoiu, N. (1964), *Colonizarea vânatului în 1964*, Vânătorul și Pescarul Sportiv, 12, București.
19. Străvoiu, N. (1970), *Populări și repopulări cu vânat*, Vânătorul și Pescarul Sportiv, 1, București.
20. Străvoiu, N. (2002), *Amintiri legate de popularea terenurilor cu vânat*, Almanah Vânătorul și Pescarul Român, București.
21. Străvoiu, N., Georgescu, M. (1960), *Să mărim efectivele de vânat din fondurile noastre de vânătoare*, Vânătorul și Pescarul Sportiv, 6, București.
22. Vîrban, D. (1971), *Căpriorul în județul Ilfov*, Vânătorul și Pescarul Sportiv, 6, București.
23. Witting, O. (1954), *Regiunile indicate pentru parcurile de vânătoare populate cu cervidee*, Edit. Agrosilvică de Stat, București.

MACROMYCETES IN THE “GHEORGHE SĂLĂGEANU” COLLECTION (ORDER POLYPORALES)

Daniela BOTOȘ*

Key words: macromycetes, mycetoepixilophyta, mycetoendoxilophyta, mycetogeophyta saprophytica.

Introduction

In the year 2005, the Herbarium of the Natural Science Museum from Târgu-Mureș enriched with a new collection, bought from Professor Gheorghe Sălăgeanu. It contains 650 species of macromycetes. These represent more than half from the species ever found in Romania. The macromycetes are represented by fruit-bodies in different forms and colours, preserved by drying. The species were published in „*Determinator pentru recunoașterea ciupercilor comestibile, necomestibile și otrăvitoare din România*”, which issued in 1985, at the Ceres Publishing House, which won a Romanian Academy prize as the best contribution in this research field.

The biologist Prof. Dr. Gheorghe Sălăgeanu worked with the „Ovidius” University Constanța.

Material and Methods

This work presents a part of the collection (67 species of macromycetes).

The 172 pieces were collected and determined by Sălăgeanu.

The biological forms were taken from „*Determinator pentru recunoașterea ciupercilor comestibile, necomestibile și otrăvitoare din România*” (3).

The classification of the macromycetes and the updating of the nomenclature of some species was made according to „*Catalogue of life-2008 Annual Checklist*” (5), *Index Fungorum* (6) and *Myco Bank* (7).

Results and Discussion

The 172 macromycetes presented in this work belong to 14 families, 46 genres and 67 species.

These all were found in Romania, in the districts: Alba, Arad, Bihor, Bistrița-Năsăud, Caraș-Severin, Cluj, Constanța, Maramureș, Satu-Mare and Vrancea, collected between 1954-1976. Most of the species belong to the family Polyporaceae (29) and Fomitopsidaceae (6) (fig. 1).

The analysis of the biological forms emphasizes the domination of the mycetoepixilophyta (28,42%), followed by mycetoendoxilophyta-mycetoepixilophyta (23,34%) (fig. 3).

From the edible point of view, the majority of the species cannot be eaten (60 species-90%) and 7 of them (10%) are edible at a minimum value (fig. 2).

One of the species presented here, *Laricifomes officinalis* is rare in Europe.

Localities

Alba district: Vidolm, Colțul Roșu, Arieșului Valley.

Arad district: Groșii Noi – Lipova.

Bihor district: Stâna de Vale, Iadului Valley.

Bistrița – Năsăud district: Rodnei Mountains: Vinului Valley, Corongiș Peak.

Caraș – Severin district: Semenicului Mountains, Trei Ape.

Cluj district: Băișoara: Gilăului Mountains, Buscat Top.

Cluj – Napoca: Someșului riverside, Someșului Mic riverside; Gheorgheni district, Galicer Hill, Fântâna lui Bilașcu; Baciului Forest, Hoia Forest, Mănăstur Fotest, Mount Vlădeasa,

* Muzeul de Științele Naturii Tg. Mureș.

Răcadului Valley; Someșul Cald, Gilău; Someșul Mic; Plecica Valley: Coasta Mare, Făget.
Constanța district: Constanța; Cernavodă Bridge.
Maramureș district: Lăpușului Mountains, Văratec Peak.
Vrancea district: Vrancei Mountains, Soveja.

Conclusions

The collection has an important value, first of all, because it emphasizes a part of the patrimony of our museum, secondly, it completes the knowledge concerning the ecology and corology of some macromycetes from Romania and finally, because of the age of some species and the collector's notoriousness.

Checklist of macromycetes species (in alphabetical order)

Fam. Albatrelaceae

Albatrellus confluens (Alb. & Schwein) Kotl. & Pouzar

Maramureș district: on the wet soil, through coniferous forests of Lăpușului Mountains, under Văratec Peak; Gs; 16 IX 1964; HMș 564 under *Scutiger confluens* (A. et S. ex Fr.) Bond. et Sing.; 4 ex.

Albatrellus cristatus (Schaeff.) Kotl. & Pouzar

Caraș Severin district: on the wet soil, into deciduous and coniferous forests of Semenicului Mountains, at Trei Ape; Gs; 3 IX 1960; HMș 565 under *Scutiger cristatus* (Pers. ex Fr.) Bond. et Sing.; 2 ex.

Albatrellus ovinus (Schaeff.) Kotl. & Pouzar

Cluj district: in big clusters, on the wet soil, into coniferous forests (pine forests), at Băișoara, in Gilăului Mountains; Gs; 30 VIII 1959; HMș 563 under *Scutiger ovinus* (Schff. ex Fr.) Murr.; 2 ex.

Scutiger oregonensis Murrill

Bistrița Năsăud district: on the wet soil, in the deciduous and coniferous forests, at Vinului Valley from Rodnei Mountains; Gs; 28 IX 1962; HMș 562 under *Scutiger pes-caprae* (Pers. ex Fr.) Bond. et Sing.; 2 ex.

Fam. Atheliaceae

Plicaturopsis crispa (Pers.) D. A. Reid.

Bistrița Năsăud district: on decaying beech tree, among moss, in the beech and pine forests, at Vinului Valley from Rodnei Mountains; EPx; 1 XI 1964; HMș 552 under *P. crispa* (Pers. ex Fr.) Reid.; 5 ex.

Fam. Boreostereaceae

Veluticeps abietina (Pers.) Hjorstam & Telleria

Bistrița Năsăud district: on the fallen trunks of *Picea excelsa*, in Rodnei Mountains, at Vinului Valley; EPx; 14 IX 1965; HMș 497 under *Hymenochaete abietina* (Pers.) Lév.; 2 ex.

Fam. Corticiaceae

Cytidia salicina (Fr.) Burt.

Cluj district: on the branches and trunks of *Salix*, in the riverside of the Someș river, at Cluj-Napoca; EPx; 2 IX 1960; HMș 551; 1 ex.

Dendrothele acerina (Pers.) P. A. Lemke

Cluj district: on the trunk bark of *Acer campestre*, in Baciului Forest, near Cluj-Napoca; EPx; 18 X 1956; HMș 491 under *Aleurodiscus acerinus* (Pers. ex Fr.) v. Hoehm. et Lit., 4 ex.

Fam. Cyphellaceae

Sarcodontia crocea (Schwein.) Kotl.

Cluj district: parasite on fruit-trees, especially on apple trunks, in gardens and orchards, at

Cluj-Napoca; Ex; 30 VIII 1956; HMş 536 under *S. crocea* (Fr.) Kotlaba; 2 ex.

Fam. Fomitopsidaceae

***Daedalea quercina* (L.) Pers.**

Cluj district: on the Quercus tree, in Hoia Forest from Cluj-Napoca; Ex-EPx; 14 VIII 1954; HMş 621 under *D. quercina* L.ex Fr.; 1 ex.

***Fomitopsis pinicola* (Sw.) P. Karst.**

Cluj district: on the deciduous and coniferous tree, at Băișoara from Gilăului Mountains; Ex-EPx; 19 IX 1958; HMş 583 under *F. pinicola* (Sow. ex Fr.) Karst.; 1 ex.

***Fomitopsis rosea* (Alb. ex Schwein.) P. Karst.**

Bistrița Năsăud district: on the coniferous tree, in Rodnei Mountains from Vinului Valley; Ex-EPx; 28 IX 1962; HMş 580 under *F. rosea* (A. et S. ex Fr.) Karst.; 1 ex.

***Laricifomes officinalis* (Vill.) Kotl. & Pouzar**

Alba district: on larch tree trunks (*Larix decidua*), in as. Laricetum deciduae, under Colțul Roșu, on the Arieșului Valley, at Vidolm; Ex; 30 IX 1966; HMş 581 under *Fomitopsis officinalis* (Vill.) Bond. et Sing.; 1 ex.

***Piptoporus betulinus* (Bull.)P. Karst.**

Cluj district: on alive trunks, stumps and branches of birch tree, at Plecica Valley and at Făget, from Cluj-Napoca; Ex; 19 VIII 1960; HMş 575 under *P. betulinus* (Bull. ex Fr.) Karst.; 1 ex.

***Postia caesia* (Schrad.) P. Karst.**

Bistrița-Năsăud district: on decaying trees, in the coniferous forests of Rodnei Mountains from Vinului Valley; EPx; 28 IX 1962; HMş 568 under *Tyromyces caesius* (Schrad. ex Fr.) Murr.; 3 ex.

Fam. Ganodermataceae

***Ganoderma applanatum* (Pers.) Pat.**

Bistrița Năsăud district: in multilayered clusters, on the deciduous trees, rarely on the coniferous tree, at Rodnei Mountains from Vinului Valley; Ex-EPx; 28 IX 1962; HMş 598 under *G. applanatum* (Pers. ex Walbr.) Pat.; 2 ex.

***Ganoderma lucidum* (Curtis) P. Karst.**

Cluj district: on the roots and at the base of oak tree trunks, in the Quercus forests, at Hoia Forest from Cluj-Napoca; Ex-EPx; 16 IX 1955; HMş 599 under *G. lucidum* (Leyss. ex Fr.) Karst.; 2 ex.

Fam. Gloeophyllaceae

***Gloeophyllum abietinum* (Bull.) P. Karst.**

Caraș Severin district: on the coniferous trees, at Trei Ape from Semenicului Mountains; EPx; 3 IX 1960; HMş 626 under *G. abietinum* (Bull. ex Fr.) Karst.; 2 ex.

***Gloeophyllum odoratum* (Wulfen) Imazeki**

Bistrița-Năsăud district: in multilayered clusters, on the coniferous tree, especially in the fir and spruce fir forests, in Rodnei Mountains, under Corongiș Peak, at Vinului Valley; Ex-EPx; 19 IX 1963; HMş 577 under *Anisomyces odoratus* (Wulfen. ex Fr.) Pil.; 2 ex.

***Gloeophyllum sepiarium* (Wulfen) P. Karst.**

Cluj district: on Picea excelsa stumps and knots, in Gilăului Mountains, at Băișoara, under Buscat Peak; EPx; 14 V 1957; HMş 625 under *G. sepiarium* (Wulf. Ex Fr.) Karst.; 3 ex.

Fam. Hapalopilaceae

***Bjerkandera adusta* (Willd.) P. Karst.**

Cluj district: on decaying trees, in beech and hornbeam forests, at Făgetul Clujului; EPx; 20 IX 1956, HMş 569 under *B. adusta* (Willd.ex Fr.) Karst.; 5 ex.

***Climacocystis borealis* (Fr.) Kotl. & Pouzar**

Cluj district: on coniferous trees, stumps and living trunks, in Gilăului Mountains, at Băișoara; Ex-EPx; 5 X 1962; HMş 570 under *Spongipellis borealis* (Fr.) Pat.; 2 ex.

***Ischnoderma resinosum* (Schrad.) P. Karst.**

Bistrița Năsăud district: in multilayered clusters, on the roots, living trunks, knots and stumps, in Rodnei Mountains, at Vinului Valley; Ex-EPx; 18 IX 1963; HMş 576 under *I. resinosum* (Fr.) Karst.; 2 ex.

***Hapalopilus nidulans* (Fr.) P. Karst.**

Satu Mare district: on decaying deciduous tree, in the oak forest, at Săuca village; EPx; 8 VIII 1960; HMş 574 under *H. nidulans* (Fr.) Karst.; 2 ex.

***Spongipellis spumeus* (Sowerby) Pat.**

Cluj district: parasite on the *Pyrus* trunk, in an orchard of Gheorgheni district, at Cluj-Napoca; Ex; 30 VIII 1960; HMş 571 under *S. spumeus* (Sow. ex Fr.) Pat.; 1 ex.

Fam. Meripilaceae

***Abortiporus biennis* (Bull.) Singer**

Cluj district: on the roots and trunks of *Populus tremula*, in Plecica Valley from Cluj-Napoca; Ex-EPx, 26 IX 1957; HMş 617 under *A. biennis* (Bull. ex Fr.) Bond. et Sing.; 2 ex.

***Grifola frondosa* (Dicks.) Gray**

Cluj district: parasite on the roots and base of the blocks of *Quercus*, in the deciduous forests, on the Galicer hill from Cluj-Napoca; Ex-EPx; 2 X 1959; HMş 561 under *Polypilus frondosus* (Dicks. ex Fr.) Karst.; 1 ex.

***Meripilus giganteus* (Pers.) P. Karst.**

Bistrița-Năsăud district: on roots, trunks and knots, especially on beech trees, in Rodnei Mountains, at Vinului Valley; Ex-EPx; without date; HMş 559 under *Polypilus giganteus* (Pers. ex Fr.) Donk.; 1 ex.

***Rigidoporus ulmarius* (Sowerby) Imazeki**

Cluj district: on the *Ulmus* trunk, in the Babeș park from Cluj-Napoca; Ex; 13 IX 1965; HMş 584 under *Fomitopsis ulmaria* (Sow. ex Fr.) Bond. et Sing.; 1 ex.

Fam. Meruliaceae

***Chondrostereum purpureum* (Pers.) Pouzar**

Cluj district: on deciduous tree, especially birch tree, on stumps and knots, in Plecica Valley, at Făget, from Cluj-Napoca; EPx; 12 X 1960; HMş 520 under *Stereum purpureum* Pers.; 8 ex.

***Gloeoporus dichrous* (Fr.) Bres.**

Satu Mare district: on decaying deciduous trees, in the oak forest, from the periphery of Săuca village; EPx; 26 VII 1957; HMş 572; 4 ex.

***Merulius tremellosus* Schrad.**

Cluj district: on decaying deciduous trees, at Cluj-Napoca, in Făget; Ex-EPx; 12 X 1956; HMş 554 under *M. tremellosus* Schrad. ex Fr.; 3 ex.

***Phlebia radiata* Fr.**

Bistrița-Năsăud district: on deciduous and coniferous trees, in the beech and spruce fir forests, at Vinului Valley, in Rodnei Mountains; EPx; 17 IX 1963; HMş 553 under *P. aurantiaca* (Sow.) Karst.; 4 ex.

***Phlebia rufa* (Pers.) M. P. Christ.**

Cluj district: on deciduous trees, in the beech and hornbeam forests, at Fântâna lui Bilașcu; EPx; 15 X 1958; HMş 555 under *Merulius rufus* Pers.; 2 ex.

Fam. Phanerochaetaceae

***Lopharia spadicea* (Pers.) Boidin**

Bistrița Năsăud district: on deciduous and coniferous trees, in Rodnei Mountains, at Vinului Valley; EPx; 1 XI 1964; HMş 522 under *Stereum spadiceum* (Pers.) Bres.; 5 ex.

***Phlebiopsis gigantea* (Fr.) Jülich**

Bistrița Năsăud district: on coniferous trees, in Rodnei Mountains, at Vinului Valley; EPx; 30 X 1964; HMş 493 under *Peniophora gigantea* (Fr.) Mass.; 1 ex.

Fam. Podoscyphaceae

***Cotylidia pannosa* (Sowerby) D. A. Reid.**

Bistrița Năsăud district: on the wet soil, in the beech and coniferous forests, at Vinului Valley; Gs; 29 VIII 1964; HMş 498 under *Bresadolina pallida* (Pers.) Brinkm.; 2 ex.

Fam. Polyporaceae

***Cerrena unicolor* (Bull.) Murrill**

Cluj district: in multilayered clusters, on *Quercus*, *Carpinus* and *Fagus* forest, in Făgetul Clujului; Ex – EPx; 30 IX 1959; HMş 609 under *C. unicolor* (Bull. ex Fr.) Murr.; 5 ex.

***Daedaleopsis confragosa* (Bolton) J. Schröt.**

Cluj district: parasite and saprophyte, on deciduous tree trunks and stumps, especially on *Salix* and *Fagus*, at Făget-Cluj-Napoca; Ex-EPx; 10 IX 1957; HMş 622 under *D. confragosa* (Bolt. ex Fr.) Schroet.; 1 ex.

Arad district: on decaying deciduous trees, in Querceto-Carpinetum, at Groșii Noi-Lipova; 6 XI 1956; HMş 623 under *Daedalea confragosa* var. *tricolor* (Bull. ex Fr.) Bond.; 2 ex.

***Datronia mollis* (Sommerf.) Donk**

Bistrița Năsăud district: on putrid trees of *Fagus*, in the forest of Rodnei Mountains, under the Corongiș Peak; EPx; 14 IX 1965; HMş 615 under *Antrodia mollis* (Somm. ex Fr.) Karst.; 1 ex.

***Fomes fomentarius* (L.) J. J. Kickx**

Bistrița Năsăud district: on living or alive trunks of *Fagus sylvatica*, in beech forests, at Vinului Valley from Rodnei Mountains; Ex; 30 VIII 1964; HMş 579 under *F. fomentarius* (L. ex Fr.) Gill., 1 ex.

***Funalia trogii* (Berk.) Bondartsev & Singer**

Cluj district: on decaying coniferous trees, at Someșul Cald, nearby Gilău; Ex; 13 VIII 1959; HMş 616 under *F. trogii* (Berk.) Bond. et Sing.; 5 ex.

***Laetiporus sulphureus* (Bull.) Murrill**

Constanța district: parasite on trunks of *Tilia*, *Acer* and *Robinia*, in Dobrogea, at Constanța; Ex; 12 IX 1975; HMş 567 under *L. sulphureus* (Bull. ex Fr.) Bond. et Sing.; 1 ex.

***Lentinus strigosus* (Schwein.) Fr.**

Cluj district: in multilayered clusters, on the decaying deciduous trees, at Plecica Valley, nearby Cluj-Napoca; EPx; 12 IX 1958, HMş 639 under *Panus rudis* Fr.; 5 ex.

***Lentinus suavissimus* Fr.**

Cluj district: on putrid trees, in Someșului Mic waterside; EPx; 2 IX 1960; HMş 640 under *Panus suavissimus* (Fr.) Singer; 1 ex.

***Lentinus tigrinus* (Bull.) Fr.**

Cluj district: on deciduous trees, especially on *Salix* and *Populus*, at Plecica Valley, nearby Cluj-Napoca; EPx; 12 IX 1958; HMş 638 under *Panus tigrinus* (Bull. ex Fr.) Sing.; 2 ex.

***Lenzites betulina* (L.) Fr.**

Cluj district: on deciduous trees, especially *Betula*, at Făget, Cluj-Napoca; EPx; 24 VIII 1959; HMş 624 under *L. betulina* (L. ex Fr.) Fr.; 5 ex.

***Neolentinus lepideus* (Fr.) Redhead & Ginns**

Bistrița Năsăud district: on coniferous trees, in Rodnei Mountains, under the Corongiș Peak, at Vinului Valley; EPx; 31 X 1964; HMş 637 under *Lentinus lepideus* (Fr.) Fr.; 1 ex.

***Phaeolus schweinitzii* (Fr.) Pat.**

Cluj district: on the *Picea* roots, in coniferous forests, on Mount Vlădeasa; Ex; 20 VIII 1960; HMş 585, 3 ex.

***Podofomes corrugis* (Fr.) Pouzar**

Vrancea district: on coniferous roots, especially *Abies alba*, in Vrancea Mountains, at Soveja; Ex; 24 IX 1976, HMş 578 under *Pelloporus corrugis* (Fr.) Bond. et Sing.; 1 ex.

***Polyporus arcularius* (Batsch) Fr.**

Satu Mare district: on deciduous trees, especially on fallen branches and little branches, in *Quercus* forests, at Săuca village; EPx; 26 VII 1957; HMş 602 under *P. arcularius* Batsch ex Fr.; 5 ex.

Cluj district: on the decaying deciduous trees, in Hoia Forest, at Cluj-Napoca; EPx; 23 VI 1957; HMş 601; under *P. alveolarius* (DC.) Bond. et Sing.; 2 ex.

***Polyporus badius* (Pers.) Schwein.**

Cluj: parasite and saprophyte, on deciduous trees, especially *Fagus*, *Salix*, at Plecica Valley and under the Coasta Mare, at Cluj-Napoca; Ex; 3 IX 1959; HMş 606 under *P. picipes* Fr.; 2 ex.

***Polyporus brumalis* (Pers.) Fr.**

Bistrița Năsăud district: on deciduous trees, especially on the fallen branches, at Vinului Valley, in Rodnei Mountains; EPx; 1 X 1964; HMş 600 under *P. brumalis* Pers. ex Fr.; 3 ex.

***Polyporus leptcephalus* (Jacq.) Fr.**

Bistrița Năsăud district: on deciduous trees, at Vinului Valley, under the Corongiș Peak of Rodnei Mountains; Ex-EPx; 3 IX 1964; HMş 605 under *P. varius* var. *numularius* Bull. ex Fr.; 3 ex.

***Polyporus melanopus* (Pers.) Fr.**

Bistrița Năsăud district: parasite on the roots of beech trees, at Vinului Valley from Rodnei Mountains; Ex-EPx; 29 VIII 1964; HMş 607 under *P. melanopus* Schw. ex Fr.; 1 ex.

***Polyporus varius* (Pers.) Fr.**

Cluj district: on deciduous trees, in the beech and hornbeam forests, under the Coasta Mare, at Făget, from Cluj-Napoca; Ex-EPx; 20 X 1962; HMş 604 under *P. varius* Pers. ex Fr.; 1 ex.

***Polyporus squamosus* (Huds.) Fr.**

Bistrița Năsăud district: parasite and saprophyte, on the alive trunks and decaying trees, especially *Acer*, at Vinului Valley from Rodnei Mountains; Ex-EPx; 16 VI 1962; HMş 603 under *P. squamosus* Mich. ex Fr.; 1 ex.

***Polyporus umbellatus* (Pers.) Fr.**

Cluj district: on the stumps and at the base of beech trees, oak trees and hornbeam trees, in Mănăştur Forest and Galicer Hill, at Făgetul Clujului; Ex-EPx; 4 IX 1965; HMş 560 under *Polypilus umbellatus* (Pers. ex Fr.) Bond. et Sing.; 1 ex.

***Pycnoporus cinnabarinus* (Jacq.) Fr.**

Bistrița Năsăud: on deciduous trunks, especially beech trees and sweet cherry trees, at Vinului Valley, in Rodnei Mountains; Ex-EPx; 28 IX 1962, HMş 608 under *P. cinnabarinus* (Jacq. ex Fr.) Karst.; 2 ex.

***Skeletocutis amorphia* (Fr.) Kotl. & Pouzar**

Bihor district: on coniferous trees, at Stâna de Vale, at Iadului Valley; EPx; 11 IX 1960; HMş 573 under *Gloeoporus amorphus* (Fr.) Clem. et Shear; 5 ex.

***Trametes gibbosa* (Pers.) Fr.**

Constanța district: on coniferous trunks, especially *Salix*, at the waterside of Danube river, from Cernavodă Bridge; EPx; 15 XI 1969; HMş 614 under *Pseudotrametes gibbosa* (Pers.) Bond. et Sing.; 1 ex.

***Trametes hirsuta* (Wulfen) Pilát**

Bistrița Năsăud district: on deciduous trees, stumps and knots, in multilayered clusters, in the forests of Vinului Valley, from Rodnei Mountains; EPx; without date; HMş 611 under *Coriolus hirsutus* (Wulf. ex Fr.) Quél.; 5 ex.

***Trametes pubescens* (Schumach.) Pilát**

Cluj district: on *Populus tremula*, at Făget, on Plecica Valley, nearby Cluj-Napoca; Ex-EPx; 25 IX 1955; HMş 612 under *Coriolus pubescens* (Schum. ex Fr.) Quél.; 2 ex.

***Trametes suaveolens* (L.) Fr.**

Cluj district: on deciduous trunks, especially on *Salix*, *Populus*, in the riverside coppice of Someșul Mic waterside, at Cluj-Napoca; Ex-EPx; 24 XI 1963; HMş 613 under *T. suaveolens* (L. ex Fr.) Fr.; 1 ex.

***Trametes versicolor* (L.) Lloyd**

Cluj district: on stumps and knots, in multilayered clusters, at Făgetul Clujului; EPx; 29 VIII 1957; HMş 610 under *Coriolus versicolor* (L. ex Fr.) Quél.; 5 ex.

***Trichaptum abietinum* (Dicks.) Ryvarden**

Cluj district: on decaying trees (*Picea*), in coniferous forests from Gilăului Mountains, at Băișoara;

EPx; 26 V 1956; HMş 620 under *Hirschioporus abietinus* (Dicks. ex Fr.) Donk.; 6 ex.

***Trichaptum biforme* (Fr.) Ryvarden**

Arad district: on deciduous trees, in multilayered clusters, on decaying stumps, at Groşii Noi-Lipova; EPx-EPx; 6 X 1956; HMş 619 under *Hirschioporus pargamensis* (Fr.) Bond. et Sing.; 6 ex.

REFERENCES

1. Bontea, Vera, 1985, *Ciuperci parazite şi saprofite din România*, vol. I-II, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti.
2. Eliade, Eugenia; 1965, *Conspectul macromicetelor din România*, Lucrările Grădinii Botanice, Bucureşti.
3. Sălăgeanu, Gh., Sălăgeanu, Anișoara, 1995, *Determinator pentru recunoaşterea ciupercilor comestibile, necomestibile şi otrăvitoare din România*, Editura Ceres, Bucureşti.
4. Sârbu, Anca et alii, 2003, *Ghid pentru identificarea importanţelor arii de protecţie şi conservare a plantelor din România*, Editura alo, Bucureşti!, Bucureşti.
- 5.***Catalogue of life: 2008 Annual Checklist <http://www.catalogueoflife.org>.
- 6 ***Index Fungorum: <http://www.indexfungorum.org>.
- 7.***Mycobank: <http://www.mycobank.org>.
8. Pop, Adriana, Tănase, Cătălin, 2003, Mapping of Macromycetes-Pilot series-in Romania - <http://www.wsl.ch/eccf/newsletter13.pdf>.

Abbreviations

Ex. – number of specimens

HMş – the Herbarium of the Natural Science Museum from Târgu-Mureş

EPx – mycetoepixilophyta

Ex – mycetoendoxilophyta

Gs - mycetogeophyta saprophytica

Marks

☉ = species edible at a minimum value

Without mark = species cannot be eaten

Fig. 1. The distribution into families of macromycetes

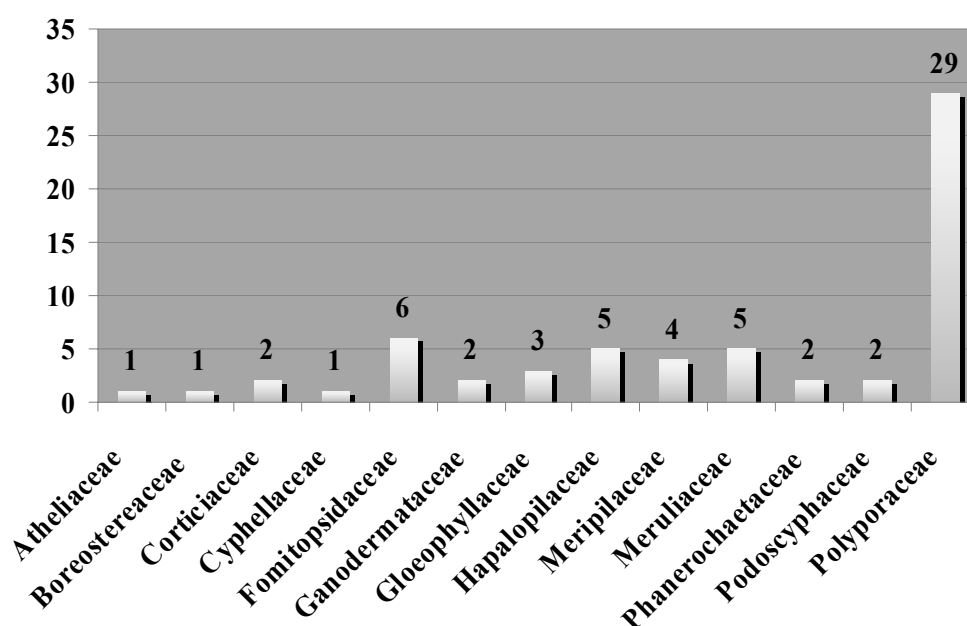

Fig. 2. The distribution of the macromycetes from the edible point of view

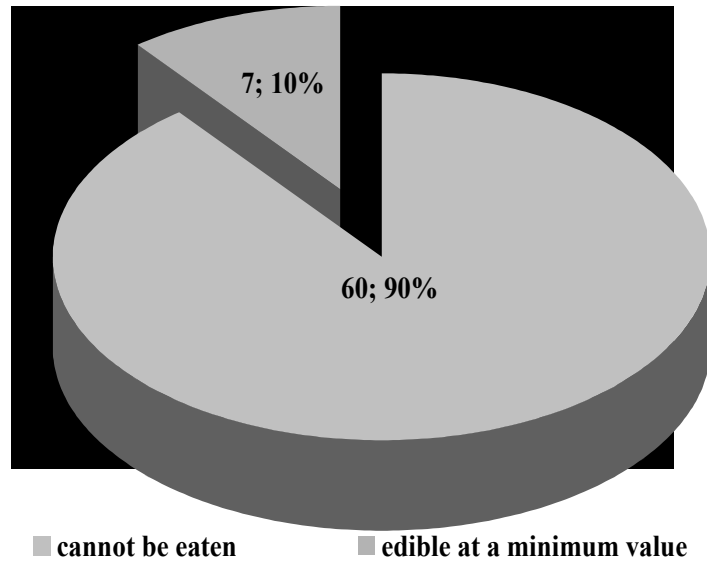
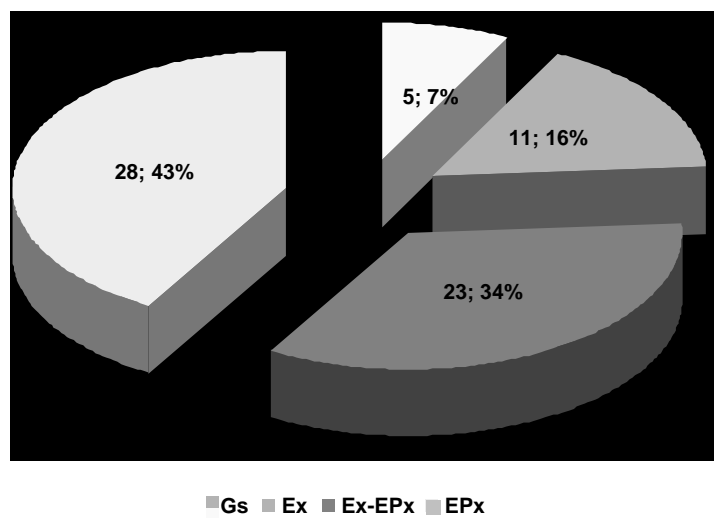

Fig. 3. The spectrum of the bioforms of macromycetes

SPONTANEOUS DECORATIVE PLANTS FROM DEALU MARE AREA, VASLUI DISTRICT

Cristina CARATA*

Key words: plants, biodiversity, Moldova, Romania.

Introduction

Dealul Mare (Vaslui District) is located nearby Bârlad, eastward from this town. There, the altitudes reach high values (254 m), among the highest in this region (only in Dealul Crângului, westward from the town, this value is exceeded: 311 m).

The hydrographic network is short, because of climate. In this area, the chernosoil is dominating (Budui, 2005¹). The relief is controlled both by exogenous and endogenous factors. Dealul Mare is an area where meadows and agricultural crops are interleaving.

Dealul Mare River, the main stream which is crossing the area, is a Trestiana River tributary.

The climate has high temperatures and low rainfall in summer and the cold winters. As consequence, one can record a gradual tendency of desertification of this land.

Fig. 1. Location of Dealul Mare area.

Although this region is not among the richest ones in natural resources in our country, the methane pools outlined in the last decades afford a dynamic economic development. From scientific viewpoint, the richness of fossil vertebrates, as well as of archaeological artifacts is notorious.

The spontaneous flora is also of main interest, due to its diversity, including various taxa. This contribution concerns just this flora.

Materials and methods

In order to study the flora biodiversity I used the classical methods, this research recording several stages: study of references, field missions (carried out in 2008), assignation of floristic specimens (I mainly used Beldie, 1952-1956², 1977³), interpretations of results.

* Muzeul "Vasile Pârvan" Bârlad.

¹ Budui V., "Distribuția spațială a solurilor în Podișul Central Moldovenesc", p. 70, Analele Univ. Șt. Cel Mare Suceava, Secția Geografie, An XIV, 2005.

Several surfaces, 1 sq. m each, were outlined. After analyzing the plant communities vegetating in several such small areas, larger surfaces, 4 sq. m each had been outlined (this area is the most suitable for this type of region and flora: hill and meadow), in order to sketch the number, density and frequency of plant species.

My own data were completed by the ones already obtained in this area (Săidecaru, 1960-1965).

Results and discussions

Dealu Mare area has a peculiar and at same the time pleasant landscape, the vegetation having a decisive role. Several of the spontaneous species have also medical values (*Hypericum perforatum*-amber, *Chelidonium majus*-celandine, *Matricaria chamomilla*-chamomile), several other being very rare (*Fritillaria meleagris*- the spotty tulip), while others are just decorative (*Verbascum phlamoides*-mullen, *Hyacinthella leucophaca*-the hyacinth, *Malva silvestris*-mallow, *Papaver rhoeas*-corn poppy, etc).

Thlipsis perfoliatum

Potentilla rubens

Hyacinthella leucophaca

Fig. 2. Plants from Dealu Mare area curate at the herbarium of the “Vasile Pârvan” Museum Bârlad.

Among the plants most often recorded in Dealu Mare, one can report the following species:

No.	Species names	Family	Frequency
1	<i>Anchusa procera</i>	Boraginaceae	nt
2	<i>Anthemis austriaca</i>	Boraginaceae	nt
3	<i>Asperula odorata</i>	Rubiaceae	nt
4	<i>Cichorium intybus</i>	Asteraceae	nt
5	<i>Cynanchum acutum</i>	Asclepiadaceae	nt
6	<i>Chelidonium majus</i>	Berberidaceae	nt
8	<i>Campanula ranunculoides</i>	Campanulaceae	nt
9	<i>Dentaria bulbifera</i>	Cruciferae	nt
10	<i>Delphinium consolida</i>	Ranunculaceae	nt
11	<i>Fritillaria meleagris</i>	Liliaceae	R
12	<i>Hyacinthella leucophaea</i> (K. Koch)	Hyacinthaceae	R
13	<i>Hypericum perforatum</i>	Hypericaceae	nt
14	<i>Leontodon sp.</i>	Asteraceae	nt
15	<i>Muscari racemosum</i>	Liliaceae	nt
16	<i>Medicago falcata</i>	Leguminoasae	nt
17	<i>Matricaria chamomilla</i>	Compositae	nt
18	<i>Malva silvestris</i>	Malvaceae	nt
19	<i>Papaver rhoeas</i>	Papaveraceae	nt

² Beldie Al., *Flora României*, I-XIII, Editura Academiei R.S.R, București, 1952-1956.

³ Beldie Al., *Flora României*, vol. 1, Editura Academiei R.S.R, București, 1977.

20	<i>Potentilla arenaria</i>	Rosaceae	nt
21	<i>Potentilla rubens</i> ⁴	Rosaceae	nt
22	<i>Pulmonaria officinalis</i>	Boraginaceae	nt
23	<i>Polygonatum latifolium</i>	Liliaceae	nt
24	<i>Rorippa sylvestris</i>	Brassicaceae	nt
25	<i>Scabiosa ochroleuca</i>	Dipsacaceae	nt
26	<i>Savathera turingiaca</i>	Malvaceae	nt
27	<i>Stenactis ramosa</i>	Dipsacaceae	nt
28	<i>Trifolium fragiferum</i>	Leguminoasae	nt
29	<i>Thlapsi perfoliatum</i>	Cruciferae	nt
30	<i>Verbascum phlamoides</i>	Scrophulariaceae	nt

Breviary:

I – indeterminate species and subspecies

R – rare species and subspecies

nt – not endangered endemic species and subspecies

P – endangered species and subspecies

* – quoted species but not discovered again in the field

Conclusions

One can underline the area zones of this vegetation, referring mainly to ruderal and segetal plats, which commonly are vegetating on the waysides, in meadows or anywhere the agriculture works had been abandoned.

The botanical, zoological or geological surveys in Dealu Mare area are still rather poor, but on the opposite, it yielded a lot of archaeological vestiges-Culture Starcevo-Criș (Popușoi, 2005)⁵. In spite of their scarcity, the few botanical and zoological data point out the tendency of desertification of this area. The man influences affected the vegetation in the area, decreasing the number of plant taxa. In this manner, their number is low if it is compared to other neighborhood areas, all located around Bârlad town (Perieni, Trestiana, Pogonești, etc).

Among the plants species recorded in the Dealu Mare area, *Hyacinthella leucophaea* (the bluebell) și *Fritillaria meleagris* (the spotty tulip) are rare. In this region, *Fritillaria meleagris* extended its area, being actually recorded also in the Neștian forest, nearby Perieni village. Some natives even tried and succeeded to acclimatize this species in their gardens.

REFERENCES

1. Beldie Al., *Flora României*, I-XIII, Editura Academiei R.S.R, București, 1952-1956.
2. Beldie Al., *Flora României*, vol. 1, Editura Academiei R.S.R, București, 1977, 412 p.
3. Budui V., *Distribuția spațială a solurilor în Podișul Central Moldovenesc*, Analele Universității “Șt. Cel Mare” Suceava, Secția Geografie, 2005, 70 p.
4. Buja Al., Prodan J., *Flora mică ilustrată a RPR*, Editura Agrosilvică, 1961, 252 p.
5. Dihoru G., Pârvu, *Plante endemice în Flora României*, Editura Ceres, București, 50 p.
6. Dihoru Gh., Dihoru A., *Plante rare, periclitate și endemice în flora României – Lista Roșie*, 1993-1994, 179 p.
7. Popușoi E., *Trestiana-Monografie arheologică*, Editura Sfera, Bârlad, 2005, 376 p.
8. Tarnavski I., Andrei M., *Determinator de plante superioare*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971, 443 p.

⁴ Buja Al., Prodan J., *Flora mică ilustrată a RPR*, Editura Agrosilvică, 1961.

⁵ Popușoi E., *Trestiana-Monografie arheologică*, Editura Sfera, Bârlad, 2005, 376 p.

AQUATIC ASSOCIATIONS

FROM THE BISTRIȚA INFERIOR RIVER BASIN

Carmen AONCIOAIE*

Key words: Aquatic associations, Bistrița, Bacău, Romania.

Introduction

The studied area is situated on the lower course of Bistrița river between Piatra Neamț and Bacău (Romania – Moldova region). The associations were encountered in several locations along the Bistrița river in pools and in the Lilieci lake (Bacău county) and in the Cracău river (tributary to Bistrița from Neamț county).

Materials and method

For studying the vegetation was used the method of the phytocoenological school of Zürich – Montpellier perfected by J. Braun-Blanquet and J. Pavillard (Ștefan N., 2005). For synonyms I followed Ciocârlan (2000) and for the classification of the vegetation was used the monography “*Flora și vegetația Moldovei (România)*” by T. Chifu et al. (2006).

Abbreviations:

H – hemicryptophytes
HH – helohidatophytes
G-HH – geophytes – helohidatophytes
Eua. – eurasiatic
Eur. – european
Circ. – circumpolar
Cosm. – cosmopolitan
Med. – mediterranean
Adv. – advent
U – humidity
T – temperature
R – soil pH

Results and discussions

The associations presented and described in the current paper are classified as follows:

Class **POTAMETEA PECTINATI** Klika in Klika et Novák 1941

Order Potametalia Koch 1926

Alliance Parvopotamo – *Zanichellietum tenuis* Koch 1926

1. *Parvopotamo* – *Zanichellietum tenuis* Koch 1926

2. *Elodeetum canadensis* Eggler 1933

Alliance Ceratophyllion demersi Soó 1927

3. *Potamo* – *Ceratophylletum submersi* I. Pop 1962

1. As. *Parvopotamo* – *Zanichellietum tenuis* Koch 1926

The aquatic association *Parvopotamo* – *Zanichellietum tenuis* is presented for the first time in the region. It was identified in the pools close to the Bistrița river ahead Lilieci lake

* University „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Faculty of Biology.

(Bacău county) and in the Cracău's river arms close to the Doina village (Neamț county) in 2007. The association is formed mainly by *Zanichellia palustris* and other species like *Myriophyllum spicatum*, *Lemna minor*, *Potamogeton gramineus*, *Potamogeton crispus* (Table 1).

Table 1. – As. *Parvopotamo – Zanichellietum tenuis* Koch 1926

No.	1	2	3	4	5	K
Atitude (m.s.m)	200	200	200	350	350	
Coverage (%)	100	80	80	80	60	
Surface (m ²)	6	8	6	7	4	
Ass. caract.						
Zanichellia palustris	5	4	4	3	3	V
Potamion						
Ceratophyllum submersum	+	+	1	+	+	V
Potamogeton pectinatus	1	1	+	1	1	V
Potamogeton trichoides	+	-	+	-	+	III
Potametalia et Potametea pectinati						
Myriophyllum spicatum	+	+	-	+	-	III
Potamogeton crispus	+	+	+	+	+	V
Potamogeton gramineus	-	-	+	+	+	III
Lemnetea minoris						
Lemna minor	+	+	-	+	+	IV
Utricularia vulgaris	+	+	-	+	-	III
Phragmiti – Magnocaricetea						
Alisma plantago-aquatica	+	+	+	+	+	V
Butomus umbellatus	-	-	+	+	+	III
Cardamine amara	+	+	+	-	-	III
Eleocharis uniglumis	+	+	-	+	-	III

Place and data: 1 – Bistrița river (pools), (Bacău couty), 7 iuly 2007; 2, 3 – Lilieci lake (Bacău couty), 7 iuly 2007; 4, 5 – Cracău river (Neamț county), 10 june 2007.

The analysis of the bioforms shows the high presence of the helohidatophytes (84%) followed by the hemicryptophytes and geophytes – helohidatophytes with 8% each (Fig. 1). The floristic elements are dominated by the cosmopolitan species and the circumpolar species with 31% each, followed by the euroasiatic and european species (Fig. 2). The ecological indexes show the absolute dominance of the ultrahydophyte species with 84,61%. The thermic index shows that the dominant species are the mezothermal and the amphytolerant ones. The pH preferences shows the dominance of the weak acid-neutral species and the amphytolerant ones (Fig. 3).

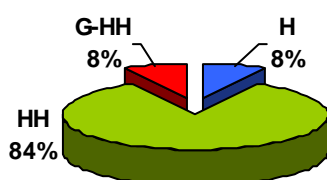

Fig. 1. Bioforms.

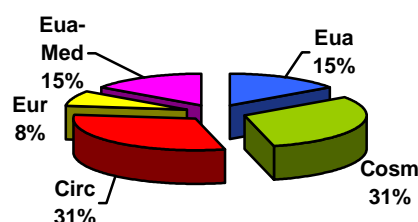

Fig. 2. Floristic elements.

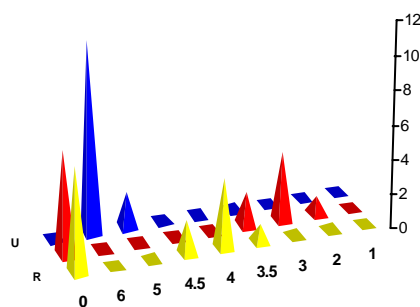

Fig. 3. Ecological indexes.

2. As. *Elodeetum canadensis* Eggler 1933

The aquatic association *Elodeetum canadensis* is presented for the first time in the region. It was identified in Bacău county at Șurina between the Bistrița river's arms vis-a-vis Gura Văii village, in the pools close to the Bistrița river ahead Lilioci lake, in the Lilioci lake and next to Bacău town also in pools close to the Bistrița river ahead the dam. The association was described before in a few locations from the southern part of Moldova. Nevertheless, it can be noticed that the association is starting to spread up north because we identified it in the northern part of Bacău county in many places along the Bistrița river. It is formed mainly by *Elodea canadensis* because not too many species can live in the dense layer created by the dominant species (Table 2).

Table 2. – As. *Elodeetum canadensis* Eggler 1933.

No.	1	2	3	4	5	6	7	
Atitude (m.s.m)	200	200	250	250	200	200	200	
Coverage (%)	100	100	100	100	100	100	100	K
Surface (m ²)	10	5	6	10	5	5	6	
Ass. caract.								
<i>Elodea canadensis</i>	5	5	4	5	4	4	5	V
Parvopotamion								
<i>Ceratophyllum demersum</i>	+	+	-	-	-	-	-	II
<i>Ceratophyllum submersum</i>	-	-	-	+	+	+	-	III
<i>Potamogeton pectinatus</i>	-	-	-	-	+	1	-	II
Potametalia et Potametea pectinati								
<i>Myriophyllum spicatum</i>	+	+	-	+	-	-	-	III
<i>Potamogeton crispus</i>	+	+	-	+	-	-	-	III
<i>Potamogeton perfoliatus</i>	-	-	-	-	-	-	+	I
<i>Ranunculus trichophyllus</i>	-	+	-	-	-	-	-	I
Phragmiti – Magnocaricetea								
<i>Alisma plantago-aquatica</i>	+	+	+	+	+	-	+	V
<i>Bolboschoenus maritimus</i>	+	+	+	-	-	-	+	III
<i>Butomus umbellatus</i>	+	-	+	-	+	-	+	III
Lemnetea minoris								
<i>Lemna minor</i>	+	+	-	-	-	-	+	III
<i>Utricularia vulgaris</i>	-	-	-	-	1	+	-	II

Place and data: 1, 2 – Șurina (Bacău county), 2 august 2006; 3 – between Bistrița river's arms vis-a-vis Gura Văii village (Bacău county), 5 iuly 2007; 4 – pools close to Bistrița ahead Lilioci lake (Bacău county), 7 iuly 2007; 5, 6 – pools from the Lilioci lake tale (Bacău county), 7 iuly 2007; 7 – Bacău town in pools close to the Bistrița river ahead the dam (Bacău county), 2 august 2006.

The analysis of the bioforms shows the high presence of the helohidatophytes (84%) followed by the hemicryptophytes and geophytes – helohidatophytes with 8% each (Fig. 4). The floristic elements are dominated by the cosmopolitan species with 38% followed by the circumpolar species with 31% (Fig. 5). The ecological indexes show the absolute dominance of the ultrahydophyte species with 92% (HH, G-HH). The thermic index shows that the dominant species are the mezothermal and the amphytolerant ones. The pH preferences shows the dominance of the weak acid-neutral species and the amphytolerant ones (Fig. 6).

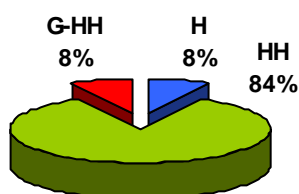

Fig. 4. Bioforms.

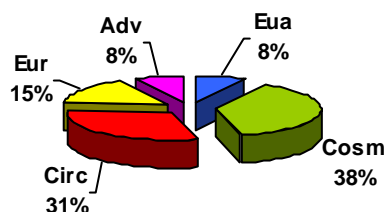

Fig. 5. Floristic elements.

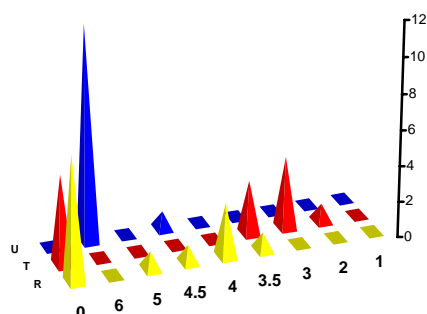

Fig. 6. Ecological indexes.

3. As. *Potamo* – *Ceratophylletum submersi* I. Pop 1962

The aquatic association *Potamo* – *Ceratophylletum submersi* is presented for the first time in the region. It was identified in Bacău county in some pools close to the Bistrița river ahead the Lileci lake. The association is formed mainly by *Ceratophyllum submersum* with a 65 – 90% coverage and other species like *Potamogeton trichoides*, *Myriophyllum verticillatum* and *Zanichellia palustris* (Table 3).

Table 3. – As. *Potamo* – *Ceratophylletum submersi* I. Pop 1962.

No.	1	2	3	4
Atitude (m.s.m)	200	200	200	200
Coverage (%)	100	90	90	100
Surface (m ²)	6	5	10	7
Ass. caract.				
<i>Ceratophyllum submersum</i>	5	5	4	5
Potamion				
<i>Potamogeton trichoides</i>	+	+	+	+
Potametalia et Potametea pectinati				
<i>Myriophyllum verticillatum</i>	+	-	+	+
<i>Potamogeton crispus</i>	-	+	+	+
<i>Potamogeton pectinatus</i>	+	+	+	+
<i>Zanichellia palustris</i>	+	+	2	+

Lemnetea minoris				
Lemna minor	+	-	+	+
Phragmiti – Magnocaricetea				
Alisma plantago-aquatica	+	+	+	+
Bolboschoenus maritimus	+	-	+	+
Butomus umbellatus	-	+	+	+

Place and date: 1, 2, 3, 4 – pools close to Bistrița river ahead Lilieci lake (Bacău county), 7 iuly 2007.

The analysis of the bioforms shows the presence of two categories: helohidatophytes (90%) followed by the geophytes – helohidatophytes with 10% (Fig. 7). The floristic elements are dominated by the cosmopolitan species with 50% followed by the circumpolar species with 20% and the european, eurasiatic and eurasiatic - mediterranean with 10% each (Fig. 8). The ecological indexes show the absolute dominance of the ultrahydophyte species with 90% (HH). The thermic index shows that the dominant species are the mesothermal ones. The pH preferences shows the dominance of the weak acid-neutral species followed by the amphytolerant ones (Fig. 9).

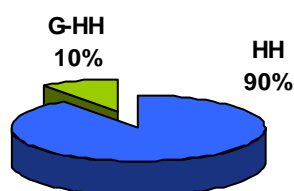

Fig. 7. Bioforms.

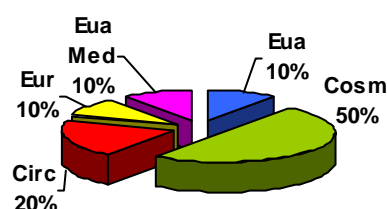

Fig. 8. Floristic elements.

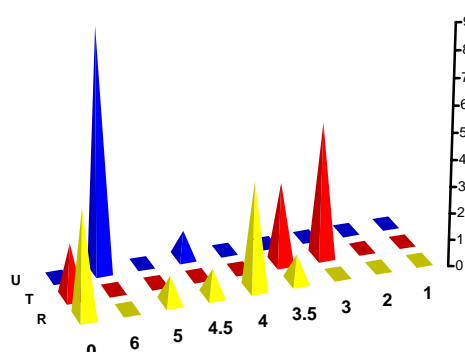

Fig. 9. Ecological indexes.

Conclusions

The paper presents three aquatic associations from the Bistrița river inferior basin from Neamț and Băcau counties that were not presented before in the area by other researchers. Analyzing the ecological indexes, the floristic elements and the bioforms, it is clearly visible that the characteristics of the vegetation class are well represented by the associations and are in conformity with the locations.

REFERENCES

1. Barabaş N., Mititelu D., 1978, *Contribuție la cunoașterea răspândirii asociațiilor vegetale de pe valea Bistriței inferioare (Sectorul Buhuși – Bacău)*. St. Com. Biol. Veg., Muz. Șt. Nat. Bacău, 1978-1980; 21-30.
2. Bîrjoveanu C., Frățilescu - Șesau T., 1969, *Contribuții la flora bazinului inferior al râului Bistrița (jud. Bacău)*. St. Com. Biol. Veg., Muz. Șt. Nat. Bacău; 141-144.
3. Chifu T., Mânzu C., Zamfirescu O., 2006, *Flora și vegetația Moldovei (România)*, Vol. I, II, Editura Univ. „Al. I. Cuza” Iași, 367 p.
4. Ciocârlan V., 2000, *Flora ilustrată a României. Pteridophyta et Spermatophyta.*, Editura Ceres, București, 1139 p.
5. Cristea V., Gafta D., Pedrotti F. 2004, *Fitosociologie*, Editura Presa Univ. Clujeană, Cluj-Napoca, 394 p.
6. Horeanu CL., Ștefan N., ILAȘ C. 1987, *Noutăți cenotaxonomice*. An. Șt. Univ. “Al. I. Cuza” Iași – Ser. Nouă, II, a, XXXIII, 30-34.
7. Sanda V., Biță – Nicolae C., Barabaş N., 2003, *Flora cormofitelor spontane și cultivate din România*, Editura „Ion Borcea” Bacău, 316 p.
8. Sârbu I., Ștefan N., Ivănescu L., Mânzu C., 2001, *Flora ilustrată a plantelor vasculare din estul României*, Vol. I, II, Editura Univ. „Al. I. Cuza” Iași, 419, 408 p.
9. Ștefan N. 2005, *Fitocenologie și vegetația României*, Editura Univ. „Al. I. Cuza” Iași, 219 p.
10. *** *Flora României*, 1952-1976 - I – XIII. Editura Acad. R.S.R., București.

MANAGEMENTUL HALDELOR DE STERIL ȘI REGENERAREA VEGETAȚIEI-SPONTANEE ȘI ÎN CULTURI EXPERIMENTALE-ÎN BAZINUL PETROȘANI

Andreea BRAȘOVAN*, Vlad CODREA**

Key words: Petroșani Basin, coal mining, waste dump rehabilitation.

Introducere

Bazinul Petroșani se află localizat în partea de sud-vest a României, între latitudinea nordică de 45°17' - 45°22' și longitudinea estică de 20°13' - 20°33'. Este înconjurat de munții Retezat, Parâng, Vâlcan și Șureanu. Este drenat de Jiul de Vest și Jiul de Est, care prin confluență formează Râul Jiu. Conturul său triunghiular este orientat pe direcția NNE-SSV, având o lungime de 45 km și lățimi variabile, de 2 km la vest și 9 km la est. Morfologic constă din numeroase dealuri înalte (700-950 m), separate de văi adânci tributare celor două Jiuri, precum și din mai multe terase (1-5 nivele), succedate de frecvente șesuri aluviale (de întinderi variabile), răspândite în lungul râurilor mai importante¹.

Din punct de vedere geologic, Bazinul Petroșani revine bazinelor sedimentare „post-laramice” din Carpații Meridionali, încadrându-se așadar în categoria bazinelor cenozoice „post-tectonice”. Este constituit dintr-un fundament metamorfic și umplutura sedimentară molasică, ce revine Paleogenului și Neogenului².

În această structură geologică este implicată o stivă de depozite sedimentare care însumate, ar depăși o grosime de 2700m. Aceste depozite neozoice de cuvertură au fost divizate în cinci „orizonturi” litostratigrafice: i. orizontul 1 sau „bazal”; ii. orizontul 2 sau „productiv inferior”; iii. orizontul 3 sau mijlociu (zis și „superior”, de către mineri); iv. orizontul 4 sau „productiv superior”; v. orizontul 5 sau „terminal”. Extensia laterală a acestor unități este inegală, în partea vestică a Bazinului Petroșani dezvoltându-se doar primele 3 orizonturi dintre cele amintite.

Toate cele 5 orizonturi au litologii, iar în unele situații și conținuturi paleontologice, specifice³. În bazin au fost exploatate stratele de cărbune paleogen, care a contribuit substanțial la dezvoltarea siderurgiei românești.

*

Exploatarea cărbunelui pe parcursul a peste un secol, a determinat acumularea unor halde de steril cu volume considerabile. Managementul acestor halde a cunoscut pe parcursul timpului mutații esențiale datorate experienței gradual acumulate din domeniu, atât pe plan național cât și mondial.

Evoluția constituirii haldelor a fost marcată de elaborarea unei strategii pe termen lung în ceea ce privește amplasarea lor, integrarea în peisaj, minimalizarea impactului asupra mediului, renaturarea și acoperirea cu vegetație. Forma haldei poate fi modificată, de la cea inițială conică, cu taluzuri abrupte (generația I), la cele terasate mai stabile (generația II), și în fine la halde care devin adevărate construcții peisagistice (generația III), integrate în mediul natural, în care au fost amenajate

* Universitatea Babeș Bolyai Cluj-Napoca.

** Universitatea Babeș Bolyai Cluj-Napoca.

¹ Badea L., Gâstescu P., Velcea V. și colab (1987), *Geografia României*, Editura Academiei Române, Vol. III, București, 656 p.

² Moisescu V. (1980), *Considerații asupra unităților litostratigrafice ale Terțiarului din Bazinul Petroșani* (I), Studii și Cercetări, Vol. 25.

³ Pop E. (1993), *Monografia geologică a Bazinului Petroșani*, Editura Academiei Române, București, 303 p.

deseori noi biotopuri secundare, umede sau uscate, care contribuie la asigurarea mediului de viață și protecția multor taxoni de plante și animale (Fig. 1)⁴.

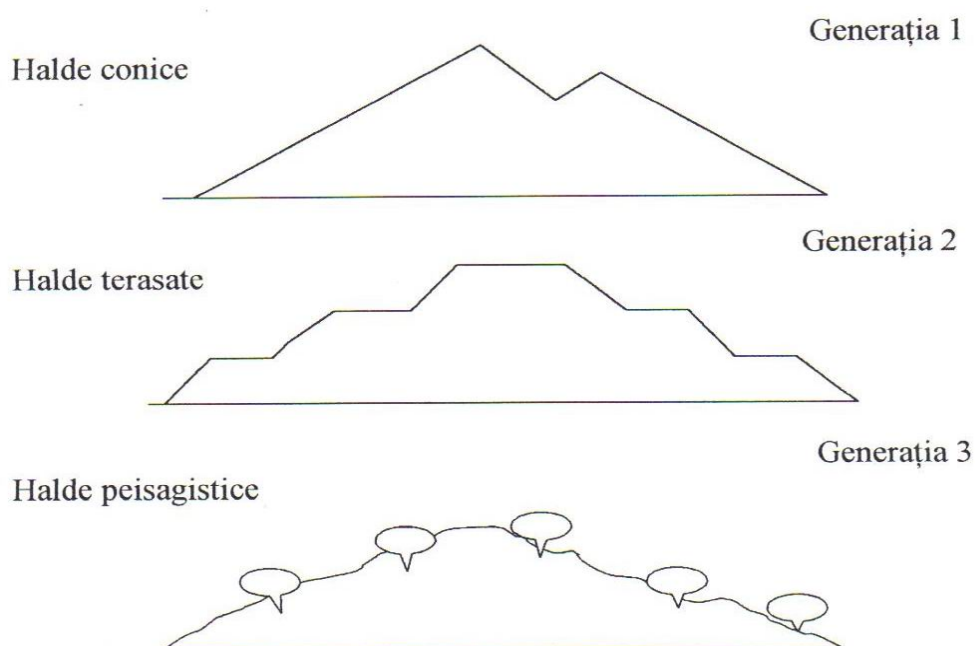

Fig. 1. Evoluția haldelor (după Schultz, 1996).

Pentru aprobarea activității de construcție a haldei, se înaintează la autoritatea minieră un proiect care conține date despre forma haldei, acoperirea cu vegetație, protecția apelor de suprafață și subterane, compoziția și proprietățile sterilului, stabilitatea haldei, climă și transport. Pentru aprobarea acestor proiecte autoritatea minieră colaborează cu autoritățile pentru sistematizare, și îndeosebi cu cele responsabile de mediu.

Realizarea în practică a haldelor de steril ca adevărate construcții ecologice se remarcă prin considerarea și respectarea întregului ansamblu de cerințe structurale, ecologice, peisagistice, tehnice și de securitate care au fost impuse de proiecte⁵.

Principiul construirii haldelor (Fig. 2) constă în următoarele faze de lucru:

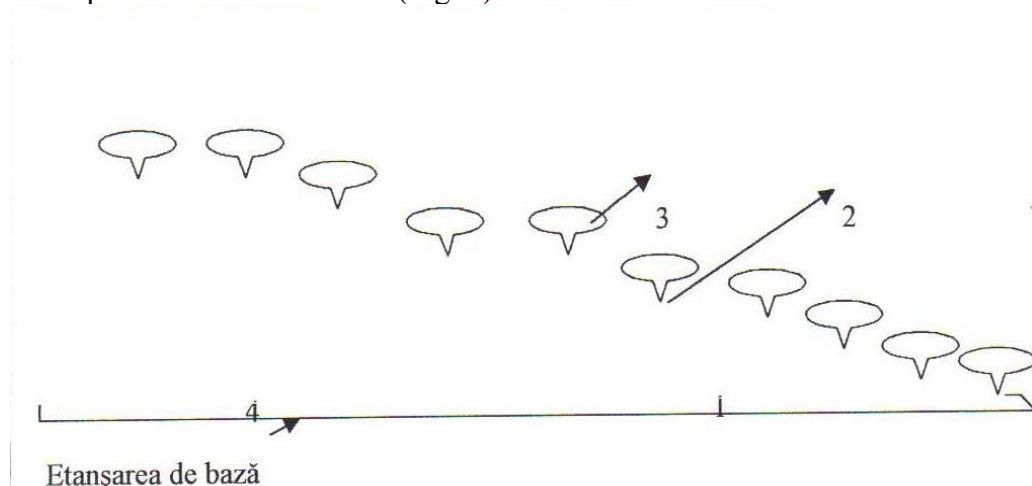

Fig. 2. Principiul construirii haldelor (după Biro, 2005).

⁴ Schultz D. (1996), *Reclamation of mining waste dumps in the Ruhr area, Germany*. Kluwer Academic Publishers. Water, Air and Soil Pollution 91: 89-98, Amsterdam.

⁵ Biro C. (2005.), *Reabilitarea terenurilor degradate de activitățile antropice din Bazinul minier Petroșani*, Ph.D., Universitatea din Petroșani.

1. haldarea zonei exterioare cu un dig de protecție până la prima bermă;
2. acoperirea cu un strat de sol de 5-10 cm;
3. plantarea vegetației pe taluzul exterior;
4. umplerea perimetrului interior până la 4 m sub berma digului de protecție.

În acest cadru este de remarcat faptul că prin evitarea unor interferențe negative asupra mediului și prin integrarea optimă în peisaj, se asigură simultan și refacerea funcțiilor ecologice inițiale ale zonei.

Realizarea construcției se finalizează prin acoperirea cu vegetație a digului de protecție până la berma următoare, apoi se colmatează zona interioară.

Haldele se construiesc în straturi suprapuse. Acestea au grosimi de la 0,5 la 2,0 m, în cazuri extreme până la 4 m. Etanșarea și compactarea se realizează prin cilindrare, prin vibrații. Astfel se poate obține un raport de compactare de $2t/m^3$, încât oxigenul nu poate pătrunde în interiorul haldei, reducându-se astfel pericolul de autoaprindere. Simultan, prin compactare se împiedică infiltrarea apei de precipitații și dizolvarea anumitor substanțe care ar putea polua acviferul freatic.

Pentru reducerea emisiilor de praf și zgomot generate de transportul și deversarea sterilului, drumurile de acces și zonele de lucru vor fi amplasate după posibilități, în interiorul haldei și vor fi izolate prin diguri. În anumite situații, construirea în avans a digurilor exterioare și acoperirea lor imediată cu vegetație a avut o contribuție decisivă la creșterea acceptanței acestor halde de populațiile din bazinul carbonifer Ruhr (Germania).

Acoperirea cu vegetație și renaturarea suprafețelor haldelor are loc imediat după realizarea taluzurilor și a bermei. Renaturarea are legătură directă cu utilizarea ulterioară a haldelor, deși și nu are de regulă scopuri economice.

Tipurile principale de utilizare ulterioară a haldelor sunt:

- forestieră;
- amenajări pentru zone de agrement;
- scopuri agricole;
- crearea unor noi zone industriale.

Prioritară este utilizarea forestieră, combinată cu amenajarea unor zone de agrement. Această prioritate apare și din punct de vedere al echilibrului ecologic și al înlocuirii suprafețelor pierdute prin haldare.

Pentru reamenajarea depozitelor de steril sunt prevăzute mai multe etape:

- **recuperarea și conservarea solului vegetal** - operațiune care nu s-a realizat în istoria depunerilor de steril din Bazinul Petroșani, din cauza reliefului accidentat și al stratului de sol foarte subțire;

- **amenajarea haldelor;**

- **nivelarea suprafețelor de haldă**- nu s-a realizat niciodată de o manieră elaborată, deoarece s-a mizat pe stabilitatea acestora inițial dobândită;

- **depunerea solului vegetal pe suprafețe nivelate**- etapă care a fost exclusă în bazinul amintit, deoarece nu s-a realizat niciodată nivelarea suprafețelor haldare; ea este însă absolut necesară în cazul depozitelor de zgură de la termocentrale;

- **ameliorarea terenurilor de pe halde**- nici această etapă nu s-a realizat, deoarece au fost plantate culturi experimentale direct pe steril;

- **executarea lucrărilor de colectare și dirijare a apelor de suprafață**- prin construirea de rigole, șanțuri, canale și amenajarea cu gârdulețe de coastă pentru a evita alunecările de teren.⁶

Regenerarea pe cale naturală a haldelor de steril rezultate în urma exploatărilor miniere de cărbune este posibilă în condițiile în care există în apropierea zonelor haldate unele specii de plante, care îndeplinesc următoarele cerințe:

⁶ Biro C.(2005), *Valea Jiului- Unitate geomorfologică, bioclimatică, ecopedologică și economică specifică*, Referat doctoral, Universitatea din Petroșani.

- putere mare de diseminare (sămânță multă și ușoară);
- puțin exigente față de condițiile de mediu (specii rustice-pioniere) ale stațiunilor;
- repede crescătoare, pentru a încheia starea de masiv în timpul cel mai scurt;
- să existe o corelație strânsă între exigențele speciilor și potențialul stațiunilor.

Pentru amenajarea haldelor de steril se pregătesc culturi experimentale care necesită cercetări de teren și laborator care constau în:

- A. procurarea materialului cartografic necesar, cuprinzând planuri de situație la scară de 1:1000 la 1:10 000;
- B. evaluarea situației terenului luând în considerare lucrările de reamenajare minieră;
- C. studiul condițiilor de vegetație, delimitarea unităților staționale în funcție de condițiile:
 - climatice (regim termic, pluviometric, eolian);
 - fizico-geografice (altitudine, relief, poziția versanților și orientarea lor);
 - geochimice;
 - de degradare a terenului (eroziuni, alunecări, refulări, tasări, curgeri plastice);
 - ecologice (încadrarea în zona bioclimatică);
 - pedologice (tipul genetic, textura, structură, coeziune, permeabilitate, conținut în humus, litieră, volum edafic, pH, raportul carbon/nitrogen, capacitatea de reținere a apei, micro și macrofauna solului).

Culturile alese și plantate trebuie monitorizate permanent, astfel încât se redactează periodic un studiu privind dezvoltarea vegetației (numărul de puiți plantați și numărul celor rămași după o perioadă de timp bine stabilită) și formarea solului.⁷

Culturile experimentale trebuie să dovedească existența unor creșteri spectaculoase a troficității materialelor din cadrul haldelor de steril într-un interval de timp relativ scurt. Speciile de plante folosite trebuie să îndeplinească calități deosebite, care să permită adoptarea unor tehnici de instalare și monitorizare a culturilor dintre cele mai simple și mai puțin costisitoare. Culturile instalate trebuie să dezvolte procesele de formare a solului, permițând în următoarele faze introducerea altor specii mai pretențioase pentru condițiile de sol și având o valoare economică mai ridicată.

În Bazinul Petroșani au fost urmărite începând din 1987 de către C. Biro⁸ unele specii pioniere care sunt specifice acestui etaj și anume: *Betula verucosa*, *Alnus incana* și *Populus tremula*. În aceeași perioadă a început și plantarea unor culturi experimentale cu *Hippophae rhamnoides*, *Robinia pseudacacia* și *Pinus silvestris*. Dintre aceste trei specii, *H. rhamnoides* a dat cele mai promițătoare rezultate la Vulcan, pe halda Puț 7 Vest și *P. silvestris* la Lupeni, pe halda de la Ileana Veche. Cele 3 specii au fost plantate împreună pe halda de la Petrila și Livezeni. În ambele cazuri *R. pseudacacia* a fost eliminată progresiv din culturi.⁹

Spre comparație, haldele de steril din bazinul Ruhr au fost reabilite cu arin, plop, stejar roșu, salcâm, mesteacăn, paltin, tei pufos, castan, scoruș¹⁰. În S.U.A. s-au folosit hibrizi de plop, cu arin negru, pin silvestru, molid și larice japonez, în Rusia, plantații de pin, arin negru, arin alb, cătină alba, salcâm. În toate cazurile, rezultatele experimentale au arătat că speciile amelioratoare de sol (fixatoare de azot) cum sunt salcâmul, aninul, sălcioara, cătina albă contribuie la stimularea și creșterea altor specii ca: pin, plop, frasin, cireș, ulm¹¹.

⁷ Biro C.(2005), *Valea Jiului- Unitate geomorfologică, bioclimatică, ecopedologică și economică specifică*, Referat doctoral, Universitatea din Petroșani.

⁸ Biro C. (2005.), *Reabilitarea terenurilor degradate de activitățile antropice din Bazinul minier Petroșani*, Ph.D., Universitatea din Petroșani, Biro C.(2005), *Valea Jiului- Unitate geomorfologică, bioclimatică, ecopedologică și economică specifică*, Referat doctoral, Universitatea din Petroșani.

⁹ Biro C.(2005), *Valea Jiului- Unitate geomorfologică, bioclimatică, ecopedologică și economică specifică*, Referat doctoral, Universitatea din Petroșani.

¹⁰ Schultz D. (1996), *Recultivation of mining waste dumps in the Ruhr area*, Germany. Kluwer Academic Publishers. Water, Air and Soil Pollution 91: 89-98, Amsterdam.

¹¹ Fodor D., Baican G. (2001), *Impactul industriei miniere asupra mediului*, Editura Infomin, Deva, 392 p.

Concluzii

Toate exploatările miniere ar trebui să fie preocupate de reducerea cantității de steril extrase și depozitate în halde, prin utilizarea de metode de extracție eficiente. Cu toate eforturile, nici în viitor nu se va putea însă evita depozitarea sterilului în halde. Din acest considerent, ar fi de un real folos ca unitățile miniere să preia din experiența deja acumulată pe plan internațional, conform căreia s-a reușit ca haldelor de steril să devină compatibile cu perspectiva utilizării subsecvente a terenului, în concordanță cu mediul.

Având în vedere dinamica dezvoltării vegetației și proceselor de solificare, se poate afirma că între aceste procese există o intimă corelație.

Culturile experimentale care s-au dezvoltat pe halde au redus sau chiar au stopat fenomenele de eroziune pluvială, suprafețele fiind reintegrate în peisajul zonei.

MANAGEMENT OF WASTE DUMPS AND VEGETATION-SPONTANEOUS AND CULTIVATE-RECONSTRUCTION IN PETROȘANI BASIN

This contribution refers to the evolution of the waste dumps, which remain in the Petroșani Basin after the coal mining. These dumps evolved from the initial conic shape, to the one in superposed terraces, due to specific works. In this manner, their new morphology allows better their re-integration in the landscape as well their utility for economic targets. The dump rehabilitation may be natural, without any human influence, based on spreading of plants vegetating nearby. Their seeds have a high dissemination capacity. Another way for rehabilitation, involves plant cultures, which are able to reconstruct after a period the vegetation once destroyed by the coal mining dumping works.

BIBLIOGRAFIE

1. Badea L., Gâstescu P., Velcea V. și colab (1987), *Geografia României*, Editura Academiei Române, Vol III, București, 656 p.
2. Biro C. (2005.), *Reabilitarea terenurilor degradate de activitățile antropice din Bazinul minier Petroșani*, Ph.D., Universitatea din Petroșani.
3. Biro C.(2005), *Valea Jiului- Unitate geomorfologică, bioclimatică, ecopedologică și economică specifică*, Referat doctoral, Universitatea din Petroșani.
4. Fodor D., Baican G.(2001), *Impactul industriei miniere asupra mediului*, Editura Infomin, Deva, 392 p.
5. Moisescu V. (1980), *Considerații asupra unităților litostratigrafice ale Terțiarului din Bazinul Petroșani* (I), Studii și Cercetări, Vol. 25.
6. Pop E. (1993), *Monografia geologică a Bazinului Petroșani*, Editura Academiei Române, București, 303 p.
7. Schultz D. (1996), *Recultivation of mining waste dumps in the Ruhr area*, Germany. Kluwer Academic Publishers. Water, Air and Soil Pollution 91: 89-98, Amsterdam.

MISCELANEU

ASPECTE ALE CIRCULAȚIEI MONETARE ÎN ZONA BÂRLADULUI ÎN SECOLELE VIII-XVI

Sorin LANGU*, Cristian ONEL**

Key words: currency, follis, Bârlad area.

Într-un articol recent, Gh. Mănușu-Adameșteanu¹ examina descoperirile monetare din județul Vaslui din sec. IX-XI și constata că ele prezintă multe aspecte proprii². Deși supuse examinării critice, descoperirile monetare sunt mult mai numeroase decât în oricare altă zonă dintre Carpați și Nistru. Noi ne vom referi în principal la cele din hinterland-ul Bârladului, principala zonă de descoperiri, dar vom face referiri și la celelalte.

O primă monedă descoperită e cea de la Zorleni, un follis de la Leon VI (886-912)³, nu singura din jud. Vaslui: Gugești⁴, Negrești⁵. Este prima pătrundere cât de cât mai consistentă de folliși după 602, pătrundere care acoperă jumătatea de sud a Moldovei.

A doua etapă este cea după 971, revenirea Bizanțului la Dunăre fiind catalizatorul acestei penetrări rapide a follisului. Muzeul "V. Pârvan" din Bârlad păstrează în colecțiile sale 5 monede ce provin de la împărații Vasile II și Constantin VIII, Mihail IV (2 piese), Constantin X, Roman IV⁶. Proveniența lor este localizată în împrejurimile orașului, unde au fost descoperite numeroase așezări⁷. Ele sunt completate cu 2 piese de la Giurcani (Vasile II, Constantin IX)⁸, Horga (Constantin IX)⁹ și Șuletea (Roman III)¹⁰. Aceste 9 monede alcătuiesc o serie neîntreruptă între 1000-1071, semn că în regiunea bârlădeană moneda este folosită destul de mult în schimburile

* Profesor, Galați.

** Școala Generală cu clasele I-VIII, Roșiești, jud. Vaslui.

¹ Gh. Mănușu-Adameșteanu, E. Popușoi, *Monede bizantine descoperite la est de Carpați*, în *AM*, XXIII-XXIV, 2003, p. 349-360.

² *Ibidem*, p.354

³ G. Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980, p. 284; D. Gh. Teodor, *Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în sec. V – XI*, București, 1997, 171.

⁴ G. Coman, *Statornicie, continuitate*, p. 88; V. Butnaru, *O nouă monedă bizantină de la Gugești (județul Vaslui)*, în *Cercetări istorice*, XII-XIII, 1981-1982, p. 169; D. Gh. Teodor, *Descoperiri*, p. 96.

⁵ Dan Gh. Teodor, *Descoperiri*, p. 121; Costin C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. I, București, 1997, p. 353.

⁶ E. Oberlander-Târnoveanu, E. Popușoi, *Monede bizantine din colecția muzeului „Vasile Pârvan” din Bârlad*, în *Carpica*, XXIII/2, 1992, p. 225.

⁷ *Ibidem*, p. 225.

⁸ Follisul de la Vasile II și Constantin VIII este publicat inițial de G. Coman, *Noi cercetări arheologice din jumătatea sudică a Moldovei cu privire la secolele V-XI*, în *Acta MM*, 1, 1979, p. 93 și socotit a fi de la Ioan I Tzimiskes; identificare corectă la V. Spinei, *Monede bizantine din spațiul est – carpatic*, în *SCN*, VIII, 1984, p. 80, reluată în *Moldova în secolele XI – XIV*, Chișinău, 1994, p. 122 și D. Gh. Teodor, *Descoperiri*, p. 94. Celălalt follis este menționat tot de G. Coman, *Statornicie, continuitate*, p.143, fără a se preciza că din această localitate ar proveni două monede, ceea ce îi determină pe V. Spinei și D. Gh. Teodor să nu-l includă printre descoperirile certe din Moldova. În schimb, Gh. Mănușu-Adameșteanu, E. Popușoi, *Monede bizantine*, p. 353-354, îl acceptă, considerând prezența acestei monede drept una din „anomaliile” numismatice din județul Vaslui.

⁹ Publicat inițial ca provenind de la Constantin X, vezi G. Coman, *Statornicie, continuitate*, p. 131, reluat de C. Preda, *Circulația monedelor bizantine în regiunea carpato – dunăreană*, în *SCIV*, 23, 3, 1972, p. 402 (bazat tot pe informațiile de la G. Coman); rectificare V. Spinei, *Monede bizantine*, p. 82; V. Spinei, *Moldova*, p. 122; D. Gh. Teodor, *Descoperiri*, p. 101.

¹⁰ C. Preda, *Circulația*, p. 409; V. Spinei, *Monede bizantine....*, p. 81; V. Spinei, *Moldova*, p. 122; D. Gh. Teodor, *Descoperiri*, p. 153; Gh. Mănușu-Adameșteanu, E. Popușoi, *Monede bizantine*, p. 353.

comerciale, lucru susținut și de celelalte descoperiri de pe teritoriul jud. Vaslui: Cârja, Curteni, Grumezoaia, Huși, Negrești, Sărățeni, Vetrișoaia, Voinești¹¹.

După reforma lui Alexios I din 1092, follis-ul este înlocuit cu stamena și tetartera ca monede ale schimburilor de valoare mică¹². În colecțiile muzeului bărlădean se găsesc 20 de piese, o cifră extrem de mare comparativ cu restul spațiului est carpatic în care s-au desoperit doar 18 monede¹³. Este posibil, sau mai bine zis probabil, ca unele din aceste piese să fi fost aduse din Dobrogea de unii colecționari care au donat o parte din piesele din colecțiile muzeului¹⁴.

Alte două argumente în favoarea plasării unor monede în alte zone decât cea bărlădeană: lipsa unei distribuții geografice (toate monedele să se concentreze în jurul Bârladului ?), și prezența unor emisiuni rare (o piesă din prima emisiune a lui Manuel I, sau 7 piese de la Alexius III (în restul Moldovei apărând alte 3 piese)¹⁵.

Pe de altă parte prezența a două stamena de la Alexius I și Alexius III la Curteni¹⁶ și a unui tetarteron de la Manuel I la Huși¹⁷ ar fi un indicator verosimil pentru prezența a cel puțin o parte dintre monedele bărlădene. De altfel zona Bârlad-Vaslui e singura din arealul Carpați-Prut în care s-au găsit monede, excepțiile fiind Manoleasa (un hyperper de la Manuel I)¹⁸ și tezaurul de la Panciu compus din 4 stamena¹⁹.

După 1204 numărul de monede scade drastic în Moldova, doar 9 monede până în 1241. Surprinzător 8 dintre ele se găsesc în jud. Vaslui, 7 în colecțiile muzeului bărlădean și una provenind de la Bârlălești. Și pentru aceste monede se aplică concluziile de mai sus: o parte din cele 7 monede ar putea avea proveniență dobrogeană.

Tot din această perioadă ar putea data și prezumtivul tezaur de la Bârlad (9 stamena) datând din perioada 1220-1230²⁰. Moneda de la Bârlălești este singura monedă tăiată total din Moldova, având astfel o semnificație deosebită²¹. Nu este singura monedă descoperită până la jumătatea secolului XIV: la Bârlad doi puli de aramă aparținând mongolilor²², la Șuletea o imitație bulgărească de aramă²³ (la fel ca cea de la Bârlălești). Practic se poate observa că moneda bizantină este înlocuită de cea bulgărească și apoi de cea mongolă.

¹¹ V. Spinei, *Moldova*, p. 122.

¹² G. Ostrogorski, *History of the Byzantine State*, Rutger University Press, 1969, p. 334; D. M. Metcalf, *Coinage in South – Eastern Europe 820 – 1396*, London, 1979, p. 105.

¹³ la Bolgrad, Ismail, Reni, Vinogradnoe, Vlădiceni, Manoleasa etc.

¹⁴ E. Oberlander-Târnoveanu, E. Popușoi, *Monede bizantine*, p. 223.

¹⁵ Curteni, Ismail, Reni

¹⁶ B. Mitrea, în *Dacia*, XXXVII, 1993, p. 316.

¹⁷ V. Spinei, *Moldova*, p. 122.

¹⁸ O. Iliescu, *Moneda romano-bizantină pe teritoriul României (326-1327)*, *Cultura bizantină în România. La culture byzantine en Roumanie*, București, 1971, p. 188; O. Iliescu, *Monede din sec. XII – XIII găsite la Dunărea de Jos, în Ilfov – File de istorie*, București, 1978, p. 147; V. Spinei, *Moldova*, p. 123.

¹⁹ V. Spinei, *Moldova*, p. 124.

²⁰ E. Oberlander-Târnoveanu, E. Popușoi, *Monede bizantine*, p. 232-233; E. Oberlander-Târnoveanu, *Some remarks on the Chronology and the Composition of the Byzantine Coin Hoards from the 13th and the 14th Centuries and the Lower Danube and the Adjacent Areas*, în *Etudes byzantines et post – byzantines*, III, 1997, 158-159.

²¹ Publicat inițial de G. Coman, *Statornicie, continuitate*, p. 127 și socotit a aparține Imperiului de la Niceea. Rectificat de O. Iliescu, *Monede din sec. XII – XIII*, p. 149; O. Iliescu, *Sur les monnaies byzantines coupées decouvertes en Roumanie*, în *Actes du XIVe Congres international des etudes byzantines*, Bucarest, 6-12 septembre 1971, III, București, 1971, p. 193-196 și reluat de V. Spinei, *Monede bizantine*, p. 81; V. Spinei, *Moldova*, p. 262 cu proveniența din Imperiul de Thessalonik. Rectificat din nou de E. Oberlander-Târnoveanu, E. Popușoi, *Monede bizantine*, p. 226.

²² E. Oberlander-Târnoveanu, I. Oberlander-Târnoveanu, *Noi descoperiri de monede emise în zona gurilor Dunării în sec. XIII – XIV*, în *SCN*, IX, 1989, p. 123 notează unul singur; O. Iliescu, P. Țărălungă, *Un tezaur de la sfârșitul sec. XIII descoperit la Prăjești (jud. Bacău)*, în *Carpica*, XXIII/2, 1992, p. 322.

²³ V. Spinei, *Moldova*, p. 263.

Sunt ultimile monede până la apariția monedei autohtone. Se impun câteva considerații de ansamblu: arealul aflat în discuție a fost locuit în toată perioada²⁴. Cu toate că a fost în calea nomazilor în sec. X-XIII; la fel descoperirile monetare acoperă aproape toată perioada. Întrebarea este dacă aceste așezări din zonă au avut o organizare comună sau nu. Noi înclinăm să dăm un răspuns afirmativ bazându-ne în primul rând pe această serie de descoperiri monetare, pe așezările din zonă și pe mormintele nomazilor. Acestia se concentrează în jurul Bârladului, la Bârlad (3), Banca, Grivița, Pogonești²⁵. O asemenea concentrare nu o mai întâlnim decât în sudul Basarabiei, zonă de tranziție și punct intermediar pentru nomazi.

Chiar înainte de a se încheia secolul XIV avem ca o avangardă tezaurul de la Schineni²⁶, unul din puținele tezaure cu conținut integral moldovenesc. Secolul XV nu aduce decât un singur tezaur, cel de la Schineta²⁷, care surprinde foarte fidel liniile principale ale circulației monetare în cel de-al treilea sfert al secolului XV: monede turcești, maghiare și imitații de tip Chios.

Se remarcă deja o „luptă” între monedele maghiare și cele otomane, de departe favorizate în teaurizare, dinarul și asprul constituind tandemul întâlnit și în prima jumătate a secolului XVI. Astfel un tezaur constituit în cea mai mare parte a secolului XV, cel de la Țifești,²⁸ este format doar din aspri turcești și dinari maghiari. Tezaurul e revelator, credem noi, pentru circulația monetară din timpul domniei lui Ștefan cel Mare, în care în ciuda eforturilor domnitorului, concretizate și într-o reformă monetară, moneda teaurizată e tot cea turcească și maghiară. Moneda maghiară e o constantă în tezaurele moldovenești, fiind folosită și la mai mulți ani după emitere. Astfel tezaurul de la Bălești²⁹ se încheie cu 4 monede de la Ștefan Tomșa (1563-1564), dar majoritatea e alcătuită de 896 piese maghiare de la Matia Corvin, cele mai multe, Vladislav II și Ludovic II. La fel este situația și în cazul tezaurului de la Vetrișoaia,³⁰ care are 51 de piese din 58 de la Matia Corvin și Ludovic II, ultimele 7 fiind poloneze și habsburgice.

Mai mult, monede maghiare se întâlnesc și în secolul XVII, evident în proporție mult mai mică. Din punct de vedere al materialului monedelor descoperite, peste 90 % sunt din argint, doar la Schineta fiind 12 monede de aur.

Tezaurul	Monede moldovenești	Monede maghiare	Monede otomane	Monede poloneze	Alte emisiuni
Schineni	178				
Schineta		2 AV	59 AR		10 AV
Țifești		49 AR	335 AR		
Bălești	22	896			
Vetrișoaia		59 AR		4	3
Bălțați		1	9	713	88

²⁴ D. Gh. Teodor, *Descoperiri*, p. 32; M. Petrescu-Dâmbovița, E. Zaharia, *Sondajul arheologic de la Dănești*, în *MCA*, VIII, 1962, p. 47-56; G. Coman, *Cercetări arheologice în sudul Moldovei cu privire la secolele V-XI*, în *SCIV*, 20, 1969, 2, p. 287-314; D. Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați. Așezările din secolele VI-XI e.n. de la Dodești-Vaslui*, Iași, 1984, passim; N. Ciucă, *Descoperiri de tip proto Dridu la Bârlad-cartierul Munteni, jud. Vaslui (1964)*, în *MCA*, X, 1973, p. 225.

²⁵ V. Spinei, *Moldova*, p. 436-437; L. Ursachi, C. Onel, F. Băgu, *Mormânt dublu tumular descoperit pe Dealul Țuguieța, Bârlad, județul Vaslui, aparținând nomazilor turanici*, în *Istros*, XII, 2005, p. 255-259.

²⁶ A. Berciu-Drăghicescu, *Repertoriul descoperirilor monetare de pe teritoriul Moldovei (secolele XIV-XVI)*, în *Caietul seminarului special de științe auxiliare*, II, București, 1990, p. 82, nr. 117.

²⁷ R. Alaiba, *Tezaurul de la Schineta, jud. Vaslui*, în *AM*, IV, 2002, p. 117-119, cu observațiile lui E. Oberlander-Târnoveanu în *Componenta pontică în circulația monetară moldovenească din vremea lui Ștefan cel Mare*, în *RM*, 40, 3, 2004, p. 63-65, reluat în *Monnaies et parures du Musée Départemental “Ștefan cel Mare” de Vaslui*, Iași, 2007, p. 15-53.

²⁸ A. Berciu-Drăghicescu, *Repertoriul*, p. 90, nr. 144.

²⁹ *Ibidem*, p. 58, nr. 8.

³⁰ *Monnaies et parures*, p. 54-56.

Dumbrava Roșie ³¹		328		2501	365
Tanacu ³²		4	2 AV	114	21
Zăpodeni ³³		1315	89	2	

Capitolul monedelor izolate este mai variat dar nu foarte bogat. Întâlnim mai multe monede moldovenești, îndeosebi în perimetrul Curții Domnești din Vaslui: 4 monede de la Alexandru cel Bun (2 groși și 2 jumătăți de groși)³⁴ plus 1 gros de la Ștefăniță găsit în perimetrul orașului³⁵. La Idrici s-a găsit de asemenea o monedă de la Ștefăniță,³⁶ la Pogănești un gros de la Ștefan cel Mare.³⁷

În muzeul de la Vaslui se mai află 4 monede moldovenești de la Petru Mușat, Alexandru cel Bun, Petru Aron și Ioan Vodă cel Cumplit,³⁸ în timp ce la Banca s-a mai descoperit recent un gros de la Alexandru cel Bun.³⁹

Alte monede izolate au fost cele maghiare (1 dinar de la Matei Corvin și 2 de la Ladislau), cele habsburgice (o piesă emisă de Ferdinand și trei de Rudolf), cele poloneze (o piesă de la Alexandru și una de la Sigismund), găsite la Curtea Domnească din Vaslui,⁴⁰ cărora li se adaugă o piesă turcească de la Murad III, descoperită pe teritoriul Vasluiului.⁴¹ Dintre monedele de aur, menționăm două piese, imitații de tip Chios, descoperite la Tăcuta și în jurul Bârladului.⁴²

Sperăm ca aceste considerații să fie confirmate și de viitoarele cercetări de teren.

ASPECTS OF THE CURRENCY CIRCULATION IN BÂRLAD AREA IN THE VIIITH-XVITH CENTURIES

For the period of the 7th-16th century, the monetary circulation on the actual territory of the district Vaslui shows many proper aspects, especial for the 8th-12th century, because the monetary discovery are more than in any other area between the Carpathians and Nistru. Beginning with the 14th century it appears the Moldavian coin, followed by the Hungarian, Ottoman and Polish.

³¹ E. Popușoi, N. Arnăutu, *Tezaurul de la Bârlad-Dumbrava Roșie, Secolele XVI-XVII. Catalog*, Bârlad, 1999, p. 4-5.

³² B. Mitrea, *Descoperiri monetare în România (1974-1976) (XVIII-XX)*, în *BSNR*, 1976-1980, p. 607, nr. 337.

³³ A. Berciu-Drăghicescu, *Repertoriul*, p. 91, nr. 151.

³⁴ *Ibidem*, p. 105.

³⁵ *Ibidem*, p. 107.

³⁶ *Ibidem*, p. 96.

³⁷ *Ibidem*, p. 97.

³⁸ *Monnaies et parures*, p. 125-126.

³⁹ Gh. Gherghe, *O monedă de la Alexandru cel Bun pe Lahova, comuna Banca*, în *Cercetări istorice. Revista profesorilor de de istorie din județul Vaslui*, anul II, nr. 3, martie 2008, p. 25.

⁴⁰ *Monnaies et parures*, p. 105-106.

⁴¹ *Ibidem*, p. 107.

⁴² E. Oberlander-Târnoveanu, *op. cit.*, p. 70.

CIRCULAȚIA MONEDEI MĂRUNTE ÎN TERITORIILE EXTRACARPATICE ÎNTRE 1092 ȘI SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIV-LEA

Sorin LANGU*

Key words: variation, circulation, area.

Moneda izolată a fost considerată mult timp ruda săracă a tezaurului. Cantitatea de monedă și informațiile, de regulă suficiente, au fost atuuri în desconsiderarea monedei izolate. Cu timpul însă s-a constatat că ele pot oferi informații extrem de valoroase, de la datarea unui strat arheologic, la arătarea intensității schimburilor comerciale dintr-o regiune sau pot indica posibile rute comerciale etc. Perioada în discuție cuprinde evenimente cu impact mare pentru istoria regiunii: năvălirile cumanilor, cruciada a IV-a, marea invazie mongolă, apariția statelor românești. Din punct de vedere monetar anul 1092 este foarte important pentru că el marchează reforma monetară a lui Alexius I, necesară pentru a suprapune politica monetară cu evenimentele social-politice.

Circulația monetară în Oltenia 1092-1204

Monedele mărunte bizantine, stamenon și tetarteron¹, vor continua să circule și după 1092. Baza circulației monetare rămâne în Oltenia, ferită de conflictul dintre nomazi și bizantini.

Tabel 73: Emitenții de monedă mărunță bizantină în 1092-1204.

Nr. crt	Emitentul	Oltenia	
		AE	BI
1	Alexius I (1081-1118)	-	4
2	Ioan II (1118-1143)	2	2
3	Manuel I (1143-1180)	-	16
4	Andronic I (1183-1185)	-	1
5	Isaac II (1185-1195, 1203-1204) ²	-	8
6	Alexius III (1195-1203)	-	11

Pătrunderea monedei Comnenilor a fost relativ eficientă la nord de Dunăre vreme de un secol și s-a bazat pe monede mărunte, în special cele din billon.³ Mai apar și alte monede, cum ar fi cea din electron⁴ bizantină (la Celei, jud.Olt, cu proveniență Manuel I)⁵ sau dinarul de argint de la Andrei II de la Drobeta.⁶

* Institutul de Geografie, București.

¹ E. Oberländer-Târnoveanu, *La monnaie dans l'espace rural*, p. 358, M. F. Hendy, *Coinage and money*, p. 97-101.

² Din a doua domnie, cea împreună cu Alexius IV, au rămas puține monede, S.Bendall, *Coinage for the joint reign of Isaac II, restored, and Alexius IV (18 july 1203 – 5 feb. 1204 A.D.)*, în *The Numismatic Circular*, september 1979, p. 382-383.

³ E. Oberländer-Târnoveanu, *La monnaie dans l'espace rural*, p. 360-361.

⁴ M. F. Hendy, *Coinage and money*, p. 124-126.

⁵ Oberländer-Târnoveanu E., *Moneda bizantină și de tip bizantin*, p. 345.

⁶ D. Ciobotea, *Circulația monetară în Oltenia*, p. 82.

Circulația monetară în Muntenia 1092-1204

Scade foarte mult, fiind la cote rezonabile doar în timpul lui Ioan II și al lui Manuel I.

Tabel 74: Emitenții de monedă mărunță bizantină în 1092-1204

Nr. crt	Emitentul	Muntenia	
		AE	BI
1	Alexius I (1081-1118)	-	-
2	Ioan II (1118-1143)	-	8
3	Manuel I (1143-1180)	1	7
4	Andronic I (1183-1185)	-	1
5	Isaac II (1185-1195, 1203-1204) ⁷	-	1
6	Alexius III (1195-1203)	-	2

Aceste monede se concentrează în câteva zone: a județului Prahova (Gornetu, Vărbilău, Vadu Săpat, Ologeni), a județului Buzău (Buzău, Merei, Valea Râmnicului) și pe raza localităților Giurgiu și Piuș Pietrii. Tot din aceste zone provin și exemplarele din electron, în număr de 5, din care exemplarul din zona Prahovei este o imitație de calitate slabă a originalului, produsă la nordul Dunării⁸. Tezaurile din această perioadă conțin doar monede mărunte, de regulă stamena (București, Vlașca, Bucov, Copuzu) sau tetartera (Copuzu, Turcești), valoarea lor fiind redusă. Moneda franțuzească de la Zimnicele⁹ este doar o apariție insolită, singulară pe tot parcursul sec. VIII - XIV, monede franceze întâlnindu-se abia în tezaurul de la Schela Cladovei¹⁰, și apoi în cel de la Pârlita¹¹, la începutul sec. XVI.

Circulația monetară în Moldova 1092-1204

Impactul reformei este resimțit rapid monedele lui Alexios I ajungând la est de Carpați în proporție asemănătoare cu cea din Muntenia.

Tabel 75: Emitenții de monedă mărunță bizantină în 1092-1204

Nr. crt	Emitentul	Moldova	
		AE	BI
1	Alexius I (1081-1118)	1	8
2	Ioan II (1118-1143)	-	6
3	Manuel I (1143-1180)	4	2
4	Andronic I (1183-1185)	1	-
5	Isaac II (1185-1195, 1203-1204) ¹²	1	3
6	Alexius III (1195-1203)	-	10

⁷ Din a doua domnie, cea împreună cu Alexius IV, au rămas puține monede, S. Bendall, *Coinage for the joint reign of Isaac II, restored, and Alexius IV (18 July 1203 - 5 Feb. 1204 A.D.)*, în *The Numismatic Circular*, septembrie 1979, p. 382-383.

⁸ E. Oberländer-Târnoveanu, *Moneda bizantină*, p. 344-345.

⁹ C. Beda, *Descoperiri monetare antice și bizantine în jud. Teleorman*, în CN, III, 1980, p. 141-142.

¹⁰ T. Rădulescu, P. Turturică, *Tezaurul de monede și podoabe feudale de la Schela Cladovei-Mehedinți (sec. XIV-XV)*, în AO, III, 1984, p. 70-88; D. Ciobotea, T. Traian, P. Turturică, *Noi descoperiri din tezaurul medieval de la Schela Cladovei, jud. Mehedinți*, în AO, IV, 1985, p. 65-69.

¹¹ E. Isăcescu, *Un tezaur de monede franceze și engleze din secolele XV-XVI găsit în județul Ilfov*, în SCN, IV, 1968, p. 429 și urm.

¹² Din a doua domnie, cea împreună cu Alexius IV, au rămas puține monede, S. Bendall, *Coinage for the joint reign of Isaac II, restored, and Alexius IV (18 July 1203 - 5 Feb. 1204 A.D.)*, în *The Numismatic Circular*, septembrie 1979, p. 382-383.

Începând cu domnia lui Andronic I pătrunderea monedei bizantine s-a diminuat considerabil, excepție făcând cele 10 stamena descoperite în Moldova de la Alexius III, cu precizarea că 7 dintre ele provin de la Bârlad, cu locul descoperirii incert¹³. Doar două monede din metal prețios, ambele de la Manuel I¹⁴: un hyperperon la Manoleasa (jud. Botoșani)¹⁵, și un aspron trachy de electron la Reni (reg. Odessa)¹⁶. Mai mult circulația monedelor bizantine se reduce la câteva zone: sudul Basarabiei (Bolgrad, Ismail, Reni, Vinogradnoe, Vlădiceni), Vasluiul (Bârlad, Curteni, Huși), plus alte câteva monede. Tezaurele bizantine se grupează cam în aceleași zone: Ismail, Reni, Suvorovo, excepțiile fiind cele de la Alcedar (cel mai nordic tezaur bizantin din Basarabia), și de la Panciu. În zona Curburii la Dălhăuți apare primul tezaur cu monede exclusiv maghiare, fără valoare în circulație, legat de incursiunile bizantine din timpul lui Manuel I în Transilvania.

Circulația monetară în Oltenia 1204-1241

Prăbușirea Bizanțului în 1204 duce la spargerea „monopolului” monetar, constituit în Balcani, o serie de state, cum ar fi: Țaratul Bulgar, Imperiul Latin de Constantinopol, Regatul Latin de Thessalonic, Imperiul de Thessalonic, Despotatul Epirului, Imperiul de Niceea, senioriile „france” din Grecia ș.a., emițând monedă, cel mai adesea de tip bizantin¹⁷. La sud de Carpați monedele au continuat să circule în special în Oltenia, și mai puțin în celelalte regiuni. Emisiunile celui de-al Doilea Țarat Bulgar s-au descoperit la Drobeta, Râmnicu Vâlcea, Calafat, Maglavit, ș.a.¹⁸, cele latine constantinopolitane la Drobeta, Desa, Craiova, Ostrovu-Mare, Orlea¹⁹ ș.a., cele ale Regatului Latin la Drobeta și Râmnicu Vâlcea²⁰, ale Imperiului de Niceea și a celui de Thessalonic la Drobeta²¹. Toate aceste monede erau stamena, unele tăiate²² (Maglavit, Drobeta, Ostrovu Mare), ceea ce arată o nevoie mare de monedă, și în același timp o aliniere la scăderea cantității de metal prețios din monede.

Circulația monetară în Muntenia și Moldova 1204-1241

Aici numărul monedelor scade drastic, în special în Moldova, dar și în Muntenia circulația monetară se menține la cote mici. În Muntenia imitații bulgare s-au descoperit la Curtea de Argeș și Pitești, o imitație latină a Imperiului Latin de Constantinopol la Buzău și Pitești, o monedă de la Teodor Ducas²³, descoperită la Curtea de Argeș²⁴, și o monedă cu emitent neidentificat la Vărbilău (jud. Prahova). Acestor monede, stamena, li se adaugă hyperperii niceeni (zona Prahova, Pitești), imitații latine (București, București-Ciurel, Cetățeni-Argeș, Novaci-Ilfov, Pitești), și hyperperi cu emitent neidentificat (Băbăița, Merișani-Teleorman, Pietroasele-jud. Buzău, Târgoviște, Turnu Măgurele). Moneda de aur niceeană a fost foarte bine primită și a circulat mult timp după emiterea ei, fiind vehiculată de negustorii italieni, care operau la Dunărea de Jos²⁵.

În Moldova nu avem decât 4 imitații bulgărești și 3 imitații latine de la Bârlad²⁶, toate stamena, stamenon-ul de la Bârlălești, și un hyperper, descoperit într-o localitate neprecizată dintre Carpați și Prut.

¹³ Idem, E. Popușoi, *op. cit.*, p. 224-225.

¹⁴ Despre monedele emise de acest împărat M. F. Hendy, *Coinage and money*, p. 122-126.

¹⁵ O. Iliescu, *Monede din sec. XII – XIII găsite la Dunărea de Jos*, în *Ilfov – File de istorie*, București, 1978, p. 147; V. Spinei, *Moldova*, p. 123.

¹⁶ V. Spinei, *Moldova*, p. 123.

¹⁷ E. Oberländer-Târnoveanu, *Moneda bizantină*, p. 337.

¹⁸ *Ibidem*, p. 353.

¹⁹ *Ibidem*, p. 355.

²⁰ *Ibidem*, p. 358.

²¹ *Ibidem*, p. 360.

²² Idem, *La monnaie dans l'espace rural*, p. 361.

²³ Vezi și D. M. Metcalf, M. D. O'Hara, *A hoard of trachea from the reign of Theodore I of Nicaea, 1204-22*, în *The Numismatic Circular*, march 1977, p. 103-107.

²⁴ O. Iliescu, *Monede bizantine....*, p. 149.

²⁵ E. Oberländer-Târnoveanu, *Moneda bizantină*, p. 362.

²⁶ E. Oberländer-Târnoveanu, E. Popușoi, *op. cit.*, p. 224-225.

În ce grad putem vorbi de o circulație monetară, bazată pe hyperperi, este greu de spus, mai ales că nu prea au fost descoperite prea multe monede din metal inferior – de fapt baza circulației –, de aceea noi credem că într-o primă fază, marcată de găsirea unor exemplare conform normelor metrologice de emitere, monedele erau folosite pentru teaurizare sau erau vehiculate de nomazi (jefuite, stipendii etc.), conținând mai mult conținutul de aur intrinsec decât valoarea de monedă. Exemplarele tăiate, pe baza unor etaloane, puteau face parte din circulație, dar credem că majoritatea exemplarelor erau folosite pentru teaurizare, cel puțin până la sfârșitul sec. XIV. În sec. XIV, după momentul Noghay, și pe fondul instaurării unei „liniști” relative, monedele de aur de tip niceean apar în circulație²⁷.

Tezaurele descoperite se încadrează într-un orizont temporal, 1220-1230, și spațial, vestul Munteniei și sudul Moldovei, sugerează existența unor acțiuni militare în zonă, acțiuni total neașteptate, odată ce tezaurele sunt de valoare mică. Lipsa monedelor de aur din aceste tezaure, emiterea lor începuse, arata defazajul dintre emitere și pătrunderea la nordul Dunării. Alte două tezaure, Turcești-Argeș, și Alcedar, sunt îngropate la scurtă vreme după 1204, având serii de monede bizantine ce se termină cu Alexius III, sau cu imitații bulgare posterioare momentului 1204. spre sfârșitul perioadei apar și singurele tezaure cu bracteate germane, la Filiași, și la Hotin, venite pe filieră maghiară (la Hotin era și un dinar de la Salomon), tezaure care marchează două puncte de penetrare maghiară.

Circulația monetară în Țara Românească 1241-1261

Se reduce la o serie de descoperiri izolate și tezaure, de regulă cu monede tăiate total. Astfel este stamenonul emis de Ioan III Vatatzes, descoperit la Cetățeni, jud. Argeș²⁸, și tezaurele de la Basarabi²⁹ și Balș. Componenta tezaurului de la Balș reflectă noua realitate monetară după 1204: emisiuni bizantine pre și post 1204, emisiuni imitative asenide și latine, emisiuni epirote etc.³⁰

Circulația monetară în Oltenia 1261-1365

Este ultima fază a pătrunderii monedelor bizantine la nord de Dunăre și începe odată cu revenirea bizantinilor în Constantinopol. Comparativ cu perioadele anterioare monedele din billon au circulat într-o cantitate remarcabilă în regiunile extracarpatic. Primele monede îi aparțin lui Mihail VIII, în calitate de împărat al Niceei, un exemplar din billon la Drobeta³¹, și în calitate de împărat al Constantinopolului, două stamena la Drobeta³² și una de pe teritoriul Olteniei³³. Monedele lui Andronic II, singur sau cu Mihail IX, au pătruns în întreaga zonă a Olteniei: Craiova, Drobeta, Maglavit, Ostrovu Mare, Oltenia, urmate de cele ale lui Andronic III la Drobeta, Maglavit, Ostrovu Mare, și în sudul jud. Dolj³⁴. Odată cu emisiunile acestui împărat emisiuni bizantine, descoperite izolat, nu se mai găsesc în teritoriile extracarpatic. Tot pe filieră bizantină apare și un tornese din billon la Drobeta, emis de Giovanni Orsini la Arta (1323-1335)³⁵.

²⁷ E. Oberländer-Târnoveanu, *Moneda bizantină*, p. 362-364.

²⁸ E. Oberländer-Târnoveanu, *Moneda bizantină și de tip bizantin*, p. 360.

²⁹ O. Iliescu, *Sur les monnaies byzantines coupées*, p. 192, reluat de D. Ciobotea, *Circulația monetară în Oltenia*, p. 80.

³⁰ Publicat pe scurt de E. Condurachi, *Monnaies byzantines coupées*, în *CNA*, 15, 1940, 117-118, p. 227, E. Condurachi, *Les tresors monétaires de la region carpatho danubiennes et leur importance pour l'histoire des roumains*, în *Balkanica*, VII, 1, 1944, p. 40, reluat de O. Iliescu, *Monede din sec. XII – XIII*, p. 149, O. Iliescu, *Moneda romano-bizantină*, p. 189, C. Preda, *Circulația...*, p. 395; mai multe informații la O. Iliescu, *Sur les monnaies byzantines coupées*, p. 191-193, reluat de D. Ciobotea, *Circulația monetară în Oltenia*, p. 81; identificare completă la E. Oberländer-Târnoveanu, *Some remarks*, p. 140-144.

³¹ E. Oberländer-Târnoveanu, *Moneda bizantină și de tip bizantin*, p. 366.

³² *Ibidem*, p. 369.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, p. 370-372.

³⁵ *Ibidem*, p. 379.

Tabel 76: Situația pe emitenți în Oltenia perioada 1261-1365.

Nr. crt.	Emitent	Nr. monede	
		Bi	AE
1	Mihail VIII – Niceea	1	-
2	Mihail VIII - Constantinopol	3	-
3	Andronic II	21	-
4	Andronic II + Mihail IX	6	4
5	Andronic III	3	5

Pe lângă monedele bizantine în Oltenia au mai circulat monedele bulgărești, vezi descoperirile izolate (Basarabi, Celei, Maglavit- monede de aramă de la Mihail Șişman, Verbicioara și Drobeta groși de argint de la Ioan Alexandru), și tezaurele de la Celei și Slatina. Constituirea Banatului de Severin la începutul sec. XIII deschide drumul monedelor maghiare care dobândesc o cotă mai mare de piață (4 monede maghiare cu emitent neprecizabil- Orlea, Drobeta, 3 de la Carol Robert și una de la Ludovic I- toate la Drobeta). Pe filieră sud-dunăreană ajung și monedele sârbești, venețiene și raguzane³⁶ (Drobeta, Brebeni, Galiciuica) configurând legături economice din ce în ce mai dezvoltate ale domnilor Țării Românești. Prezența tătăra în zonă este reprezentată de tezaurul de Calopăru, alcătuit din 35 de monede.

Tabel 77: Situația pe emitenți în Oltenia perioada 1261-1365

Nr. crt.	Emitent	Nr. monede
1	Imperiul Bizantin	43
2	Bulgaria	11
3	Ungaria	9
4	Veneția	2
5	Serbia	1
6	Raguza	1

Circulația monetară în Muntenia 1261-1365

Redusă mult în perioada precedentă se revigorează puțin la sfârșitul sec XIII, după cum o atestă tezaurele îngropate în perioada 1299-1301: În tezaure moneda bizantină cea mai teaurizată a fost cea de aur a lui Ioan III sau de tip Ioan III, vezi tezaurele de la Giurgiu, Lipia și Stoienești, îngropate cu ocazia războiului dintre Noghay și Toqtai. De menționat că tezaurul de la Giurgiu conține unicul hyperper emis Mihail VIII în calitate de împărat al Niceei³⁷. Singurele monede bizantine izolate sunt un hyperper de la același împărat, la București³⁸, și două tetartera de la Andronic II + Mihail IX, la Curtea de Argeș³⁹. Monedele mongole se găsesc aproape de Dobrogea, la Brăila (2 monede izolate de tip genovezo-mongol)⁴⁰, Coconi – Călărași (o monedă mongolă de sec. XIV)⁴¹, și tezaurul de la Maraloiu (1 follaro genovez-mongol, și 3 monede de la Noghay)⁴²,

³⁶ La fel ca și în Balcani, vezi descoperirile de la Seuthopolis, Kărzali-Veselcani, E. Oberländer-Târnoveanu, *La monnaie dans l'espace rural*, p. 363.

³⁷ *Ibidem*, p. 365.

³⁸ O. Iliescu, *Monede din sec. XII – XIII*, p. 150; Idem, *Moneda romano-bizantină pe teritoriul României*, p. 190.

³⁹ B. Mitrea, în *SCIV*, 22, 1971, 1, p. 133, menționează o singură monedă; O. Iliescu, *Monede din sec. XII – XIII*, p. 151; O. Iliescu în *Cultura bizantină în România*, p. 191; N. Constantinescu, *Curtea de Argeș*, p. 119.

⁴⁰ I. Căndea, *Brăila*, p. 138.

⁴¹ E. Nicolae, B. Costin, *Monede din secolele XIII-XIV descoperite în Dobrogea*, în *BSNR*, 1998-2003, p. 184 și nota 34.

⁴² Publicat inițial de I. Căndea, *Tezaurul de monede feudale de la Maraloiu, județul Brăila*, în *Danubius*, VIII-IX, 1979, p. 165- 172 și revizuit de Ernest Oberländer-Târnoveanu, *Documente ...*, p. 186, nota 2,

ceva mai depărtată fiind dirhemul de la Câmpulung Muscel⁴³, datorat, probabil, unei incursiuni izolate mongole. La Curtea de Argeș (două monede de la Carol Robert⁴⁴, câte o monedă de la Ladislau IV⁴⁵, Ștefan Dușan⁴⁶, Ivan Strațimir⁴⁷, și un tezaur cu 17 monede maghiare și 34 imitații autohtone⁴⁸), și Pitești (o emisiune a orașului Cottaro⁴⁹, de pe coasta Adriaticii, și una a lui Ștefan Uroș II⁵⁰). Alte monede au fost descoperite la Voievozi – Dâmbovița (un dinar Ștefan V, rege maghiar)⁵¹, Zimnicea (doi groși de la Ioan Alexandru, țar al Bulgariei)⁵² și Coconi – Călărași⁵³ (o monedă de la Gh. Terter).

Tabel 78: Situația pe emitenți în perioada 1261-1365

Nr. crt.	Emitent	Țara Românească
1	Bulgaria	5
2	Ungaria	4
3	Hoarda de Aur	4
5	Imperiul Bizantin	3
6	Serbia	2
7	Veneția	1

După cum se vede, situația este confuză, moneda bizantină pătrunzând destul de puțin la nord de Dunăre, ca și moneda mongolă, majoritatea monedelor venind pe filieră sud dunăreană sau maghiară, populația căutând alternative în lipsa monedelor bizantine.

Circulația monetară în Moldova 1261-1374

În Moldova monopolul monedei bizantine este spart brutal după 1241, instaurându-se un monopol mongol, care nu excludea prezența străină, datorită legăturilor comerciale care încep să se dezvolte având terminalul la Gurile Dunării.

Tabel 79: Situația pe emitenți în perioada 1241-1365

Nr. crt.	Emitent	Moldova
1	Hoarda de Aur	63
2	Boemia	20
3	Ungaria	13
4	Imperiul Bizantin	8
5	Bulgaria	3

care susține că e vorba de două tezaure amestecate, în timp ce primul editor susține că monedele au fost găsite împreună.

⁴³ O. Iliescu, *Notes de numismatique orientale*, în SAO, VII, 1968, p. 259-260.

⁴⁴ E. Isăcescu, *Tezaurul de monede medievale descoperit la Curtea de Argeș*, în BSNR, 1973-1975, p. 125; N. Constantinescu, *Curtea de Argeș 1200-1400. Asupra începuturilor Țării Românești*, București, 1984, p. 120.

⁴⁵ O. Iliescu, *Despre tezaurele monetare*, p. 183; N. Constantinescu, *Curtea de Argeș*, p. 119.

⁴⁶ N. Constantinescu, *Curtea de Argeș*, p. 119-120.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Elena Isăcescu, *Tezaurul de monede medievale descoperit la Curtea de Argeș*, în BSNR, LXVII-LXIX, 1973-1975, 123-128.

⁴⁹ P. Dicu în *Istoria municipiului Pitești*, p. 54.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Aurora Ursu, Adina Berciu-Drăghicescu, *Descoperiri monetare*, p. 171.

⁵² B. Mitrea, *Monede antice și feudale descoperite la Zimnicea*, în SCIV, XVI, 1965, 2, p. 255.

⁵³ N. Constantinescu, *Coconi. Un sat din Câmpia Română în epoca lui Mircea cel Bătrân*, București, 1972, p. 101-105.

6	Armenia	3
7	Veneția	2
8	Iran	1
9	Polonia	2
12	Sultanatul mameluc	1
14	Epir	1

Moneda mongolă circulă pe întregul teritoriu al Moldovei, în marea ei majoritate în componenta ei de aramă⁵⁴. Monedele mongole apar în timpul lui Toqtai (1291-1313) și se datorează instalării la Isaccea a lui Noghay. Acesta înființează un atelier monetar, emite pentru început monedă imitativă, după emisiunile contemporane ale Hoardei, apoi emite monedă proprie. Moneda imitativă a lui Noghay este cea de-a doua componentă emisiunilor mongole din Moldova, iar a treia este constituită de emisiunile de la mijlocul sec. XIV. În contextul dezagregării Hoardei, apar tendințe centrifuge care se materializează, printre altele, și cu înființarea unui atelier monetar la Orheiul Vechi de către hanul Abdallah, și a altuia la Costești sau Cetatea Albă (monedele de tip Costești – Gârla)⁵⁵. Legăturile economice dezvoltate de mongoli au dus la pătrunderea în jumătatea de nord a Moldovei a monedelor maghiare, grupate mai mult în zona mărcii lui Dragoș⁵⁶, între Baia și Siret (Rădăuți, Baia, inclusiv de tezaurul de la Sucevița), dar și în Basarabia⁵⁷, precum și a groșilor de Boemia (Fuzăuca – R. Moldova, Rădăuți, Horecea – reg. Cernăuți, Marcăuți – R. Moldova, Baia, Cuizăuca – R. Moldova⁵⁸ etc).

În schimb, monedele bizantine pătrund doar în jumătatea sudică a Moldovei, la Vadu lui Vodă (R. Moldova)⁵⁹, Murgeni (jud. Vaslui)⁶⁰, Bârlălești (jud. Vaslui)⁶¹, Panciu (jud. Vrancea)⁶², Ismail⁶³, Costești⁶⁴ ș.a., la fel ca și cele venețiene⁶⁵ și bulgărești, moneda poloneză de la Cușmirca (R. Moldova) și cele armenesti și iraniene de la Cetatea Albă⁶⁶. Dirhemul mongol împreună cu monedele maghiare și boemiene din argint vor alcătui peste 85 % din cantitatea de monedă de pe piață. De altfel, dirhemul mongol din argint, avea o calitate care l-a făcut deosebit de eficient: având 1,5 – 1,6 g⁶⁷ se situa ca greutate sub follis⁶⁸, dar datorită materialului, era între follis și stamena de billon, care oricum ajungea greu la nord de Dunăre. Acest lucru duce la mărirea numărului de monede de argint descoperite, în timp ce monedele de aur și de aramă sunt în scădere. Monedele de argint nu sunt toate emisiuni mongole, dinspre nord pătrunzând moneda maghiară și cea central-europeană; moneda mongolă din aramă fiind preferată în tranzacțiile mici, în vreme ce dirhemul din argint era mai degrabă teaurizat. Ca observație, și în Țara Românească și în Moldova,

⁵⁴ V. Spinei, *Moldova*, p. 260.

⁵⁵ E. Nicolae, *Monedele de tip Costești-Gârla*, în *Simpozion de numismatică*, 2005, p. 89-93.

⁵⁶ C. C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, București, 1997, p. 192 și p. 282-283; *Istoria României*, București, 1998, p. 158.

⁵⁷ V. Spinei, *Moldova*, p. 262.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ V. Spinei, *Monede bizantine*, p. 81; E. Oberländer-Târnoveanu, E. Popușoi, *op. cit.*, p. 226-227; O. Iliescu, *Sur les monnaies coupées, découvertes en Roumanie*, în *Actes du XIV-e Congrès International des Etudes Byzantines*, Bucarest, 1971, București, III, 1976, p. 195.

⁶² V. Spinei, *Moldova*, p. 262.

⁶³ *Ibidem*, p. 263.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*; *REP-ȚR*, p. 132.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ Vezi de exemplu dirhemii de la Prăjești, jud. Bacău, în O. Iliescu, P. Țărălungă, *Un tezaur de la sfârșitul secolului al XIII-lea descoperit la Prăjești (jud. Bacău)*, în *Carpica*, XXIII/2, 1992, p. 247-248.

⁶⁸ Ph. Grierson, *op. cit.*, p. 44; stamenon-ul avea 6 până la 2 % argint, așa că era de preferat dirhemul cu conținut intrinsec de argint mult mai mare.

între secolele X-XIII moneda de aramă pătrunde adânc având o circulație intensă. După 1204, moneda mărunță circulă din ce în ce mai puțin. În afară de monedele de aur ale lui Ioan III Vatatzes din Niceea, puține alte monede au mai circulat până la 1261, data restaurării Imperiului Bizantin. Putem menționa în Moldova o monedă de aramă de Ioan III Vatatzes⁶⁹, descoperită la Murgeni, Vaslui⁷⁰, și alta, din același material, emisiune de la Alexios III din Trebizonda, descoperită la Costești⁷¹. Tot la Costești s-a descoperit și un tournesion de billon emis la Arta de către Giovanni Orsini (1323-1335)⁷². După restaurare, singurele monede care se mai întâlnesc aparțin lui Mihail VIII (un hyperper) și lui Andronic II împreună cu asociații⁷³ (2, din aur și billon)⁷⁴, după această dată nu se mai cunosc monede bizantine, acestea nemaifiind atractive, existând alte alternative mult mai convenabile, ca moneda mongolă și cea pragheză. Tezaurele confirmă această situație, în primă fază având tezaure cu hyperperi bizantini asociați cu monede mongole, de regulă dirhemi, iar după 1300 doar tezaure cu monede mongole.

Moneda mărunță bizantină domină piața spațiului nord-dunărean de o manieră categorică, alcătuind 60 % din total. Nu am luat în calcul monedele din așezări (peste 1385), toate dirhemi mongoli, care ar distorsiona calculele. Dominația categorică a monedei bizantine se datorează apropierea de Dobrogea, avanpostul bizantin în zonă, de unde civilizația bizantină radia în teritoriile adiacente⁷⁵. Monedele maghiare și cele bulgărești încep să apară din sec. XI și respectiv XIII⁷⁶, dar cantitatea mică a monedelor indică faptul că nu poate fi vorba de circulație monetară cu rol economic major. Practic, singura monedă de circulație „totală” în Țara Românească ramâne moneda bizantină, fiind predominantă în toate cele trei perioade, doar după 1204/1241 contestându-i-se întâietatea. Nu trebuie să surprindă prezența târzie și singulară a monedei sârbești, pentru că prima emisiune sârbească apare la începutul sec. XIV⁷⁷.

Distribuția în Moldova este mult mai „cosmopolită”, dar fără impact pe piața monetară. Moneda Hoardei este cel mai mult vehiculată, ea fiind prezentă masiv în tezaure (peste 3500), ca și în așezări (peste 1300), moneda izolată mongolă (peste 90 % din aramă) dominând categoric piața moldovenească. Se produce aici, spre deosebire de Țara Românească, o mutație masivă, de la moneda bizantină la cea a Hoardei.

⁶⁹ Despre monedele de aramă ale lui Ioan III Vatatzes, A. Veglery, A. Millas, *Rare copper coins of the Laskarids (1204-1261) and Paleologids (1258-1453)*, în *The Numismatic Circular*, march 1977, p. 94.

⁷⁰ V. Spinei, *Moldova*, p. 262.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² E. Nicolae, B. Costin, *Monede din secolele XIII-XIV descoperite în Dobrogea*, în *BSNR*, 146-151, 1998-2003, p. 184, astfel de monede s-au descoperit și în Dobrogea și în nordul Bulgariei, existând relații economice între centrele urbane din sudul Basarabiei și Dobrogea.

⁷³ Din cauza lipsei de monedă în timpul acestor împărați s-a recurs pe scară largă la surfraparea monedelor, S. Bendall, *Andronikos II or III*, în *The Numismatic Circular*, july-august 1974, p. 285, idem, *Further Palaeologan Overstrikes*, în *The Numismatic Circular*, april 1976, p. 144-145, idem, *Andronicus II and Michael IX – an overdate*, în *The Numismatic Circular*, march 1979, p. 134, idem, *A new type of “billon” trachy of Michael VIII ?*, în *The Numismatic Circular*, december 1979, p. 549.

⁷⁴ Despre monedele din aramă ale acestui împărat, vezi și A. Veglery, A. Millas, *Rare copper coins of the Laskarids (1204-1261) and Paleologids (1258-1453)*, în *The Numismatic Circular*, april 1977, p. 143, iar despre cele de aur A. Veglery, A. Millas, *Gold coins for Andronicus III (1328-1341)*, în *The Numismatic Circular*, december 1973, p. 467-469, january 1974, p. 4-6, P. Protonotarios, *Is a reattribution of the hyperperon of the “Proskynesis” type justified ?*, în *The Numismatic Circular*, july-august 1974, p. 283-284.

⁷⁵ E. Oberländer-Târnoveanu, *Documente numismatice privind relațiile spațiului est-carpatic cu zona Gurilor Dunării în sec. XIII-XIV*, în *AIIA „A. D. Xenopol”*, XXII, 1985, p. 589.

⁷⁶ Monede maghiare apar încă din timpul lui Ștefan I (1000-1038), vezi B. Mitrea, *Oboli ungurești din prima jumătate a secolului al XII-lea descoperiți în Muntenia*, în *SCN*, IV, 1968, p. 411, nota 10, iar cele bulgărești, din timpul lui Ioan Asan II (1218-1241), de la Drobeta, vezi Dinică Ciobotea, *Circulația monetară în Oltenia în preajma constituirii statului independent Țara Românească (sec. X-XIV)*, în *AO*, II, 1982, p. 82.

⁷⁷ O. Iliescu, *Dreptul monetar în Statul vlaho-bulgar al primilor Asănești (1187-1218)*, în *Răscoala și statul Asăneștilor. Culegere de studii* (coord. E. Stănescu), București, 1989, p. 111, nota 54.

CONSIDERATIONS ABOUT THE CIRCULATION OF PETTY COINAGE IN EXTRACARPATHIAN TERRITORY HISTORY IN 10TH-14TH CENTURIES

The author analyses petty coinage between 10th-13th centuries. The analyse is done on different spaces and in different periods. There is a list of these coins with some considerations about their significance.

After the replacement of follis, stamena and tetartera were used, peaks during Alexios I (9 ex.), John II (6 ex.), Manuel I (7 ex.), Isaac II (5 ex.), Alexios III (9 ex.). In these peaks of copper coin circulation are also the „heavy” golden coins: Basil II (2 ex.), Michael VII (3 ex.), Constantine IX (4 ex.), Manuel I (1 ex.).

In Valachia the peaks of copper byzantine coin are during Tzimiskes (3 ex.), Basil II and Constantine VIII (63 ex.), Roman III (26 ex.), Michael IV (21 ex.), Michael VII (6 ex.); now we meet the most of golden coins: Tzimiskes (2 ex.), Basil II și Constantine VIII (7 ex.), Roman III (2 ex.), Michael IV (1 ex.), Michael VII (3 ex.), plus a nomisma from Roman IV, discovered in Oltenia.

„The thirsty” of small coins determines creation of monetary mints at Isaccea and Orheiul Vechi (Șehr al Djedid), and also the phenomenon of clipping. Clipped isolated coins were found, especially, at the southern of Carpathian, in Moldovia the only coin being discoverd at Bârlălești.

DOAMNA ELENA CUZA

Oltea RĂȘCANU GRAMATICU*

Key words: Cuza, Rosetti, Solești, Unification of the Romanian Principalities.

La 17 iunie 1825, la Iași, a văzut lumina zilei Elena, cea care mai târziu va ajunge Prima Doamnă a României¹. Tatăl, postelnicul Iordache Rosetti, era fiul Marelui Vornic, cu același nume, de la care moștenise moșia Solești, în ținutul Vaslui, singura care-i mai rămăsese „din mai bine de douăzeci și nouă de moșii cât avusese”². Mama, Ecaterina, era fiica logofătului Dumitrache Sturdza, care în timpul revoluției de la 1821, împreună cu întreaga familie „lăsându-și odoarele casei și bucatele pământului pe mâna răsculaților și a turcilor”³ s-a refugiat la Cernăuți, unde a stat doi ani. În această perioadă, postelnicul Iordache Rosetti s-a căsătorit cu Ecaterina Sturdza de la care „luă puțină zestre”⁴.

Ecaterina Rosetti „era aspră la înfățișare ca și tatăl ei logofătul. Avea o fire dreaptă, hotărâtă la fapte, chibzuită și foarte religioasă. Autoritară cu copiii săi, nu le îngăduia niciodată nici cea mai mică lipsă de bună cuviință față de cei ce-i înconjurau. Luând în mână aproape fără sprijinul soțului, treburile destul de încurcate ale moșiei, era cunoscută ca adevărata stăpână de către toți slujitorii curții, boierul fiind mai puțin energic și suferind de inimă. Se descurca singură cu zarafii de care avea nevoie, mai cu seamă în vremea când ridicase din temelie, casa nouă la Solești. Era însă bună și îndatoritoare cu acela care avea nevoie de sfatul și ajutorul ei”⁵.

Elena își va petrece primii ani ai copilăriei la moșia Solești, alături de ceilalți patru frați, sub directă supraveghere a mamei sale, Ecaterina. Anii școlarității îi va face cu profesori particulari, la conacul unchiului său, Constantin Sturdza, de la Șcheea, împreună cu verii săi și apoi la bunicul Dumitrache Sturdza de la Miclăușeni, posesorul unei impresionante colecții de manuscrise și documente. La 15 ani revine la Iași, unde familia sa deținea o casă, și conform obiceiului vremii este prezentată în cercurile protipendadei capitalei Moldovei, din vremea domnitorului Mihail Sturdza. Tot ceea ce vedea în jurul său era cu totul neașteptat, pentru adolescența crescută atât de autoritar de părinți și care nu-și putuse dezvolta adevărata personalitate.

Curiozitatea și dorința de necunoscut o împingea înainte spre acest mediu cultural efervescent al Iașilor, anilor 40, dar firea temătoare o reținea în multe împrejurări, lăsând-o pradă visurilor romantice, adolescente. „Tineretul făcea saloane literare, societăți muzicale, sub supravegherea măștrilor aduși din Berlin sau Viena cu mari cheltuieli. La aceste întruniri cunosc Elena Rosetti pe Hermiona Asachi, căsătorită Moruzzi, care mânuia destul de îndemânatic condeiul și cânta și din harpă, instrument rar întâlnit pe acele vremuri”⁶. În saloanele rudei sale, Didița Mavrocordat, întâlnea „mai tot tineretul cult al Iașilor, fără deosebire de boierie. Se jucau acolo comediile tinerilor scriitori moldoveni: Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, Matei Milo”⁷.

Deoarece părinții aveau treburi la moșia de la Solești, tânăra Elena a fost lăsată câțiva ani, la Iași, în grija mătușii sale Profira Cantacuzino. Se ivea acum prilejul de a face noi cunoștințe cu ocazia frecventării petrecerilor din saloanele marilor boieri Roznovanu, Costache Sturdza, Mavrocordat sau Cantacuzino.

* Profesoară de istorie, Bârlad.

¹ Lucia Borș, *Doamna Elena Cuza*, Editura Casei Școalelor, București, 1940, p. 5.

² *Ibidem*, p. 6.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 7. Conacul din Solești a fost terminat la 1827, și avea două corpuri de clădiri, unite printr-un cerdac.

⁶ *Ibidem*, p. 21.

⁷ *Ibidem*.

Fără a fi o frumusețe, tânăra Elena se remarcă prin simplitate, corectitudine, naturalețe, timiditate. Avea ochi mari, negri, sprâncene pronunțate, fața ovală, iar părul bogat îl purta strâns în cozi, cu cărare la mijloc, după moda vremii. În această perioadă îl cunoaște pe Alexandru Cuza, posibil în casa Didiței Mavrocordat, al cărei soț fusese pe vremuri colegul lui în Institutul Cuénim din Iași sau la balurile lui Nicolae Cantacuzino. Oricum, un prilej deosebit l-a constituit însoțirea nuntă a Pulheriei Rosetti- Cantacuzino cu Constantin Moruzzi și a Pulheriei Rosetti – Bălănescu cu Vasile Cantacuzino, petrecere la care a participat domnitorul Mihail Sturdza și toată „lumea bună” a capitalei Moldovei, despre care amintea cu entuziasm Elena Rosetti, într-o scrisoare mamei sale, din 6/18 februarie 1841⁸. „De statură mijlocie, cu înfățișarea plăcută, trăsături regulate, ochi albaștri și păr castaniu buclat, Alexandru Cuza plăcea tuturor de la prima vedere. Foarte inteligent, spiritual, cu purtări simple și familiale, era primit în toate saloanele și mai cu deosebire de către femei, care-l găseau curtenitor și vesel. Cuceritor când voia, prietenos cu cei de aproape, lua parte la mai toate petrecerile unele din ele destul de scandaloase pentru cei ce țineau la buna lor faimă... Îndată după venirea în țară, când slăbiciunile lui nu erau încă prea mult cunoscute, întâlni pe Elena Rosetti, care, deși nu era o fată bogată, făcea parte din protipendadă și avea întinse legături de rudenie cu cei care conduceau Moldova. Alexandru Cuza care nu era un om de interes, luându-se mai mult după îndemnul inimii decât al rațiunii, privi totuși pe această mică boieroaică ca o partidă bună pentru începutul carierei sale funcționărești”⁹.

Tânărul judecător solicita un concediu ministerului în vederea căsătoriei sale cu Elena Rosetti. Evenimentul a avut loc la 30 aprilie 1844, în biserica de pe domeniul postelnicului Iordache Rosetti din Solești, într-un cerc restrâns. Numeroasele obligații de serviciu, ce-i reveneau la judecătorie, l-au determinat pe Alexandru Cuza să părăsească în grabă Soleștii, pentru a se deplasa la Galați. Aici, tânăra pereche a locuit în casele postelnicului Ioan Cuza. Deoarece pe foaia dotală a soției erau trecuți și ȝigani robi, Alexandru Ioan Cuza a hotărât să-i dezrobească, conformându-se hotărârii Adunării Obștești din 31 ianuarie/12 februarie 1844 privind emanciparea ȝiganilor de pe domeniile statului și mănăstirești.

Doamna Elena a înfruntat cu stoicism toate ingratitudinile provocate de un soț care și-a dovedit de multe ori, mai ales în tinerețe, slăbiciunile pentru sexul frumos. Datorită educației severe primită de la mama sa, Elena avea o fire cu totul opusă soțului ei, fiind domoală, timidă, lipsită de încredere în forțele proprii, cumpănită și retrasă, găsind consolare în citit și treburile casei, mai ales că socrii erau mereu plecați la Iași sau la moșia de la Bărboși, de lângă Huși, iar Alexandru era pasionat de treburile de la judecătorie. Vizitele celor de acasă erau o adevărată bucurie în această viață monotonă pe care o ducea tânăra soție. Din scrisoarea trimisă mamei sale, Ecaterina Rosetti, la 25 mai/5 iunie 1844, rezultă că aștepta cu nerăbdare sosirea fraților ei, Constantin, Dumitru și Teodor, ca și a tatălui ei, la Galați¹⁰.

Solicitată deseori de mama sa de a-i comunica noutăți din orașul unde se stabilise, Elena răspundea cu prudență, ascunzându-și amărăciunea visurilor spulberate: „Nu pot să-ți dau noutăți de prin oraș, fiindcă ies foarte rar, deoarece nu găsesc plăcere decât în căminul meu”¹¹. Protipendada de la Galați „este de o monotonie fără asemănare”¹², se confesa cu altă ocazie Elena. Singura persoană a cărei companie o agrea era soția pârcălabului de Covurlui, Iorgu Ghica.

Aniversarea căsătoriei sale trecu aproape pe neobservate, ceea ce îi mări și mai mult starea de tristețe, la cei doar douăzeci de ani pe care-i avea. „Dragii mei părinți, – scria ea la Solești – vă reamintesc că azi este treizeci aprilie și că această zi mi-a adus cea mai mare fericire. Dar, dacă poți într-adevăr să fii fericit în această zi unică apoi poți s-o și numeri ca pe singura zi frumoasă din viață”¹³.

⁸ D. Ivănescu, Virginia Isac, *Alexandru Ioan Cuza, acte și scrisori*, Editura Junimea, Iași, 1973, p. 26.

⁹ Lucia Borș, *op. cit.*, p. 25.

¹⁰ D. Ivănescu, Virginia Isac, *Alexandru Ioan Cuza, acte și scrisori*, p. 33-34.

¹¹ Lucia Borș, *op. cit.*, p. 29.

¹² D. Ivănescu, Virginia Isac, *op. cit.*, p. 41.

¹³ *Ibidem*, p. 49-50.

Deseori vacanțele erau petrecute de boierii moldoveni pentru destindere sau îngrijirea sănătății pe litoralul Mării Negre la Odessa. Însemnări deosebite despre aceste locuri ne-au lăsat Dimitrie Asachi, Nicolae Șuțu ș.a.¹⁴. Alexandru Ioan Cuza solicitase Marii Logofeții a Dreptății, la 10/22 iulie 1844 o lună de concediu spre a merge la ferede (băi) la Odessa, „fiind josiscălitului orânduie pentru starea sănătății sale, feredele de mare, de către doctori”¹⁵. Cererea fiindu-i aprobată, Cuza și soția au plecat cu careta spre Odessa, în vara aceluiași an. Orașul cu palatele și bisericile sale impunătoare, cu Palais-Royal, copie a celui din Paris, cu grandiosul Teatru de Operă, cu bulevardele largi, parcurile și grădinile sale înmiresmate, plajele aurii, aerul cosmopolit al portului, au lăsat o bună impresie familiei Cuza. De asemenea, starea sănătății lui Cuza s-a îmbunătățit, după cum reiese dintr-o scrisoare trimisă la Solești, din partea Elenei, la înapoiere, în 18/30 octombrie 1844¹⁶.

Un an mai târziu, Cuza adresa o nouă cerere, la 9/21 iulie 1845, către Logofeția Dreptății, prin care solicita pe lângă Secretariatul de Stat eliberarea pașaportului în vederea plecării la Odessa pentru tratament. Logofeția aprobând cererea făcea cunoscut Postelniciei motivul plecării „neapărata trebuință de a merge peste hotare, la Odessa, pentru facire de ferede”¹⁷. Locul său la Judecătoria ținutului Covurlui, a fost ținut provizoriu de către prietenul său, Teodor Rășcanu, viitor secretar al „Asociației Patriotice” de la Vaslui. Formele o dată rezolvate, soții Cuza pornesc din nou cu trăsura spre Odessa, parcurgând un drum obositor și plin de praf, pe la Leova, Cimișlia, Tighina și Tiraspol. Drumul de întoarcere a provocat aceleași neplăceri. Într-o scrisoare către mama sa, din 5/17 noiembrie 1845 se arăta: „... Am fost tare supărată văzând că știrile care ți s-au dat despre călătoria mea te-au mâhnit”¹⁸.

În toamna anului 1845, Cuza demisionează din funcția de președinte al Judecătoriei ținutului Covurlui, fiind preocupat de mișcările sociale care se conturau împotriva regimului despot al domnitorului Mihail Sturdza. Ca urmare a evenimentelor legate de acțiunile protestatare din Moldova meridională, soldate cu arestarea membrilor din conducerea „Asociației Patriotice” din care făcuseră parte frații Sion, Dimitrie Miclescu, Tucidide Durmuz și Theodor Rășcanu (singurul care a reușit să se refugieze în Transilvania, și de acolo la Paris), Alexandru Ioan Cuza a fost nevoit să renunțe la proiectata călătorie la Odessa, în Grecia și Turcia, menită să amelioreze boala sa de astm, și să aline suferințele soției care-și pierduse de curând bunica și tatăl, Iordache Rosetti.

La Paris funcționa „Asociația Studenților Români”, în frunte cu Ion Ghica și C. A. Rosetti, care căutau sprijinul Franței pentru realizarea dezideratelor românești. Spre această Mecca a democrației se va îndrepta și Alexandru Ioan Cuza, care, la începutul verii anului 1846, împreună cu soția, va întreprinde o călătorie în Franța. Aici a putut asista la o serie de divergențe între conducătorii acestei asociații care dincolo de coloratura culturală urmăreau să definitiveze căile de pregătire a revoluției în vederea răsturnării vechilor structuri feudale.

În cursul lunii iulie 1846, familia Cuza revenea la Galați. Nu știm impresiile Elenei Cuza din acest voiaj, care o punea în contact cu civilizația europeană, dar nu puteau fi decât favorabile. Era încă prea mâhnită de pierderile familiale pentru a se bucura în voie de tot ce-i putea oferi „orașul luminilor”. O va face mai târziu, când va reveni de mai multe ori aici și timpul îi va permite acest lucru.

Contactele dintre revoluționarii moldoveni și munteni se realizau în țară, între anii 1846-1847, mai ales, la moșia lui Costache Negri de la Mânjina, cu toată prigoana dezlănțuită de autoritățile centrale. O puternică mișcare a boierimii liberale a avut loc cu ocazia noilor alegeri pentru Adunarea Obștească în vara anului 1847, principale centre fiind Bârlad, Bacău, Huși, Iași, Focșani, Roman, unde alegerile au fost falsificate din ordinul domnitorului, de pe listele de alegători fiind omis și Alexandru Ioan Cuza. Printre cei care vociferau vehement împotriva abuzurilor domniei lui Mihail Sturdza se număra prietenul și viitorul cumnat al lui Cuza, Iordachi (Gheorghe) Lambrino,

¹⁴ Dimitrie Asachi, *Impresii de călătorie în țările Caucazului, prin Basarabia și Crimeea*, Iași, 1858.

¹⁵ Arh. St. Iași, Fond Ministerul de Justiție, tr. 1756, op. IV-1994, dosar 215, f. 275.

¹⁶ Alexandru Ioan Cuza, *acte și scrisori*, p. 61-62.

¹⁷ Arh. St. Iași, colecția Documente, p. 529/73.

¹⁸ D. Ivănescu, Virginia Isac, *op. cit.*, p. 63.

clucerul Mihăiță Ștefănescu, Simion Bontaș, Iorgu Radu ș.a.¹⁹.

Alexandru Ioan Cuza a participat activ la evenimentele revoluționare de la Iași din zilele de 27-28 martie 1848. Aflat în casa lui Alexandru Mavrocordat, cu alți revoluționari, în noaptea de 28 spre 29 martie, a încercat să opună rezistență forțelor represive trimise de Mihail Sturdza, fiind grav rănit la picior. Gheorghe Sion reproducea, într-o scrisoare către Gheorghe Barițiu, din 2 aprilie 1848, cuvintele înflăcărâte ale lui Cuza, în tragicul eveniment al arestării: „Dar, fraților ! Să murim ! Dar să ne pregătim pentru ca să murim. Cu moartea noastră trebuie să deschidem un viitor nației noastre vrednic de mărimea trecutului strămoșilor noștri romani ! Astăzi, toate națiile învie, trebuie să învie și a noastră !”²⁰.

Cuza figura pe lista celor 13 revoluționari arestați „foarte periculoși” ce au fost duși la Galați, imbarcați pe Dunăre și de la Măcin, urmau să fie preluați de turci spre Constantinopol. Șase din grup, printre care Alexandru Ioan Cuza și Manolache Costache Epureanu, reușesc, în urma intervenției energice a Elenei Cuza, care a cumpărat cu bani grei vigilența marinarilor, să evadeze în drumul pe Dunăre, spre Măcin, și cu sprijinul consulului englez din Galați, Cuningham, să se refugieze la omologul său din Brăila. După câteva săptămâni, cu pașapoarte false, vor pleca cu vaporul „Frantz” pe Dunăre până la Pesta²¹. De aici Alexandru Ioan Cuza s-a îndreptat spre Transilvania unde a luat parte la marea adunarea de la Blaj²², care marca începutul revoluției românilor ardeleni. În a doua jumătate a lunii mai îl găsim pe Cuza la Viena, apoi la Cernăuți, integrat programului Comitetului Revoluționar Moldovean.

Din corespondența lui Alexandru Ioan Cuza cu prietenul său Iordachi Lambrino reiese că nu avea știri despre soție, rămasă la Galați. Elena Cuza reușește cu greu să facă rost de bani, și înfruntând pericole de ordin politic, periclitându-și sănătatea, în condițiile în care Moldova se confrunta și cu o gravă epidemie de holeră, căreia îi căzuse victimă la 17 iunie 1848, socrul său, postelnicul Ioan Cuza²³, ajunge la Cernăuți unde-și va întâlni soțul. Pentru scurt timp, deoarece Cuza pleacă în exil, iar Elena revine în țară.

Îngrijorarea față de situația soțului său se desprinde dintr-o scrisoare, din 12 august 1848, trimisă lui Lambrino, prietenul lui Cuza, care-și avea conacul în comuna Banca, aproape de Bârlad: „Iată 15 zile de când sunt departe de Alexandru... lipsa de bani m-a silit la aceasta fără voia mea. El a plecat la Viena și Dumnezeu știe dacă-l voi mai putea revedea în iarna aceasta”²⁴. Trei zile mai târziu scria bucuroasă: „Alexandru este nevătămat și se găsește în acest moment la Pesta”²⁵. În 3 octombrie 1848, Elena comunica, în scris, aceluiași Lambrino: „Alexandru a fost la Paris și acum se află la Viena”²⁶.

Reușind să depășească situația materială precară²⁷, Doamna Elena revine la Cernăuți, unde sosise Alexandru și împreună pleacă la Viena, și apoi la Paris.

În perioada exilului la Frankfurt, Viena, Paris, Cuza a menținut strânse legături cu ceilalți revoluționari români. Lipsa accentuată a banilor, o determină pe Elena să plece spre țară, iar pe Alexandru la Constantinopol. La începutul lunii iunie 1849²⁸, Alexandru își revede soția și pe Iordachi Lambrino în capitala otomană, pregătindu-se pentru revenirea în țară. Noul domnitor, Grigore Alexandru Ghica, cu idei liberale, susținător al Unirii, îi va încredința lui Cuza, în decurs de câțiva ani, o serie de posturi de răspundere: președinte al Judecătoriei Covurlui, director al Ministerului

¹⁹ Arh. St. Iași, fond Isprăvnicia Fălciu, tr. 1339, op. 1521, dosar 99, f. 98. *Ibidem*, fond Secretariatul de Stat al Moldovei, dosar 1634, f.1; Gh. Ungureanu, *Frământări premergătoare mișcării de la 1848 în Moldova*, în „Studii”, nr. 3/1958, f. 70-71.

²⁰ *Anul 1848*, vol. I, București, 1902, p. 225.

²¹ Silviu Dragomir, *Studii și Documente*, vol. III, p. 16.

²² George Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani în urmă*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 569.

²³ Arh. St. Iași, colecția „Starea civilă”, mitrici, Biserica Sf. Spiridon, din Iași, f. 66-67.

²⁴ Biblioteca Academiei, S 7(9)/LXXVI.

²⁵ *Ibidem*, S 7(1)/LXXVI.

²⁶ *Ibidem*, S 7 (10)/LXXVI.

²⁷ *Ibidem*, S 7(2)/LXXVI.

²⁸ Arh. St. Iași, fond Divanul ad-hoc, dosar 814, f.281.

de Interne, pârcaľab de Covurlui.

Căsătoria sorei mai mici a Elenei Cuza, Zoe, cu bunul prieten al lui Alexandru Ioan Cuza, Iordachi Lambrino, a fost un moment de respiro și de apropiere dintre cei doi soți, care de multe ori vara făceau un popas și la conacul de la Banca „unde se întindeau mese pe sub umbrare, cu vin bun și lăutari vestiți din partea locului”²⁹. De multe ori, Elena sub diferite motive, se lipsea de petrecerile prelungite din anturajul soțului, preferând moșia părintească de la Solești sau a socrilor de la Bărboși „unde găsea o atmosferă prielnică pentru liniștirea nervilor săi încordați de uneltirile, șoaptele și vorbele răutăcioase ale femeilor”³⁰.

Dintr-o scrisoare trimisă către Ecaterina Rosetti, la 22 iunie 1852, aflăm că soții Cuza se aflau la Paris de unde urmau să plece la băi pentru tratament³¹. În anul următor, este menționată prezența Elenei Cuza și a Ecaterinei, soția lui Constantin Rolla, la tratament, la Ems, în Germania, pentru mai mult timp³². Conștiincioasă, scria mamei sale: „Toată ziua sunt ocupată cu cura. Mă scol dimineața la ora șase și beau apele până la zece, apoi dejunez, apoi mă îmbrac, apoi mă culc și mă odihnesc, apoi dinez, îmi fac băile, mă plimb... Natura este atât de frumoasă, cerul atât de pur, aerul atât de blând, încât cred că un muribund ar reveni la viață”³³. În iunie 1854, cei doi soți se aflau în stațiunea Karlsbad (Germania), dar pentru scurt timp de astă dată, deoarece Cuza avea de rezolvat unele afaceri legate de comerțul cu cereale³⁴.

Starea precară a sănătății, îi determină și în vara următoare, pe cei doi soți Cuza să se deplaseze în străinătate³⁵. Elena, deși plâpândă la trup, impresiona pe cei din jur cu seriozitatea și tenacitatea cu care ducea la bun sfârșit o problemă, deși la prima vedere părea s-o depășească. „Puterea vieții se strânsese în adâncime, lăsând la suprafață numai părerea unei slăbiciuni, care lupta cu destulă energie în clipele de primejdie și apărare”³⁶. O altă grea suferință o va încerca în curând, moartea Zoei Lambrino, sora sa, la nașterea celui de-al treilea copil, în prima parte a anului 1858.

Cu puțin înainte de tragicul eveniment, în fața îngrijorării ce și-o manifesta sora sa în legătură cu viitoarea naștere, Elena i-a răspuns plină de tristețea femeii care nu putea deveni mamă: „Dacă ar fi cineva să moară, ar trebui să fiu eu, fiindcă nu am de ce mai trăi, viața îmi este o adevărată povară”³⁷. Timp de trei luni, Elena a stat la conacul de la Banca îngrijind cu dragoste pe cei trei nepoți, cât și de treburile gospodărești. Această viață simplă în mijlocul familiei cumnatului ei, îi trezea sentimente materne deosebite de duioșenie, căldura căminului de care dânsa era lipsită în mare măsură. Dar destinul îi va oferi un alt rol, pentru care Elena nu era pregătită !

Evenimentele politice se derulau cu repeziciune, în problema realizării Unirii Principatelor, în care și Alexandru Ioan Cuza era antrenat. Mai întâi demisia sa din funcția de pârcaľab de Covurlui (3/ 15 septembrie 1856), înaintată noului caimacan antiunionist Theodor Balș, numit după încetarea domniei lui Grigore Alexandru Ghica, în conformitate cu Tratatul de la Paris (18/30 martie 1856); reconfirmarea sa în funcția de pârcaľab (27 februarie/11 martie 1857), de caimacamul Nicolae Vogoride și ridicarea rapidă în gradul de maior, în decurs de zece zile (martie 1857); cea de-a doua răsunătoare demisie din postul de pârcaľab (24 iunie/6 iulie 1857), ca protest la falsificarea alegerilor pentru Adunarea ad-hoc din Moldova; participarea la lucrările Adunării ad-hoc de la Iași, în urma victoriei unioniștilor în noile alegeri; avansarea la gradul de colonel (20 august 1858) și numirea ajutor al hatmanului Miliției moldovene. A urmat marele final – dubla alegere ca domn al lui Alexandru Ioan Cuza la 5 și 24 ianuarie 1859 de către Adunările Elective a celor două Principate, ca un simbol al voinței naționale, deși se încălcau prevederile Convenției de la Paris din 7/19 august 1858.

²⁹ Lucia Borș, *op. cit.*, p. 45.

³⁰ *Ibidem*, p. 46-47.

³¹ Biblioteca Academiei, S 9(31), LXXVI

³² *Ibidem*, S9(36)/LXXVI.

³³ D. Ivănescu, Virginia Isac, *op. cit.*, p. 284-285.

³⁴ Biblioteca Academiei, S 13(37)/ LXXV.

³⁵ Arh. St. Iași, fond Secretariatul de Stat al Moldovei, dosar 285, f.16.

³⁶ Lucia Borș, *op. cit.*, p. 49.

³⁷ *Ibidem*, p. 56-57.

În acest carusel amețitor, dincolo de așteptările soției, Alexandru Ioan Cuza a devenit primul domn al Principatelor Unite, iar Elena, Prima Doamnă a țării. Despre entuziasmul mulțimii, privind alegerea lui Cuza domn, își amintea peste decenii doamna Cuza: „Lumea se adună pe stradă și plângea de bucurie. Casa noastră era a tuturor... De dimineață până seara defilau cu miile și erau slăviți și preamăriți, căci Cuza era iubit în Iași și cunoscut ca un om bun, bun din cale afară”³⁸.

Noile îndatoriri o obligă să-și urmeze soțul mai întâi la Iași și apoi în noua capitală a României moderne, București. „Viața oficială o supunea la diferite îndatoriri care erau prea adeseori aspre și împovărătoare. Dar Principesa se învoi fără împotrivire și ca să ușureze sarcina soțului mereu pe drumuri între București și Iași, îndeplinea cu multă bunăvoință, stăpânindu-și firea timidă, îndatoriri de Principesă Domnitoare în lipsa lui. Făcu zile de audiență în fiecare luni și dădu audiențe celor ce doreau să-i vorbească; se îngrijea de aproape de școalele din Moldova, luându-le sub patronajul ei și plănui reeducarea populației sărace prin instituții de binefacere și cultură, urzându-și în acest mod o activitate rodnică și folositoare pentru țară”³⁹.

Elena, devenită Prima Doamnă a României, își va canaliza toate energiile pentru sprijinirea politicii reformiste, de modernizare a structurilor interne și de largire a autonomiei preconizate de noul șef al statului român. L-a secondat discret „din umbră”, pe domnitor, refuzând popularitatea ce i-o conferea noua sa postură. La diferitele sindrofii și recepții de la Palatul domnesc și-a făcut apariția frumoasa văduvă, principesa Maria Obrenovici, fiica cea mai mare a boierului antiunionist Costin Catargi. „Cu zece ani mai tânără decât Elena, ales îmbrăcată și strălucitoare ca spirit și inteligență, Maria Obrenovici atrăgea cu ușurință atenția tuturor, amenințând pe cei slabi. Cu o bogată cronică scandaloasă, nu se sfia să înconjure în plină societate, prin grații și favoruri, pe Principele Domnitor (...). Maria Obrenovici era grăbită să prindă un tron și nu voia să aștepte ca această hotărâre să vină cu voia victimei sale. Prin legătura ce o avea cu casa domnitoare din Serbia se simțea în drept să stea alături de Alexandru în locul Elenei, care după părerea sa, putea trăi modest alături de mama sa la Solești”⁴⁰.

Măhnită de ingratitudea soțului, Elena petrecu cea mai mare parte a anului 1860 la Paris, având aproape pe fratele său Theodor care își termina studiile în metropola franceză, și pe cei doi nepoți Lambrino, care-i mai alungau depresiile și o înviorau. Citea foarte mult, vizita muzee, expoziții, magazine, ținea legătura cu câțiva intelectuali stabiliți la Paris și se interesa de tot ce se petrecea în țară. „Principesa Cuza atât de retrasă și stângace de obicei, prinsese ceva din purtările și ușurința francezului să se simtă bine în mijlocul străzii zgomotoase și vesele; dar pe lângă acestea, își adânci spiritul și cultura, subțindu-și gustul și îmbogățindu-și mintea prin lectură și convorbirea oamenilor de seamă ai Franței din acea vreme, întrecea astfel prin întinderea ideilor sale pe multe dintâi compatrioatele care la începutul domniei o intimidase atât de mult”⁴¹.

Reuși să fie primită într-o audiență intimă, chiar, de împăratul Napoleon al III-lea și împărăteasa Eugenia, care se arătau interesați de situația matrimonială a familiei princiere din România. În luna august 1861, Doamna Elena se deplasează cu nepoții și tatăl acestora, la băile de mare de la Tréport, necesare micului Alexandru care era mereu scuturat de friguri, apoi, o lună mai târziu, vizitează Italia, trecând prin Neapole, Veneția, Torino și Roma, aflată în plin proces de unificare sub „cămășile roșii” garibaldiiste. „Pribegind din loc în loc, fugărită de propriul său suflet rătăcit, negăsindu-și locul nicăieri departe de țară, călătoria o lasă rece”⁴². O atrag un timp frumusețile renaștentiste ale magnificei Florențe cu celebrele sculpturi ale lui Ghiberti, Brunelleschi, Cellini, Donatello și mai ales Michelangelo, ce-i „ocupă gândul și-i umplu sufletul gol cu întreaga lor frumusețe”.

Tot în această perioadă, Elena Cuza a făcut cunoștință cu familia principelui Czartoryski și alți reprezentanți ai emigrației poloneze, cu care va rămâne în relații de prietenie. La scrisorile numeroase ale Elenei, principele Cuza răspundea oficial și rece, fiind împovărat de grijile domniei,

³⁸ „Adevărul” din 25 ianuarie 1909.

³⁹ Lucia Borș, *op. cit.*, p. 70.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 71-72.

⁴¹ *Ibidem*, p. 90-91.

⁴² *Ibidem*, p. 94.

dar și de avansurile sfidătoare ale Mariei Obrenovici, care-i cerea divorțul de principesă. Doamna Elena revine la Paris, de sărbătorile Crăciunului. De la ceilalți români, stabiliți aici, află despre recunoșterea deplinei uniri politico-administrative a României. La 3/15 decembrie 1861, în mesajul rostit la deschiderea Adunărilor legiuitoare, fără să pomenească de conținutul firmanului, Principele Cuza anunța că „Înalta Poartă, precum și Puterile garante au aderat la Unirea Principatelor”⁴³. A urmat Proclamația către Țară din 11/23 decembrie 1861, formarea primului guvern unitar la 22 ianuarie 1862 și convocarea primei Adunări legiuitoare în capitala București.

Elena nu-și putea manifesta bucuria, evita cunoștințele cele mai apropiate cărora nu le suporta compasiunea, știind că nu a fost invitată să participe la evenimentele deosebite din țară. Cu sufletul plin de tristețe, pleacă din nou în Italia unde clima era mai caldă, dar nici acum nu-și găsește odihna sufletească, căci acest lucru depindea numai de Principele Cuza.

De sărbătorile Paștelui 1862 este din nou semnalată prezența sa în capitala Franței, unde se vorbea tot mai insistent de divorțul princiar din România. „Fire mândră, cum era, nu-și putea împărtăși temerile nimănui dintre prieteni sau rudele cele mai apropiate. Fugea mai bine de toți, pentru a nu fi nevoită să dea explicații, sau să se expună la compătimiri umiltoare. Trăia atât de retrasă, încât puținele persoane pe care la mai vedea în treacăt, mai mult ca să primească știri din țară, nu știau precis unde-i locuința”⁴⁴.

Mutarea curții princiare la București, antrena în mod indirect, conform protocolului, prezența Doamnei Elena, la o serie de serbări oficiale. Pe de altă parte, pasiunea lui Alexandru Ioan Cuza față de Maria Obrenovici se potolise „fără însă a se stinge”. Se punea insistent problema revenirii în țară a Doamnei Elena, mai ales că cercurile selecte ale capitalei românești evitau să frecventeze Palatul domnesc din cauza prostului renume. Printre cei care încercase remedierea conflictului dintre soții Cuza s-a numărat și Vasile Alecsandri, care a întâlnit-o la Paris pe Doamna Elena. Aceasta a condiționat revenirea la București de plecarea definitivă a Mariei Obrenovici din țară. Cum pentru moment reconcilierea nu a avut loc, Principesa Cuza pleacă să viziteze Londra și expoziția industrială din portul Kensington, de unde se duse în treacăt și prin Scoția.

La întoarcerea la Paris a avut loc o nouă întrevedere cu frații Vasile și Iancu Alecsandri care îi propuseseră Elenei Cuza să vină în țară incognito, pentru că situația scăpase de sub control și chiar tronul principelui era amenințat. În astfel de împrejurări, călcându-și peste suferințele personale, Elena își aminti de înaltele îndatoriri pe care le cerea țara. Primirea din partea populației capitalei a fost caldă, la palat principele Cuza oferă o grandioasă recepție.

„Întreg orașul ca și Palatul, erau împodobite ca pentru o deosebită sărbătoare; populația strânsă în fața Palatului nu mai sfârșea să ceară să vadă pe Principesă în balcon și s-o salute cu strigăte de bucurie și urale; Podul Mogoșoaiei era de nerecunoscut cu mulțimea de capete ce se frământau să-și găsească un loc și prin iluminările, covoarele și florile numeroase care o împodobeau. În rochia sa napolitană, cu un buchet de camelii albe la brâu, pieptănătura în stil Iosefinian, Principesa Elena, stăpânindu-și timiditatea naturală, printr-un zâmbet binevoitor, primea omagiul adus de invitați, vorbind cu fiecare dintre ei, în limba sa moldovenească, chiar când cei aflați de față îi vorbeau în limbi străine”⁴⁵. De când venise din Franța, Principesa Elena își uimea soțul și anturajul său, prin felul de a se comporta binevoitoare și stăpână pe sine, îngăduitoare, mai cochetă, mai feminină, reușind să câștige și să împace spiritele vrășmașe și să adune pe lângă domnitor pe cei credincioși și cu respect pentru națiune.

„Din partea sa, Principesa face minuni, - scria Costache Negri din Constantinopol lui Iancu Alecsandri la Paris - primește pe toată lumea, face vizite și merge să vadă toate așezămintele publice, îndeplinind toate acestea cu modestia și delicatețea, care o fac în mod atât de general iubită de toți. Acest ajutor este foarte bine venit Principelui, ceea ce va aduce mult bine”⁴⁶.

⁴³ Protocoalele Ședinței Adunării Legiuitoare, 1861-1862. Supl. la „Monitorul Oficial” nr. 269, p. 1-2.

⁴⁴ Lucia Borș, *op. cit.*, p. 97.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 102-104.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 104.

Printre numeroasele acte caritabile și de cultură, înfăptuite de principesă, se evidențiază înființarea „Azilului Elena Doamna” pentru fete orfane, ce cuprindea trei instituții școlare: școala profesională, normală și de gospodărie. Tot pe parcursul anului 1862, alături de doctorul Carol Davila, va inspecta așezăminte de binefacere, din Iași și București, făcând importante donații.

Se va preocupa de modernizarea palatului de la Ruginoasa, achiziționat de domnitor de la familia Sturdza, în 1862, aflat, atunci, într-o stare jalnică (atât palatul, biserica, cât și grădina). Mobilierul a fost comandat la Paris, iar pentru amenajarea parcului au fost aduși grădinari de la Viena. Alegându-și reședința de vară la Ruginoasa, în apropiere de Iași, Cuza încerca să demonstreze vechile simpatii față de moldoveni, chiar și după mutarea capitalei la București. Inaugurarea Palatului Ruginoasa, în primăvara anului 1864, s-a făcut cu un fast deosebit, printre prieteni numărându-se colonelul Pisoțchi, Zizin Cantacuzino, Baligot de Beyne, Iordachi Lambrino ș. a, care au adus buna dispoziție înaintea loviturii de stat din 2/14 mai 1864⁴⁷. Aceste evenimente politice erau urmărite cu atenție de Elena, care a rămas la Ruginoasa, până toamna târziu, după întoarcerea domnului de la Constantinopol, și recunoașterea de către puterile garante a noii constituții și legi electorale.

Castelul de la Ruginoasa a devenit o adevărată oază de liniște pentru însingurata Doamnă, mai ales în timpul escapadelor soțului infidel, care în scurt timp reluate legătura amoroasă cu Maria Obrenovici. Suflet generos, tolerant, Doamna Elena Cuza, în semn de adâncă prețuire față de soț, va accepta înfierea celor doi fii ai domnitorului Cuza cu prințesa Maria Obrenovici, Alexandru și Dimitrie. În Arhiva Cuza se păstrează numeroase scrisori și telegrame expediate de la sau spre Ruginoasa, pe baza cărora se poate reconstitui atmosfera politico-socială a vremii, cât și unele amănunte din viața familiei Cuza.

Anul 1865 este deosebit de tensionat, anunțând parcă lovitura finală din iarna anului următor. Grijile zilnice ale domniei, cu toate hărțuielile și neplăcerile ei, rupturi de vechi prietenii, demisia guvernului Kogălniceanu, sfetnicul ce-l mai apropiat, pe un fundal de intrigi politice, fenomene de corupție răsunătoare, înscenarea unei mișcări politico-sociale, ceea ce a determinat intervenția armatei (3/15 august), când Al. I. Cuza era în străinătate, campania puternică de denigrare a domnitorului din partea „monstruoasei coaliții”, mai ales după adoptarea celor doi fii naturali ai domnitorului, în interior, a Turciei și Austriei, principalele puteri opoziționiste, în exterior, îndepărtarea sprijinului oferit de Napoleon al III-lea. Se mai adaugă și moartea mamei sale, Sultana Cuza, la Galați (20 mai 1865), înrăutățirea stării de sănătate ceea ce a necesitat tratament prelungit la Ems. Toate aceste lovituri i-au zdruncinat echilibrul și încrederea în forțele sale, determinându-l să-și exprime intenția de a abdica.

În mesajul din 5/17 decembrie 1865, la deschiderea sesiunii parlamentare, Cuza, demonstrând calități remarcabile de politician și patriot, a făcut public că persoana sa „nu va fi o împiedecare la orice eveniment care ar putea permite de a consolida edificiul politic la a cărui așezare a fost fericit a contribui”, că „în Alexandru Ioan I, Domn al României, românii vor găsi totdeauna pe colonelul Cuza care primise coroana „ca expresie neîndoielnică și statornică a voinței naționale pentru Unire – însă numai ca un depozit sacru”⁴⁸.

Doamna Elena a continuat să-l susțină pe domnitor pe tot parcursul vieții, presărat cu urcușuri și coborâșuri. După abdicarea silită a domnitorului în urma loviturii de stat din 11 februarie 1866, Doamna Elena l-a însoțit în exil (în Austria, Franța, Italia, Germania), hotărâtă să împartă soarta cu soțul său, pe care „nu putea să-l lase să plece singur, bolnav și întristat cum era”. Într-o scrisoare adresată mamei sale, în iarna anului 1866-1867, Elena Cuza amintea despre starea tihnită și calmă în care se află ea cu întreaga familie: „De la plecarea mea din Principate, duc o viață foarte calmă și dacă nu ar fi dorința de a te vedea, nu m-aș întoarce în țară, unde a-și găsi, fără îndoială aceleași cancan-uri și aceleași mizerii. Frumoasă țară, răi oameni !”⁴⁹.

Doamna Elena revine pentru scurt timp în țară, prilej de a-și vedea mama la Solești, frații, puținii prieteni ce-i mai rămăsese, castelul Ruginoasa lăsat în paragină. La Paris, Alexandru

⁴⁷ Boris Crăciun, *Ruginoasa*, Iași, 1969, p. 38.

⁴⁸ C.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*, București, 1966, p. 361.

⁴⁹ Lucia Borș, *op. cit.*, p. 206.

era agitat de atacurile calomnioase din presa franceză. Nemaiputând să reziste acestei atmosfere încordate, în septembrie 1867, familia Cuza, părăsește capitala franceză și se refugiază în apropierea Vienei, la Ober Döbling, unde cumpărase o vilă. Doi ani mai târziu, o altă veste îndolice inima Elenei, moartea mamei sale, Ecaterina Rosetti, cea care fusese îndrumătoarea și confesoarea cea mai apropiată.

În această perioadă, Alexandru Ioan Cuza adresează o scrisoare Principelui Carol (1867) pentru revenirea în România în vederea rezolvării „unor interese particulare pe care precipitata sa plecare din țară le-a lăsat nerezolvate”. Și preciza în continuare, statutul său și al familiei: „Redevenit simplu cetățean în țara mea, familia mea, existența pacinică și rezervată care convine deprinderilor și pozițiunii mele”⁵⁰.

Dorința sa nu a fost îndeplinită datorită unor fricțiuni interne, care nu permisesse consolidarea autorității prințului străin, dar și a unor zvonuri după care Alexandru Ioan Cuza dorea să revină pe tron cu ajutor militar rusesc pus sub comanda lui Kotzebue. Că în țară exista un puternic curent în favoarea lui Cuza o demonstrează alegerea acestuia deputat (în lipsă) în colegiul al IV-lea, la alegerile parțiale din județul Mehedinți, la începutul anului 1870, și alegerea ca senator la colegiul al II-lea din partea severinenilor, în același an. Pe baza mandatului validat de Cameră, însuși Carol I l-a invitat pe Cuza în țară, dar nedorind să provoace vreo aventură politică, legată de venirea sa, acum fostul domnitor refuză, demonstrând încă o dată maturitatea politică : „Patriotismul meu, Principe este deopotrivă cu a mea demnitate, el îmi interzice un demers care ar putea crea, este loc de a se teme, serioase încurcături Alteței voastre și lealitatea mea mă osândește la surghiun. Nu pot da scumpei mele țări o dovadă mai reală a iubirii adânci ce am către ea și Alteței voastre o mărturisire mai curată a simpatiilor mele pentru fericirea și dănuirea ei”⁵¹.

Starea sănătății lui Cuza înrăutățindu-se, s-a luat hotărârea, la sugestia medicilor, deplasării în Italia, la Florența. Doamna Cuza își împărțea îndatoririle între soțul său exilat, și problemele administrației domeniului Ruginoasa din țară. Nici în această perioadă grea a exilului, spectrul Mariei Obrenovici nu dispăruse. Ispititoare „prietenă” apărea în calea fostului domnitor în cele mai neașteptate locuri, otrăvind și bruma de înțelegere și respect care se statornicise în familia Cuza. Disperați, frații Elenei Cuza îi cereau, în repetate rânduri, divorțul de soțul infidel, deși fiecare dintre ei se bucurase de onoruri din partea domnitorului. Dimitrie Rosetti a deținut interimatul Ministerului de Culte și Instrucțiune Publică, în perioada 23 mai-23 septembrie 1861, președinte de consiliu fiind Anastase Panu, iar Theodor Rosetti, viitorul prim - ministru de la 1888, a ocupat sub Cuza, postul de prefect de Vaslui, până la 11 septembrie 1864.

La început de mai 1873, Alexandru Ioan Cuza a plecat din Florența spre Germania, prilej cu care a contractat o puternică răceală care, adăugată la bolile mai vechi de inimă și astm, îi provocă moartea bruscă, la 15 mai 1873, în Hotelul „Europa” din Heidelberg. Decesul a fost înregistrat la Primăria orașului Heidelberg de medicul curant al fostului domnitor, Gustav Dobelmann.

La cererea Elenei Cuza, oficialii Primăriei din Heidelberg au rectificat unele greșeli ce s-au strecurat în certificatul de deces în legătură cu locul nașterii domnitorului și anume în loc de București a fost trecut, corect, orașul **Bârlad**⁵². Trupul neînsuflit al domnitorului a fost adus în țară de Doamna Elena Cuza și înhumat la Castelul Ruginoasa în fața unei impresionante mulțimi și unor apropiați colaboratori: Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Costache Negri, Petre Grădișteanu ș. a.

Telegrame de condoleanțe au fost trimise din partea ducelui Grammont, a regelui Victor Emmanuel al Italiei, a principelui Carol al României și a numeroase instituții publice și culturale, orașe, persoane particulare. În telegrama de răspuns la mesajul de condoleanțe a unei delegații de bârlădeni ce participase la funeraliile de la Ruginoasa, Doamna Elena Cuza mulțumea, amintind

⁵⁰ A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, vol. II, Iași, 1903, p. 479.

⁵¹ *Ibidem*, p. 250. Vezi și I. Dorneanu, *Domnitorul Cuza în exil ales deputat în țară*, în „Magazin istoric”, I, 1967, nr. 2; D. Vitcu, *Cuza în exil. Puterea dragostei de țară*, în „Magazin istoric”, VII, nr. 6, 1973; Idem, *Alexandru Ioan Cuza. Anii exilului, în Cuza-Vodă. In memoriam*, Editura Junimea, Iași, 1973; Virginia Isac, *Principele Alexandru Ioan Cuza. Scrisori din exil. 1866-1873*, Editura Junimea, Iași, 2007.

⁵² BAR, Arhiva Cuza, mapa XLVI, doc. 67.

că „sunt mai deosebit simțitoare pentru suvenirile orașului Bârlad, patria neuitată a iubitului meu soț”⁵³. În deceniile care au urmat posteritatea domnitorului Al. I. Cuza a fost menținută prin acordarea numelui său unor localități, instituții social – culturale, bulevarde, străzi, ridicarea unor busturi și statui la Iași, Craiova, Mărășești, Galați, Huși, comuna Grivița, lângă Bârlad, și mai recent la București și Bârlad. Cel dintâi monument al lui Cuza a fost dezvelit la 17 octombrie 1904, în comuna Grivița, județul Tutova, din inițiativa lui Stroe Belloescu, cunoscut profesor și ctitor de lăcașuri culturale și religioase.

Avea dreptate Zoe Sturdza, când la 25 mai 1881, îi trimetea lui Baligot de Beyne, următoarele aprecieri: „Principele Cuza va avea întotdeauna o pagină strălucitoare în istoria țării sale. Căci dacă omul a avut slăbiciuni inerente sărmanei noastre naturi umane, suveranul a fost întotdeauna integru și pătruns de cel mai mare patriotism”⁵⁴.

Femeia care provocase atât zbucium Elenei Cuza, fosta sa rivală, Maria Obrenovici, a murit trei ani mai târziu (1876), la Dresda, în vârstă de numai 41 de ani, corpul neînsuflețit fiind adus în țară și înmormântată la Biserica Sf. Spiridon din Iași. Așa dispărea coșmarul care îi marcase Elenei tinerețea, căsnicia, sănătatea și se adăuga pe lista „umbrelor”...

Stabilită la Ruginoasa, împreună cu cei doi fii adoptivi, după terminarea studiilor acestora la Paris (1884), Doamna Elena s-a preocupat de refacerea palatului și a bisericii. Solitudinea în care se retrăsese i-a fost zdruncinată de două mari tragedii: sinuciderea lui Dimitrie Cuza (1888) și moartea, în urma unui infarct miocardic a lui Alexandru Cuza (cel de-al doilea fiu) în 1890, proaspăt căsătorit cu Maria Moruzzi. Cei doi fii au fost îngropați la Ruginoasa alături de tatăl lor, la umbra unei sălcii pletoase.

Conform clauzelor testamentare, Palatul Ruginoasa a intrat în posesia familiei Moruzzi. În urma unei aventuri între zidurile palatului Ruginoasa, dintre fosta noră a Elenei Cuza și tânărul inginer Ion I. C. Brătianu (fiul lui I. C. Brătianu, devenit mai târziu președinte al Partidului Național Liberal, prim - ministru, unul dintre făuritorii României Mari) s-a născut Gheorghe Brătianu, viitorul mare istoric. „Soleștii, Scheea, Ruginoasa, toate locuri scumpe, le părăsise pe rând, cu strângere de inimă, silită de oameni și împrejurări, ca să rămână mereu pribeagă, mereu fără cămin”⁵⁵. Doamna Elena, în vârstă de 70 de ani, a fost nevoită să părăsească Ruginoasa pentru a se stabili la Iași, ca înfirmieră la Spitalul de copii „Caritas”. Apoi, din cauza bătrâneții și a bolii, s-a retras la Piatra Neamț, unde va locui până la moarte, singură, într-o modestă locuință, primind rareori câte o rudă care-și mai amintea de vremurile trecute...

Actele de binefacere au continuat și în această perioadă a senectuții, de la îmbrăcăminte și materiale pentru copiii săraci, până la donații în bani (10.000 lei pentru construirea unei băi publice la Piatra Neamț, 25.000 lei anual pentru Spitalul „Caritas” din Iași ș. a.). A dispus refacerea bisericii din Ruginoasa (1907), a sprijinit inițiativa ridicării unui bust al lui Alexandru Ioan Cuza la Mărășești. Întrucât nu se luase nici o inițiativă de mutare a rămășițelor pământești ale domnitorului Cuza în capitala Moldovei, Doamna Elena, cu toată vârsta înaintată, a hotărât să-și dezgroape soțul și să-i depună osemintele în cripta din biserica Ruginoasa, abia refăcută (1907). „După ce se sfârși slujba religioasă, Doamna Elena spălă cu mâinile sale, în curtea bisericii, sub ochii țăranilor, oasele găsite, pentru a le pune în cripta bisericii”⁵⁶.

Rămâne până la moarte o ființă modestă, discretă, plină de devoțiune față de cei defavorizați de soartă, așa cum o descrie Nicolae Iorga, care o vizitase la 24 ianuarie 1909, cu ocazia aniversării a 50 de ani de la Unirea Principatelor în fruntea unei delegații a Ligii Culturale din Iași: „În cea odăiță neagră în care se deslușea în fundul unui fotoliu, dintr-o săracă rochie de doliu veșnic, sub un cauc de călugăriță acoperit cu un vâl simplu de lână, o figură mărunțică săpată fin în fildes palid”⁵⁷.

⁵³ Telegrama Doamnei Elena Cuza ca răspuns la mesajul delegației de bârlădeni ce participase la funerariile de la Ruginoasa, publicată în ziarul „Semănătorul”, nr. 24 din 17 iunie 1873.

⁵⁴ BAR, Arhiva Cuza, mapa LII, f. 322-323.

⁵⁵ Lucia Borș, *op. cit.*, p. 250-251.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 266. În 1944 cutia de argint cu osemintele domnitorului Cuza au fost strămutate din cauza frontului la Curtea de Argeș. Iar în 1946 depuse în Biserica Trei Ierarhi din Iași.

⁵⁷ Vezi N. Iorga, *Unirea Principatelor (1859 povestită Românilor cu prilejul împlinirii a cincizeci de ani*

După Semicentenarul Unirii, care-i umplu inima suferindă de bucurie și lacrimi în ochi, la 14 februarie 1909 se îmbolnăvi. O gripă transformată în pneumonie o ținut la pat, zguduită de o tuse seacă și o îndelungată agonie, ca și viața pe care a dusesse.

La 3 aprilie 1909, în vârstă de 84 de ani, se stingea din viață Elena Cuza, în locuința sa din Piatra Neamț, ca o flacără ce arseese numai pentru binele semenilor. Conform dorințelor sale a fost înhumată alături de mama sa, la moșia de la Solești și nu la Ruginoasa, fără funeralii naționale.

A. D. Xenopol adresa un emoționant mesaj tuturor românilor de a veni la Solești să salute „mormântul în care se va odihni acea care a fost Doamna Elena Cuza”. „Să arătăm - sublinia ilustrul istoric care îi dedicase, în 1903, primul important studiu monografic domnitorului Alexandru Ioan Cuza - azi rămășițelor acestei sfinte, că în piepturile românești nu s-a sleit sângele recunoștinței. Să însoțim cu toții cu făclii de doliu pe aceea care Sfântă a fost Elena Cuza, sfântă prin înfrângerea durerilor omenеști, sfântă prin dragostea ei către săraci și nevoiași, sfântă prin viața de pustnic pe care a dus-o”⁵⁸.

FIRST LADY ELENA CUZA (1825-1909)

L'ouvrage présente des moments significatifs de la vie d'Elena Cuza. Après le mariage avec Alexandru Ioan Cuza, celui qui a réalisée l'union des Principautés Roumaines, elle s'est impliquée dans la vie sociale et culturelle surtout de la Moldavie. Parmi ses œuvres caritables, on doit mentionner la fondation d'un asile pour les orphelines, avec trois institutions scolaire: professionnelle, normale et de ménage. Elle s'est occupée aussi de la modernisation du palais de Ruginoasa, acheté par son mari de la famille Sturdza en 1862 et devenu sa résidence d'été.

Les événements heureux et malheureux des époux Cuza sont présentés en ordre chronologique: le mariage (30 avril 1844 à Solești); la participation de Al. I. Cuza au mouvement révolutionnaire de l'assy (27-28 mai 1848); l'exil à Francfort, Vienne et Paris; sa double élection comme prince régnant par les Assemblées Électives des deux Principautés (5 et 24 janvier 1859); la relation de Cuza avec Maria Obrenovici; l'abdication forcée du prince régnant (11 février 1866), suivie par l'exil en Autriche, France, Italie, Allemagne; le décès d'Ecaterina Rosetti, mère d'Elena Cuza (1869); la mort d'Alexandru Ioan Cuza à Heidelberg (1873). À noter que les fonctionnaires de la mairie de Heidelberg ont corrigée l'erreur du certificat de décès concernant le lieu de naissance de Cuza, en remplaçant Bucarest par Bârlad.

Jusqu'à sa disparition, le 3 avril 1909, Elena Cuza est restée la même personne modeste, discrète, dévouée à ceux désavantagés par le destin et surtout à la mémoire son époux, qu'elle a soutenu de son mieux dans l'accomplissement de ses idéaux.

de la întemeierea statului român) și Scrisori și alte acte privitoare la Unirea Principatelor, tipărite în amintirea semicentenarului din 1909.

⁵⁸ Lucia Borș, *op. cit.*, p. 276.

PERIODICE BÂRLĂDENE DIN SECOLELE XIX-XX ÎN COLECȚIILE MUZEULUI „VASILE PÂRVAN”

Alina BUTNARU*

Key words: journals, printing works, collections, Bârlad, the 19th-20th century.

Viața spirituală a Bârladului, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului al XX-lea, ajunge să cunoască o amplă dezvoltare și datorită celor peste 150 de publicații periodice ale orașului. Pentru acest interval de timp, se cunoaște un număr de opt tipografii care au funcționat și pe care le menționez în cele ce urmează: *Unirea* (iulie 1869-martie 1894), *G. Catzafany* (20 octombrie 1878-1908), *Română* a librarilor V. D. Vasiliu și G. Barbu (mai 1887-1888), *G. V. Munteanu* (27 octombrie 1890-1910), *Noua Tipografie* a lui Sigismund Gross (1894-1900), *Gutenberg* condusă de S. Segell și H. Stein (1896-1902), *Comercială* a lui C. S. Lețcae (1900-1908) și *C. D. Lupașcu* (1903-1910). De subliniat este faptul că în anul 1909 mai rămăseseră doar trei tipografii: *M. Budușteanu-Catzafany*, *Munteanu* și *Lupașcu*, așa cum afirma Gr. Crețu în cartea sa „Tipografiile din România” (1910)¹.

De la apariția primului ziar, în 1870 și până în 1907, au apărut la Bârlad peste 375 de lucrări, dintre care 324 de cărți, 36 de ziare și 5 reviste. Analizând perioada de publicare a acestora, s-a constatat că 11 ziare și 2 reviste au avut o viață scurtă – mai puțin de un an –, ele fiind legate mai ales de propaganda electorală, 6 fiind tipărite în câte un număr unic sau ocazional.

Primul periodic bârlădean a fost *Semănătorul*², apărut la 27 septembrie 1870 și tipărit, cu unele întreruperi, până la 19 septembrie 1876, la tipografia *Unirea*. Al doilea periodic – *Paloda* – a apărut la 5 februarie 1881 fiind tipărit până în 1908 la tipografia lui *Catzafany*. Până în 1892, a fost condus de Ștefan Neagoe, apoi de Th. Riga. Prezența lui George Tutoveanu³ la conducerea ziarului, după 1895, a imprimat un puternic aspect literar acestei publicații. Muzeul nostru deține două numere din acest ziar, care avea o apariție săptămânală. Cele două numere (65 și 66) datează din anul 1882. În cel de joi, 29 aprilie, este descris în amănunt un eveniment important petrecut la Bârlad: marele concert de binefacere susținut de principesa Elena Al. Bibescu⁴. În deschidere, ea a interpretat concertul Stück de Weber, iar la finalul acestei prime părți, primarul Bârladului – D. Iordache Ganea – a oferit principesei, în numele orașului, o coroană de lauri, legată cu o largă panglică românească, pe care erau înscrise cu litere de aur cuvintele: „*Principessei Elena A. Bibescu, Fiicei lui Man. Kostaki Epureanu, comuna Bîrlad recunoscătoare*”. A doua parte a concertului a cuprins Rapsodia lui Liszt și două piese de Chopin, primite de cei de față cu entuziasm. Iată două fragmente grăitoare, din ziar: „[...] *Toți, în picioare, dame și bărbați, au exprimat, prin aplause frenetice, o nemărginită admirațiune!... Emoțiunea ajunsă la culme. Principessa Bibescu, adânc mișcată și cu ochii plini de lacrimi, a avut d’abia putere a mulțumii. Aici, nu mai era vorba nici de musică, nici de artă. Bârladul a probat încă o dată că sentimentele cele mai nobile, cele mai delicate, rămân tot-de-una tari și vioie în inima adevăraților Români. [...] În fine, încântată și fermecată, Bârladul întregu nu pôte decât să mulțumească Principessei Bibescu pentru aceste câte-va ore de adevărată fericire ce a petrecutu în Salla Renascerea. Iar săracii voru bine-cuvânta numele nobilei și marei artiste care alină atâtea dureri și șterge atâtea lacrimi*”. (foto 1)

* Muzeul „Vasile Pârvan” Bârlad.

¹ *Istoria Bârladului*, vol. I, 1998, p. 365.

² Două numere din acest periodic se află în colecțiile Casei Naționale (Biblioteca) „Stroe Belloescu” din Bârlad.

³ Poet (1872-1957), membru fondator al Societății literare “Academia Bârlădeană” înființată în mai 1915.

⁴ Pianistă de notorietate europeană (1855-1902), care a contribuit la lansarea lui George Enescu în lumea muzicală a epocii.

Un alt ziar este **Vocea Tutovei** – foaie independentă, politică, literară și comercială, al cărei fondator era G. V. Munteanu. Acest ziar a fost tipărit în perioada 12 mai 1891-15 mai 1892, așa cum reiese din spusele celor doi autori ai publicației „Tipografiile. Xilografiile, librăriile și legătoriile de cărți din Bârlad”, I. Antonovici și Gr. Crețu. Tipărirea lui a fost reluată în anul 1943. Deținem numărul 21 din 1 aprilie 1943, An 52.

În primul deceniu al secolului XX, mai exact în 1904, a apărut **Paloda literară**, anexă la gazeta politică **Paloda**, condusă de D. Nanu. Cu o apariție lunară, această gazetă care ieșea la lumină din tipografia *Catzafany*, cuprindea studii cu caracter literar-artistic și științific, literatură originală, dar și traduceri din literatura universală. Au semnat în paginile revistei Titu Maiorescu, Mihai Dragomirescu, Ioan Bassarabescu, Cincinat Pavelescu, George Tutoveanu, Corneliu Moldoveanu, și mulți alții. Singurul număr care se păstrează în patrimoniul muzeului (nr. 1 din 20 ianuarie 1904, An I) conține opt pagini, din care se pot desprinde două mici articole, semnate de chiar proprietarul revistei (D. Nanu). În cel dintâi, aflat pe prima pagină, se arată că scopul urmărit de **Paloda literară** este acela de a „scoate la lumină talentele cari în localitate mocnesc în umbră ca un foc liniștit din care poate va eși mîine o vâpae luminoasă și trainică”. Celălalt articol, început pe prima pagină și continuat pe a doua, evidențiază spusele unuia dintre oratorii noștri de frunte – Titu Maiorescu, despre un alt mare orator – Barbu Ștefănescu Delavrancea, într-o ședință a senatului: „trebuie să-l fi auzit într'unul din marile lui discursuri, ca să-ți dai seama de cîtă frumusețe e în stare limba românească să realizeze, cînd își găsește maestrul care s'o mînuiască. [...] În țări ca Franța unde și vînzătorii de pe trotuare îți țin un discurs spiritual ca să-ți vîndă o cutie de chibrituri, - e mai explicabilă apariția uni Jaurès, a unui Deschanel; - în țara noastră însă un Delavrancea, - a cărui putere de înaripare a cugetărei poate sta alături cu aceea a oricărui maestro al oratoriei străine, - e un fenomen excepțional, e un Eminescu al cuvîntului nostru vorbit. Acela care într'un viitor depărtat, se va apropia vre-odată să studieze sufletul poporului nostrum, structura lui mintală, va trebui să se apropie de podoabele rasei noastre, și printre acestea Delavrancea și-a căpătat definitiv - locul”. (foto 2)

Până la începutul secolului XX, au existat o serie de periodice cu o apariție efemeră (câteva luni), așa cum s-a întâmplat cu **Voința poporului** (publicație politică, literară, economică și comercială, la tipografia *Română*, între 31 mai-5 decembrie 1887) sau **Lumina** (editată între 27 septembrie-17 decembrie 1900, în tipografiile G. V. Munteanu și *Comercială*). Altele, la polul opus, au rezistat câțiva ani. În această galerie se înscriu publicațiile **Bârladul** și **Tutova**, ambele cu o apariție săptămânală și tipărite la *Catzafany*, prima apărând mai întâi în tipografia *Română*, între 1887-1888. **Bârladul**, redactat de Gh. Ghibănescu, avea o orientare conservatoare. A fost tipărit cu întreruperi: 1887-1888, 1898-1899 (tipografia *Catzafany*), 1903-1905, cu ocazia alegerilor electorale și conținea la început articole cu caracter istoric și pedagogic, iar la rubrica „Foița ziarului Bârladul” – schițe, nuvele, traduceri. Din 1903, s-a axat pe articole politice, anunțuri și reclame, ceea ce a dus la o scădere a importanței lui în viața spirituală a Bârladului. S-a continuat publicarea lui, dar sursele consultate de mine nu precizează anul când a fost oprită definitiv tipărirea ziarului.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, a existat și o publicație care avea o apariție anuală – **Analele Spitalului Bârlad și Elena Beldiman** (1892-1911), în care erau prezentate observațiile clinice necesare celor care concepeau lucrări medicale de specialitate.

Până în 1946, în colecțiile muzeului se regăsesc diferite publicații care au marcat mai mult sau mai puțin viața culturală a Bârladului. Dintre aparițiile săptămânale, mi-am îndreptat atenția asupra ziarului **Bârladul** – un număr din 1888, unul din 1909 și cinci numere din 1934. Dimensiunile acestuia 47 x 32,5 cm – respectiv 54,5 x 40,5 cm, ne-ar putea face să credem în existența unor articole cuprinzătoare, privind evenimente importante. Ori nu este deloc așa. Ziarele sunt pline de articole politice neînsemnate, anunțuri și reclame. Săptămânal, mai apăreau **Libertatea** (1918 - 1925), **Tribuna Tutovei**, **Viitorul**, **Lumina**.

Pentru crearea unei imagini de ansamblu asupra periodicelor bârlădene din prima jumătate a secolului al XX-lea, am recurs la o clasificare în ceea ce privește apariția acestora: lunară și bilunară. Respectând chiar și o ordine cronologică, situația s-ar prezenta astfel: primele patru decenii ale secolului XX sunt marcate de o avalanșă a publicațiilor din sferele politică, literară,

istorică, pedagogică și medicală, un rol major în inițierea și conducerea lor avându-l intelectualii bârlădeni, aflați sub aripa tutelară a poetului George Tutoveanu. Se remarcă revistele **Făt-Frumos** (1904) – plină de seva curentului semănătorist – pe care N. Iorga o alătură fără rezerve **Semănătorului** din București și **Luceafărului** din Budapesta⁵, apoi **Ion Creangă** (1908) – subintitulată revistă de limbă, literatură și artă populară, inițiativa aparținând folcloristului Tudor Pamfile. Nume marcante au semnat în paginile acestei reviste: N. Iorga, A. D. Xenopol, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Arthur Gorovei, și mulți alții. La 15 octombrie 1912, a apărut la Bârlad **Revista Cinematografică** – prima de acest fel din țară. Din anul 1913, datează o revistă cu conținut istoric, recenzii ale ultimelor apariții editoriale, etc., intitulată Miron Costin și editată de Tudor Pamfile. Timp de șase ani, această revistă a avut colaboratori de talia lui N. Iorga, I. Negruzzi, Arthur Gorovei.

Chiar dacă publicațiile amintite mai sus nu se regăsesc în patrimoniul muzeului, ele sunt de reală importanță în alcătuirea tabloului general al periodicelor vremii.

În 1925, revista Academiei Bârlădene, **Graiul nostru** (24 x 16,5 cm), vreme de doi ani a scos la lumina tiparului 17 numere, acordând un spațiu generos mișcării culturale a Bârladului. Articolele făceau referire la șezătorile culturale ale Academiei Bârlădene, concertele de la Teatrul Carol⁶, expozițiile de pictură și, nu în ultimul rând, la opera și activitatea scriitorului Alexandru Vlahuță. Se păstrază în colecțiile noastre patru numere, din 1926 și 1927⁷.

În 1926, **Răzeșul**⁸ (24 x 16,5 cm) apărea sub directă îndrumare a lui Virgil Caraivan⁹. La fel ca **Graiul nostru**, era o revistă literară care cuprindea articole legate de activitatea unor personalități locale, documente istorice și literare, popularizarea aptitudinilor muzicale ale tinerilor. Păstrăm din această revistă două numere¹⁰. În pagina 45 a numărului 1 din 1926, se spunea că „*Răzeșul apare ca o revistă oarecum regională a Moldovei de mijloc, aici unde în trecut s'a dezvoltat și-a înflorit pe ambele maluri ale Prutului răzășimea cea mai vrednică, bogată în fapte și descendețe ilustre. E o revistă de cultură, literatură și chestiuni sociale, dând loc de cinste însă și mărturiilor istorice și folclorului*”. Din același număr desprindem articolul semnat de Virgil Caraivan – „*Când a fost întemeiată Societatea Scriitorilor Români*”. **(foto 3)** În cele șapte pagini ale articolului, autorul aduce la cunoștința cititorilor dovezi clare: un proces verbal scris de poetul Ștefan Octavian Iosif, care a fost încheiat la 28 aprilie 1908¹¹, zi când a fost votat statutul societății de către un comitet format din I. A. Bassarabescu, Al. Brătescu-Voinești, Virgil Caraivan, Emil Gârleanu, Ștefan Octavian Iosif, Mihail Sadoveanu, Cincinat Pavelescu, și încă alți câțiva care făceau parte din comitet. Până la 2 septembrie 1909, președinte a fost Cincinat Pavelescu, urmând apoi Mihail Sadoveanu.

În perioada 1929 – 1931, își face apariția o altă revistă – **Scrisul nostru**, al cărei secretar de redacție era G. G. Ursu¹². În 1932, același Virgil Caraivan tipărește revista **Documente răzășești** (24 x 16,5 cm), al cărei subtitlu era *Revistă regională de acte vechi, mărturii tradiționale și relicve istorice*. Apariția acesteia a fost semnalată de Ion Bianu, membru al Academiei Române. Cele șase numere ale revistei, pe care le deținem¹³ cuprind informații privind documente din secolele XVII-XVIII, care atestau procesul de spoliere a răzășiei în această parte a țării, acte de vânzare-cumpărare, istoria unor sate răzășești din județul Fălciu (n.a. astăzi județul Vaslui).

⁵ *Istoria Bârladului*, vol. I, 1998, p. 375.

⁶ Întemeiat de Carol Zisman, în 1929, așa cum menționează Romulus Boteanu în *Bârladul – odinioară și astăzi*, vol. II, 1983, p. 857.

⁷ Nr. 1, 2, 3 din ianuarie, februarie, martie 1926, An II; nr. din iunie-iulie 1926, An II; nr. 3, 4 din martie-aprilie 1927, An III; nr. 7-12 din iulie-decembrie 1927, An III.

⁸ Apărută la Atelierele grafice Nicolae Peiu din Bârlad, cu excepția primului număr care a apărut la Tipografia Zanet Corlățeanu din Huși, după cum menționează prof. Traian Nicola în *Valori spirituale tutovene – bibliografii*, vol. II, p. 30.

⁹ Scriitor, publicist (1879-1966).

¹⁰ Nr. 1 din februarie 1926, An I; nr. 10, 11, 12 din noiembrie, decembrie 1926 și ianuarie 1927.

¹¹ Centenarul înființării *Societății Scriitorilor Români* a fost sărbătorit în data de 24 aprilie 2008, de către Uniunea Scriitorilor.

¹² Poet, conf. univ. (1911-1980).

¹³ Nr. 2 din iunie, nr. 4 din august, nr. 6 din octombrie 1932; nr. 7 din noiembrie 1933; nr. 8 din ianuarie, nr. 9 din decembrie 1934, An I.

Seria revistelor continuă cu apariția, în același an, a *Însemnărilor medicale*, editată de un comitet de medici. Cuprindea articole referitoare la activitatea medicilor bărlădeni, sfaturi medicale, anecdote, etc. A fost tipărită până în 1937, an în care apărea revista literară *Avânturi culturale*, cu articole de critică și teorie literară, popularizare științifică, traduceri din scriitorii clasici universali.

În 1942, an în care tipărirea unei reviste era foarte dificilă, având în vedere condițiile determinate de război, apărea Păstorul Tutovei, revistă lunară a Asociației Preoților din județul Tutova. Tudor Arghezi, Pamfil Șeicaru, Victor Eftimiu, Arthur Gorovei, George Lesnea au colaborat la această revistă, din care avem un singur exemplar (în dublură)¹⁴, dedicat în exclusivitate poetului George Tutoveanu, la împlinirea vârstei de 70 de ani. Pagina de început este semnată de Tudor Arghezi care, prin cuvinte meșteșugite, a schițat portretul fizic și moral al poetului Tutoveanu. În finalul revistei sunt reproduse fotografiile ale familiei Tutoveanu, precum și un portret al poetului realizat de D. Hârlescu, în 1906.

Printre publicațiile ce apăreau bilunar, semnalez *Florile Dalbe* – revistă literară, editată între 1 mai și 15 decembrie 1919 (perioadă în care au apărut 23 de numere), *Tribuna liberă* – revistă politico-literară, pe care o putem încadra în presa muncitorească a anului 1923, *Moldova* – ziar ce a rezistat doar un singur an (1931-1932), sub conducerea lui George Nedelea¹⁵.

O altă publicație este *Veacul nostru*, din care deținem 18 numere, ce provin din perioada 1933-1935. Îl reîntâlnim pe George Nedelea, ca redactor al acestui periodic, alături de I. Șerbănescu. La începutul tipăririi, în 1933, *Veacul nostru* avea o apariție săptămânală, din 1934 devenind bilunară. Se subintitula „Ziar informativ cultural”. În numărul 15, din 22 august 1933, mi-a atras atenția articolul „Savantul Al. Philippide”, semnat Vasile Damaschin, care marchează momentul trecerii în neființă a academicianului, articolul fiind scris după 10 zile de la eveniment. Pentru cei care nu știu, Al. Philippide s-a născut la Bârlad, a urmat școala primară (1866-1870) și liceul (1870-1877) în orașul în care „a văzut lumina zilei”. În cele câteva fraze bine încheiate, V. Damaschin a reușit să contureze personalitatea savantului „dotat din tinerețe cu un deosebit apetit pentru studiile filologice și istorice”, a cărui viață a fost „o spornică și neclintită muncă, ridicând această știință, oprită de obicei la colectare de date și documente, pe o treaptă superioară cum ne-o adevărește însăși atenția pe care filologii streini o dau operilor acestui dispărut savant”.

Un alt articol interesant apare în numărul 16-17 din 1-15 august 1934, An II – „O scrisoare necunoscută a poetului Al. Vlahuță” (foto 4), ce poartă semnătura lui George Nedelea. Pe a treia pagină a ziarului, în câteva rânduri, se spune că pinacoteca bibliotecii de la Casa Națională a intrat în posesia unui portret executat de marele pictor Nicolae Grigorescu, ce-l înfățișa pe Nectarie, tatăl poetului Al. Vlahuță, la împlinirea celor 100 de ani. Acest moment a fost făcut cunoscut de poetul însuși, aflat în refugiu la Bârlad, în scrisoarea trimisă primarului orașului – Nicolae Simionescu – datată 12 decembrie 1917, scrisoare reprodusă în întregime în cadrul articolului. Atât această scrisoare, cât și adresa trimisă de Primăria Bârladului, prin care se confirma primirea tabloului, și mai ales portretul lui Nectarie, se află astăzi în patrimoniul muzeului nostru, stând ca mărturie a gestului nobil făcut de poet, acum 90 de ani.

La fel de interesant mi s-a părut să semnalez prezența în ziarul *Veacul nostru*, numărul 3-4 din 20 martie 1935, An IV, a articolului intitulat „Curentul electric la Bârlad”, semnat de avocatul C. Z. Popovici. În cele patru coloane de text, care acoperă suprafața unei pagini de dimensiuni 48 x 32,5 cm este evocat un istoric al iluminatului electric în Bârlad. Așa aflăm că în anul 1906 a fost introdus iluminatul electric, ce l-a înlocuit pe cel cu lămpi de petrol. Acest lucru s-a întâmplat în timpul primăriei lui Theodor Emandy, care a înființat o Uzină electrică de curent continuu, lucrare executată de o anume firmă *Ganz* din Budapesta. Costurile construirii acestei uzine s-au ridicat la aproximativ 300.000 lei aur. În continuare sunt redade momentele dificile prin care a trecut uzina: incendiul din 1923, inundația din 1932 și chiar neachitarea abonamentelor pentru energie de către localnici. Nimic nou sub soare! Sigur că, în aceste condiții, și tariful unui kilowatt era de 16 lei, mult peste cel practicat de alte orașe din țară, precum Baia Mare, Câmpina, Cluj.

¹⁴ Nr. 8, 9, 10 din octombrie, noiembrie, decembrie 1942, An V.

¹⁵ Poet, bibliotecar al Bibliotecii „Stroe Belloescu” din Bârlad, publicist (1903 - 1975).

Explicația pe care o dă autorul acestui articol este că „*la Bârlad, oraș provincial fără lume flotantă, piața de desfacere este foarte restrânsă*” iar „*societățile vechi, cu debușeuri mai mari, vând curentul cu un preț mai scăzut*”, spre deosebire de uzina mai nou înființată la Bârlad. **(foto 5)**

Cele două numere¹⁶ din ***Lumina*** – revistă politică, literară și de cultură generală tipărite la C. D. Lupașcu, nu conțin informații atât de prețioase încât să ne rețină atenția. Cu certitudine însă, în numerele care au apărut între anii 1945 – 1947, perioada de existență a revistei, pot fi găsite și studiate creații ce poartă semnăturile lui Tudor Arghezi, Victor Eftimiu, George Tutoveanu, G. G. Ursu, și alții, după cum aflăm din „*Istoria Bârladului*”, vol. II, 1998, pagina 107.

După acest periplu prin presa bârlădeană a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX, se poate concluziona că Bârladul s-a numărat printre cele mai importante centre culturale ale țării, fiind nucleul formării multor societăți cultural-artistice, istorice și de știință, dar și rampa de lansare a celor care au devenit mai târziu savanți, politicieni, scriitori, pictori și sculptori celebri.

PUBLICATIONS PÉRIODIQUES DE BÂRLAD AU 19e ET 20e SIÈCLES DANS LES COLLECTIONS DU MUSÉE „VASILE PÂRVAN”

L'ouvrage présente quelques publications périodiques imprimées à Bârlad – dans la deuxième moitié du 19e siècle et les premières décennies du 20ème il y a eu plus de 150 – qui font partie du patrimoine du Musée „Vasile Pârvan”.

L'ordre chronologique a été choisi pour donner une image d'ensemble des journaux et revues qui ont fortement influencé la vie spirituelle de cette ville moldave. On précise que ***Semănătorul*** (27 septembre 1870) et ***Paloda*** (5 février 1881) ont ouvert le chemin suivi jusqu'à nos jours.

Quelques articles méritent une attention spéciale. En 1882, ***Paloda*** évoque le grand succès du concert soutenu à Bârlad par la princesse Elena Bibescu, pianiste de renommée européenne. En 1904, ***Paloda literară*** présente la personnalité de l'écrivain et orateur Barbu Ștefănescu Delavrancea. En 1926, ***Răzeșul*** se réfère amplement à la fondation de la Société des Écrivains Roumains, le 28 avril 1908. Enfin, ***Veacul nostru*** publie, en 1933 et 1935, des textes sur la vie et l'oeuvre du savant philologue Alexandru Philippide, né à Bârlad, et sur l'introduction de l'éclairage électrique dans la ville.

Lista ilustrațiilor

Foto 1 Fragment din ziarul ***Paloda***, nr. 66 din 29 aprilie 1882, Bârlad.

Foto 2 ***Paloda literară***, nr. 1 din 20 ianuarie 1904, An I, Bârlad.

Foto 3 ***Răzeșul***, 1926, Bârlad.

Foto 4 ***Veacul nostru***, nr. 16-17 din 1-15 august 1934, An II, Bârlad.

Foto 5 ***Veacul nostru***, nr. 3-4 din 20 martie 1935, An IV, Bârlad.

¹⁶ Nr. 3 din mai 1945, An I; nr. 17-18 din august 1946, An II.

ABONAMENTELE
Pe un an ... 12 lei
Pe 6 luni ... 6 lei
Pe 3 luni ... 3 lei
Iar pentru străinătate
se adăugă ...

Abonamentul se plătește în avans

Dacă abonajii vor avea dreptul la publica GRATIS o dată pe an un anunț până la 10 zile, în pag. 4-a. Iar comenzi rulare, orice anunț de înaltă calitate și de viteza de pregătire ar avea în cursul anului.

PALOD

Diaru alu intereselor generale,

APARE O DATA PE SĂPTĂMÂNĂ

ADMINISTRAȚIUNEA DIARULUI LA TIPOGRAFIA GEORGE CATZAI

N-ru 66.

Joi 29 Apriliu, 1882.

SUB PATRONAGIUL M. S. REGINEI

LOTARIA NAȚIONALĂ

In folosul victimelor incendiilor din țară

85,000 lei câștiguri

1 câștig de ...	40,000 lei
" " " "	10,000 "
" " " "	5,000 "
" " " "	1,000 "
200 " " "	100 "
200 " " "	55,000 "

Numerile egite se vor publica prin toate ziarele.

Biletele acestei lotării se găsesc de vânzare la redacția „Palodului” și la Cășieria generală de județ. Un leu numărul.

Bârlad, 28 Aprilie 1882.

Concertul de bine-facere, dat, Duminică seară, de Prințesa Elena M. Bibescu, a intrat prin strălucirea sa succes, toate asteptările. În toate privințele acestei serate a fost splendidă. Sala, mică în adevăr, împodobită însă cu un gust perfect, conținea totă societatea Bârladului, care de două săptămâni aștepta cu impaciunea acest moment. Ochii spectatului se îndreptau mai întâi către estradă, unde se vedea, înconjurat de o coroană de frunze de stejar, chipul neuitat al marelui cetățean, pe care Bârladul și Țara întreagă au avut nefericirea să-l piardă, acum doi ani, a reședinței M. Kostaki-Epuresanu, părințele Prințesei Bibescu.

În momentul când Prințesa Bibescu a călcat pe estradă, totu publicul s'a sculat în picioare și a salutat-o cu o triplă salvă de aplauze. Apoi o profundă tăcere s'a răspândit în sală când, punându-și mâinile pe pian, Prințesa Bibescu a început prin „Concert Stille” de Weber. Nu terminase încă bine ultimele note, când publicul, ne mai putându-și reține sentimentele sale de admirație, a făcut să se cutremure mica sală a Răsăritului sub prelungitele sale aplauze. Aceste aplauze întovărite de cele mai frumoase corone și buchete de flori, s'au înălțat după fiecare din buțele ce compuneau partea întâia alu concertului. Sentimentul adânc de poezie, ce născuse sub degetele marelui pianiste, în Romanța lui Rubinstein, delicat și vivacitate de care a dat probă în executarea capriciului lui Scarlat și Scherzului lui Mendelssohn, a fost marea atitudine pe care a dezvoltat în Marșul Militar de Schubert a produs un efect din cele mai mari.

În acest moment, Primarul de Bârlad D. Iordache Ganeza, a oferit Prințesei Bibescu, în numele orașului, o splendidă coroană de lauri, legată cu o largă panglică românească, pe care erau înscrise în litere de aur: Prințesei Elena M. Bibescu, Făcătoare de Bun, Kostaki Epuresanu, Comuna Bârlad recunoscătoare.

În partea a doua a concertului, marea și iubita noastră artistă a executat două bucăți a lui Chopin: aci vom repeta și noi cuvintele D-lui Grig. Ventură, cel mai competent critic musical din România, care a spus, vorbind de Prințesa Bibescu că ea este adevărată sublimă când a vorbit de a interpreta operele atâtea de poetice a lui Chopin.

În fine cându publicul a ascultat Rhapsodia

lui Liszt, atunci, entuziasmul a devenit indescriptibil. Toți, în picioare, dame și bărbați, au exprimat, prin aplauze frenetice, o nemărginită admirație!

Iar dămile Comitetului de Binefacere, înaintându-se spre estradă, a oferit Prințesei Bibescu, în numele săracilor, o coroană adevărată regală de flori scumpe, și Dăma Lepadatu, în numele comitetului, a adresat Prințesei un discurs foarte bine simțit, după care publicul a exprimat mulțumirea sa prin aplauzele prelunge.

Emoțiunea ajunsă la culme. Prințesa Bibescu, adânc mișcată și cu ochii plini de lacrimi, a avut d'abia putere a mulțami. Aci, nu mai era vorba nici de muzică, nici de artă. — Bârladul a probat încă o dată că sentimentele cele mai nobile, cele mai delicate, rămân tot-dă una tari și viabile în inima adevăraților Români.

Dăma Lucia Teriskin, bine voise a veni de la Teanciu pentru a da concursul prin cunoscutul său talent al acestei serate de caritate. Cu un mare talent musical, cu un spirit adevărat francez, d-sa a cântat mai multe române și cantoneze. Vă aplaudată, desu rechemată, d-sa a fost silită de a mai adăuga încă o altă bucată programului său.

D-lu Al. Ecsarhu, care luase inițiativa acestui concert, care și a pus toate silințele și tot ostentia pentru a organiza această serată, a spus câte-va poezii franceze, și a citit un frumos fragment din nemuritorul nostru poem național: Dumbrava Roxie.

În fine, încântat și fermecat, Bârladul întreg nu pōte decât să mulțamească Prințesei Bibescu pentru aceste câte-va ore de adevărată fericire ce a petrecut în Sala Răsăritului. Iar săracii voru bine-cuvânta numele nobile și marelui artist care alina atâtea dureri și șterge atâtea lacrimi.

Chestiunea Dunărei

Am vorbit într-un număr trecut de nenorocirea care ne amenință, acum lucrul este sigur că propunerea Barrère ni s'a impus de cabinetul vienez prin cel din Paris. Nu mai este pentru nimeni o taină astăzi că trebuie să alegem între propunerea Franceză și un conflict a cărui armă nu s'a pōt prevedea, între sinucidere și rezistență în contra majorității statelor Europei. Și când suntem puși într-o așa penibilă poziție nu e oare natural să ne întrebăm care e cea mai bună guvernare în această chestiune? Cum s'a îngrijit de interesele Țării noastre? Acum putem spune că vinovat și vitregă a fost această guvernare pentru interesele țării. Nu vom permite adevărat aci puterea guvernului după actele deja publicate de D-nii Cogălniceanu și Calim. Catargi și care este opinia noastră. În Iunie 23 anul 1880 a fost prima telegramă a D-lui Borescu în chestia Dunărei în care trimite memoriile comisarului Român în chestia Dunărei, și spune că se inspire de acele memorii și că e de dorit ca chestia să se rezolve în acest sens. Această telegramă în stilul platonice dăch nu arată pe un Ministru energic, denota cel puțin pe unul care doarece binele Țării; nu trecu însă o lună și trimite în 21 Iuliu 1880 a doua telegramă prin care recomandă dreptul de cabotaj pentru riverani „care este cea mai însemnată chestia pentru noi”. Se ne încredem în memoriile cele colonelului Fenechiu delegatul nostru în comisia Dunărei susține absolut libertate a Dunărei la contra ori-cărei influențe exclusive.

In prima te
in a doua t
cun obiect
bologhina p
Europă ap
eu se a
trădare
da din
Roma
Dun
care s
eta ce
Aug.
venit
nare
Cum
congres
pe alci
In caser
toreceti.
noastră pa
năndă tot
tote sim
acum ce
Austro
platon
gres
putut
ieria
celu
onă
D. B
dău
voră
bău
resp
bău
fice
când
vău
că m
ne ta
mău
D
ver
tas
co
Me
si
ce
tă
di
ci
ci
ci
te
I
t
t

Foto 1 Fragment din ziarul Paloda, nr. 66 din 29 aprilie 1882, Bârlad.

După care mai târziu întâlnindu-mă cu d. M. Sadoveanu i-am predat socotelile primind alăturata dovadă:

DOVADĂ

D-l Virgil Caraivan, fost casier al „societății scriitorilor români” mi-a predat azi 4 Februarie 1910 socotelile. Din suma de 120, una sută douăzeci lei, încasată de d-sa, a cheltuit, după actele justificative ce am văzut, suma de 62.50, șaizeci și doi lei 50⁰/₁₀. Restul de 57 lei 50 bani, cinci zeci și șapte lei 50⁰/₁₀, i-am primit azi dela d-sa. 4 Februarie 1910.

Președintele soc. scriitorilor români
(ss) MIHAIL SADOVEANU

Aici alăturat se văd și cele două peceti ale societății: cea a înființării societății S. R. și cea de a doua, în care nu se mai indică data.

Și acum referindu-mă la titlul acestui articol, să-mi fie îngăduit a întrebuința pe bună dreptate dictonul latinesc: „Quod erat demonstrandum”.

..

După întemeierea societății și alegerea primului comitet, toate actele referitoare la înființarea societății și cari se găseau în păstrarea mea, le-am dat lui Gârleanu, secretarul primului comitet. Dela dânsul au trecut la D. Anghel și s'au pierdut probabil în dezastrul dela Luvru.

Societatea netăgăduit că a eșit din faza embrionară în care se găsea la 1908 și anii următori, dar și astăzi după atâta scurgere de vreme, este departe totuși de situația înfloritoare pe care i-o întrezăream noi, și de gândurile îmbucurătoare pe care ni le instalăm, în orele de reverie, într'un frumos palat al societății S. R.

Virgil Caraivan

Foto 3 Răzeșul, 1926, Bârlad.

Grai și suflet

Cultură — Artă — Literatură

Redactor: G. Nedelea

În pragul unei evoluții

În afară de literatura lui Dulfu Zamfirescu, Coșbuc, Vlahuță, Sadoveanu, Teodorescu, Cezar Petrescu, au aflat, poate, cititorii din provincie că există și o generație tânără de scriitori (băieți de 20 și 30 de ani) cari au dat culturii noastre o literatură proaspătă.

Campionul tineretului e d. Mircea Eliade dealtfel scriitor cunoscut, ba încă și la modă, așa cum era prin 1925-26 d. Ionel Teodorescu.

Tinerii scriitori au adus în poezie o tehnică nouă, îmbogățind expresia și creind noi posibilități de exteriorizare; în proză o mai adâncă interiorizare, o coborâre în profunzimi, o analiză mai subtilă, intelectualizată; iar în critică o atitudine dărză, negativistă, necruțătoare față de vechii idoli ai cititorilor obișnuiți cu literatura didactică prelată de profesori de română.

Între călăuzii scriitorii din noua generație: Petru Comarnescu, Petru Manoliu, Radu Boureanu, Const. Noica, E. Jebeleanu, O. Papadima, Dan Botza, S. Stolnicu, Geo Bogza, Lucian Boz, Neagu Rădulescu, Oct. Șuloiu, Cicerone Teodorescu, Crevedia etc.

Însușirea de căpetenie a acestei generații fiind o cultură mai vastă și o inteligență mai vie, lucidă și raționalistă, era natural să dea mai înainte de toate critici. Și a dat critici bune. Voi prezenta sumar doi tineri, prin câteva notări simple despre volumul „Negativismul tinerii generații” de Mihail Ilovi și volumul „Na” de Eugen Ionescu.

D. Mihail Ilovi arată că tânăra generație este esențial negativistă.

Aproape tot ce s'a realizat la noi în domeniul artistic, filosofic, nu are o valoare autentică doar cu excepția lui Eminescu, Măiorescu, Caragiale, Creangă și Părvan. Prin urmare vechii idoli trebuie denunțați și prăbușiți. După această operă nihilistă tineretului trebuie să creeze noile valori autentice.

Definiția noii spiritualități fiind: inteligență sensibilă plus tehnică voluntară (rațională) sau o sensibilizare conștientă a cunoașterii, accentul cade pe inteligență, tehnică și raționament lucid, nu pe talent facil și fals creator.

După stabilirea acestor puncte de plecare, pe rând sunt analizați și prăbușiți idoli vechi: Cezar Petrescu, M. Sadoveanu,

Romulus Dianu, romancierul și criticul Lovinescu.

Toți s'au ridicat pe piedestale nemeritate prin bunăvoință și ignoranța cititorilor și ajutați de gașca din care fac parte, prin o reclamă deșănțată.

Criticii i-au lăsat din prietenie, din interes comercial sau din incapacitate critică-estetică.

D. Eugen Ionescu dăruie în volumul „Na” (volum premial) pe: T. Argeșei, Ion Barbu, Camil Petrescu.

D. M. Ilovi are un plan serios de atac. Fiecare scriitor e disecat cu bisturiul raționamentului logic.

D. Eug. Ionescu jonglează. Nu face o critică științifică ci până la sfârșit dăruie chiar ceiaze a demonstrei critică chiar și d-sa, negând astfel rostul și existența critice. Pentru d. Eug. Ionescu totul se reduce la subiectivitate. Nimic cu poate fi serios și pozitiv. Volumul d-sale e mai mult o expresie a subiectivismului decât o carte de atitudine critică.

Totși când voește să dovedească insuficiența valorii estetice a romanului Maitreyi (Camil Petrescu) se dovedește a fi un abil și inteligent critic, lucru care dealtfel nu-l împiedică de a face imediat o critică favorabilă tot atât de inteligent și de științific scrisă și argumentată, conchizând astfel că opera criticului este neserioasă.

Criticul, sau e nesincer și atunci poate lăuda sau „înjură” cu același căldură și același talent și aparență de adevăr, sau e sincer când ia o anumită atitudine dar în acest caz criticul nu e inteligent fiindcă ia în serios un lucru neserios. Intocmai cum nebulă ia în serios și crede în opera scrințită a minții lui.

D. M. Ilovi argumentează și expune logic negativismul tinerii generații iar d. Eug. Ionescu, îl ilustrează direct prin nihilismul total al unei atitudini complet anarhice.

De notat că puțin mai înainte, un alt critic tânăr, d. Cantacuzino, a denunțat insuficiențele romanelor d-lui Teodorescu.

Tineretului a pornit la luptă nu numai cu curaj, dar și cu arma unei inteligențe pătrunzătoare, cu arma unui abil discernământ critic.

Literatura românească în evoluția ei notează o nouă etapă de real progres.

G. Ramaschin

O scrisoare necunscută a poetului Al. Vlahuță

Pinacoteca bibliotecii dela Casa Națională posedă, între alte opere ale pictorilor noștri celebri și un tablou de Grigorescu. Este un portret al tatălui poetului Alex. Vlahuță, la vârsta de 100 ani, dăruit de însuși Vlahuță în anul 1917 când se afla aici la Bârlad.

Cum, Vlahuță, a însoțit donațiunea și de o frumoasă scrisoare, o reproducem aici, cu nădejdea că ne tacem o datorie atât față de cel care a scris-o, cât și față de publicul care n-o cunoaște. Ea se găsește în bună păstrare la Casa Națională și este adresată către primarul orașului, pe atunci d. Nicolae Simionescu actualmente deputat.

Iată această scrisoare:

Domnule Primar,

Să mă iertați că răspund așa târziu la frumoasa D-voastră scrisoare din Iulie 1914. Am tot așteptat o zi de liniște ca să vă aduc eu însuși darul pe care, în cuvinte așa de atârgătoare, mi-l cereați în numele Bărlădenilor, pentru „Casa Națională” a orașului de care toate amintirile copilăriei mă leagă. Dar ziua aceea n'a mai venit.

Acum, aflându-mă aici — de ce valuri adus! — aleg, din puținele tablouri ce-am putut lua cu mine, acest portret, în care pictorul Grigorescu a „scris” chipul tatălui meu la vârsta de o sută de ani, și-l dau, ca un primos de recunoștință, orașului care m'a adăpostit în zile de vijor și de amară pribegie. Vi-l încredințez, ca pe un lucru sfânt, desprins de sub dărmăturile unei lumi care se prăbușește. În adâncul întuneric al acestor vremi „neagăzate” un zimbet de lumină al artei eterne e o veste de biruință.

Dorind izbândă deplină bunului D-voastră gând, vă rog, Domnule Primar, să primiți încredințarea înaltei mele stime și considerații.

A. Vlahuță

Bârlad 12 Decembrie 1917

Pentru conformitate G. NEDELEA

Unui poet

Pururi setos de senin ca lăstunul,
Aprig platești între ceruri și mare...
Zborului mândru nu'i află carare,
Vezin în slăvi, și tovarăși nici unul...

Vântul sosește sălbatic din zare,
Geme, de tremură'n codri goranul...
Lumea n'aspăimântă cu plânsu-i, nebulă,
Dornic să și cânte cumplită-vieare...

Rogu-te-o clipă coborâ și spune,
Tu, care zții și pământ și seninuri:
Unde-i lumina ce nu mai apane,

Gândul de care s'ar frânge-o vecie,
Dragostea noastră lipsită de chinuri...
Și, lumi de lumi închina-se-vor fie!

G. Tutoveanu

Cântec

Triste, gândurile mele
Înspre tine sunt plecate!
Le-am trimis în zare toate...
Triste, gândurile mele,
Cu dorințe prea curate.

Le-am trimis ca să te cule...
— Unde te-ai ascuns năducă? —
Plânge inima năducă!
Le-am trimis ca să te cule
Și'nopoi să te aducă...

Fără zăbetele tale
Viața-mi pare-asa haină!
Parcă orice clipă-i plină,
Fără zăbetele tale,
De minciună și de fină...

G. Nedelea

VULTURUL

Din tot ce am clădit odăta noi,
Nimic n'a mai rămas să ne năjore,
Nici străluciri ce crengi, nici colb de floare.
Azi arborii iubirii noastre s'gol...

Povara care-am dus-o oamănol,
O due azi singur eu, și n'a mai doare
Privirea ta ce-și pleacă sfidătoare,
Asupra mea, luminile ei moi...

Disprețuit de lumea ta senină,
Stridin de tine mă socotesc răind:
Dar nu știu poate caldul meu mister...

Că uneori zburnește din ruine
Și vulturul înșelător de cer
Și'nformet de-avânturi noi și pline!

G. Ursu

Opera de artă muzicală

Dintre toate artele, cea de ordinul cel mai abstract, este fără îndoială muzica. Natura sa, trece cu mult granițele posibilităților noastre de a o cerceta de îndată ce ea s'a născut.

Dar să fim mai clar, dând câteva exemple.

Mergem la pictură. Artistul inspirat, își construiește opera sa picturală folosind raportul de culori și întrebându-l ca material pânza și penele. Expus, tabloul — va veni admiratorul — și-l va contempla. Opera de artă va exista.

Mergem la sculptură. Același caz. Artistul va clopi și va eterniza în marmură opera sa, iar lumea o va aprecia în raportul valorii sale.

Mergem la arhitectură. Arhitectul construiește monumentul de artă arhitectonică întrebându-l pînă și țărul, iar omeni-rea se va mulțumi să admire măreția operii înălțate.

În toate aceste cazuri „opera de artă” există și se naște de îndată ce artistul desăvârșește opera sa.

Dar în muzică?

Aici totul — dar absolut totul se schimbă. Desigur că primul element cel al inspirației artistului există și stă la baza creației de operă muzicală.

Dar să urmărim această creație. Artistul operii de artă muzicală inspirat, se sensibilizează de acea stare de ordin spiritual și cu ajutorul notațiunii (notele muzicale cari nu sunt altceva decât penele, dactil și piatra celorlalți artiști) concretizează pe hârtie toată puterea și gama de sensibilitate a inspirației sale.

Iată deci că autorul a concretizat simfonia sa. Putem zice noi că el în acest moment a reușit să producă o operă de artă muzicală?

Ei bine, nu. Și totmai aici constă diferența cu celelalte arte. În muzică intervin trei elemente vitale pentru a putea exista o „operă de artă muzicală” — numele: a) autorul b) interpretul c) auditorul.

La celelalte arte am văzut cum există numai două elemente: autor și observator.

În muzică elementul interpretativ joacă același rol ca celelalte și fără de care nu poate să existe opera de artă muzicală. Dar să observăm fiecare din aceste elemente. Am văzut primul element cel al creației.

Acum vine rolul interpretului. De felul cum acesta (în muzica vocală și instrumentală) sub toate formele va ști să redea toată gama de simțăminte ale autorului, va sta exactitatea aprecierii operii de artă muzicală. Interpretul, în arta muzicală, va trebui să fie expresia fidelă a creatorului și să-l urmărească corect în toate fazele evoluției materialului primar — amărușind-l literile moarte ale notațiunii și dându-le astfel viață.

Trebuie să accentuez aici: „Opera de artă muzicală nu poate să existe în viața operii unde este notațiunea. Ea va constitui „operă de artă” — numai atunci când ea va fi reprezentată, reproducă, sonorizată. Dar să se oprească aici? Nu. Vine rolul celui-al treilea element: „auditorul”.

Cum ar putea exista opera de artă muzicală fără acest element?

Auditorul este acel care sensibilizează de inspirație și gândirea autorului și fermecă de interpretarea executantului, va trăi o clipă cu acestia. Numai, în acest răstimp va exista „opera de artă muzicală” și numai atunci.

Când aceste trei elemente vitale vor fi în cea mai strânsă legătură, numai atunci va putea exista opera de artă muzicală. Vreți exemplele?

Ce operă de artă muzicală e aceea când Chopin este cântat de un ilustru prosi și ascultat de un om fără cea mai mică cultură muzicală?

Dar simfonia IX-a a lui Beethoven, n'a fost considerată mult timp ca o nebunie? Dece?

Lipsian executanți hoteli și auditorii conștienți care să pătrundă tainele operii de artă muzicală.

Deci opera muzicală există atât timp, cât cele trei elemente: autor, interpret și auditor sunt strâns legați, lucrând un tot complicit.

Camil Băneanu

Curentul Electric la Bârlad

Una dintre problemele care preocupă populația bârledeană este și acela a iluminatului electric, întrucât prețul la care se vinde astăzi kw. ora este considerat de populația nevoiașă ca exagerat.

Pentru a ne lămurii complet în această chestiune, am rugat pe d-l Ștefan Gatin, membru în comitetul de direcție al Societății Comunale de Electricitate din Bârlad, să ne pună la dispoziție toate datele necesare, ceea ce Domnia sa a făcut cu plăcere.

Istoric

Bârladul până la 1906 a fost iluminat cu lămpi de petrol. Sub primăria d-lui Th. Emandy, comuna a făcut un împrumut, care a permis înființarea Uzinei electrice de curent continuu de 2 x 220 volți, lucrare care a fost executată de firma Ganz din Budapesta și care a costat circa 300.000 lei aur.

În timpul războiului pentru întregirea neamului, când aci a fost marele cartier general, forța Uzinei fiind numai de 400 HP, în trei grupuri electrogene, a mai fost adus un motor de 250 HP, de la moara Steaua din Galați, care a funcționat câțiva ani, apoi s'a stricat, întrucât personalul care conducea Uzina nu avea pregătire necesară. Și celelalte motoare au fost avariate și imediat după război, sub primăria d-lui C. Droc, au trebuit să fie trimise la Brașov pentru a fi reparate. Deși s'a cheltuit foarte mult cu aceste reparații, totuși nu s'a putut căpăta o funcționare bună și continuă, astfel că cetățenii cari consumau electricitate trebuiau să se servescă de de lămpi cu gaz.

În acest timp ce administra Primăria, personalul era în debandadă și domnea în general mare risipa de materiale. Abonamentele se încasau cu mare greutate, ba erau persoane cari nu au plătit abonamentul niciodată.

Focul

Din cauza lipsei de prevedere, în iarna anului 1923, au înghețat fevile dela pompele de apă. Un lucrător care a voit să le desghețe cu lampa de benzină, a scăpat lampa pe jos care a aprins motorina și bumbacul de sters mașinile, împrăștiate pe jos și de aci în câteva minute întreaga Uzină era în flăcări.

Uzina de astăzi

Fiindcă Primăria nu avea fondurile necesare spre a repara Uzina deși încasase asigurarea de 3.000.000 lei, s'au întrunit fruntașii orașului și au hotărât înființarea unei societăți în care să fie cointeresăți și particularii, cari să furnizeze fondurile necesare refacerii Uzinei.

Astfel a luat naștere societatea actuală la care Primăria a contribuit cu numerar 2.000.000 lei, cât li mai rămăsese din asigurare și cu rețeaua și localul evaluate la 1.000.000 lei, iar cetățenii orașului cu 6.000.000 lei numerar.

Studiile pentru refacerea Uzinei au fost făcute de defunctul Teodor Lecca, inginer din Iași, unde a condus mulți ani uzina electrică ca reprezentant al societății „Nuremberger Electricische Gesellschaft” și care după ce a făcut devizele a conșcut și statutele.

Păreră acestui inginer era că o societate nu poate dănuți în Bârlad, pentru că debuzul de desfacere a curentului este limitat și curentul vânzându-se Comunei sub prețul de cost, societatea, după câțiva timp, își va măcina capitalul și va trebui să lichideze. Tot inginerul Th. Lecca a fost de părere ca aportul Primăriei să fie evaluat cât mai modest, întrucât majorând valoarea aportului în natură creia societății noi carenă insuportabilă și apoi întreaga rețea era atât de avariată încât punerea ei în stare de funcționare o necesită multă și însemnată investiții din capitalul societății.

Astfel în anul 1924, printr-o lege specială din inițiativa parlamentară, Comuna Bârlad era autorizată să constituie Societatea Comunală de Electricitate din

Bârlad cu capital social 9.000.000 lei. Refacerea Uzinei a costat peste devizele făcute. Comenzile a fost făcute în dolari (cursul dolarului era de 168 lei), dar în anul 1925 cursul dolarului s'a urcat enorm la 208 lei dolarul, astfel că diferența a provocat o urcare enormă de preț, care nu putea fi prevăzută.

În această situație Uzina a fost nevoită să contracteze un împrumut la Băncile „Moldovei de Jos” și „Tache Protopopescu” din localitate, pentru a face față plăților.

O altă greutate care s'a ivit a fost faptul că nu toți subscribitorii și-au achitat acțiunile și astăzi mai sunt aproape 500.000 lei neachitați.

În prospectul de emiteră a acțiunilor, pentru a atrage subscribitorii, se oferea un minim de dividend de 12%, care însă nu s'a putut plăti niciodată. Ca să se pună în formă, s'au modificat statutele societății într-o adunare generală extraordinară a acționarilor, în sensul că societatea va plăti un dividend după posibilități, și în 9 ani de existență s'au plătit dividende foarte mici.

A mai venit și criza care a îngreunat conducerea societății și cu toate acestea, la uzină s'au făcut multe și însemnate investiții, cerute de nevoile curente.

Realizările actualei conduceri

De pe urma focului n'a rămas decât un singur motor de 150 HP, care era instalat în anul 1906 și care a trebuit radical renovat pentru a putea funcționa, în plus trebuia înlocuit generatorul care era complet distrus de incendiu.

Ulterior s'a mai completat Uzina cu un agregat de 125 HP, și cu altele de 320 HP, și astăzi Uzina din Bârlad are forță suficientă pentru a face față consumului necesar.

Fiindcă micile industrii, doctorii și radiofonistii simțeau nevoia de curent electric și ziua, Uzina a procurat și a pus în funcțiune un agregat mic de 50 HP, spre a furniza curent și ziua, cu un tarif foarte redus pentru acei cari au compotiri speciali.

La luarea în primire a liniei aeriene, s'a constatat că în mare parte era distrusă și multe fire erau furate. Stâlpii, cari erau de brad, erau putreziiți, astfel că au trebuit să fie înlocuiți cu stâlpi de stejar. Stâlpii de fer patrați și rotunzi sistem Maueiman, fiindcă erau rău îngropați, au roșit, astfel că a trebuit o campanie de lucru de un an de zile spre a li se face manșoane de beton armat. Dacă aceste măsuri nu ar fi fost luate, inundația din anul 1932 ar fi produs un adevărat dezastru. Și așa în mai multe puncte a orașului rețeaua s'a prăbușit, precum în fața Poliției pe strada Dobrițeni, strada Regală punctul Manzavinat și în cartierele Podeni și Munteni.

Clădirile Uzinei au fost reparate complet.

S'a angajat un personal aliat și astfel s'a putut organiza atelierul Uzinei în care sunt executate foarte multe piese pentru întreținerea motoarelor.

S'a făcut un puț atezian adânc de 162 metri, care dă zilnic 40 vagoane de apă. Surplusul de apă este dat unei cisterne din lăca biserică Voridenia.

Fiindcă Uzina este situată pe malul râului Bârlad, a trebuit să se consolideze malurile, cari se prăbușeau și amenințau astfel siguranța motoarelor.

S'a instalat o stație de verificare comp-

torii, care este una din cele mai perfec-

ționate din țară. Toate aceste îmbunătățiri a avut ca efect că a făcut să crească numărul abonajilor dela 493 în anul 1925 la 1400 în anul 1934 și paralel și numărul kw-ore produse, dela 240.000 în anul 1925 la 620.000 în anul 1934.

Uzina mai este obligată prin lege, ca să întrețină toată averea societății în cea mai perfectă stare de funcționare, astfel ca la expirarea concesiunii să o predea Primăriei în prefectură stare cu toate îmbunătățirile pentru a continua să funcționeze mai departe.

În raportul de expertiză efectuat la 30 Mai 1934 de d-l M. Podobă inginer, inspector general, care a examinat partea tehnică și administrativă a societății, se ajunge la concluzia că totul se prezintă în condițiunile cele mai îngrijite din punct de vedere tehnic și administrativ, iar că orașul Bârlad, din punct de vedere a iluminatului public, este unul din cei mai bine electrați din țară.

Scumpirea curentului

La Bârlad kw-ora vândută particularilor se plătește cu 16 lei iar pentru eclerajul public Primăria beneficiază de un tarif redus la jumătate, adică plătește numai 8 lei kw-ora. Dessemența curentul de zi, înregistrat de compotiri speciali, este tarifat tot cu 8 lei kw-ora. Căm scump în comparație cu alte orașe însă nu se poate face altfel, deoarece cauzele cari fac ca prețul curentului să fie atât de ridicat sunt multiple.

Ca toate că Primăria beneficiază de un tarif excepțional, sub prețul de cost al Kw-orei (și această diferență de la tariful Primăriei până la prețul de cost este compensată prin prețul urcat al kw-orei pentru particulari, ținând seama că Primăria este și cel mai mare consumator), ea își neglijează obligațiunile sale față de Uzina și nu plătește consumul său nici cu acest tarif redus și astfel toate cheltuielile necesare funcționării zilnice a Uzinei deasbe se acoperă din numerarul adus de particulari.

Dacă Comuna ar plăti regulat consumul ei, atunci situația Uzinei ar fi alta și s'ar putea găsi soluții ca să se mai facă o nouă reducere cum s'a mai făcut în anii 1930 și 1931 reducându-se prețul dela 20 la 18 și apoi la 16 lei cum este tariful de astăzi.

Consiliul de Administrație a făcut toate sforțările ca să aliească pe Primărie să achite datoria ei. S'a judecat în toate instanțele ca datoria să fie încercată în bugetele ei; s'au făcut toate concesiunile, s'a admis ca să plătească datoria din trecut în rate egale până fără nici un rezultat.

Legile de protecțiune din ultimul timp a comunelor și județelor nu permit ca veniturile lor să fie urmărite, așa că toate judecățile au devenit literă moartă.

O singură măsură n'a luat încă Consiliul de Administrație și anume: de a suprima furnitura curentului pentru eclerajul public și comunal.

Persistând în sistemul ei de a nu plăti curentul consumat, Primăria la 1 Ianuarie 1935 este datoră Societății noastre cu importanța sumă de 6 milioane 770 mii lei.

Deasemența mai toate instituțiunile publice au importante restanțe și achită foarte greu și cu multe întârzieri sumele ordonate.

Apoi mai sunt și alte cauze a scumpelii curentului: costul ridicat al materialelor de producție, al mănieri de forță și furul de curent.

O sumă de răuvoitori și oameni nărușiți din toate straturile sociale, au adoptat diferite mijloace de a consuma curent fără a fi înregistrat de compotir. La finele anului 1933, pierderile din rețeaua noas-

tră sau ridicat la 36 la sută adică mai mult de a treia parte din curentul produs.

Pentru examinarea acestei situații a fost învitat la Bârlad d-l M. Podobă inginer, inspector general din Chișinău, care în concluziile raportului său de expertiză conchide că cel puțin 20-24 la sută din curentul produs pur și simplu se fură, pierderile reale din rețea fiind numai de 10-12 la sută deșiteile normale.

Atunci s'a luat și serioase măsuri pentru prinderea fraudatorilor și darea lor în judecată.

Rezultatul acestor campanii a fost că în Decembrie a anului 1934 pierderile din rețea s'au redus la 27 la sută, cu alte cuvinte furul de curent s'a micșorat cu 9 la sută, și campania în contra hoților de curent își urmează cursul.

Prețul curentului este în funcție de mai mulți factori. În primul rând de costul de producție care este întotdeauna urcat din cauza scumpelii materialelor.

Apoi de piața de desfacere și este știut că la Bârlad, oraș provincial fără lume flotantă, această piață de desfacere este foarte restrânsă.

Apoi de amortizarea instalațiunilor. Cu cât o societate a reușit să-și amortizeze investițiunile făcute, cu atât veniturile ei vor fi mai puțin întruibuite pentru amortizări.

Dovadă că societățile vechi, și cu debuzul mai mar, vând curentul cu un preț mai scăzut.

În lumina acestor afirmații să vedem situația altor uzini din țară:

Azad. Costul kw-orei lei 13,70 valoarea instalațiilor 180 milioane, având 13.035 abonați.

Bala mare, 15 lei kw-ora, idem 40 milioane, 1669 abonați.

Câmpina, 11,70 lei kw-ora, idem 594 milioane.

Cernăuți, 12 lei kw-ora, idem 204 milioane.

Cluj, 10 lei kw-ora, idem 170 milioane.

Bârlad, 16 lei kw-ora, valoarea instalațiilor 21 milioane.

Boigrad, 25 lei kw-ora, idem 500.000.

Dar acolo unde curentul este întradevăr mai eficient, este mai ales în orașele unde Uzinele sunt exploatate în regie de Primărie, aici Primăriile nu se conduc în fixarea prețului de vânzare de prețul de cost și de posibilitățile de desfacere. Ele înglobează cheltuielile generale ale Uzinei în bugetele lor, și dacă bugetele dau deficiente, aceste deficiente nu sunt socotite ca provenien din exploatarea Uzinei ci pur și simplu deficiente bugetare.

Înăș exploatarea în regie de către Primărie are alte surori și anume: că orașele respective n'au curent electric bun, și au instalațiile ruinete.

Cităm cazul azinilor din Tecuci, Râmnicu Sărat și altele.

Com vedem curentul electric la Bârlad nu este eficient, dar nici scump. Este prețul cel mai mic posibil cu care se poate vinde curentul electric la Bârlad, menținând funcționarea Uzinei în condițiuni normale și ținând seama și de situația specială în care se găsește Uzina din Bârlad.

Consiliul de Administrație al Uzinei este zelos ca să impace și să armonizeze toate interesele și ale orașului și ale consumatorilor. El urmărește în primul loc ca instalațiunile de exploatare să fie astfel îngrijite și întreținute, încât curentul să se producă în modul cel mai normal și ca orașul să fie bine iluminat. El nu vrea să recurgă la împrumuturi, cari ar periclita soarta Societății. De câte ori împrumuturile au permis, Consiliul a redus sau sponle tariful pe kw-ora.

În această direcție consiliul nu s'oprește înjunctiunii.

G. Z. Popovici
avocat

PUBLICAȚII
ALE MUZEULUI “VASILE PÂRVAN” BÂRLAD

ACTA MUSEI TUTOVENSIS

VOL. I: 2006;

VOL. II: 2007;

VOL. III: 2008;

VOL. IV: 2009.

Alte publicații:

A. Seria Monografii:

1. Vasile Palade, *Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă sec. III-IV p. Chr.*, 2004, Editura ARC 2000, București.
2. Eugenia Popușoi, *Trestiana, monografie arheologică*, 2005, Editura Sfera, Bârlad.

B. Seria Cataloage:

1. *Rădăcini ale civilizației străromânești în Muntenia de Răsărit, Moldova de Sud și centrală în sec. III-XI p. Chr.*, 1995-1996 (Eugenia Popușoi, redactare-coordonare).
2. Eugenia Popușoi, Nicoleta Arnăutu, *Tezaurul de la Bârlad, Dumbrava Roșie, sec. XVI-XVII*, 1999, S.C.D.I. Bârlad.
3. Mircea Mamalaucă, *2000 de ani de creștinism*, Editura ASA MEDIA GRAFIC, 2000.
4. *Expoziția permanentă de artă românească contemporană din patrimoniul muzeului*, 2001, Editura Serigraf Design SRL, Bârlad.
5. *Catalog Jubileu expozițional simpozion*, 2000, Editura Tiparul SC. Irimpex SRL, Bârlad.
6. Nicolae Mitulescu, *Monumente laice și religioase ale Bârladului*, 2003, Editura Sfera, Bârlad.
7. Mircea Mamalaucă, *Obiceiuri de port în aria culturii Sântana de Mureș*, 2005, Editura ASA.

C. Seria Albume:

Valentin Ciucă, Album „*Mitologii subiective*” Marcel Guguianu, 2008, Editura Art XXI SRL, Iași.

D. Seria Memoriale:

Romulus Boteanu, *Amintiri din Bârladul de altădată*, 2009, Casa Editorială Demiurg, (Alina Butnaru, îngrijitor de ediție).

Recomandări pentru viitorii autori ai articolelor

Pentru a asigura tipărirea volumului într-o grafică unitară, toate lucrările ce urmează a fi publicate în numerele viitoare ale revistei „ACTA MUSEI TUTOVENSIS” trebuie să respecte anumite reguli de tehnoredactare:

- lucrările vor fi tehnoredactate folosind programul Microsoft Word, aliniat bloc Justifed, font Times New Roman, caractere de 12, spațiere Single space;
- titlul comunicării cu majuscule, caracter de 14, bold, centrat;
- la un rând distanță de titlu, numele autorului (prenumele cu litera de început cu majusculă, restul cu litere mici; numele cu majuscule, urmat de un superscript „*”; la subsolul primei pagini se va pune „*” și se va scrie adresa autorului articolului). Dacă sunt mai mulți autori, se multiplică numărul de „*”;
- după un rând liber se atașează Key words, urmat de cinci termeni reprezentativi pentru conținutul articolului;
- notele se vor trece în subsolul paginii și conțin: numele autorului, titlul articolului sau cărții, cu Italice, numele revistei sau volumul colectiv de studii; între paranteze editorul, anul apariției, paginile și figura sau planșa, dacă este cazul;
- bibliografia se va scrie în ordinea alfabetică: autor, anul publicării lucrării, titlul lucrării cu Italice, publicația, editura, paginile;
- eventualele abrevieri, la sfârșitul articolului;
- rezumatele traduse în limba engleză, pe o jumătate de pagină.

www.ceddemiurg.ro

